HULDE

AAN

GYSBERT JAPIKS.

I.

HULDE

AAN

GYSBERT JAPIKS

BEWEZEN,

IN DE SINT MARTINI KERK

TE

BOLSWARD,

OP DEN 7 JULIJ 1823.

MET DE DAARBIJ BEHOORENDE STUKKEN,

TEN VOORDEELE DER

COMMISSIE van WELDADIGHEID,

UITGEGEVEN DOOR

DE COMMISSIE,

MET DE OPRIGTING VAN EEN GEDENKSTUK VOOR

GYSBERT JAPIKS BELAST GEWEEST.

EERSTE STUK.

TE BEKOMEN BIJ

A. HESSING, TE *BOLSWARD*.

1824.

VOORBERIGT.

De belangstelling en ware deelneming, waarmede het feest, aan de oprigting van een gedenkstuk voor GYSBERT JAPIKS *toegewijd, is bijgewoond zoo wel, als de schoone hulde, op den dag, waarop des dichters borstbeeld zich voor het eerst aan het oog van den aanschouwer openlijk vertoonde, aan dien voortreffelijken man bewezen, welke meer dan aangehoord, door de onschatbare uitvinding van* LOURENS JANSZOON *aan de vergetelheid onttrokken verdiende te worden, konde geenen twijfel doen ontstaan, of men alles, wat*

tot dit feest betrekking had, door den druk bekend zoude maken. Het belangrijke der redevoering vooral, en der daarbij door den redenaar gevoegde aanmerkingen, en ter uitgave aangeboden, zullen deze hulde zoo wel voor de nagedachtenis van Frieslands *dichter, als voor de letterkunde en de beminnaars van* Frieslands *taal, van het hoogste aanbelang doen zijn.*

Het is om deze redenen, dat de commissie, met de oprigting van het gedenkstuk belast geweest, de stukken, haar ter uitgave aangeboden, aan het letterlievend Nederland *ter lezing schenkt, en daarbij het doel voegt, om eene der nuttigste inrigtingen van ons vaderland te helpen bevorderlijk zijn.*

Grooten dank is de lezer met ons aan den redenaar verschuldigd, die niet alleen de redevoering, met de daarbij behoorende aanmerkingen, ter uitgave heeft aangeboden, maar daarbij nog meer leveren zal, dat voor de Friesche letterkunde van groot gewigt zal zijn; alsmede aan den Hoog-

geleerden Heer R. KOOPMANS, *die ten tweedenmale het oorspronkelijk portret van den dichter ten gebruike wilde verleenen, om de hier voor geplaatste gravure te bezorgen.*

De redenaar heeft de vrijheid genomen eene enkele uitdrukking of zaak, welke hij meende, dat aan de voordragt voor eene gemengde schare eenige levendigheid zoude bijzetten, van de redevoering af te nemen, en tot de aanmerkingen te verwijzen.

De redevoering met het volgende, in dit stuk voorkomende, gelieve de lezer te beschouwen als den tekst, waaraan vervolgens nadere verklaring en uitbreiding zal gegeven worden.

Mogt deze HULDE, aan de nagedachtenis en den roem van Bolswards *dichter bewezen, den bloei van* Frieslands *taalkennis dienstbaar zijn, en aan derzelver beminnaars aangename oogenblikken verschaffen, dan zullen de redenaar*

en de uitgevers hunnen wensch bekroond zien.

Bolsward, *den* 15 *Augustus* 1824.

De commissie, met de oprigting van een gedenkstuk voor GYSBERT JAPIKS *belast geweest,*

J. HAITSMA, president.
S. W. SCHIPPERS, secretaris.

VERSLAG,

WEGENS DE OPRIGTING VAN EEN GEDENKSTUK VOOR

GYSBERT JAPIKS.

„ Gedenkteekenen op te rigten voor
„ mannen, die alle aanspraak hebben op de
„ hulde en de dankbaarheid van het nage-
„ *slacht*, is eene gewoonte, schier zoo oud
„ als de wereld. Hierdoor worden niet alleen
„ staats- en krijgsbedrijven der vergetelheid
„ ontrukt, maar ook nuttige talenten, schoon
„ minder blinkende, den nakomeling kenne-
„ lijk gemaakt. De gedenkstukken der oude
„ en hedendaagsche volken zijn zoo vele be-
„ wijzen, dat, door alle tijden henen, de

„ mensch bereid is aan ware verdiensten
„ erkentenis toe te brengen. Ook in ons
„ vaderland is dit niet alleen niet zeldzaam,
„ maar de Nederlander van den echten stem-
„ pel is er trotsch op, wanneer hij op de
„ graven der NASSAUS, DE RUITERS en GRO-
„ TIUSSEN de dankbaarheid van den naneef, op
„ de treffendste wijze, leert kennen; de hel-
„ dendaden der onzen bij het Manpad, door
„ een eenvoudig gedenkteeken herinnerd, mag
„ bewonderen, en in een van *Amstels* kerk-
„ gebouwen een eenvoudig, stille grootheid
„ ademend, grafversiersel ziet prijken, dat
„ der nagedachtenis van den grooten VONDEL
„ toegewijd, en door een kunstminnend ge-
„ nootschap aldaar is gesticht. Hij verwijdere
„ zich van ons, die koel kan blijven bij der-
„ zelver beschouwing, bij de herinnering van
„ *Nederlands* vorigen luister!

„ Mogen andere gewesten onzes vaderlands
„ trotsch zijn op de grootheid hunner voor-
„ malige bewoners, ook wij Friezen kunnen
„ er ons op beroemen. De AYTAS, de
„ COEHOORNS, de VAN HARENS, en zoo vele
„ anderen, zullen *Friesland* tot eeuwige eer
„ verstrekken. Ook *Bolsward* mag roem
„ dragen, een vernuft in den boezem ge-
„ kweekt en ontwikkeld te hebben, hoedanig
„ men zelden aantreft, een vernuft, dat met

„ volle regt den naam van dichter verdient,
„ onzen GYSBERT JAPIKS. " —— Met deze bewoordingen, die wij de onze maken, begeleidde de Heer Mr. D. JAKLES, in de gewone vergadering van het departement *Bolsward* der maatschappij: *Tot nut van 't algemeen*, op den 1 October 1818 gehouden, zijn voorstel, om eene commissie te benoemen, ter onderzoek of, en in hoe verre, het departement in staat zoude zijn, om een gedenkstuk voor dien grooten man op te rigten.

Dit voorstel werd, gelijk te wachten was, met algemeene stemmen aangenomen; en besloten vier personen aan het bestuur van het departement toe te voegen, om te zamen eene commissie uit te maken, die onderzoeken zoude, of, en op hoedanig eene wijze, de oprigting van een gedenkteeken bewerkstelligd, en de daartoe benoodigde kosten gevonden zouden kunnen worden; die verder, bij een toestemmend antwoord op het eerste, de plaats zoude aanwijzen, waar hetzelve zoude behooren te worden opgerigt; het model bepalen; schikkingen daaromtrent met stads- of kerkbestuur maken, en alles, wat hiertoe betrekking mogt hebben, bewerkstelligen moest.

Ingevolge dit besluit werden aan het bestuur des departements, bestaande uit de Heeren Mr. DIRK JAKLES, Dr. PETRUS DE

VRIES, Ds. ABRAHAM SCHIM VAN DER LOEFF, en JAN CREMER Pz., om gemelde commissie uit te maken, nog toegevoegd de Heeren JAN BOS, Ds. SIMON MENALDA, Ds. JUSTUS HALBERTSMA, en ANTONI ANTONIDES.

Ofschoon gemelde commissie alle pogingen in het werk stelde, om aan den last, haar opgedragen, met den meest mogelijken ijver en zorg te voldoen, zag dezelve echter niet spoedig hare bemoeijingen met den gewenschten uitslag bekroond. Voorziene en onvoorziene toevallen belemmerden den loop hunner werkzaamheden. Dan, de eendragtige gezindheden van *Bolswards* ingezetenen, om alles, wat goed en schoon is, te bevorderen, deden alle zwarigheden verdwijnen. Men vond medewerking, waar men die het best konde verwachten. De stedelijke regering vooral, altijd bereid, om nuttige doeleinden te helpen bereiken, bleef ook hierbij niet in gebreke, om krachtdadigen dienst te bewijzen, ten einde de nagedachtenis van hunnen grooten burger door een openlijk aanschouwbaar gedenkteeken te vereeuwigen.

De commissie, op den 4 October 1821 met nieuwe volmagt voorzien, om alle beschikkingen, die noodig mogten bevonden worden, te maken, verzocht nu den president van het stedelijk bestuur, den Heer Mr. JOHANNES

HAITSMA, die zich deze keuze goedgunstig liet welgevallen, om als medelid harer vergadering werkzaam te willen zijn.

De commissie had voor dien tijd een groot verlies geleden door den dood van het verdienstelijk medelid ANTONI ANTONIDES, en het vertrek van den Wel Eerwaarden Zeer Geleerden Heer JUSTUS HALBERTSMA naar *Deventer*, wiens gemis echter vergoed werd; doordien deze van daar met ijver het belang der zaak, door correspondentie, bleef behartigen. Daarna overleed de zoo volijverige SIMON MENALDA, wiens dood ook in vele andere opzigten voor *Bolsward* een wezenlijk groot verlies was. Daarenboven was voor den aftredenden bestuurder PETRUS DE VRIES, die voor den hem op nieuw opgedragen post vriendelijk bedankte, een ander, de Heer SYTZE WILLEM SCHIPPERS, in de plaats getreden, zoodat, met insluiting van den Heer PIETER MULIER, die eenigen tijd later als medelid werd aangenomen, de commissie nu uit de volgende personen bestond: Mr. JOHANNES HAITSMA, *president*, JAN BOS, JAN CREMER Pz., Ds. ABRAHAM SCHIM VAN DER LOEFF, Mr. DIRK JAKLES, PIETER MULIER, SYTZE WILLEM SCHIPPERS, L. Dr., *secretaris*, en Ds. JUSTUS HALBERTSMA, *corresponderend lid*.

Den Heer HALBERTSMA werd opgedragen, om met den Heer P. J. GABRIEL, als Nederlandsch kunstenaar bekend en geroemd, onderhandelingen aan te knoopen, strekkende om het plan der commissie, die met de oprigting van het gedenkstuk voor GYSBERT JAPIKS belast was, ten uitvoer te brengen. Door de ijverige bemoeijingen van denzelven, vereenigd met die der commissie, had men het genoegen, op de vergadering van het departement, gehouden den 7 Februarij 1822, te kunnen berigten, dat er een gedenkteeken voor *Bolswards* dichter zoude worden opgeërigt, en geplaatst aan het oosteinde der Nieuwe markt, tegen over de vermoedelijke woning van den dichter; waarvan de oprigting zoude geschieden uit naam van het departement *Bolsward* der maatschappij: *Tot nut van 't algemeen.* Met dankzegging voor hare ijverige bemoeijingen, werd nu in gemelde vergadering aan de commissie volledige volmagt verleend, om verder naar eisch van zaken, in alle voorkomende gevallen en omstandigheden te handelen, en de oprigting van het gedenkstuk te bewerkstelligen.

Dit gedenkstuk werd bepaald te zullen bestaan uit een kolossaal metalen borstbeeld, rustende op een voetstuk van gepolijst graniet, zonder beitelwerk of krullen, omgeven

door een ijzeren hek. Dit besluit, bekend geworden zijnde, heeft aanleiding gegeven tot eenen misslag in het *Algemeen woordenboek van kunsten en wetenschappen*, bij den Heer H. C. A. THIEME, te *Zutphen*, uitgegeven, in hetwelk, op het artikel GYSBERT JAPIKS, vermeld wordt, dat er te *Bolsward*, op de Nieuwe markt, een gedenkstuk voor dien dichter zoude geplaatst worden. Voor het verschijnen van het deel evenwel, waarin dit artikel gelezen wordt, was dit besluit in zoo verre veranderd, dat het gedenkstuk niet in de opene lucht, maar in de Sint MARTINI kerk zoude opgerigt worden. Door de Heeren HALBERTSMA en GABRIEL geopperde zwarigheden omtrent de goede uitvoering van het ontwerp, en de duurzaamheid van het gedenkstuk, deden de commissie, in hare vergadering van den 26 April 1822, tot een ander plan besluiten, om, namelijk, in het zuid-westelijk deel van de Sint MARTINI kerk eene nis in den muur te doen vervaardigen, waarin een marmeren kolossaal borstbeeld zoude worden geplaatst; waartoe door Heeren kerkmeesteren en kerkenraden goedgunstig verlof werd verleend.

Met het vervaardigen van het borstbeeld en de daarbij behoorende stukken, alsmede met de toebereidselen tot het feest, verliep nog

een vol jaar, waarna, door een in de Leeuwarder en Haarlemmer couranten geplaatst berigt, de plegtigheid der oprigting van gemeld gedenkstuk tegen den 7 Julij 1823 openlijk werd aangekondigd.

Het marmeren borstbeeld werd vervaardigd naar het oorspronkelijk portret, hetwelk deszelfs eigenaar, de Hoog Geleerde Heer R. KOOPMANS, tot gemeld oogmerk goedgunstig had laten dienen, en daardoor elken vereerder van GYSBERT aan zich verpligt. De vervaardiger, de Heer J. P. GABRIEL, lid van het koninklijk instituut, directeur van de koninklijke akademie te *Amsterdam*, en stads beeldhouwer aldaar, aan wien men tevens de vinding en de ordonnantie van het geheel verschuldigd is, heeft, volgens het oordeel van alle kenners, die het zagen, den roem van een groot kunstenaar, dien hij zich reeds verworven had, hierdoor op nieuw bevestigd. Het geheel vertoont het borstbeeld van den dichter, uit statuari-carrarisch marmer, met het onderschrift GYSBERT IAPIKS, besloten in eene ronde nis, rustende op een voetstuk van hetzelfde marmer, en dit weder op een pedestal van fijne granietsteen, waarop de volgende inscriptie: *Loytser! nim it for ljeaf; it iz sljuecht en rjuecht az dy fen Boalsert;* en hieronder het jaar van oprigting 1823. Deze

geheele partij staat in eenen tempel, basreliefswijze aangebragt, bestaande in een fronton met zijne twee pylasters en kapitelen, voorzien van het noodige lofwerk. Alles is voorts omgeven en afgesloten door een ijzeren hek, van 11 tot 12 voeten lengte. De woorden der inscriptie zijn van GYSBERT JAPIKS zelven, en door den Heer J. HALBERTSMA daartoe voorgesteld.

Tot het doen der redevoering bij de plegtigheid, in het openlijk berigt omschreven, was het corresponderend lid, de Weleerwaarde Zeer Geleerde Heer J. HALBERTSMA vroegtijdig uitgenoodigd, een man, door zijne algemeene kennis zoo wel, als door zijne ervarenheid in de Friesche taal en derzelver verwante taaltakken, volkomen voor dien taak berekend; die ook volvaardig zich bereid toonde, om aan deze uitnoodiging te voldoen.

Tot het bijwonen van het feest werden, behalve degenen, welke in de stad behoorden, dezulken uitgenoodigd, welke gerekend werden tot hetzelve, als zijnde van eenen wetenschappelijken aard, de meeste betrekking te hebben, als: Zijne Excellentie de minister voor het onderwijs, de kunsten en wetenschappen, welke, om zijne ambtsbetrekkingen, voor de bijwoning van de plegtigheid bedankte; de inspecteur voor de Latijnsche scholen,

benevens die voor het lager onderwijs; de hoogleeraren in de Nederduitsche taal aan des rijks hoogescholen, welke meest alle, uit hoofde van ambtsbetrekkingen, of andere oorzaken, zich aan het feest moesten onttrekken; verder eene commissie uit het hoofdbestuur der maatschappij: *tot nut van 't algemeen.*

Uit de provincie *Friesland* in het bijzonder werden uitgenoodigd de Hoog Edele Gestrenge Heer Jr. I. ÆBINGA VAN HUMALDA, gouverneur van dit gewest, die, als ervaren vereerder van GYSBERTS verdiensten, deze uitnoodiging straks volvaardig wilde aannemen; eene commissie uit de Edele Groot Achtbare Heeren gedeputeerde staten der provincie; eene commissie uit de gezamenlijke hoogleeraren van het Friesch athenaeum; en eene commissie uit het provinciaal schoolbestuur van *Friesland.* Eindelijk werden nog de Hooggeleerde Heer R. KOOPMANS, de Heer P. J. GABRIEL, de verdienstelijke vervaardiger van het gedenkstuk, en verscheidene ervarene beoefenaars van *Frieslands* taal, tot de bijwoning van het feest verzocht.

Na alle te voren gemaakte beschikkingen verscheen eindelijk de lang gewenschte dag. De vlaggen op de torens der sint MARTINI kerk en van het raadhuis der stad kondigden reeds vroeg den feestdag aan. Eene menigte

rijtuigen en voetgangers bedekte de wegen. Eene zeer groote menigte . vreemdelingen, meest allen Friezen, uit onderscheidene oorden van dit gewest zamengevloeid, gaven door hunne komst hunne belangstelling te kennen in dit echt Friesche feest. Des morgens te 9 uur kwamen de detachementen der schutterij, welke voor den trein bestemd waren, te zamen, en werd de wacht onder het raadhuis betrokken. Te 10 uur vergaderden op het raadhuis der stad, behalve de Edel Achtbare regering, en de commissie met de oprigting belast, alle de daartoe genoodigde personen en commissiën. Tegen half 11 ure werd de Hoog Edele Gestrenge Heer gouverneur dezer provincie, en de commissie uit de Edele Groot Achtbare staten van dit gewest, benevens hunnen geheimschrijver, welke ten huize van den president-burgemeester vertoefden, door afgevaardigden uit de regering, en de commissie tot de oprigting, aldaar verwelkomd, en vervolgens naar de vergaderzaal geleid. — Ten half 11 ure vertrokken alle de vergaderde personen langs de groote Dijlakker, in de volgende orde, naar de sint MARTINI kerk.

De trein werd geopend door den stads bode.

Hierop volgde een detachement schutterij, met slaande trom, afgewisseld door muzijk.

De ceremoniemeesters:

Mr. D. Jakles,

P. Mulier.

De gouverneur van de provincie *Friesland*:

Jr. I. Æbinga van Humalda,

begeleid door den president burgemeester der stad *Bolsward:*

Mr. J. Haitsma,

en den voorzitter van het departement *Bolsward* der maatschappij: *tot nut van 't algemeen:*

S. W. Schippers, Lt. Dr.

Heeren gecommitteerden uit de gedeputeerde staten van *Friesland*:

Jr. P. E. A. Vegelin van Claerbergen,

M. C. W. Baron du Tour van Bellinchave,

Mr. D. B. van der Haer, *griffier*.

De redenaar:

Ds. J. Halbertsma,

begeleid door de leden der commissie tot de oprigting:

Ds. A. Schim van der Loeff, en

J. Cremer, Pz.

De Wel Edele Heeren

Prof. E. Wassenbergh, en

Mr. T. Haitsma.

Burgemeesteren en secretaris van het bestuur der stad:

Mr. P. de Kok,

T. Hoeksma,

H. Braunius Oebérius, *secretaris*.

De raad der stad:

Joh[s]. Teijens,

A. Alberda,

F. Romkes,

P. J. Zandstra,

T. Joustra.

De vrederegter van het kanton *Bolsward:*
D[r]. J. Albarda, en
de grietman van *Wonseradeel:*

J[r]. J. S. T. Camstra thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg.

Deputatie uit de leden van het departement *Bolsward* der maatschappij: *tot nut van 't algemeen:*

W. A. Baars,

A. Hessing.

Commissie uit de hoogleeraren van het athenaeum van *Franeker:*

S. Ens,

J. Amersfoordt, benevens

Prof. B. A. Lulofs, van *Groningen*.

Commissie uit het provinciaal schoolbestuur van *Friesland:*

D[s]. A. Bruining.

M[r]. Jan Daniel van der Plaats.

(Commissie uit de kerkmeesteren der sint Martini kerk, bij het terugkeeren van den trein:

C. Binkes,

J. Bos.)

Commissie uit de voogden van het sint Antonie gasthuis:

Mr. T. Canter Visscher,

D. Brouwer,

M. Steensma.

Commissie uit de voogden van het weeshuis:

G. Steensma,

J. van der Velde.

Commissie uit de voogden van het armenhuis:

Dr. L. Steensma,

D. Bouma.

Officieren der schutterij:

N. Meijer,

H. Bouma.

Leeraren van den christelijken godsdienst:

C. van Heeck,

R. Adriani,

J. Engelen,

G. Koopmans,

S. Bakker,

P. Hollander.

Bijzondere genoodigden:

Mr. S. Braaksma,

Dr. P. de Vries,

G. Andreæ,

P. Scheltema,

Ds. R. POSTHUMUS,
S. J. HOEKSMA,
Dr. E. HALBERTSMA.

De leden van het departement *Bolsward* der maatschappij: *tot nut van 't algemeen.*

Een detachement schutterij sloot den trein.

Voordat de trein tot de kerk genaderd was, had men in dezelve reeds aan eene groote menigte personen van beide sexen, op vertooning van een kaartje, toegang verleend. Zoo dra de trein was aangekomen, werd dezelve door Heeren kerkmeesteren verwelkomd, en door deze en de ceremoniemeesters naar den zuid-westelijken kant der kerk, alwaar het gedenkstuk, tegen over het graf van den dichter, was geplaatst, onder het spelen van de muzijk der schutterij, welke het orgel verving, henen geleid, en in eenen halven kring om het gedenkteeken geschaard. Nadat de schutterij de overige menigte had afgesloten, hield de voorzitter van het departement *Bolsward* der maatschappij: *tot nut van 't algemeen* eene korte toespraak aan de feestvierende rij; op wiens wenk het gedenkstuk, tot dus ver bedekt, op eens voor de oogen der toeschouwers aanschouwelijk werd gemaakt, en de muzijk der schutters zich hooren liet. Na eene korte bezigtiging werd de gansche trein, door ceremonie- en kerkmeesteren, naar de

voor hun bestemde plaatsen geleid, door de schutters onder het orgel post gevat, en als toen ook aan de geringere volksklasse toegang tot de plegtigheid verleend, waardoor het groot getal hoorders, dat de kerk toen reeds bevatte, tot eene verbazende hoogte steeg.

Hierop werd de redenaar, de Weleerwaarde Zeer Geleerde Heer J. HALBERTSMA, door twee leden van de commissie met de oprigting belast, naar den predikstoel geleid. Zoo dra deze naar hunne plaatsen waren teruggekeerd, hield geene eene treffende, en voor de gelegenheid gepaste, redevoering, welke eenmaal was afgewisseld door de muzijk van het voortreffelijk orgel, meesterlijk bespeeld door den Heer P. TADEMA, thans notaris te *Akkrum*, welke, daartoe verzocht, dezen taak wel op zich had willen nemen. Nadat de redenaar met gepaste aanspraken gesloten had, en de muzijk hierop was ingevallen, werden de hoorders nog op eenen toepasselijken lierzang door den redenaar onthaald, welke, na den afloop der plegtigheid, ten voordeele van de commissie van weldadigheid, verkrijgbaar werd. Onder het spelen van het orgel werd de menigte daarna plotseling verrast, door het onverwacht aanschouwen op den predikstoel van den tachtigjarigen grijsaard E. WASSENBERGH. Met jeugdig vuur sprak deze achtingwaardige

geleerde eenige dichtregelen in de Friesche taal uit, welke, even als het werk van den redenaar, aller toejuiching verwierven. De gansche plegtigheid werd treffend besloten door het eenparig zingen van een gezang, hiertoe door den redenaar in de Friesche taal vervaardigd, en ten voordeele van de commissie van weldadigheid uitgegeven; welks derde kouplet, beginnende met de woorden *Seinje uwz kening, Heere!* door de gansche vergadering staande werd uitgebragt.

Wanneer men de menigte toehoorders in aanmerking neemt, welke in het vrij groote kerkgebouw verschenen waren, zoodat niet alleen alle zitplaatsen bezet, maar zelfs alle gangen en openingen, waar men slechts plaats kon vinden, geheel en al met menschen waren opgevuld, kan men het ordelijk gedrag, en de stille aandacht der burgers en vreemdelingen, gedurende de gansche plegtigheid, geenen lof genoeg toezwaaijen.

Na het eindigen van het gezang verliet de feestvierende menigte het kerkgebouw, over den afloop der gansche plegtigheid hoogst voldaan, en bleef het gedenkstuk, tot des avonds 7 uur voor een ieder te zien zijnde, bestendig met aanschouwers omgeven. De genoodigde personen begaven zich op dezelfde wijze, en in dezelfde orde, voorafgegaan en gevolgd

door de detachementen schutterij, onder het slaan der trom, afgewisseld door veldmuzijk, naar het raadhuis der stad, waar men, na eenig tijdverloop van vriendschappelijk onderhoud, door de Heeren ceremoniemeesters naar de vergaderzaal der regering werd geleid, alwaar een voor de plegtigheid van den dag geschikt feestmaal in gereedheid was gebragt. Aan dezen disch heerschten eensgezindheid en gepaste vreugde, en verkwikten dichtvoortbrengselen tevens den geest. Onder deze las de Weleerwaarde Zeer Geleerde Heer R. R. POSTHUMUS, leeraar der Hervormde gemeente te *Waaxens*, op verzoek van *Frieslands* gouverneur, een uitgebreid dichtstuk in de Friesche taal voor, door den maker bestemd, om openlijk na de redevoering te worden voorgelezen, doch niet voorgelezen, om de lengte van tijd, dien het feest vorderde, niet te vergrooten.

Des avonds ten 8 uur had, op de lokalen van het concert en het departement der maatschappij: *tot nut van 't algemeen*, eene danspartij plaats, door de aanzienlijkste ingezetenen en zeer vele vreemdelingen bijgewoond, waarbij het aangenaam was den Hoog Edelen Gestrengen Heer gouverneur, benevens de Edele Groot Achtbare Heeren afgevaardigden uit het collegie van gedeputeerde staten, eenen ge-

ruimen tijd, tegenwoordig te zien. Dezelve werd gevolgd door een uitstekend collation, waarbij dezelfde geest, als den geheelen dag gekenmerkt had, geenszins ontbrak.

Dienzelfden avond werden ook de gewapende manschappen der schutterij op eene gepaste wijze, in het locaal der societeit *de Doele*, onthaald; welke bijeenkomst, even zeer in de beste orde afloopende, den goeden geest van *Bolswards* schutterij aantoonen mogt.

Op deze wijze werd een feestdag, die voor *Bolswards* ingezetenen, welke er deel in namen, onvergetelijk zijn zal, voorbereid, en liep dezelve, zonder eenige storing, in de volmaakste orde ten einde.

BERIGT NOPENS HET AFBEELDSEL DES DICHTERS.

De meeste pourtraiten, die in plaat uitgaan, worden gegraveerd naar een getekend copijtje van het origineel, zonder dat de graveur het origineel zelve eens te zien krijgt. Dit zijn dus copijen van copijen, in welke, zo de omtrek over het algemeen al bewaard bleef, de geest van het wezen toch verloren ging. Het volgende afbeeldsel van Gijsbert is een der gelukkigste uitzonderingen op

dien regel, als zijnde door VELIJN naar het oorspronkelijk pourtrait, het eigendom van mijnen vriend R. KOOPMANS, opgewerkt en voltooid met dien uitslag, dat de gelijkenis zo volkomen is als men verlangen mag. Over de kunst zeggen wij niets anders, dan dat onze VAN DER KOOI dit een werk meent te zijn om de graveerstift van VELIJN ten sterktste aan te bevelen. De naam is het *fac simile* van 's dichters handtekening, gevonden onder ene rekening die hij als medevoogd over de goederen van zijne nicht ANTJE ARJENS gedaan heeft.

De woorden van het onderschrift luiden in het Hollandsch ten naaste bij als volgt:

Aanschouw meester, slecht en recht! het behoud en de adem onzer moedertaal

Het verbasterd gebroedsel ten spijt. IJsbreker is zijn naam;

In gedachte en uitdrukking, in de kunst en in het fonkelendste dichtervuur,

In het welwillende en argeloze Friesche hart, zo goddelijk als de natuur.

Door de uitdrukking *het verbasterd gebroedsel* heeft men niemand onverdiend willen beledigen. Niet de zulken onzer landgenoten, welke de Friesche taal weinig kennen, maar die taal verachten zonder ze in het geheel te kennen, worden daarmede bedoeld. Indien men in onzen tongval *uwtschaait*, wanneer men in gelaat, manieren of zeden van zijn geslacht en ouders afwijkt, mogen gewis alle Friesen, die van het inlandsche de neus optrekken, ten opzichte der natie, uit welke zij gesproten zijn, een *uwtschaaid brod* genaamd worden. Die natie toch is altijd gehouden en mag voor een groot deel nog gehouden worden als bijzonder gesteld op hare eigene gebruiken en daardoor meer en langer in het bezit harer nationale oorspronkelijkheid gebleven dan enige stam van het Nederlandsche volk.

Lok' maester, sljuecht in rjuecht! memm' teals behad in amme
It uwtschaaid brod to huwn. Ysbrecker iz syn namme;
Yn tinse in teal, yn kinst in 't gleonste rjiemmers fjoer,
Yn 't golle Friezne hert, soa Goadlycke az natuwr.

H.

DE REDEVOERING,

DIE GEHOUDEN IS NA DE ONTBLOTING VAN HET BORSTBEELD DES FRIESCHEN DICHTERS

GIJSBERT JACOBS.

Ik achte mij gelukkig, Friesen! dat ik geleefd hebbe, om aan GIJSBERT JACOBS den schuldigen lof te betalen voor de onsterfelijke offers, welke hij den roem uwer oorspronklijkheid heeft toegebragt. Indien iets mijn geluk onvolkomen maakt, het zoude zijn, dat ik zo weinig bijzonderheden van dien ongemenen man aan u te verhalen hebbe. Doch dit is de schuld niet van mij, maar van uwe

voorouders, die zich vergenoegden met grote zaken uit te voeren, gelijk dit geslacht met ze te beschrijven en te verheffen. Zij vertrouwden de merkwaardigheden van de sieraden der menschheid aan de overlevering; aan die ontrouwe overlevering, welke tot onze dagen wegens GIJSBERT niet veel meer overbragt, dan dat in deze kerk zekere afgeschelferde grafsteen, gemerkt met de letters G. I., zijn lijk zoude bedekken. Het jaar van zijn geboren worden en sterven had men bij wijze van gevolgtrekking moeten bepalen. Al wie 's mans lotgevallen dan poogt na te sporen, stelt zich het wonderlijke vraagstuk voór, om hier naar het kerkhof te gaan, en van den eersten burgerman den besten, wiens grafschrift aanduidde, dat hij voor twee honderd jaar te *Bolsward* woonachtig was, de levensgeschiedenis op te maken. Tot de ontknoping van dusdanig voorstel is zo luttel kans, dat elk billijk hoorder de minste ontdekking als winst zal rekenen, en voor de onvolledigheid mijner berichten ene billijke verschoning in gereedheid hebben. Wat daarvan wijders in de ogen der overige Nederlanders beuzelachtig zij, voor u, Friesen! is het alles gewigtig, dewijl het alles uwen dichter betreft, en gij schept vermaak, om ook het onbeduidendste nieuws van hem te horen, even als het recht-

schapen kind zich gaarne die kleinigheden van zijne overledene ouders laat verhalen, waarbij het gevoel van vreemden ijskoud blijft. Ik wete dus; en dit is het hoogste voorrecht van enen redenaar; ik wete zeker, dat elk woord met ene ingespannene aandacht uit mijnen mond zal worden opgevangen, nu ik tot Friesen ga spreken, eerst over de afkomst en lotgevallen van GIJSBERT JACOBS; daarna over het kenmerkende van zijn lichaam en inborst; eindelijk over zijne verdiensten als dichter en taalkenner.

Wat belangt des dichters afkomst, hij sproot uit het geslachte der HOLCKAMAS, in vroegere eeuwen misschien rijk en machtig, maar toen afgevallen tot den deftigen middelstand. *Zijn* vader JACOB GIJSBERTS, van ambacht schrijnwerker, bekleedde onderdes de voornaamste ereposten, die binnen deze stad te begeven vielen. Durende veertig jaren droegen zijne medeburgers hem de bedieningen op, nu van diaken en ouderling, dan van kerkmeester over dit huis des gebeds, eindelijk ook van gesworen gemeensman en burgermeester van *Bolsward*. Een man van min of meer geletterde opvoeding zijnde, verstond hij zijn Latijn; hadde zich ten minste ettelijke werken in die taal aangeschaft, lopende over

de godsdienstige en burgerlijke onderwerpen dier onrustige tijden. Zijn karakter droeg de kenmerken van den landaard: naar een' enkelen trek althans te oordelen, was het vrij onverzettelijk, als zijnde hij zo weinig gezind om voor enig sterveling te zwigten, wanneer hij meende 't recht aan zijn' kant te hebben, dat hij dan zelfs de banbliksems van de geestelijkheid zijner kerk trotseerde.

Deze standfries werd ten jare 1603 vader van GIJSBERT JACOBS, en vermits hij voor, in en na dat jaar, met zijne huisvrouw ANCKE WILLEMS, steeds hier gezeten was, mag ik de Bolswarders gelukwenschen, dat de dichter binnen hunne wallen niet alleen zijnen meesten tijd gewoond heeft, maar ook geboren en opgevoed is. Van de wijze, waarop hij opgevoed werd, kwamen mij evenwel gene stellige berigten voor; maar op gronden ener hoge waarschijnlijkheid durve ik verzekeren, dat zijn vader hem de Latijnsche scholen alhier liet doorlopen. Ook is het aannemelijk, dat de lust ter beoefening zijner moedertaal, in hem als jongeling reeds werd opgewekt door den toenmaligen geheimschrijver van *Bolsward*, SIBREN TJEERDS SICCAMA, die niet alleen een uitmuntend rechtsgeleerde was, maar bovendien zulk een grondig kenner zijner

moedertaal, dat in zijne verklaring onzer oudste wetten het eerste licht van Friesche taalkennis opging. Daar GIJSBERT wijders onder de nieuwelingen, die ten jare 1624 bij de Hervormde gemeente dezer stad aankwamen, als vrijgezel te boek staat, is het zeker, dat hij ten minste tot zijn een en twintigste jaar ongetrouwd en in het ouderlijke huis te *Bolsward* bleef; doch wat hij toen bij der hand had, of waar hij na dat jaar beland is, heb ik bij gene mogelijkheid kunnen ontdekken. Dit is zeker, dat hij zich elders, schoon niet verre van hier, heeft nedergezet, en van daar midden in den jare 1637, als beroepen meester der Nederduitsche schole en voorzanger der Hervormde gemeente, in zijne vaderstad is teruggekeerd. Bij deze wederkomst was hij niet alleen getrouwd aan SIJCKE SALVES, maar hadde reeds een kind bij haar verwekt, dat gedurende zijn volgend verblijf te *Bolsward* nog door vijf andere gevolgd is. De vader had het onuitsprekelijk verdriet van deze zes kinderen allen te moeten overleven. Nadat er de twee jongste reeds van overleden waren, zette het begin des jaars 1654 zijn vaderlijk gevoel op ene nieuwe proef door den dood van het oudste kind, hetwelk toen niet jonger dan agtien jaren kan geweest zijn. Het diep verslagen hart door den godsdienst

pogende op te beuren, nam hij met VONDEL zijne toevlucht tot de berijming van enige psalmen in het Friesch: een werk, dat hem, volgens zijne eigene woorden, beter van de hand zou gegaan zijn, wanneer het verlies van de panden zijns huwelijks, dat overigens zo zalig was, den geest als onder enen drukkenden last niet hadde nedergebogen. Nu hield hij nog drie kinderen over; doch de pestziekte van 1656 ontnam hem schier in hetzelfde ogenblik een zoontje, geen tien, en ene dochter, even vijf jaren oud. Door dit nieuwe verlies werd de wonde, die steeds voortbloedde over den dood der vorige kinderen, nog verder opgereten. Om de zinnen alzo door ene gepaste afleiding weder wat te verzetten, bragt hij in zijn Friesch ene verhandeling over van PHILIPPE DE MORNAY, waarin deze doorluchtige staatsman een hartetogtelijk tafereel ophangt van de moeite en elenden des menschelijken levens, en het graf als de enige haven der gewenschte ruste aanprijst. GIJSBERT deze vertaling aan GABBEMA zendende liet er een aantal Friesche psalmen nevens gaan, zo wel ter aanvulling van een beloofd vijftigtal als ter zijner vertroosting berijmd. Voortaan liet hij den moed echter zo laag zakken, dat wij hem als vermoeid van de volbragte taak horen zeggen, „ en daar-

„ mede wordt mijne zangster stil en geeft den „ wedstrijd op. ” Nu bleef GIJSBERT nog een enige zoon over, SALVES geheten, op wiens hoofd de ouderlijke zorg, te voren tusschen meer kinderen verdeeld, nu alleen kon worden thuis gebragt. Gaarne sprak de vader dus zijn gering vermogen aan, om hem, die de laatste hoop van zijnen naderenden ouderdom was, voor een eerlijken en winstgevenden stand in de maatschappij bekwaam te maken. Ten dien einde vertrok SALVES dan naar *Leeuwarden*, om zich in de heelkunst te oefenen, met dit gevolg, dat hij na de afloop der leerjaren zich als chirurgijn op *Ameland* nederzette, zijnde daartoe bevorderd door den erfheer WATSE FRANS VAN CAMMINGA, te *Bolsward* woonachtig. Hoe onedelmoedig het zij, de nagedachtenis der afgestorvenen op grond van andere bewijzen, dan die alles afdoen, te bezwalken, moet een levensbeschrijver echter van het min toereikende gebruik maken, wanneer er niets anders voorhanden is, en daarna te rekenen schijnt het gedrag van den jongen heelmeester op genoemd eiland niet zeer loffelijk te zijn geweest. In korten tijd maakte hij zo veel schulden, dat ze door de verkooppenningen van zijnen inboedel, ten bedrage van meer dan zestien honderd guldens, niet konden bestroken wor-

den. Dit volslagen verloop zijner zaken was na gedachten oorzaak, dat hij in den zomer van 1666 bij zijne ouders weder thuis kwam, zonder, naar 't schijnt, van gedrag te veranderen. Er doen zich ten minste sporen op, dat hij den tijd doodde in drinkgelagen, en zelfs baldadigheden pleegde in de naburige grietenije van *Hennaarderadeel*. Deze armzalige vreugde was echter van klenen duur. De pest greep hem nog denzelfden nazomer met zo veel woede aan, dat hij in den jeugdigen ouderdom van vijf en twintig jaren bezweek. Dit was de laatste en dodelijke slag voor GIJSBERT. Hij was de gevoeligste mensch, de tederste vader. Het uitzicht, dat kinderen de staf en roem van zijnen bezwijkenden ouderdom zouden zijn, ontstak in zijne verkleumde borst voor korte jaren nog het vuur ener machtige verrukking; en daar stond hij op zijn drie en zestigste jaar, al die kinderen van het bloedend harte gescheurd, het laatste de krone van zijne grijze haren nemende, hem persende tot den ijselijken twijfel, of hij zijnen zoon van het graf zal terugeischen, dan God danken, dat hem de mogelijkheid bespaard werd, om meer schande aan zijn eigen bloed te beleven. Ene meedogende Voorzienigheid, altijd waakzaam, om het leed harer vrienden, zo ras het ondraaglijk wordt,

te verkorten, haalde GIJSBERT en zijne goede vrouw enige dagen na hunnen zoon uit het leven. *Zij* stierven, gelijk SALVES verrast en weggemaaid door de pest; zij stierven met sobere inkomsten; maar zij stierven, gelijk het een' Fries en Friesinne betaamde, zonder een' enkelen penning ook aan dagelijksche schulden achter te laten.

Dit was het hoofdzakelijk, Friesen! wat ik van de afkomst en lotgevallen uws dichters, met grote moeite, te weten kwam. Wij kunnen nu dus tot het kenmerkende van zijn lichaam en inborst overgaan.

Naar den lichame moet GIJSBERT niet kwaad gevormd zijn geweest, indien de rest enigzins aan zijn hoofd beantwoordde. Bij den eersten opslag heeft zijn gelaat niets bijzonders, dan dat men aan de effene en ongedwongene plooi van het geheel zeggen zoude: „ Die man „ houdt van slecht en recht. " Naauwkeuriger bekeken toont het evenwel, zonder scherp getekend te zijn, meer karakter. Het opene oog is oprecht, de knevelbaard geestig, bijkans onmerkbaar zweeft over zijn wezen de zachte lach der goedaardigheid, terwijl het een en ander veredeld wordt door welgevoede, regelmatige en rustige trekken, die onze verbeelding wel iets van de klassieke vormen der Griekſche hoofden herroepen. GABRIEL zel-

ve, als een andere PYGMALION verrast door de schoonheden van zijn eigen werkstuk, zag in het borstbeeld bedaardheid, goedheid, grootheid, zonder dat de kennis van GIJSBERTS karakter zijn oordeel, gelijk het onze, bevangen hadde. De dichter klaagde evenwel met zijnen kunstgenoot HORATIUS over ongemak aan de ogen, die door opwellend traanwater namelijk meermalen zo sterk duisterden, dat lezen en schrijven hem moeilijk viel. Aan welgemaaktheid paarde zijn lichaam desgelijks gene kracht, die tegen de zware schokken van droefheid en zijn onvermoeid letterblokken bestand was. Men hoort hem daarom op zijn zeven en vijftigste jaar al klagen, dat zijne Friesche tonge te gelijk met de andere ledematen door de jaren verlamde en verkleumde.

Van meer belang is het te weten, wie in dat lichaam thuis lag. Bij gemis van alle stellige berichten moeten wij ons vergenoegen met GIJSBERT in zijne eigene schriften als den spiegel zijner inborst te beschouwen, en gelukkig dragen zijne uitdrukkingen zo vele onmiskenbare blijken van onmiddelijk uit de diepte van het hart te zijn opgewald, dat de menschelijke taal mij het verraderlijkste bedrog op aarde zou zijn, wanneer men in dien toon spreken konde en te gelijk een veinsaart wezen. De goede, beste ziel met zijne eigene

kunsteloze woorden horende spreken, zegt ieder: „Welk ene onschuld! Welk ene arglo-„ze ontbloting van den blanksten boezem!" En konde dit anders bij hem, in wien de eerste kiem van alle braafheid, oprechte eenvoud, zo diep geworteld zat? *Slecht en recht*, zie daar zijne zinspreuk. Onbedwongen laat hij zijne lezers gevoelen, dat van alles, wat menschelijk is, niets hem vreemd was, en dat in de opeenvolgende saisoenen des levens vermaak, liefde, huwlijksmin en vaderlijke tederheid zijn gemoed smolten in enen vloed van weelde, door niemand dan een dichter als hij te smaken. Doch bovenal hadde hij behoefte naar vriendschap, dat onbedriegelijk kenmerk ener edelaardige inborst, en was hij volkomen gevormd voor het genot van hare kuische genoegens. Wiens hart zou niet open gaan, die hem zijnen halsvriend de betuiging van innige genegenheid hoort hernieuwen? Deze aandoeningen, hoe waardig der menschelijke natuur, onderwierp hij echter allen aan de godvrucht, waarvan zijn gansche aanwezen doortinteld was. Wat hij beschouwt, wat hij lijdt of geniet, het verheft alles zijn hart tot den Almagtigen, die gebiedt, den Opperbestuurder, die geleidt, of den groten Vader, die zegent. Zelfs op ene bruiloft, te midden der onbezorgdste vrolijkheid, vliegt het hem

als 't ware in de ogen: „ O bedenk, wat „ de ingoede God den onwaardigen sterveling „ al schenkt! " Onder zo vele voortreffelijkheden des harten, welke door die van het verstand werden geëvenaard, was deze nog de allervoortreffelijkste, dat niemand van beiden ooit geringer kon denken, dan hij zelf. Oneindig verheven boven de kleine pratheid zijner amptgenoten, zag hij niets van al zijne verdiensten. Hij zag alleen zijne menschelijke tekortkomingen. Daaraan dacht hij steeds met innig leedwezen. Deze wilde hij verbeteren. Zo iemand, hij schijnt een dier kleinen geweest te zijn, welke bij onzen Goddelijken meester aan zijne andere leerlingen ten voorbeeld gesteld werden. Dit wist en gevoelde hij alleen, dat zijn hart het wel meende. Wanneer hij smeekt om vriendschap, om enige letteren voor alle bewijs van vriendschap, is het niet uit aanmerking van enige verdienste, waarop hij alle aanspraak laat varen, maar van zijne oude, ongeveinsde, ronde, Friesche vriendschaps gulhartigheid. Uit deze nederigheid sproot vergenoegdheid met zijn lot. Denkende dat het minste meer was, dan alles, wat hij verdiende, boog zijn verhevene geest zich gewillig neder tot de nuttige maar vervelende taak, om kleine kinderen het A B te leeren. Op dit middenpeil tusschen de uiter-

sten des menschelijken levens achtte hij zich ook gelukkigst. De bron van het waarachtig geluk, de deugd, ontsprong in zijne ogen even min aan den overvloed der aanzienlijken, als den kommer der behoeftigen, en het was daarom een zijner geliefde gebeden: „ Geef „ mij rijkdom noch armoede; maar voed mij „ met het brood mijnes bescheidenen deels!"

Een man van dezen aanleg zou evenwel zommigen in het vermoeden kunnen brengen, dat hij onder die goelijke zielen thuis hoorde, wie alles genoegt en wel is, en die alzo meer medelijden dan eerbied inboezemen; doch niets is minder waar. Zijne ziel was ene mengeling van heusche zwakheid en onverwrikte kracht, van lieve kinderlijke buigzaamheid en die mannelijke vastheid van beginzelen, welke men karakter noemt. Hoe gedwee en leerzaam gevormd, scherpte hij echter zijne veder, om de gebreken dier dagen streng te gispen, en 't hoofd stond hem waarlijk naar niets minder, dan blindeling den sleur der tijden te volgen. Gelijk zijn vaderlandsch hart klopte bij elke overwinning, waardoor de eer en onafhanklijkheid van het gansche gemenebest zich bevestigde, zo was hij een Fries, een Fries tot in merg en gebeente. Hoe hadde hij het geladen op de dubbelhartigheid, dat helsche kind der Fransche hoflijkheid, die

zoen reeds de zeden zijner landgenoten, anders zo rond en eenvoudig, begon te verpesten. Het algemeen vooroordeel, dat zijne grijze moedertaal voor den schrijfstijl te lomp zou wezen, is hem een duldeloze laster. Durft niemand het bestaan, hij zal haar wreken op die verachting van het onverstand, en in hem ziet onze dankbare bewondering den eersten en laatsten Fries, die, zonder te vragen naar lof of beloning, de speeluren van geheel een leven aan dit patriottisch doel heeft toegewijd. Of het hem gelukte dat doel te treffen, zal blijken uit zijne verdiensten als dichter en taalkenner, waarover wij nu spreken moeten.

Sedert de schepping van ons geslacht behaagde het moeder natuur, enige weinige uitverkorene kinderen aan de opgetogene aarde te tonen, welke zij het hart van enen dichter geschonken hadde. Gijsbert was er één van; dichter geboren, dichter in den wijdsten omvang, op elk toneel van menschelijke driften of bespiegelingen. De edelste vernuften toonden meermalen deze bekrompenheid in hunnen aanleg, dat zij voor een enkel soort van onderwerpen uitsluitend gevormd waren. Maar Gijsbert liet zijne lezers tot dus verre in twijfel, waar hij meer thuis hoort, in den geestigen minnezang of het gespierde opschrift, in het kout van boeren en kramers

of in de verheffingen der ziele tot den troon des Oneindigen. Zijn overhellende smaak voor de schoonheden der natuur boven die der kunst bepaalden zijne keuze meest tot onderwerpen, die binnen den kring zijner eigene ondervinding lagen. Bij hem brommen de beren niet op *Novazembla*, noch rammelen de zware ketens der ridderkastelen, noch zwemmen de serafs in éterluchten; maar een boer op de bruiloft van zijnen landeigenaar; een grootmoeder jammerende over een' lossen jonge, die op zee ten oorlog gaat; een zwaarhoofd, die klaagt over den godlozen tijd; een' handige juffer te paard, of het stille toneel van een Friesch landschapje, deze en dergelijke zijn de onderwerpen, waarin hij de edelste krachten van zijn vernuft ontwikkelde. Aangemerkt deze eeuw zo angstvallig in het spreken als stout in het bedrijven van onreinheid is, zal het GIJSBERT tot geen oneer strekken, dat zijne kieschheid in de uitdrukkingen, indien men een enkele plaats uitzondert, naauwelijks wederga heeft. In al zijn' woorden net, zedig, wellevend, kent hij geen zweem der woestheid van SHAKESPEAR en andere ijsbrekers, met welke hij eigenlijk behoort vergeleken te worden. Ja, dat opmerkenswaardig is, waar gelijktijdige hovelingen en staatsdienaren zich in het geknischte

Hollandsch het ronde woord van den ouden oprechten tijd veroorloven, vergeet de schoolmeester nimmer, om in de taal der boeren te spreken als een man van opvoeding. In dit alles heeft hij ondertusschen die enige ware kunst aangebragt, welke bestaat in het bedekken der kunst. Weinige dichters hebben hunne stukken met meer zorgvuldigheid bewerkt; ook had hij den nodigen voorraad van geleerdheid te baat; maar des niet tegenstaande wist hij de twee kundigste vereerders, welke zijn dichtwerk ooit te beurt vielen, langen tijd in den waan te houden, dat hij verstoken van het eerste en beste hulpmiddel der kunst zuiver dichter der natuur geweest was.

Aan scheppend vernuft en kieschen smaak paarde hij ene grote mate van gezond menschenverstand, dat zijne dichterlijke verrukking ten teugel diende, om nimmer te ontaarden in bombastische opstuivingen, die grenzen aan ongerijmdheid, ja, razernij. Het was een heldere kop. Hij dacht klaar en schreef klaar. Door elk zijner meesterstukken schittert slechts één lichtend punt, waarin al de delen des voorstels, als in een gemeen brandpunt, vergaderd worden, en deze eigenschap, is het nood, weet hij met de bevalligste achteloosheid te verenigen. Van zijn scherp en verlicht oordeel getuigen bovenal vele lessen

van levenswijsheid; eenvoudige, maar heerlijke lessen voorwaar, die eerder door de grijze ervarenis van enen deugdzamen staatsman schijnen ingegeven te zijn, dan bedacht van een burgermannetje, wiens uren tusschen de kinderschool en zijn schrijfkamertje verdeeld waren. Zijne godsdienstige begrippen waren zo net niet gepast naar de Dortsche leest, of hij stelde het wezen der godvrucht in de veredeling der menschelijke natuur door christelijke deugd. Maar hij hadde ook te school gegaan in de stichtelijke rijmen, psalmen en theologische werken van den verschopten ketter DIDERICK RAFAËLS CAMPHUYZEN. Insgelijks moeten wij bekennen, dat hij, wat den smaak voor het schone betrof, delende in het algemeen verval des menschelijken vernufts zijne dichterlijke hoogte niet bereikte zonder het geleide der ouden. Hij verstond Grieksch en Latijn; het Latijn zo verre, dat hij er gedichten in maakte, welke hij, hoewel niet zonder de gewone zelfversmading, onder het oog van kenners durfde brengen. De sleutels tot de binnenste heiligdommen van den goeden smaak dus in handen hebbende ging hij HOMERUS met zijn gevolg aldaar dikwerf opzoeken, en het is inzonderheid de vaste gang door al zijne stukken heerschende, die uitwijst dat hij, na enen gemeenzamen omgang met

de aloude meesters van hunnen geest doordrongen, dien uitdrukte zonder zulks opzettelijk te bedoelen. Bovendien was hij het Fransch volkomen machtig; hoogst waarschijnlijk ook het Hoogduitsch en Engelsch, en hoewel de kennis dezer talen zijnen smaak eerder moest besmetten dan veredelen, zo was zij toch een goed middel om den schat zijner kundigheden derwijze te vermeerderen, dat hij onder de geleerden zijne plaats verwierf. Bovenal strekte hem de onderlinge vergelijking van deze talen, om in zijne eigene ene bedrevenheid te verwerven, die op haar zelve alleen, in mijne ogen een onwederspreekbaar bewijs van Gijsberts kennis aan andere talen uitlevert. Hoe groot zijne bedrevenheid in het Friesch geweest zij, zal ik nu nog met enige brede trekken pogen in het licht te stellen.

Sedert men sommige Germaansche talen was begonnen te schrijven, drukte de overige tongvallen, die alleen in den mond des volks bewaard bleven, tot op den huidigen dag ene algemene verachting. De een schold ze uit voor patois, de ander voor straattaal, in hunne uitdrukkingen niet alleen te lomp tot den schrijfstijl, maar in hunne spraakgeluiden zelfs te wanschapen om behoorlijk gespeld te kunnen worden. De algemeenheid van dit ge-

voelen, ook onder geleerden, is mij steeds onverklaarbaar gebleven. Hoe doodeenvoudig is toch de opmerking, dat de gansche taal reeds bestond voor zij geschreven werd, en hare ware gronden dus niet in de harsens der geleerden, maar in den mond des volks te zoeken zijn; dat hare vatbaarheid om door lettertekens ten aller juiste verbeeld te worden het overtuigendste bewijs is van ene evenredige vermagering in de zangrijke verscheidenheid harer vokaalklanken tot onherstelbare schade der welluidenheid; dat eindelijk met het eigendommelijke der spraak een deel harer edelste sieraden verloren ging, onder de hand niet alleen der eerste schrijvers, die haar in overzettingen ene vreemde natuur opdrongen, maar bovenal van latere letterkoningjes, die door den groten hoop geëerbiedigd en gevolgd, als of zij de taal geschapen hadden, inderdaad niets anders deden dan haar door hunne domme regels het schandelijkste en verderfelijkste juk op den vrijen hals te laden. GIJSBERT was wel wijzer. Verheven boven zijne en onze eeuw, noemt hij dat gevoelen, zo verre het ook de Friesche taal aanrandde, een leugenachtig verwijt en, hoe bespottelijk het moge voorkomen, hij gaat den laster door daadzaken overtuigen. Ten dien einde neemt hij zijne moedertaal als ene arme verschove-

ling van de straat op en beschouwt haar uit het oogpunt van een taalkenner. Nu legt hij hare grammatikale gronden bloot. Hij beluistert het teder onderscheid harer vokaalgeluiden en bepaalt voor elk een zeker klankteken, hetwelk volgens de Nederlandsche waarde en het eerste beginsel der spelling, dat geven en nemen is, uitgebragt bij toenadering de ware uitspraak aan de hand geeft. Hij past de rondheid harer lettergrepen op allerlei versmaten toe, om die met ene zeldzame verscheidenheid naar den aard des onderwerps te wijzigen; te wijzigen tevens met ene kunst, die VIRGILIUS beschaamt, wanneer hij van het paard behalve den galop al de bewegingen der rijschool laat zien en horen. Eindelijk, hij schoeit de spreekwijzen van enen tongval, wiens hoogste verdienste men in droge of ruwe naiviteiten waande te bestaan, over de plegtigste en stoutste voorwerpen der menschelijke aandacht. Op dit onbetreden veld staat het grootste vernuft een ogenblik verlegen werwaards zijne schreden te wenden. Als met geweld en naar eigene willekeur baant het zich echter straks enen weg, en van hier zo vele luimige en moeitevolle eigendommelijkheden, die, hoe vreemd aan den aard der tale, de eerste goede dichters van schier alle volken kenmerken. Maar GIJSBERT zich hou-

dende aan den draad des gebruiks, dát is, aan de vrije uitvloeisels van het onbedorven menschengevoel, treedt daar henen met ene losse en bevallige houding, niet anders dan of het spoor door menigte van vroegere reizigers reeds geëffend en afgebakend was. Niemand bemerkt dat hij van het nieuwe en ongewone enige de minste moeite heeft. *Zo* natuurlijk en gemakkelijk is elke beweging van hem, dat de lezer zegt: „ *Zo* zou ik ook wel kunnen „ dichten. " Van hier vloeit in zijnen stijl niets van 't gene de schilders gemanierdheid noemen, en met moeite zoude men een naamloos stuk van hem herkennen, wanneer de meesterlijke behandeling in het algemeen niet aanduidde, dat dusdanig kunststuk alleen van de hand eens GIJSBERTS konde komen. De uitdrukking vrij van platheid als gezogte spitsvondigheden is kloek, geestig, eigenaardig, altoos wisselende naar den eisch des onderwerps, en, in welke plooijen zij ook valle om als het dunne kleed der gratien de leden nu van deze dan van gene lichamen te omvloeijen, zij is en blijft bezield door den genius onzer moederspraak. *Zo* was GIJSBERT meester van de taal, in dit gelijk alle andere opzichten steeds bewonderenswaardig, in vele plaatzen onnavolgbaar, een enkele maal te berispen. *Zo* bereikte hij op eens en zonder

een enkelen voorganger die hoogte, waartoe de prins der Nederlandsche dichters van zijne en de volgende eeuwen, de enige en onvergelijkbare VONDEL niet opklom, dan nadat sommige koene vernuften hem den weg gebaand en door hunne afdwalingen getoond hadden wat hij vermijden moest. Met wat recht zou de vreemdeling zich dan verwonderen, Friesen, dat het eerste grote orakel van Noordsche taalgeleerdheid dit orakel van u ging raadplegen? Indien iemand, GIJSBERT was waardig dat FRANCISCUS JUNIUS om hem uit *Engeland* naar uwe oorden overkwam en hier ter stede enigen tijd woonde om uit zijnen eigenen mond de kennis der Friesche taal op te doen; aan dit onderwijs toch alleen had de leerling een schat van woorden en aanmerkingen te danken, die uit de diepste gemeenzaamheid met het gebruik onzer moederspraak opgedolven zijne onuitgegevene als reeds gedrukte werken ten zeldzamen sieraad verstrekken.

Doch dit is de broosheid des stervelings, dat zijn vernuft even min als zijn lichaam, van wat heldenkracht dan ook begaafd, onaanrandbaar is voor dodelijke besmetting. Op den eigensten grond, waar hij zich met den schrandersten taalkenner mogt meten, onderging zijn smaak in het laatste levensperk ene jammerlijke verbastering. Sedert zijn vijftig-

ste jaar viel hij namelijk aan het koppelen van drie, vier en meer woorden tot één woord; iets dat indruischende tegen het gebruik als den aard der tale zijnen stijl duister en onnatuurlijk tevens maken moest. Indien deze zamenstellingen dus niets anders mangelde, dan de gemakkelijke houding en duidelijkheid zijner vroegere stukken, zou dit gebrek alleen de waarde van het pittige verdonkeren, het welk sommigen daarin wanen te proeven. Maar onder de arbeid om die veelhoofdige gedrochten te baren hort de maat, struikelt het denkbeeld ieder ogenblik in zijne vrije vaart, gaat de vinding der zaken over in een vervelend woordenspel, en wordt het gansche lichaam der rede in een' stijven pronk gestoken, die wel getuigt van rijkdom, maar door het oogmerk te verraden om eens recht te willen behagen in het geheel niet behaagt. De bevalligheid toch, die ene dochter der ongekunstelde natuur is, mist er ten enen male aan; en door die gebreken is alles tevens zoo gemanierd geworden, dat Gijsbert, te voren aan gene hebbelijkheid hoegenaamd kenbaar, nu met de minste opmerking uit tien regels herkend wordt. Onder de menigvuldige oorzaken, die dit verval hebben te weeg gebragt, schijnen mij de volgende ene eerste plaats te bekleden.

Geliefc allereerst op te merken, dat er in de vernuften van GIJSBERTS tijd zekere degelijkheid heerschte, het gevolg van enen overvloed, met wien zij als 't ware verlegen schenen te zijn. Zij hadden bijkans te veel huisraad om het behoorlijk te plaatzen; terwijl men thans gedwongen is om zijne armoede op het breedste uit te stallen, en zo te pronk te zetten, dat de versenmaker evenwel voor groot en rijk gehouden worde. Bij GIJSBERTS tijdgenoten namelijk was de stroom der denkbeelden zo overstelpend, dat zij altoos bedacht moesten zijn om dien in het kleenste getal der krachtigste woorden te beklemmen. De enkelde woorden nu, zo als ze de taal gaf, ten dien einde aan enige schrijvers te zwak dunkende, koppelden zij het ene aan het andere, om door deze woordverdubbeling den zin te verdubbelen en het oponthoud der omschrijvingen te vermijden. Als hun weg bij voorbeeld over enen dijk liep, die slangsgewijze omkronkelde, en wiens veenachtige grond onder elken tred op en neder bewoog, gingen zij kortheidshalve over den *slang-trek-hobbel-dijk*. In dit soort van koppelingen gaf niemand zich meer toe dan HENDRIK LAURENSZ. SPIEGHEL: een dichter met dat al van zo overwegende deugden, dat ze dit gebrek, hoe aanstotelijk en menigvuldig, niet alleen opwe-

gen, maar in de ogen van HOOFT en HUIGENS een navolgenswaardig gezag hebben bijgezet. Dit kwam GIJSBERT ook over. Onder het lezen en herlezen van SPIEGHEL daalde 't zaad des onkruids onmerkbaar in hem neder, en schoon het aan zich zelven overgelaten op zulken edelen grond waarschijnlijk nooit vrucht zou gedragen hebben, zoo wagtte 't evenwel maar op ene afgerichte hand, om in het geschikte saisoen welig te ontkiemen. Dat saisoen was de oude dag, waarin de borst des dichters verkleumende, het brein van den geleerde meer ruimte kreeg om zich op spitsvondigheden toe te leggen, en die hand was van SIMON ABBES GABBEMA. Deze man, opgepropte vol van geleerdheid, maar soberkens bedeeld van gezond oordeel en ledig van allen goeden smaak, had naauwlijks de akademie verlaten, of hij liet wijd en zijd een groot geruchte van zich uitgaan. Velen werden zelfs door den winderigen trant, waarop hij zijne geleerdheid in rijm en onrijm uitstalde, zodanig verblind, dat zij hem voor een der ongemeenste stervelingen hielden, welke het aardrijk ooit gedragen hadde. GIJSBERT koesterde bovendien de warmste vriendschap voor hem, en in de dubbelde betrekking van geleerde en vriend vereerde hij den jongman schier als ene godheid, aan wiens uitspraken over de

waarde zijner stukken hij zich volkomen gedroeg. En ongelukkig schepte GABBEMA volgens zijn gewone wansmaak behagen in die koppelwoorden; hij vond ze zelfs zo fraai, dat GIJSBERT op zijn aanstaan de voorrede der rijmelarij, als het portaal van een heerlijk gebouw, met deze monsterachtige sieraden overlaadde. Niet lang was die vriendschap dus geklonken en door eene geregelde briefwisseling onderhouden, of daar begint GIJSBERT woord aan woord te lasschen, somtijds tot die lengte, dat de adem voor een enkel woord te kort schiet. In het Hollandsch, waar hij minder thuis was en ook het voorbeeld aantrof, begon hij en dreef het straks tot een buitensporig uiterste. Aldus meer en meer met deze monsters gemeenzaam geworden, merkte hij eindelijk hunne afschuwelijkheid ook niet in die taal, welke hij anders in den grond kende. Ook op eigenen bodem kweekte hij ze aan, en schoon op lange na zo menigvuldig niet als in het Hollandsch, is er echter sedert de kennismaking met GABBEMA naauwelijks één Friesch stuk, het prosa buitengesloten, uit zijne handen gekomen, dat er niet deerlijk door ontsierd wordt Hoe is het mogelijk! Zulk een kloek en zuiver vernuft! GIJSBERT! GIJSBERT! Dat ik van u, van u zegge ik, kwaad spreken moet! Maar

de zanggodinnen zelve wenen over uwen val; en geen Fries vergeeft het u. Behoorde een edel zelfgevoel u niet te vergewissen, dat de ware bron in uw eigen hart vloeide? Moest gij niet gezien hebben, dat haar helder water door den minsten vreemden droppel bezoedeld werd? Hadde het beminnelijkste uwer beminnelijke inborst, nederigheid en vriendschapsgevoel, dan zo smoorlijk uwe zinnen betoverd, dat hij, die niet waardig was in uwe schaduwe te staan, het voorwerp uwer bewondering en navolging werd?

Te laat begon Gijsbert evenwel met dit koppelwerk, dan dat het hem immer tot ene twede natuur zou worden. Als hij er zich niet toe zette, (en dit vergat hij telkens wanneer het gevoel hem meester werd) bleven de lasschelwoorden, als zijnde vreemd aan dat gevoel, bijkans geheel achter. Van hier uit zijn laatste levensperk die enkelde diamanten van het allerfijnste water, zo verre boven andere stukken van dezelfde dagtekening uitblinkende, dat men ze zich naauwelijks als gewrochten van éne hand verbeelden kan. Maar hij behoorde ook niet tot dat slag van dichters, die altoos even goed opgewekt altoos even goed werk leveren en zingende wanneer zij slechts willen des noods met de ambachtslieden op het schoft zouden kunnen arbeiden. Gijsbert, wilde hij

uit de volle borst, dat is, goed zingen, moest wachten tot dat de godheid in hem voer, ene gunst die zijnen ouden dag nog wel eens bestraalde. Durende zulk een gelukkig ogenblik geheel ten prijs aan hogere invloeden ontvielen hem de kluisters, welke hij van menschelijken wansmaak had aangenomen. En dit als ondanks zich zelven; want hij was zo weinig meester van deze dichterlijke invallen, dat ze den onderwijzer midden in het onderwijs overrompelden. Eensklaps uit het stof der schole opgelicht tot boven in den hoogsten dichterenhemel begonnen zijne handen gebaar te maken en zijne lippen te prevelen. Ondertusschen was en bleef hij in de werkelijke wereld bij de dartele schooljongens, die op hem wijzende elkander toefluisterden, „ Zie, „ zie, meester is weer gek! " Deze zotheid was beter en sterker dan de hoogdravende wijsheid van SIMON ABBES GABBEMA.

Is het niet te verwonderen, dat men uit het dagelijksch leven van zulk een' ongemeenen landgenoot gene andere merkwaardigheid hoegenaamd kent, dan dit toneeltje in zijne school? Ik wete wel, dat het voor de dichters als de Christenen geldt: „ Wee u, als alle menschen „ wel van u spreken: " dat MILTON, de gebroeders VAN HAREN en anderen van dien stempel, zo lang zij leefden, niet geacht werden:

doch GIJSBERT was niet alleen niet geacht, maar buiten een kleine kring van thans vergetene rijmers bij het gros zijner tijdgenoten zelfs niet eens bekend. Dit verschijnsel laat zich niet onvoeglijk op de volgende wijze verklaren.

Gelijk het geringe denkbeeld van eigene verdiensten GIJSBERT de gebreken zijner kunstbroeders over het hoofd deed zien, zo was hij daardoor des te gestrenger omtrent zijne eigene stukken. Wat afgewerkt was, sloot hij in den lessenaar om het naderhand bij herhaling weder onder handen te nemen. Daar hij zich echter ook dan niet mogt voldoen, gaf hij, behalve twee stukjes onder vrijgeleide van het berijmde hooglied van GABBEMA, niets van zijn Friesch in het licht. De rijmelarij, waarvan enige meesterstukken reeds van 1630 en 1640 dagtekenen en de rest met voorrede en al in 1655 gereed lag, werd eerst in 1668 twee jaren na zijn overlijden door de zorg en pers van zijnen vriend SAMUEL VAN HARINGHOUCK de wereld medegedeeld. In het Hollandsch waagde hij het evenwel meer dan tien stukjes hier en daar onder het werk van anderen in te steken, zijnde het merendeel daarvan misschien wegens de noodlottige kunst, die er aan besteed was om ze met koppelwoorden op te proppen, het licht boven anderen waar-

dig gekeurd. Wat bevoegde kunstrechters dus van hem te zien kregen, kon hun geen gunstig denkbeeld van zijne dichterlijke talenten inboezemen, en zo zijne vrienden al in staat waren om hem te schatten en te prijzen, zou de lof van menschen met zulke sobere talenten als zij hem gene bekendheid van enigen omvang bezorgd kunnen hebben. Zijne eenvoudigheid in den omgang bragt ook niemand zijner stadgenoten op het vermoeden, dat zij na VONDEL met den grootsten dichter hunner eeuw dagelijksch een gemeenzaam buurpraatje hielden. Hij was meister GIJSBERT en meister GIJSBERT maakte rijmpjes. Daar eindigde alles mede.

De algemene stem ener opgetogene nakomelingschap wist hem echter na de dood over dit vergeten te wreken, stellende GIJSBERT tot een luisterrijk toonbeeld der waarheid, dat hij, die zich vernedert, verhoogd zal worden. Zijne rijmelarij zag naauwelijks het licht, of de Friesen toonden, dat hun noch het oordeel noch de smaak ontbrak om te gevoelen, wat in dien schoolmeester gestoken hadde. Deze uitgave zo gretig verslonden als aangenomen, deed straks een brandend verlangen naar ene twede geboren worden, waaraan GABBEMA welwillend, maar zonder kennis en oplettendheid, in 1681 te *Leeu-*

warden voldeed. De honderden van exemplaren, met deze twee uitgaven opgelegd, hoe wel onder een klein volk verspreid, konden niet beletten, dat de derde uitgave, die thans onder de pers is, behoefte werd. Nadat aldus de stem van vijf achter een volgende gegeslachten aan GIJSBERT JACOBS den eersten rang onder de dichters hadde toegewezen, heeft *Bolsward* gemeend haren zoon veilig een openbaar ereteken te kunnen oprichten zonder in verdenking van vooringenomenheid of overdrijving te vallen. Binnen dezelfde muren, waar de dichter geboren en opgevoed is; negen en twintig jaren lang de kinderen zijner medeburgers onderwees; vele zijner meesterstukken ontwierp of voltooide: binnen dezelfde kerk waar DAVIDS onovertrefbare navolger van dat voorzangers bord zo vele duizend malen de kreupelrijmen van DATHENUS moest voorlezen en aanheffen: binnen hetzelfde baarhok, waar zijn lijk in het stof der graven zonk, daar is zijn hoofd glorierijk herrezen in een borstbeeld van Karisch marmer. Stadgenoten van GIJSBERT! die dit werk ontworpen, bestuurd, voltooid hebt; JOANNES HAITSMA, PIETER MULIER, JAN BOS, ABRAHAM SCHIM VAN DER LOEF, DIRK JAKLES, SIJTSE SCHIPPERS! gij hebt de dank verdiend van alle Friesen die hunnen dichter weten te

waarderen. De naneef, zijn hoofd aanschouwende, spiegele zich aan u, gelijk gij u gespiegeld hebt aan het voorgeslacht in hunnen beradenen ijver voor de eer van ons vaderland.

Landgenoten! Hoe weinig zou ik mijn volk kennen, wanneer er niet lange ten minste enigen onder u overbleven, welken de lof welgevallig is, dien het marmer voortaan met stom geluid door deze plechtige gewelven verkondigt. Maar gelijk het onmogelijk is aan alle menschen te behagen, zo kunnen er ook anderen zijn, die dit gansche bedrijf gelieven toe te schrijven aan de zucht om eens recht bijzonder te wezen, of als ene buitensporige geestdrift bespotten. Dat dezulken echter, willen zij eer behalen, hunne vitlust boeten, niet aan den zwakken redenaar, maar aan den eersten en geleerdsten edelman van *Friesland*, die GIJSBERT leest, herleest, meer dan iemand verstaat en nimmer ophoudt nieuwe schoonheden in hem te ontdekken. Jonkheer IDSERT ÆBINGA VAN HUMALDA! de luister van uwen rang daalt af op den dichter dien gij bewondert. In de stinsen en sloten uwer vaderen werd de Friesche taal onverbasterd gesproken en als in haar laatste heiligdom aangebeden, toen laffe stedelingen haar reeds als ene nietswaardige prooi aan boeren en gemenen overlieten. Bij u, laatste waardige nakomeling van

zulken adel, vindt nog ieder heul, die zijn offer wil brengen op het altaar der nationale oorspronkelijkheid. Ontfang daarvoor de hulde van dit Friesche hart en de toejuiching van allen, die gelijk gij eerbied inboezemen, omdat zij zich zelven en in zich zelven het Friesche bloed eerbiedigen.

TOEGIFTE

OP DE REDEVOERING.

Ver van dit heiligdom der Friesen
De ellendling, geen verachting waard,
Die, laf, het vreemde kon verkiezen
En afviel van der vadren aart.
Hij tooit zich zo *Parijs* wil wenken;
Laat Gal en Brit zijn harsens krenken
Met Duitsche nevels reeds bedekt;
't Halfslachtig onding doet zich horen
Als op dier volken grond geboren .....
Foei! Walging is 't, wat hij verwekt.

Gij ver van hier, die u, na 't slorpen
Van 't gift, ons lieve moeder schaamt.

Gij wierpt u weg en wordt verworpen
  Door hem, dien gij tot voorbeeld naamt.
Gij voegt hier niet, waar echte neven,
De stem der eer getrouw gebleven,
  Den lauwer vlechten om het hoofd,
Dat zich verhief op stoute vlerken,
En 't Friesch vergodend door zijn werken
  Heeft *Hollands* zangren roem verdoofd.

Ver, ver van hier! Gij zijt verbasterd.
  Ga, vul uw brein met wind en draf!
Al wie ons door zijn zeden lastert,
  Dien snijden we als onwaardig af.
Maar nader hij, die onbedorven
Den adel niet is afgestorven,
  Den oudsten, dien deze aarde heeft,
En op den grond der Friesche leeuwen,
Hun erf sints meer dan twintig eeuwen,
  Den naam dier vrijen waardig leeft.

Hij nader met een bloed in de adren,
  Dat kookt en bruist voor 't vaderland;
Want hier, op 't graf dier grote vadren,
  Reikt hem ons hart de broederhand.
Hij kan, hij zal zich zelven achten:
En ook de laatste nageslachten
  Zijn trotsch en dragen roem op hem.

Wordt ooit door hunne ontgloeide tongen
De deugd of 't vaderland bezongen,
Dan rijst zijn lof ook met hun stem.

Getuig het GIJSBERT! ONZE dichter!
Vergeten bij den tijdgenoot!
Hier is dat nageslacht uw rigter
En 't noemt u goed, oorspronklijk, groot.
Ach! rolden nog zijn kuische tonen
De lippen af der Friesche schonen,
Dan klopte 't hart der fikse maagd
Voor u slechts, vaderlandsche knapen,
Die gruwt van 't bastaardras der apen.
Gij, gij alleen hadt haar behaagd!

Komt! bij zijn tombe een eed gezworen,
„ Wij blijven Friesche zeden trouw. ”
Gaan deze in weeldes arm verloren,
Dan valt der vaderen gebouw;
Dan zullen woedende oceanen
Een weg door onze dijken banen
En storten op onz' velden neêr.
Maar, aan die zeden vastgehouden,
Wat dan moog zinken, wat verouden,
Ons *Friesland* wankelt nimmermeer.

BIJ IT ONTBLEATEN, TE *BOALSERT*, FEN IT MORMERSTIENEN BORSTBIELD FENNE FRIESKE PUWKDICHTER *GIJSBERT JAPIKS*, TROGGE BOALSERTIRS ALLINNE BEKOSTGE,

oppe sânde deij fenne Heamoanne
1823.

Wa, *Friesen!* kin nuw 't sjongen litte,
Dij eeren eat to sjongen pligt?
Wa kin nuw loijkje, in spraakleas sitte;
Hâde op so'n Deij sijn muwle tigt?

Op, Evert! op! oon 't wurk! — Dijn tonge,
Al iz dij straam, al iz dij âd,
Moat Gijsbert Japiks eere opsjonge,
In uwttrompetje trogge wrâd.

Hij wier 't, dij, ijn dijn griene jierren,
Dij hijmelswiet to prieuwen die:
In nuw, besnijd meij griese hierren,
Giet hij bij dij fier boppe oare' Ijie.

Wier aerne ien Man meij him to lijkjen,
't Wier greate Joost, dij *Hollân* eert!
Nest Joost meij Gijsbert Japiks prijkje,
Ijn tale, ijn kreft, ijn kinst folleerd!

O Gijsbert! ljeave in fromme Sjonger!
Ienfadig, oarz neat az natuwr;
Formeits fen âd: — mar eak fen jonger;
Nuw heeg, nuw leeg; mar great alle uwr'!

O Gijsbert! Mastir boppe Mastir!
Ho preall' 't for 't eerst, dizze' deij dijn Bield!
Nin bield fen waegs, fen liem, aef plaster,
Mar fiks uwt mormerstiente aefmield.

Loaijts, sill'ge siel! iz 't dijn beheagen,
  Fen 't Hijmelhoaf oppe ierde del?
Lit weidje ijn njue dijn frieounlijke eagen
  Oer 't mastirstik fen Gabriel!

It puwk fen *Boalserts* borgerlieuwe,
  So eel fen hart, az great fen moed,
Woe neat by *Harlim* aefter blieuwe.
  So krol iz 't ale *Friske* bloed.

Har namme sil meij Gijsberts namme
  Glansgloarje in prijkje sonder eijn,
Foreere ijn tank fen stam to stamme;
  Foreere, ontsjoen fen frieoune in feijn'.

Âd *Boalsert!* hieste oarz neat to sizzen,
  Dijn Gijsbert loek dijn namme ijnn' top.
Sels *Lieauwert* moat hier onderlizze:
  Ja! — *Lieauwert*, oarz so heeg ijn rop!

Stiet Rasmes stânbield oonne merke
  Fen 't fraaij in schiprijk *Rotterdaam*,
Uws Gijsberts bield preall't ijn sijn Tjerke!
  For him wier dizze pleats bekwaam.

Hier giong sijn luwd ijn freugd meij boppe:
Hier eere' hij Kreijer, uws silligheijt:
Hier,-Godsfrieonne',-pligt hij God to oanroppen
IJn fromme, ruwne oprieuchtigheijt.

Wa wol, meij mij, hette' nolks bejearre?
Wa freagt fen God hette' greats meij mij?
O Frieounen! mogten w' allegearre
So libje, in eak so stearre az hij.

EVERT ABRAMS.

*

HET GEZANG

TEN SLOTTE DER PLEGTIGHEID.

Friezen woll' wy blieuwe.
Friezlân, *Friezlân* libje den!
Schoe 't yn bloei naet klieuwe
Mei de frommens fen her bern?
Inglen Goads weitse oer uwz gruwn,
Az er de âde trou wirt fuwn.

Lit, o God! de frede,
Lit dat lyck beschiedne rjuecht
Yn uwz lân in steden
Elkoarme earmke ienfâdig, sljuecht,
Elkoarm' paetje. O hymmelsch' wrâd!
O locksill'ge winsk in wâd!

Seinje uwz kening, Heere!
Håd it Frieske huwz yn stån!
Jaene him lock in eere!
Jou oon 't frye Friezne lån
Deugd in rom dizze ierdkleat oer
Trog de sein' fen syn bestjoer!

IEN LIETJE,

DAT MUWLCK WOL NJUENTJE WIRDE KOE BY DE ONTBLEATING FEN IT *GYSBERTS* BYLD TO *BOALSERT*,

dat, sa me seit, wezze schil de sânde fenn'e Heamoanne.

Hier wei, fier wei, nei *Laplâns* strân,
By seebeer, foks in huwn,
Wae dealsch de teal fen 't heitelân
Foracht't in winsch't yn'e gruwn.
Syn foetten spield yn mar in wiel!
Hier off'ret m' âdteals eer,
Hier juwbelje musyk in kiel
Fen Gysberts heag pittear.

Droanje op, droanje op yn hymelsch rym,
O Fries! sa az GYSBERT song.
Lit uwt, forachtje freamdbrods grymm',
Spreck lof fen ådfolks tong.
Opp' terp, ynn' stins, by 't wirck, ynn' rie
Rejearre jae. Herr' luwd
Fleag dead foarwwt yn 't fjuecht beschie,
In easch' Friesfynnes bloed.

Tyd op, ådreal! 't Åd prealklaed oon,
In klinsgje 't fen kwea hy.
Rejearje yn kreft trog JAPIKS soon;
Libje yvig great in fry.
Fjuecht kregel tjin musyk om 't ear,
Om 't hert tjin de ådste Griek.
O Fries, weinje op! de baan iz klear.
Fyt! wae iz GYSBERT lyck?

Sa lang de tyd de wråde omdraeit,
De sinn' foar bernfaem tjienn't,
In KOSTERS kinst de wråde oerwaeit,
Hådt GYSBERTS tong herr' schient.
Jon affears teal, o Frank in Båt!
Wier huwz't jae? Yn tyds tuwt.
Fyt Friesen! GYSBERTS ynwys kar
Geit tyd foar stompiosck uwt.

Keer, GYSBERT! frjuenlyck jon blier eag
Nei *Boalserts* tjerke ta.
Bryng Oerhaeds seine uwz fen omheag,
In stypje HALBERTSMA.
Aef hear mei it einleaz' ingleliet
Uwt de iene aef oare wråd.
Yngoe eaeack uwz, uwz taensryp liet,
O Inglegen! Teals haed!

J. C. P. SALVERDA,
schoallemaester to Wons.
1823 $\frac{14 \text{ d.}}{6 \text{ m.}}$

IJEN BLOMKE

IJNNE EERE-KRANZE, GEARFRISSELE OMME HOLLE FENNE GREATE FRIESCHE SJONGER *GIJSBERT JAPIKS*, BIJ IT OPRJUECHTJEN FEN SIJN BOARST-BIJLD, IJNNE SINT MARTENS TJERKE, TO *BOALSERT*,

de sånde fenne Heamoanne 1823 (*).

'T Iz freugde-deij!
Weij, sorgen weij!
Litt' w' uwz forhuwgje,
De freugd betuwgje,
Dij wennet ijn 't rjuecht-aerde bernne hert,
Az oon ljeave åders eer' bewijz'ge wirt.

(*) Dit fers iz macke, meij sin in fornimmen, om ijnne Sint Martens tjerke forlezzen to wirden, op dij Friesche fierdeij. Dear mij nin gelegenheijt juwn wirdde, om dit uw to fieren, hab ik it allinne op forsijck fenne edele I. Æbinga fen Humalda, goewerneur fen uwz *Friezlân*, op it steds-huwz opseijn.

Dit to onderrjuecht fen mijn lezzers. Farre-wol!

Friesch freugde-deij
Drieuwt sorgen weij!
Det uwz wol-tierjen,
IJn wille blierjen,
Dij't rjuechte in sljuechte Friez'nehert folnuwgg't,
Azz' Friez for Friesche wit in kinst him buwgg't.

Wez wolkom, hill'ge deij, op *Friezlânz* gruwn!
Wae Friez iz sil jo duwbbel wolkom hiette;
Nuw ijn dizze oere, op dizze sill'ge stuwn,
Uwz kleare ijnswiete blijheijt' komt to miette.
God tanck! ick sjogh ijn *Friezlân Friezlân* weer.
O! ick meij eack dit blier deijljeacht oonschoagje,
In, ijn dizz' tjercke ijnfierne, meij dit heer
Op *Friezlânz* âter eere-fjoer dwaen loagjen!
Oer-ein mijn sjong-faem! To, lit nuw jon luwd
IJn 't inck'le blijde opteijnne sjongen heare!
Jiet 't jinge ij fiele ijn freugde-ferssen uwt,
Da *Boalserts* pearl', da *Friezlânz* gloarre in eere
IJn moarmer rijs't, in preallet for uwz eag!
IJ tanckb're sted! woen' sijn fortiensten leanje;
In Gijsberts geast, sijn kinst-geast wolcken-heag;
Ja *Friezlânz* glânz' meij ijn dit bijld him teanje!
Formetten dwaen! dat ick mij onderwijn
Fen 't nachtegealtjes lof hier op to sjongen:
Mar Friez'ne ginst' stirt moed in kreften ijn,
In Gijsberts eer' drieuwt 't ijnborst', stjoert mijn tonge.

O koe ick nuw, az ij, o Friezene earn!
De wolcken trog, ijn 't sinne-ljeacht opfleane:
Den die mijn sang elcks ear in hert ijngean,
Dat ij ijn Friesche rijm boppe alle steane.
Jon gloarje, *Friezlân!* laeij begriemd ijn 't stof;
IJ salme ijn smôr'ge klaeij in jerre stoppe:
Mar bij uwz raeijen, to jons GIJSBERTS lof,
Ljuecht op jon glânze, helje y weer holle boppe!
Ja, VONDEL, HOOFT, binn' *Hollânz* puwck in eer'!
IJen ijv'ge roem' sil op her nammen lizze!
Mar jiette wier in die uwz GIJSBERT meer
IJn Friesche kinst, in gloarret boppe dizze!
't Iz nacht; natuwres twange pronck' fordwuwn',
Wij kinne uwz ijn her wond'ren naet formeitse:
De sinne koam, het her her pronck weer-juwn',
Wier sinne-striel her schilderij kin reijtse.
Eack Friez'ne rijm-kinst laeij ijn 't tjuester dol:
Uwz spreack' wier neat az ijen to-tijzze kleauwne,
Ruwg, onbeschave, leck- in brecken-fol;
Mar GIJSBERT het-se ontwuwn', dij nacht fordreauwne;
Azz' sinne wolcke' in tjuester for him drieuwt.
O Friezen! sjogghe' him siljen, wijnjen, wânjen!
Loijtse het fijn-goune sied-heap dear oerblieuwt!
Litt' to sijn eer' steez 't rijck tanck-aeffer brânje!
O hij stâl-forme uwz teal! In azze daeij-
In klijnne-klont' koe hij her trieuwe in knetje!
Nuw geane uwz spreacke in PHOEBUS oanne raeij,
Da jae malckoarm' so blier ijnne earmen fetje.

Ho lodder-laeijtsend stiet sijn kinst-faem dear!
Ho lott're-schien, eerwirddig ijn her wezzen!
O wij forstomje' in nimme' uwz hânnen gear,
Hear' wij, heeg-fleande geast! jon ferssen lezzen!
Den suchtje' in schrieme wij, meij REONTS, oon strân;
Den schildert hij uwz 't sillig boasck-fornoeijen,
Az schienne ljeafde, meij har rjuechter-hân,
Twae herten sluwt ijn minnes sefte boeijen:
Nuw kijcke' ij weer, ijn libben bijld for 't eag,
It minne-bortjen, 't dert'ne ljeafde-djoeijen:
Ho 't wjueckte wicht, de blijdschip in de pleag
Fen feijnt in faem, him wart ijn 't sjietten, stjoeijen.
Natuwre salme liende jo her pin,
Om her puwck-mooij uwz op 't pampier to mieljen!
Ho tilt uwz hert om heeg, meij siel in sin,
Az wij jo hier azz' sinne-glânz' sjoggh' strieljen!
Wij heare 't luwd fen fuwggel in fen djier,
Az wij jon liere' heare' ijn jon hânnen klinckjen;
Beschoagje fenne holle fenne wier
It hôl see-wiet in schijppen rijsjen, sinckjen.
Sjonge' ij fen JONGSTÂL? Lijcke' az jae her hoarz',
Kinne' ij jon tonge' in twinge' in struijs her teamje:
Forspreckt m'uwz taele' in Friesche kinst! Neat oarz
Az dit oer-goune fers, woll' wij den neamje.
O tael'! so rijck, so kreftig, in ijn klang'
So swiet, 'k forjiet jo nea, so lang ick amje!
Mijn schiere memme-tael', blieuw, blieuw so lang,
Az sinne' in moanne' oonne' hijmel-boagen flamje!

Den sjongt hij weer fen Gods-tjienste' in fen God,
Neij eijn menear', trog DAVID neij to folgjen:
In miellet uwz de deugd, az 't silligst' lot;
In ho misdiede' her frjuenne-hert trog-dolgje.
Hier steeg'ret hij, mei majesteijte' in kreft,
Lânz 't schoarre paed, fen him allinne mecke;
In trog sijn kinst, so wis, so ljeap, so heft,
Wit hij het him eack jin-stiet to forbrecken.
Rijs heeger op, mijn sang! it jilt de deugd.
De blancke Christ'ne deugd, schien buwtte' in binne;
Wier GIJSBERTS lust in kroane' in hijmmel-freugd':
Ho bleackt sijn hert, ijn fjoer'ge Godstjienst-minne!
Sijn geast iz rjuecht in sljuecht in klear; boppe' al,
IJen ljeafde-frjuen'njuenck' God in njuencke minschen:
IJerds-fijnne fenne presterlijcke gâll',
So bitter! Inck'le frijheijt' liedt sijn tinssen.
Lijts bij him selm, mar ijn Gods eagen great,
Giet GIJSBERT 't rjuechte paed, neij JESUS leere:
In lijcke' ijen ijck ijn swiere stoarmen steat,
Koe neat him lette, nimmen him beseere.
O snie-wijt hert! O sulver-schien gemoed!
O dij so heeg ijn kinst, ijn deugd koe klieuwe!
Lock *Boalsert! Friezlân!* meij dit djoere goed!
Hij mot, hij sil uwz wirdde sjonger blieuwe!
Him neij, ijn 't spoar, dat hij uwz jiette' oonwijs't!
Him neij, ijn 't âde, ruwne' in Friesche' ijenfâde!
Him neij, ijn deugd, dij hij uwz jiette' oonprijs't!
Him neij, ijn ljeafd' for *Friezlân*, jong'e in âde!

Loijtse' ij op uwz, loijtse' ij jiette' op uwz lân?
IJ fijnn' jon Friezen de' âde namme wirddig:
Fen 't Friez'ne sin, iz joed, in orckel-pân:
Jon deugd, jon wirck meitse'uwz hier ijn folhirddig!
Dat Rijm-wirck, fester az dizz' moarmer-stien;
De tijds-gnauw-tânn'sil 't moarmer eijnling'scheijnne!
It heel for-bijtte' in fallen dwaen uwt ijen!
Het jo deads tuwt in tosck altijd ont-teijnne.
Het God eack uwz ljeaf lân in uwz to tins't,
't Mot al dogge' ijens hier eijnje' in fest fordearre!
Jon namme, Gijsbert! wittenschip in kinst,
'k Forsiz dit, sil mei'e leste Friez [illegible] stearre!
O lânz-ljue! 'k mocht mijn hert'ne-winsck foldwaen!
Het fielt mijn siel ijen swiete ijn-swiete wille!
Az Friez, mijn sjonger lof in eere jaen!
Doz ijn sijn roem' mijn herts-bejearten stille!
Fôr wier it blomke, meer az heal forstoarn,
Dat ick ijn 's rijmers eere-krânz' mocht fuwgje:
Mar Gijsbert! Friezen! nimme' it ginst-fol oon!
't Wier hert'ne-jeft': Lit jiemme dit fornuwgje!

R. R. POSTHUMUS.

UWZ GYSBERTOMME.

Yn 't åde *Boalsert* stil in from
Tigt oon'e Kouemerke,
Dear wenne alleer uwz GYSBERTOM
In tjienne schoalle in tjercke.

Hy roon eaeack mei de hânplak om
  By *lytze* greate heren.
It folckje wier doe jiet to dom
  Om sonder stryps ta leeren.

Min draaide doe de berntjes jiet
  Nin redden foarr'e eagen:
It goede koam er yn mei swit,
  It tjoede er uwt mei pleagen.

Dat red iz noflick foarr'e bern,
  Jae wytte lytz al folle;
Mar mannig wirt er doezlig fen
  In wol den holle bolle.

Ligt die de man 't eaeack mar uwt need.
  It wier ien mei ien holle!
Sa'n holle fen ien great pejeet,
  Dy kin soms nuver krolle.

It wier oarz hiel syn wirckje net
  Der mei dy bern to tjouen:
Mar frjuenen! dy net dogt net het.
  Hy hie oarz neat to knouen.

Want sjog, ho dom it folck eaeack wie
In simpel fen minnearen,
Jae gongen mei de pong to rie
In libben dogs yn eeren.

Och! fen dy schrocke rymlery
Schoe him de pong net dije;
De greatste baas yn pejesy
Moat soms wol honger lije.

De man, az hy er him nei joeg,
Schoe, ljeauw ick, neat ontkomme.
Hy droeg ien hert, dat wacker sloeg
Foar 't goede in it fromme.

Ho 't mei de stedljues berntjes gong,
Dat iz uwz net forhelle;
Eaeack ho er ynn'e tjercke song,
Soks ken ik net fortelle.

Faack hie de man eaeack wol syn nogt
Fen al dat hakketouwen;
Dan sprong it bôôgje uwt'e bogt
Om rymckes op to schrieouwen.

O! mannig rymcke het er joon
  Sa az er nin meer komme.
Dy âde eer foar *Friezlâns* gruwn
  Mei *Boalsert* heag op romme.

Al hette er sei, al hette er schreeuw,
  Roon nooit net uwt'e kincken.
Hy wie nin frjuen fen luwd gekreeuw
  Aef fen oerdwealsche flincken.

By sechstien hondert trytig om,
  Doe wie de man yn weazen;
Mar rint er toesen jier jiette om,
  Dan wirt syn wirck wol leazen.

Sa'n man het master Gysbert weast:
  Ien Friez fen de âde leere.
To *Boalsert* wier de man eaeack reast,
  Der stiet syn byld yn eere.

Der stiet dy greate, eedle kop
  Fen d' âde Friesche master;
Dat rjuechten Friesche ljue der op
  Fen klinckklear wyt albaster.

Ien Fries, dy edel, from in fry
Sa'n man net kin forjiette,
In libbet sljeocht en rjeocht az hy,
Dy schil ien stânfries hiette.

D^r. E.

Stjit djer er hjert de stjinne Man,
Nen better plaets as hjir ijn 't Lan
For GISBERT JAPIKS Pronkbild; hij
Wier Baas in Friesne rymlarij,
En slet hjir ijn zijn wieze holle
For Bennemaster bjuster volle.
Dit tjougt zijn Bouk jit disse deij:
Nin rymler kaam him lang beneij.
Hij kaam, za 't schreun stiet, oppe wroad
IJn 't jier fin sextien honderd trije,
In woad hjir matig, net oeroad,
Koe trije en sextig jirren krije,
Da taeg er from in wol bereid
Wer uitte wroad neij de ijwigheid.
Djer nammene de Ingels elks * blij zijn hambooi,
En spijllene om Master zijn oerkomst vest mooi.

* LUK. XV: 7, 10.

SIMON BAKKER.

OP IT OPRJUECHTJEN FEN IT STÂL-CIERAADJE FOR *GIJSBERT JAPIX*, IJNNE GREATE TZJERCKE TO *BOALSERT*,

ijnne Heamoanne fen 't jier agtien hondert twae in twaintig, hondert in seijs in fiftig jieren neij sijn dea.

O *Boalsert!* het in eer for dij,
Wezz' nu reis rjuecht forhuwgge in blij.
Ien man, dij for it boerdke stoe,
In wackker lezze in sjonge koe,
Dij bernckes leerde it a, bie, cie,
In oars naet folle om hannen hie;

Mar eack ien man, waems great forstân
To 'n preull' tjint fen uwz heele lân;
Ien man, waems muwlle in hân in pin
Nin rijmeler neijfolgje kin:
Hij noam *Parnass* in *Sions* top,
In krisse her ijn *Frieslân* op,
In pleatst' se hier op better grown,
Az bij dij wreede Tirckse hown.
Hij schrieuw in sprijck meij Friesche tong,
Het jong elck ien ijn 't herte gong:
Hij het uwz teal brocht op pompier,
Dat minnig tocht sa bjuester swier:
Elck, dij uwz Friesche spraek forstiet,
Hearckt neij sijn sjong sa hijmmelsch swiet.

Forjitten laeij dij man ijn 't graef,
Sijn lijf fortard oon ijssche in twaef.
Men wit nea wier uwz Mâster rest,
Dit blieuw, o *Boalsert*, to dijn lest.
So giet it eack heel faeck meij uwz,
Dij greate man wier eerst ien muwz.
Mar nu wirt Gijsbert Japix steld
Ijn eer, in meij dij mannen teld,
Waes namme roast nog tijd forslijt,
Aef Momi helsche tosck forbijt.
Dij greatste Heeren fen uwz lân
Jaen him hoasch mijld in blier de hân.

Hij komt for 'n deij meij nije klean,
In lit him fen uwz Kening sjean.
Dit nije pack, sa az 't beheart,
Het uwz baes Epke him foreerd.
Had *Rotterdaem* dijn Gerrijt frij,
Wezz' *Haerlem* meij Louw Koster blij.
Komm' *Rotterdaem*, komm' *Haerlem* tjoeg,
Het greate man eer'n *Boalsert* sjoeg.
Dear stiet in preall't hij gnepper gled,
Omkransg' meij 't griene Lawer-bled.
Sa schil hij libje ien lange tijd
To dijn in dijn teamm's, Zoil, spijt.

Tanck, *Boalsert*, tanck, ja greate tanck,
IJ woenn' naet langer aefter banck
Him lizze litte, dij sijn breijn
Naet stompje liet, mar 't het oonleijn
To eer fen God in to dijn gloar.
Ja tanck, ja altijd tanck dear foor.

E. NAUTA.

OP HET EERETEEKEN,

OPGERIGT VOOR

GIJSBERT JAPIX.

Niet slechts verheff' zich eeremarmer
Voor d' onverschrokken landbeschermer,
  Die dwars door staal en vlam en gloed,
Bij 't vrees'lijk dond'ren der kartouwen,
  Op 't land of op den zilten vloed
Den dood in 't aangezigt durft schouwen.

Neen, hun ook, die in PALLAS koren,
Waar Wetenschap haar stem doet hooren,
  Dier Godheid ijv'rig hulde boôn,
Of die der Dichtkunst bloemen plukten,
  En voor APOLLO's gouden troon
Het oor door maatgezang verrukten.

Voor hen zij ook, bij feestgezangen,
De dankbare eerkrans opgehangen,
Voor hen ook rijze arduin omhoog!
Omkranse 't Vaderland zijn Helden,
't Wijze ook op zuil en eereboog,
Die 's grooten Dichters lof vermelden.

Heil u, ô *Bolswarts* Burgerije,
Heil u, ô ed'le Maatschappije,
Die dankbaar zulks gedachtig waart!
Bij wie de Vreemd'ling thans niet langer,
Terwijl zijn oog verwond'rend staart,
Vraagt: Rijst hier niets voor *Frieslands* zanger?

Lang moge uw eereteeken duren.
Het tarte duizenden van uren
In hunnen wisselenden dans!
Maar och, hoe lang het moge prijken,
't Zal toch met al zijn stillen glans
Voor ééne zuil in duur bezwijken.

Dees zuil, die 't koper kan verwinnen,
Die hooger rijst dan tempeltinnen,
Die 't Noord braveert en Jovis schicht,
Die schier twee Eeuwen reeds kon tarten,
Heeft Japix zelf zich opgerigt
In aller Friezen dankb're harten.

Ja, wis, zoo lang een Fries blijft leven,
En eer, wien eere toekomt, geven,
  Zal deze zuil onwrikbaar staan;
Moog' 't hechtst arduin in puin verzinken,
  (Helaas, al 't aardsche moet vergaan!)
Steeds blijft *die* zuil met luister blinken.

Eer hem, (zal 't verste nakroost zingen:)
Die met de Besten meê kon dingen,
  Wiens wieg Apol zelf heeft omzweefd.
Eer hem! In *Hollands* Dichtrenkoren
  Blijft, wat ook in den tijdvloed sneeft,
Zijn naam in zonneluister gloren!

Komt, galme op nieuws, ô Feestgenooten!
Uit ouden Frieschen stam gesproten,
  Uw juichkreet dav'rend in het rond!
En wilt mij Gelderschman vergeven,
  Dat ik ook meêjuich in dees stond:
Ja Japix roem blijft eeuwig leven!

B. H. LULOFS.

IN *GISBERTI JACOBI* EFFIGIEM ARTIFICI *GABRIELIS* MANU EX MARMORE CONFECTAM.

I.

Sub pulchra GISBERTI nomen imagine cernens
Cum patriae cogor tum meminisse patrum;
Sed, GABRIELIS opus, mirans in marmore vultum,
Vivere me credam tempora PRAXITELIS.

II.

Quid te mirantem GABRIELIS, stulte, labores
PYTHAGORAE nomen tollere laude juvat?
Recte animas Samii transfundi sensit acumen:
Hic opus adspicio namque ego PHIDIACUM.

S. W. SCHIPPERS.

OON DE FRIESEN,

BY IT ONTBLEATJEN FEN IT KOP-STICK FENNE RYMER *GYSBERT JAPIX*, YNNE SINT MERTENS TJERCKE TO *BOALSERT*.

Fier fen dit Fries'ne heyligdomme
Forwrigge, uwz smaed onwirdd'ge når,
Dy traeppet de âders greatheyts-blomme
In 't freamd bopp' eyne naem fore ker;
Dy jimmer uwt-lânz weanwit gônset,
Ney Frânsche aef Britsche piepen dônsset
In, lef, op Tjûtsche fraenjen poch't;
Hy het it eynlânz' gled forlerne,
Lyck't op ien freamd lânzdouwe berne....,
Fy! walgsom iz 't, het m' opn him sjocht.

Fier, fier hier wey, hy, dy ney 't swolgjen
 Fen 't f'nyn him schammet njuencke uwz mâm.
De freamde, dy er tinss't to folgjen,
 Forsmyt wa 'm salme d' eere ontnaem.
Y hearre hier nea, wer tanckbre mygen
(Fenne âde steamme wirdd'ge twygen)
 De eerkrânz' frisselgje om it haed,
Dat *Frieslâns* teal oer 't wolcke-swircke
Fortheagge het trog syn goune wircke
 In *Hollâns* rymers sett' yn 't schaed.

Wey, fier hier wey! Y binne ontaerdget.
 Fly 't binne-haed fol wyn in tzaef!
Wa uwz, trog syn menearen, smaedjet,
 Dy snye w' az onwirddig aef.
Mar hy, waems deugd jiette onfordyll'ge,
Waems aedel grien in onforwyll'ge
 Iz, — d' aedel dy fortjienste uwz jouwt, —
In, op de gruwn dear Fries'ne lieuwen
Jearm erv' sont meer az tweyntig yeuwen
 Oon'e stinz' fenne âders gloarje bouwt:

Waems bloed ynn' yeren sied't in bruwzen
 For kening, kinst in aefkomst-lân,
Kom neyer, hier, wer jern him fuwsket
 Opp' uffears graef, uwz broare-hân.
Hy kin, hy sil him salme eerje,
De neysiet iette op him gloarrearje
 Az geaman, frjuen, fenne âd'wets tyd,

Syn roem, wer s' ae mey 'n Fries'ne tonge
Fen âders lân in greatheyd sjonge,
Klieuwt, mey dat luwd, tyds-tosck to spyt.

Tjuwg, GYSBERT! tjuwg it, bot forgetten
Yn 't jôn tyds *Boalsert* (al to *sljuecht!* (*))
Jôn greatheyt, trog nin graef besletten,
Dogt neysiet, dogt all' wrâd nu rjuecht.
O! muwloke jôn liet iette yn dizz' stuwne
Uwz snipp're Fries'ne famne-buwne,
Jearm sin wier op nin freamde set;
Dan laey it gljuerckjen fen jearm eaghjes
Stantfries'ne tzjerls allinne leaghjes,
Dy gruwlet it healslachtt' appe-bret!

Swar hier, wer GYSBERTS kopstick preallet,
Hier, wer syn djoer-wirdd' biente rest,
„ Wy hâde — wa op 't freamd foreallet —
„ Oon 't rjuechte in sljuechte Fries'ne fest."
Giet dit for fuwlle raenjen wycken,
Dan gjealpt (God wear dit uwnck!) trogg'e dycken
Oer greyde en sietten 't scholprig sât:
Mar 't lock in wolfeart fen uwz âden
Blieuwt mey jearm âde deugd behâden
In *Frieslân* bloeit trogg' ruwne yenfâd.

Pingjum 1824. BOELES.

(*) Volgens het getuigenis des dichters, onder zijn borstbeeld geplaatst, waren de Bolswarders destijds *sljuecht in rjuecht.*

INHOUD.

De kopijen der bovenstaande stukken in het drukken naauwkeurig gevolgd zijnde, komen spellingen en zintekens voor rekening van ieder opsteller in het bijzonder.

HULDE

AAN

GYSBERT JAPIKS.

II.

HULDE

AAN

GYSBERT JAPIKS,

DOOR

J. HIDDES HALBERTSMA.

UITGEGEVEN TEN VOORDELE DER

MAATSCHAPPIJ van WELDADIGHEID,

DOOR

DE COMMISSIE,

MET DE OPRICHTING VAN EEN GEDENKSTUK VOOR

GYSBERT JAPIKS BELAST GEWEEST.

TWEEDE STUK.

TE BEKOMEN BIJ

H. C. SCHETSBERG, TE *LEEUWARDEN*.

1827.

INHOUD.

Bladz.

DEN HOOG WELGEBORENEN HEER

JONKHEER **IDSERT ÆBINGA VAN HUMALDA,**

STAATSRAAD IN BUITENGEWONEN DIENST, KOMMANDEUR DER ORDE VAN DEN NEDERLANDSCHEN LEEUW, ENZ. ENZ.

HOOG WELGEBOREN HEER!

Hiernevens ontvangt U Hoog Welgeb. de suwnerlinge forhânlinge fen libbjen in fen stearren *met zodanige veranderingen in spel-*

ling en zintekens, waarvan ik nader rekenschap hoop te geven. Tevens heb ik het genoegen er bij te kunnen voegen het oorspronkelijke discours de la vie et de la mort, *naar hetwelk mijne voorgangers te vergeefs gezocht hadden. Beide stukken worden U Hoog Welgeb. met den meesten eerbied opgedragen. Het behagen dat U Hoog Welgeb. steeds in deze gelukkige vertaling geliefde te scheppen, het denkbeeld dat U Hoog Welgeb. een der bevoegdste rechters in het stuk der Friesche taal is, maar meer nog dan dit alles, de onderscheiding welke ik steeds aan het huis van U Hoog Welgeb. mocht genieten, zie daar zo vele redenen, die mij tot dit besluit bewogen hebben. Indien de vergelijking van het oorspronkelijke met de vertaling Uwen ouderdom nog een uurtje van uitspanning mocht bezorgen, zoude slechts een klein*

deel der genoegens, welke U Hoog Welgeb. mij verschafte, betaald zijn. Ontfang in allen gevalle het een en ander als een gering bewijs dier erkentenis, met welke ik niet zal ophouden mij te tellen

HOOG WELGEBOREN HEER!

onder de dienstvaardigste Uwer vrienden,

Deventer, *J. HIDDES HALBERTSMA.*

den 10 Junij 1827.

A story should to please at least seem true,
Be apropos, well told, concise and new:
And when soe'er it deviates from these rules
The wise will sleep, and leave applause to fools.

STILLINGFLEET.

INLEIDING

TOT DE VOLGENDE

VERHANDELING

OVER LEVEN EN STERVEN.

De sombere trekken, met welke 't menschelijk leven in de volgende verhandeling geschetst is, zullen den Nederlander, wonende op enen vrijen en veiligen bodem, wellicht enigzins overdreven voorkomen. Doch zijne bevreemding zal niet weinig groeien, als hij verneemt dat een' jonge bruid van vijf en twintig jaar dit opstel aan haren bruidegom in de gelukkige dagen der ondertrouw gevergd heeft. Ik heb gemeend mijne lezers den sleutel tot dit verschijnsel in handen te moeten geven, met hun zo wel den tijd en het land, waarin de schrijver leefde, als de bijzondere lotgevallen van hem en zijne bruid voor het opstellen der verhandeling kortelijk te ontvouwen.

Frans *de eerste*, een koning van meer bekwaamheid dan deugd, regeerde sedert 1515 tot 1547 over *Frankrijk*, en 't was dus onder zijn bewind dat de leer der Hervorming in de uitgebreide staten van dat rijk doordrong. In 't allereerst was hij haar niet ongenegen; maar wel-

dra begrijpende dat er van Godsdienstige vrijheid weinig stappen tot de burgerlijke zijn, liet hij in 1535 door de Roomsche geestelijkheid enen statelijken omgang binnen *Parijs* houden en dien besluiten met het verbranden van zeven Hervormden door langzaam vuur. Na deze plechtige oorlogsverklaring aan de nieuwe leer hield hij vervolgens, nimmer op hare belijders, die Huguenotten genoemd werden, te vuur en te swaard te verdelgen. Zijn zoon Hendrik *de twede*, de kinderen van dezen Hendrik, met name Frans *de twede*, Karel *de negende* en Hendrik *de derde*, die hem de een na den ander opvolgden, bleven zijn stelsel van onverdraagzaamheid getrouw, zodat de Fransche grond langer dan een halve eeuw met de brandstapels der Huguenotten bezet bleef.

In het bloed, dat deze vervolging liet vloeien, zag men het zaad der kerke als naar gewoonte ontkiemen. De Huguenotten groeiden bij den dag in getal en aanzien beide. Middelerwijl staken twee machtige geslachten het hoofd op om elkander den invloed op het hoog gezag, en ten laatste zelfs den kroon, met de wapens in de vuist te betwisten. Het huis van Bourbon, sints Lodewijk *de negende* veronachtzaamd, werd verdrukt en buiten allen invloed gehouden onder Frans *de twede*, toen die van Guise door middel hunner nicht, de koningin, die alles op den zwakken prins vermocht, geheel *Frankrijk* naar hunnen duim draaiden. De Bourbons, die Hervormd waren, konden de macht om hun recht te doen gelden niet nader vinden dan in de armen hunner vervolgde geloofsgenoten, terwijl deze op hunne beurt zulke hoofden als den groten Condé, Colignij, Jeanne d'Albret, koninginne van *Navarre*, en later haren zoon Hendrik *de vierde* behoefden, om zich regelmatig tegen enen vijand te verdedigen, die de doortrapste listen aan ene koninglijke macht paarde. Behalve list en geweld meende 't huis van Guise hier niets beter tegen

over te kunnen zetten dan den invloed der priesters op het grote lichaam des Franschen volks, dat Katholijk was gebleven. Zij wierpen zich dus op als verdedigers der Roomsche Godsdienst, en onder het vaandel dezer Guisens gespte de Fransche natie het harnas tegen hare Hervormde landgenoten aan, zo zij meende, om hare altaren tegen de schennende hand der ketterij te veiligen, maar inderdaad om de onverzadelijke staatzucht der Guises te bevredigen. In 1562 leverden de partijen elkander bij *Dreux* den eersten geregelden veldslag, sints welken tijd een burgeroorlog dagtekent dertig jaren lang gevoerd met die woede en bloeddorst, welke godsdiensthaat alleen kan inblazen. Er waren, ik bekenne 't, tusschenpozen van vrede, doch die ten hoogste verraderlijk en erger dan de openbare oorlog zelve. Dat de schimmen van Sint Bartels nacht opstaan en getuigen! Gelijk Frans *de twede* door de Guises bestuurd werd, zo liep zijn broeder en opvolger Karel *de negende* aan den leiband van hun beider moeder Catharina de Medicis; ene vrouw, bij wie alle andere driften zich oplosten in de ene om te regeren, en die listig, valsch, wreed, bijgelovig, door dolk of vergif alles liet vallen wat haar naar de trappen van den troon in den weg liep. Tusschen twee botsende partijen in staande wilde zij de ene na de andere, was het mogelijk, de ene door de andere, met een enkelen slag verpletteren, en begon met de Huguenotten. Het was in den nacht, die den feestdag van Sint Bartel voorafging, dat de koning door haar gedrongen bevel gaf tot den dood van al wat Protestant was. Het bloedbad werd geopend met Colignij en de andere opperhoofden, welke zij bij gelegenheid van het huwelijk harer dochter met Hendrik *de vierde* door de uitgezochtste vriendschapbetoning in *Parijs* gelokt hadde; hierin getrouw aan den raad van Alba, dat de kop van één salm meer waard was dan van honderd kleine vis-

schen. Binnen weinige dagen zag men honderd duizend Franschen zonder aanzien van ouderdom, geslacht of waardigheid op ene Canibaalsche wijze afgemaakt! En dit getal was niet meer dan het tiende deel der menigte, waar het op gemunt was: immers de bevelen des konings sloten den dood in van alle Huguenotten door het gansche rijk, dat is, van een millioen zijner onderdanen. In deze ongelukkige eeuw nu, toen openbare manslag te gelijk met vergiftiging en sluikmoord dagelijksch spel waren; toen verschil van godsdienst vrienden tegen vrienden, ouders tegen kinders verdeelde, en het wantrouwen aller boezems derwijze bekroop dat niemand zich ergens veilig waande; in deze eeuw, zeg ik, van boosheid en jammer werd FILIPPUS DU PLESSIS geboren, om vervolgens zelf ene hoofdrol in het treurspel uit te voeren.

JACOB VAN MORNAIJ, stamhouder van het oud en hoogadelijk geslacht der MORNAIJS, woonde in *Vexin-François*, op zijn landgoed *Bulij* niet verre van *Parijs*, toen hem aldaar op den 5den November 1549 zijn twede zoon FILIPPUS geboren werd. De moeder FRANÇOISE DU BEC, dochter van CHARLES DU BEC, vice-admiraal van *Frankrijk*, bracht als vrouw van *Plessis-Marlij* den eigendom en titel van dit landgoed op dezen zoon over; een reden waarom vele schrijvers hem liever PLESSIS, DU PLESSIS, en *seigneur* DU PLESSIS, dan bij den algemenen geslachtnaam DE MORNAIJ genoemd hebben. De beide ouders tot de eerste geslachten van *Frankrijk* behorende openden hunne zonen door geboorte den weg tot de eerste posten in kerkelijk en wereldlijk bestuur. Daar 's vaders broeder BERTIN DE MORNAIJ, groot deken van *Beauvais* en abt van *Saumer*, alle zijne bedieningen, een jaarlijksch inkomen van twintig duizend livres gevende, op FILIPPUS wilde overdragen, ging de begunstigde neef pas vijf jaar oud uit de handen der minne in

die eens priesters over om hem lezen, schrijven en de beginselen van het Latijn te leren. Bij den dood des goeden mans, die in October 1556 voorviel en dit eerste plan verijdelde, bevond het jongetje zich evenwel onder handen van zekeren GABRIËL PRESTAT, die de nieuwe leer heimelijk toegedaan FILIPPUS van zijne beginselen inboezemde wat een kinderlijk verstand dragen kon, zonder van Roomsch of Onroomsch, ter voorkoming van achterdocht bij vader en oom, een enkel woord te reppen. Dit was heimelijk aldus bestoken door Mevrouw MORNAIJ, die in haar hart Protestantsch was. Doch toen de broeder des vaders aftrad trad die der moeder zelve weder op. PHILIPPE DU BEC, eerst bischop van *Vannes*, later van *Nantes* en eindelijk aartsbischop van *Rheims*, wilde met der tijd insgelijks zijne bedieningen op zijnen naamgenoot overdragen, weshalve de vader hem op zijn achtste jaar naar een Roomsche school te *Parijs* bracht en aldaar de kruin en 't gewaad van een geestelijk student liet aannemen. Een zeker kanonnik liet hem hier zo stiptelijk zijne getijden lezen, dat het jongske zulks tot een twede natuur en volslagene behoefte werd. Ook drukte zijn vader hem bij elk bezoek boven alles op het hart om toch nooit de mis te verzuimen. Voor 't overige had hij naar den lichame gedurig met zware ziekten te kampen, die zijne studie zo dikwerf afbraken, dat hij in de letteren zeer geringe vorderingen maakte. In November 1559 stierf zijn vader, en alzo de priester, die hem afhaalde om bij de begravenis te zijn, de lucht van Mevrouw MORNAIJS ketterij had, waarschuwde deze hem onderweegs wel ernstig tegen de besmetting. Hij beloofde in zijne eenvoudigheid een goed Katholijk te zullen blijven, en, dat voor een jongetje van tien jaar nog zo heel slecht niet geantwoord was, zo hem enige twijfel voorkwam de Euangelien en Handelingen der Apostelen te willen lezen. « Dan, » hervatte de vrome pater, « zijt

« gij eeuwig verdoemd. Boeken te lezen is veel te ge-
« vaarlijk. Houd u bij 't geen men u geleerd heeft. »
Thuis gekomen gedroeg hij zich naar dezen raad in zo
verre naauwkeurig, dat hij den catechismus, dien zijn
oudste broeder Pieter hem in handen dacht te moffelen,
zelfs niet eens wilde aanraken; maar om zich schadeloos
te stellen las hij druk een testament in 't Fransch en
Latijn, met privilegie des konings en goedkeuring der
Sorbonne bij Rouville te *Lyon* uitgegeven. Het ging
hem zo als de pater voorspeld had; dit boek, dat hij zo
onschuldig dacht te zijn, bracht hem op den weg der
hardnekkigste ketterij. Want er noch van het vagevuur
noch van de aanroeping der heiligen een enkel woord in
ontdekkende, begon hij tot verklaring van dit raadsel ook
andere boeken te raadplegen, waarvan de uitkomst was,
dat hij spoedig de nieuwe leer met hart en ziel beaamde.
Op dezen tederen ouderdom gaf hij reeds bewijs dier op-
rechtheid in het stuk van Godsdienst, die hem naderhand
zo zeer onderscheidde en welke de karakterkenners als
het grootste wonder in een staatsman aanmerken; want
schoon zijne moeder om de wereld nog de mis bezocht,
was hij er sedert het ogenblik, dat ze hem strijdig met
het Euangelie voorkwam, nimmer weder in te brengen
geweest. Zelfs van de schitterende bedieningen, met wel-
ke zijn oom de bisschop hem in de ogen spiegelde, wilde
hij voortaan geen enkel woord meer horen.

In 1562 lag zijne moeder hem te *Parijs* nogmaals op
ene school, alwaar de scholieren tot gene Roomsche
plechtigheden gedrongen waren. Hij maakte voor dit
maal goede vorderingen; maar door ene noodlottigheid,
die zijne studien scheen te vervolgen, moest hij na twee
maanden verblijfs weder terug. Als namelijk de prins
van Condé in de loop van dat jaar *Parijs* bedreigde,
verdubbelde de dwangzieke ijver der Roomschgezinden;
zij sloten en bewaakten de poorten en dwongen oud en

jong tot de plechtigheden hunner kerk. Bij deze geestelijke pest brak ook de lichamelijke uit; twee schoolmakkers waren er al aan gestorven, toen men FILIPPUS een pestdrank ingaf, die hem zodanig verzwakte, dat hij 't huis naauwelijks verlaten kon. Zijn moeder van 't een en ander onderricht liet hem evenwel door een vertrouwd persoon halen, met wien hij dan ook, na in der haast een Grieksch testament achter zijn wambuis op de schouders gestoken te hebben, dadelijk vertrok. Aan de poort Saint Honoré gekomen, ging aldaar, juist terwijl de Katholijke wachters hunne passen nazagen, het laatste gerecht naar een zieke voorbij, waaraan de Roomschen, als bevattende het waarachtig lichaam des Heren, den knieval der aanbidding bewijzen. FILIPPUS verkoos niet te knielen en onttrok er zich zo behendig aan als hij kon; maar daar men op het geringste vermoeden alles zonder onderscheid van ouderdom of sexe doodsloeg, zou hij evenwel het slachtoffer zijner onbuigzame oprechtheid geworden zijn, wanneer zijn geleider, die Roomsch was, zich niet tijdig op de knieen geworpen had. Niet lang was hij thuis geweest of hij kreeg een gevaarlijke pleuris, die hij niet ontkwam zonder ernstig door de tering gedreigd te worden; een gevolg van de scherpheid des pestdranks, dien zijn meester hem had laten toedienen. Durende de loop der drie maanden, welke hij in dezen bedenkelijken toestand doorbracht, namen de burgerberoerten dermate hand over hand toe, dat zijne moeder zich ten laatste gedwongen zag om met hem en nog drie zieke kinderen de vlucht te nemen. Tot overmaat van ellende vergat FILIPPUS, dewijl er aan geen studie te denken was, bijkans alles wat hij geleerd hadde, en vermits hij nu reeds in zijn veertiende jaar liep, dacht zijne moeder maar best hem tot pagie op te leiden. Doch dit plan, daar hij brandde van weetgierigheid, leek hem in het geheel niet; met sterk aanhouden wist hij ook

eindelijk zo veel op haar te verwinnen, dat ze hem voor de derdemaal naar *Parijs* ter studie zond. Zijne geringe vorderingen wezen hem nu zijne plaats aan op de lagere scholen; maar daar te gaan zitten onder de kleine jongens schaamde hij zich wegens zijne kloeke gestalte. Hij bezocht dus de openbare lessen, en na zich aldaar vier jaren met de volle borst op de studie gelegd te hebben, had hij de voldoening van zijne makkers niet alleen ingehaald te hebben, maar zelfs voorbij gestreefd te zijn. De helft dezer vier jaren was zo wat om, wanneer hij een ontrustend bezoek van zijnen oom de bisschop ontfing. Deze man, die voorheen vele misbruiken in de kerk erkende en zijne zuster de weduwe Mornaij zelfs boeken over dat onderwerp uit *Engeland* bezorgde, had middelerwijl op het concilie te *Trente* gezeten en onder dat gezelschap al zijne ketterij weder afgeleerd. Zijn' neef en vermoedelijken opvolger dus bezoekende was natuurlijk het eerste werk om hem eens te polsen, en toen hij dezen meer Protestantsch dan ooit vond, merkte hij aan dat dit slechts inbeeldingen waren die met de jaren van zelf verdwijnen zouden. « Zijn het inbeel« dingen, oom, » hernam Filippus, « zo dienen ze in « een' zaak van dat gewicht hoe eerder hoe beter uitge« roeid. Gaarne geef ik u rekenschap van mijn geloof, « en uwe terechtwijzing zal mij hoogst aangenaam zijn. » Voor dat pas verkoos de bisschop het onderwerp niet te vervolgen, maar 's anderen daags liet hij hem de kerkvaders bezorgen met verzoek om ze vlijtig te bestuderen. Eenige dagen later deed hij 't aanbod om hem met der tijd zijn bisdom over te dragen en bij voorraad de prevodij van *Vertou* te geven, die hij kon waarnemen zonder dadelijk van godsdienst te veranderen. Met een' geschorene kruin kon men volstaan, en die had hij reeds. Doch Filippus, beangst dat deze stap hem noodzaken zou tot de volgende, welke zijn oom met hem in den zin

had, sloeg het een zo wel als het ander glad van de hand, den bisschop bedankende, en tevens zijn vertrouwen betuigende dat God hem geens dings gebrek zou laten lijden. 's Mans raad om de kerkvaders te lezen kwam hij evenwel getrouw na, doch met dit onverhoopt gevolg dat ze zijnen afkeer van het Roomsche geloof ten enemaal voltooiden. Bij gelegenheid ener geleerde twistreden met een bekwaam en aanzienlijk jongman van den Roomschen godsdienst openbaarde zich ook in Filippus nu reeds die lust en vaardigheid voor godgeleerde twistpunten, met welke hij naderhand de geleerdste en welsprekendste Katholijken het hoofd bood, en die in een edelman van die dagen ongehoord was.

De herlevende beroerten in 1567 maakten 't de Protestanten in *Parijs* weder zo bang, dat Filippus in den nazomer van dat jaar de wijk op *Buhij* nam. Gaarne had hij van stonden aan het leger zijner geloofsgenoten gevolgd, maar de stellige wil zijner moeder, die geen twee zonen te gelijk aan den kans des oorlogs verkoos te wagen, hield hem terug. Doch na het gevecht bij *St. Denis*, waar zijn broeder onder de eerste aanvallers behoorde, was er geen houden of keren langer aan, zodat de moeder door den overlast van zijn aandringen bewogen eindelijk verlof gaf tot het vertrek. Ter naauwernood had hij echter de voeten buiten het kasteel gezet of een Turksch paard gaf hem zulk een' vorschen schop, dat hij zich in geen drie maanden van zijne plaats bewegen kon. Zijn eerste krijgsplan hiermede verijdeld ziende, ondernam hij tot zijne onderrichting een reis door de beschaafdste delen van *Europa*, en verliet *Frankrijk*. Vermits het wantrouwen de Huguenotten met argusogen nasloop, riek hij op vier plaatzen in gevaar van doodgeslagen te worden voor dat hij nog den Franschen bodem verlaten had. Na behoudene aankomst te *Geneve* vervorderde hij wegens de pest, die daar toen woedde, dadelijk zijne reis

door *Zwitserland* naar *Duitschland*, om bij den beroemden Hebraist EMANUEL TREMELIUS te *Heidelberg* zijn winter door te brengen. Hier opende hij zijne studie in de rechten; had voor het overige dagelijksche verkering met de geleerdste professoren in alle vakken, wier gesprekken hij meer zocht, dan de levenloze en vervelende kinderen hunner luiheid, in het Hollandsch voorlezingen of collegien genoemd. Ook leerde hij bij deze gelegenheid het Hoogduitsch, en, wat vreemd klinkt, in het hartje van *Duitschland* op zijne kamer. Doch dit deed hij, omdat men de taal uit de verkering met de Duitschers niet kon leren, zonder nu en dan een' stevigen roes met hun te drinken, iets dat geheel niet in zijnen smaak viel. In den herfst van 1569 trok hij *Zwitserland* weder in om zo in *Italien* te komen. Te *Padua* vervolgde hij zijne studie in het recht, maar al weder meer op zijne kamer dan in de openbare lessen, alwaar de professoren verschenen niet zo zeer om de wetenschap als zich zelven te vertonen. Desgelijks nam hij les in het schermen en andere lichaamsoefeningen, terwijl zijne avonden, om toch geen enkel uurtje verloren te laten gaan, aan de kruidkennis gewijd waren. Evenwel hij vertoefde hier niet lang; want daar hij zich in onderscheidene gesprekken als Huguenot had doen kennen, en de bischop opgeruid door pauselijken invloed scherper onderzoek naar ketterij liet doen, nam hij spoedig den wijk naar *Venetien*. Doch ook hier was hij niet lang geweest of de raad van inquisitie liet hem voor zich ontbieden. Hij verschijnt en vindt vier Venetiaansche edellieden, om den paus te believen tot dit werk aangesteld, die hem vergen op zekere artikelen enen eed te zweren; als hij nu antwoordde dat zijne godsdienst (*religion*) hem zulks verbood, vroeg de commissaris, spelende met de dubbelde betekenis des woords, of hij zo jong nog zijnde nu reeds monnik (*religieux*) was? « Er zijn nog wel jonger als ik, »

hervatte FILIPPUS, en zo als hij zich nu bereidde om hun onbewimpeld rekenschap van zijn geloof te geven, lieten ze hem, na zijn antwoord aangetekend te hebben, vrij en vrank vertrekken. Dezelfde geest van verdraagzaamheid, die aan meer grote koopsteden eigen was, redde hem enige dagen later, toen het sacrament naar een' stervenden generaal gebracht werd, die zich in den dienst juist niet met grote eer gekweten had en dieshalve op het paleis zoo goed als gevangen was. De dogue, bij die gelegenheid onder de gallerij zittende, wierp zich met zijn gansch gevolg van adel en aanzienlijken neffens de menigte op de knieën. De hardnekkige ketter FILIPPUS alleen, terwijl alles rondom hem eerbiedig de aarde kuste, bleef met den hoed op het hoofd recht over einde staan. Men zag hem wel aan, maar deed hem niets.

Ten jare 1571 verliet hij *Venetien* om geheel *Italien* te doorkruisen, houdende deze orde dat hij langs de oevers der *Adriatische golf* optrok en langs de kusten van *Toscane* terug keerde. Overal waar hij wat vertoefde las hij de geschiedenis der republieken en steden, en met deze kennis toegerust spoorde hij op de plaatsen zelve de gelegenheid, opkomst, bloei en het verval der gewesten, benevens de oorzaken daarvan na; nam het terrein der veldslagen en de punten, van waar de steden besprongen waren, aandachtig op; een onderzoek, daar hij zich meer op toelag dan dat der oudheden, en waarvan hij de vruchten niet zuimde naauwkeurig te boek te stellen. Onder zijne ontmoetingen op dezen tocht was die te *Spoleto* niet onaardig. Men weet dat het in die dagen, en misschien nog, een misdaad was *Loretto* door te trekken, en bij *de lieve vrouw* zijn compliment niet af te leggen. Met een omweg over *Spoleto* te nemen, die weinig bereisd werd, onttrok hij zich echter aan die verplichting. Doch ongelukkig dacht men juist op den eigensten tijd in de

voorstad van *Spoleto* een diergelijk madonnabeeld te zetelen, hetwelk volgens zeggen geschreid en in ene ontzettende aardbeving, die twee maanden duurde, door hare tranen de stad bewaard hadde. Reeds was men zo verre gevorderd, dat de omliggende steden onder banieren en crucifixen ter bedevaart optogen, niet zonder merkelijke overlast voor reizigers als du Plessis, die hen niet verkozen te groeten. Toen hij dus in gezegde voorstad nevens de kapel kwam, grepen een paar gelovigen zijn stijgbeugel om hem af te doen zitten; doch dit weigerde hij als naar gewoonte hardnekkig, en, wat wonder is, deze onheuschheid bleef ongestraft. Waarom? vraagt de lezer. Omdat paus Pius *de vijfde* een ogenblik te voren had laten afkondigen, dat de processien naar de beweende moeder van *Spoleto* op straffe des bans verboden waren, tot tijd en wijle hare wonderen bewezen en met het zegel der pauselijke goedkeuring bekrachtigd waren. Te *Rome* was men, langs welken weg wist hij niet, dadelijk verwittigd van zijne komst; de twede nacht van zijn verblijf immers kwam de kapitein der wacht hem ondervragen na zijn naam, land, bedrijf, van waar hij kwam en waar hij heen trok, hetwelk hij alles beantwoordde met luider stemme, opdat zijn gevolg in de naaste kamer zulks horen en zich eensluidend met hem verklaren zoude. Dit gelukte en de kapitein vertrok; doch twee uren later, toen het gevaar voorbij scheen, kwam de ondervrager terug, waardoor du Plessis op het punt stond om het venster uit te springen en zich alzo te redden. Doch hij bedacht zich, vatte een nieuwen moed, antwoordde onbeschroomd en de kapitein vertrok voor de twedemaal. Zo stil mogelijk ging hij den volgenden ochtend naar *Tivoli*, en zich aldaar enige dagen buiten schools gehouden hebbende zocht hij *Rome* weder op, om datgene te bezichtigen wat de kortheid van zijn vorig verblijf niet toeliet. Hij ver-

volgde nu verder zijn reis over *Milaan*, *Cremona* en *Plaisance* en kwam zo op *Venetien* terug, in alle deze steden de geleerdste mannen, zonder onderscheid in wat wetenschap, toesprekende en van hun wel ontfangen, maar op de meeste plaatsen om den godsdienst ten doel aan vervolging. Van *Venetien* vervorderde hij zijn reis door *Moravien*, *Bohemen*, *Misnien*, *Turingen*, *Hessen*, *Frankenland*, en kwam in het najaar van 1571 over *Frankfort* te *Keulen*, alwaar hij den winter besloot door te brengen. Hier verkeerde hij dagelijks met den groten godgeleerde van *Spanje* PETRUS XIMENES, een zedig en oprecht mensch, hoewel meer in zijn karakter als godsdienst. Want daar hij met DU PLESSIS over vele bijzondere punten der leer eenstemmig dacht, zo hield hij om zulke gevoelens met zijne uitwendige belijdenis te rijmen een achterdeur open in de zichtbare kerk, welke men naar zijn gevoelen om gene misbruiken hoegenaamd verlaten mocht. Te *Keulen* leerde hij ook verscheidene aanzienlijke Nederlanders kennen, die aldaar het vuur der Spaansche vervolging ontweken; onder anderen de gebroeders KAREL en LODEWIJK BOISOT, de heren VAN RHUMEN, DE MANSARD en VAN OHAIM. Deze verkering gaf hem aanleiding tot het maken van twee opstellen in 't Hollandsch en Fransch; het ene om de Nederlanders tot het afwijzen van Spaansche garnisoenen te bewegen; het andere, na de afwijzing, om hen tegen de trouwloosheid der Spanjaarden te waarschuwen. Deze boekjes door geheel *Nederland* verspreid, ook den prins te *Dillenburg* toegezonden, voldeden aan het oogmerk, en sedert vertrouwde men zich op hem in elke onderhandeling ten dienste van ons vaderland. Tot een staal zijner werkzaamheid kan nog dienen dat hij onder deze staatkundige bemoeiingen het kanoniek recht met de kerkvaders vergeleek en de valsche aanhalingen optekende. Bovendien schreef hij een' uitlegging op de Salische wetten, waarin

de bastaardwoorden van Duitschen oorsprong werden opgehelderd.

Met het voorjaar van 1572 vertrok hij naar de *Nederlanden*, en vermits KAREL *de negende* zich toen hield als of hij naar den raad van COLIGNIJ om de Spanjaards in de *Nederlanden* te bestoken luisteren wilde, was hem de toegang tot de kastelen en bezettingen niet ongemakkelijk. Na aldaar dan den stand der zaken met de meeste naauwkeurigheid te hebben opgenomen, stak hij over naar *Engeland*, alwaar KAREL *de negende* hem tot het overbrengen van een brief aan zijne gevangene zuster de koninginne van *Schotland* gebruiken wilde; doch DU PLESSIS ontschuldigde zich uit vrees dat de inhoud *Engeland* en dus ook het Protestantendom vijandig mocht wezen. Met Julij kwam hij weder in *Frankrijk* terug, gevende den admiraal en door dezen den koning opening der Nederlandsche zaken; eerst bij monde, en later door een geschrift, waarin het recht, de nuttigheid en het licht uitvoerbare van een oorlog tegen *Spanje* betoogd werd. Het gevolg hiervan was, dat DU PLESSIS door den heer LANGUET werd voorgedragen als de man, die hoewel slechts drie en twintig jaren oud volkomen berekend was voor de hachelijke zending om den prins van *Oranje*, toen met zijn leger naar de *Nederlanden* in aantocht, van de hulp des konings te verzekeren. Zodra de admiraal hem hierover sprak, gaf hij den grijsen held zijne bereidvaardigheid tot den tocht te kennen, niet, aangezien 't groot gevaar, uit inzichten van eigene bevordering, maar als wel verzekerd dat COLIGNIJS ontwerpen de eer van God ten doel hadden en den uitvoerder onfeilbaar het geleide van God bezorgen zouden. Aan alle deze heerlijke ontwerpen en de godvergetene veinzerij des konings maakte de moord op Sint BARTEL een einde. DU PLESSIS ontkwam niet dan met het uiterste gevaar, en zie hier, op welke wijze.

Du Plessis, die altijd een kwaden trek van het hof duchtte, ging het huwelijk van Hendrik zo weinig ter harte, dat hij den dag des bruilofts (Maandag den 18 Augustus 1572) niet eens op straat kwam. Zelfs deed men hem enige waarschuwingen, welke hij openbaarde, doch zonder geloof te vinden. 's Vrijdags den 22 stond hij met zijne moeder op vertrek naar *Buhij*, en had reeds afscheid van den admiraal genomen om binnen drie dagen terug te zijn, wanneer hij ten zelven einde bij den heer de Foix zijnde bericht kreeg dat de admiraal gewond was. Hij snelt naar den grijsaard, dien hij vindt, en naar zijn huis geleidt. Van dat ogenblik verdubbelt zijn argwaan; doch de moeder mag bidden of dreigen, hij wil niet met haar naar *Buhij*. Als man van eer kan hij zich niet onttrekken aan het gevaar, dat den admiraal en zo vele heren van den eersten rang over het hoofd hangt. Zelfs om dichter bij der hand te zijn, bestelt hij zich 's Saturdags kamers in de straat Bethizij, waar Colignij zijn verblijf had: doch tot zijn behoud kunnen ze niet voor Maandag gereed zijn. Dien zelfden avond komt hij heel laat van den admiraal thuis; men bericht hem dat sommige gewapende burgers zich beginnen te roeren. 's Zondags morgens te vijf uur brengt hem de knecht, die naar den admiraal vernomen had, dood van schrik de tijding dat 't moordtoneel met dien held geopend was. Du Plessis staat op en wil ter hulp snellen; doch verschillende toevalligheden houden hem tegen. Een ogenblik daarna overrompelen hem de moordenaars, zodat hij naauwelijks tijd heeft om zijne papieren te verbranden; zij zoeken hem, maar hij werpt zich tusschen twee daken en verlaat zijne schuilplaats niet voor dat de mannen des bloeds geweken zijn. Het overige van den dag wachtte hij zijn lot geduldig af; alleen zond hij om hulp naar den heer de Foix, raadsheer in het parlement, een groot geleerde, en wat meer zegt, een

uitmuntend Christen, van wiens vriendschap hij zich verzekerd hield; doch deze had genoeg aan de beveiliging van zijn eigen persoon en was reeds op het *Louvre* geweken. Naardien het moorden 's Maandags morgens met versche woede hernieuwd werd, kwam zijn waard, een Katholijk met meer geweten dan geloof, hem verzoeken om het huis te ruimen. « Zo gij hier blijft, » sprak de man, « dan ben ik verloren! Niet dat ik 't verlies « van mijn leven beklagen zou, kon ik het uwe tot dien « prijs kopen; maar gij zijt toch een kind des doods « schoon ik mij om 'u slachten laat. Ga dan van hier, « en er is kans op ons beider behoud. » Terwijl hij dit zeide doorstaken de moordenaars zijnen naasten buurman, den boekverkoper Odet Petit, en smakten het. rillende lijk als een kreng de vensters uit. Du Plessis kleedt zich daarop eenvoudig in het zwart met een degen op zijde, en gaat zo ter deur uit terwijl men bezig was het aanlendende huis te plunderen. Langs een groten omweg en na menig gevaarlijke ontmoeting koomt hij behouden bij zekeren deurwaarder Girard, die de zaken der familie waarnam. Hij vond den man aan zijne deur tonende goed gelaat, en dat recht ter snede; want juist liep er de kapitein der wacht voorbij. Du Plessis ging dadelijk onder zijne klerken zitten te schrijven en wachtte aldus den volgenden dag af, waarop de deurwaarder hem beloofde de poort te zullen uitbrengen. Maar het ongeluk sloeg er toe, dat de lieden van zijn gevolg hem op 't bloot vermoeden af de een na den ander daar kwamen opzoeken; welk inlopen als de kapitein der wacht bemerkt hadde, riep hij Girard in 't holst der nacht voor zich, hem gelastende den man, dien hij verbierg, uit te leveren. De deurwaarder geheel ontsteltenis, kwam hem met het krieken van den dag smeken om toch zijn huis te verlaten. Het gevaar was oneindig groot! Maar du Plessis gehoorzaamt, latende zijnen ouden leermeester

den heer RAMINY achter, die bang was dat ze te gelijk vertrekkende de een om den ander in gevaar zouden komen. Terwijl hij dan moederziel alleen naar beneden gaat (want GIRARD wist van geen uitgeleide meer te zeggen), biedt een der klerken zich aan, om hem buiten de poort St. Martin te brengen, waar hij vroeger de wacht betrokken had en dus bekend stond. Dit aanbod was als van enen engel uit den hemel, en men klimt ogenblikkelijk den trap af. Zo als zij echter onder waren bemerkt de klerk dat hij de muilen nog aan had, weshalve DU PLESSIS hem tijd wil geven om schoenen aan te trekken; maar de man wil hem hierdoor niet ophouden en zij nemen dus de reis zo maar aan. Tot hun ongeluk hield men de poort St. Martin dien ochtend dicht, en waren zij dus genoodzaakt die van St. Denis op te zoeken, schoon de klerk aldaar gene kennis had. Hier in 't brede ondervraagd was het antwoord, dat DU PLESSIS van *Rouaan* was, een procureurs klerk, die in de vacantie zijne ouders zou bezoeken, en met dit bescheid liet men hen doorgaan. Doch een der wachten, die hen nazag, kreeg schalk oog op de muilen van den geleider: men schoeide zich zo niet om een' verre reis te doen, en hij vermoedde dus in den klerk, wat hij werkelijk was, namelijk den Katholijk die enen Huguenot hielp ontkomen. Vier harkebuziers, den verdachten dadelijk op de hielen gezonden, namen hen te *Villette* tusschen *Parijs* en *St. Denis* gevangen. Hierop kwam het werkvolk en gepeupel uit de voorstad met uitgelatene woede toegeschoten, wier eerste aanval echter gelukkig afgewend zijnde dacht DU PLESSIS hen verder met zoete woorden te zussen, doch zij sleepten hem naar de *Seine* om hem te verdrinken. De arme klerk geheel van zijn stuk gebracht begon nu met dure woorden te verzekeren dat DU PLESSIS geen Huguenot was, en in zijne verlegenheid vergetende hem voor een klerk te hebben uitgegeven, noemde hem nu eens DU PLESSIS en dan weder Mijn

heer DE BUHU, namen die wegens de nabijheid der landgoederen zeer goed in de omstreken van *Parijs* bekend waren. Doch daar zij er in hunne razernij geen acht op gaven, en DU PLESSIS alzo zag dat ze hem niet kenden, zeide hij hun dat ze te redelijke lieden waren om den onschuldigen voor den schuldigen dood te slaan, en dus wel de moeite zouden doen om bij zodanige menschen, als hij hun aanwees, naar zijn persoon te gaan vernemen. De beschadigsten stemden in dit verzoek, en men geleidde hem naar eene kroeg in de voorstad, alwaar hij ontbijt liet opzetten. Hier ging 't aanstonds op een vloeken en tieren; de liefelijkste woorden waren bedreigingen om hem te verzuipen, derwijze hij op 't punt stond ten venster uit te springen. Doch alles overwegende kwam 't hem toch raadzamer voor zijne vervolgers door vrijpostigheid te verbluffen. Hij wees hun daarom op de familie RAMBOUILLET, den kardinaal van dien naam niet uitgezonderd, om berichten wegens zijn persoon in te winnen, wel overtuigd dat de toegang tot dergelijke personaadjen voor het Janrap zo gemakkelijk niet was. Zij hadden in dat boodschap dan ook geen trek, maar zuimden ondertusschen niet onderscheidene wijzen te beproeven om achter de waarheid te komen. Omdat hij gezegd had van *Rouaan* te zijn hielden ze den postwagen, van die stad komende, stil om te vragen of er iemand in was die hem kende, en horende van, neen, was hij een leugenaar en hun vonnis weder, verdrinken. Ook vermits hij zich voor klerk, dat was in hunne taal, voor geleerde, had uitgegeven, hielden ze hem een gebedeboek voor ogen om te beproeven of hij werkelijk Latijn verstond, en toen hij hun dit voor de vuist vertaalde, zeiden ze dat zo veel geleerdheid genoeg was om de gansche stad van *Rouaan* te verpesten en dus voldoende reden om hem van kant te helpen. Om een einde aan dit spel te maken verklaarde DU PLESSIS op geene der vragen, die zij

hem verder mochten doen, te zullen antwoorden: hij zag toch wel dat ze geen' menschen waren die voor reden stonden; had hij niets geweten, zij zouden hem voor een leugenaar gehouden hebben, en nu hij toonde wat te weten was het nog erger; zij moesten dus maar met hem doen wat hun goed dacht. Durende dit onderhoud waren er twee uit het gepeupel naar den deurwaarder GIRARD gegaan met een briefje van MORNAIJ, dat dus luidde: « Mijn « heer! Ik ben aangehouden door de bewoners der voor« stad *St. Denis*, ter zake zij niet geloven, dat ik PHI« LIPPE MORNAIJ uw klerk ben, wien gij vergund hebt « om de vacantie bij zijne familie te *Rouaan* door te « brengen. Ik verzoek u dus om hun dit te bevestigen, « opdat ze mij mijne reis laten vervorderen enz. » Gelukkig troffen de brengers van dit briefje GIRARD aan zo als hij naar het paleis zou gaan en dus als een welgekleed man van goeden uitkijk. Na hen eerst wat gehekeld te hebben, zette GIRARD op de keerzijde van het briefje, dat de schrijver geen muiteling (want Huguenot durfde hij niet zeggen) geen muiteling was en bevestigde zulks met handtekening, terwijl onder des een kleine jonge bijkans alles verbrod had met te zeggen, dat die klerk sedert Maandag eerst bij papa was gekomen. Op het zien van het teruggebrachte briefje veranderde dit woedend gepeupel ogenblikkelijk van toon en gelaat; het getuigenis had bij hun volkomene kracht, en zij brachten DU PLESSIS terug ter plaatze waar zij hem gevat hadden. Hij vervorderde nu zijne vlucht te voet naar *Chantillij*, alwaar hij MONTMORENCIJ aantrof, maar ten uiterste koel en besluiteloos, omdat hij nog niet wist uit welken hoek de wind van 't hof, waar hij de huif naar zette, waaien wilde. Hij hield MORNAIJ een dag bij zich in hoop dat de koning het vermoorden van zijnen neef DE COLIGNIJ mocht afkeuren en hem alzo de gelegenheid openen tot wraakoefening; doch op 't bericht dat de koning den ganschen gru-

wel goedkeurde besloot hij volkomen in het feit te bernsten. Deze tijding hield evenwel DU PLESSIS niet terug om op een klein paardje, dat MONTMORENCIJ hem leende, regelrecht naar *Buhij* te rijden; en vermits 't juist de Donderdag na St. BARTEL was, waarop dat verschrikkelijk onweder woedde, onder wier bedekking menig Protestant *Parijs* ontsnapte, kwam hij droevig ontheisterd en doornat in *IJvrij le Temple* aan. Deze gehavende gedaante bracht de gasten in den herberg, waar hij vernachtte, op 't vermoeden wie hij eigenlijk was; met luchtige vloeken kwamen ze dus in zijne kamer gesprongen, zeggende dat er een Huguenot onder den hoop was, die van angst mooi de koorts op 't lijf moest hebben; doch hij deed of 't hem niet raakte, en zo dreef die zwarte wolk ook weder gelukkig over. 's Anderen daags de reize vervorderende, kwam hij ene oude meid zijner moeder en een boer haar geleidende tegen, die hem waarschuwden, dat ze een uur van *Buhij* door een' bende waren aangehouden, die het gansche *Vexin François* afstroopte en zommige edelen uit de buurt, die zij had opgelicht, met zich sleepte. Zonder deze ontmoeting had hij de wolven zeker in den mond gelopen, maar nu wist hij ze door een omweg mis te lopen en kwam eindelijk met behouden lijf ten huize *Buhij* aan. Hier vond hij het gansche huisgezin verstrooid. Zijne moeder, die zich bij een' armen edelman in de buurt geborgen had, bracht hij dadelijk bij den heer DE VILLERCEAUX, wiens schoonzoon de baron DE MONTENAY hem enen vrijbrief van den hertog van *Guise* aanbood, waarop hij reizen kon werwaarts 't hem luste. Doch DU PLESSIS bedankte, verklarende zijn leven niet schuldig te willen zijn aan iemand, voor wien hij het gewetenshalve niet op mocht zetten: God, die hem midden door den moord de poorten van *Parijs* ontsloten had, zoude hem verder den weg uit *Frankrijk* ook wel wijzen. En inderdaad, drie dagen daarna scheepte hij zich

te *Dieppe* naar *Engeland* in. Een hevige storm had echter den kapitein bijkans genoodzaakt den haven van *Calais* in te vallen, iets dat hun toen noodlottiger geweest zou zijn, dan of ze in *Peru* geland waren; en in 't midden der angst voor dat ongeval hoorde hij tot zijne vertroosting niet anders dan de noodkreten van vrouwen en kinderen, die met hem dezelfde schipbreuk dwars door de woedende golven zochten te ontkomen. Gelukkig ging de wind leggen en liepen zij de Engelsche haven van *Rye* in *Sussex* binnen. Aldus vond hij zich eerst den negenden dag na de opening van het bloedbad in veiligheid, terwijl 's daags nadat hij uit *Parijs* geraakt was (den 27 Augustus) zijn brave oude meester Raminy, menende hem door de poort St. Honoré te volgen, jammerlijk om het leven gebracht werd.

Op den Engelschen grond was hij welkom bij alle mannen van rang en geleerdheid, ene vertroosting die hij aan de vriendschap te danken had. Hubert Languet, tijdens de moord gezant des keurvorsts van *Saxen* en der andere Protestantsche vorsten van het keizerrijk bij Karel *de negende*, steunende op het vrijgeleide aan zijn karakter verbonden, had in het heetste des moords *Parijs* afgelopen om hem op te sporen en ene wijkplaats in *Duitschland* te bezorgen, tot dat eindelijk het gepeupel hem aangreep en naar de gevangenis *la Magdaleine* sleepte, waaruit hij niet zonder grote moeite door den heer de Morvillier, eerste raadsheer van staat, ontzet werd. Naauwelijks onderricht dat du Plessis ontsnapt was schreef hij dadelijk aan al zijn goede vrienden in *Duitschland*, *Engeland* en elders om den vluchteling voor zijne rekening zo veel gelds, als hij mocht vragen, op te schieten. Terzelver tijd vaardigde Francis Vualsingham, toen Engelsche gezant te *Parijs* en later secretaris van staat, afzonderlijk enen bode af met brieven aan de koningin en de voortreffelijksten uit den raad van *Enge-*

land, om hun DU PLESSIS te bevelen als een persoon die volkomen hun vertrouwen waardig was; twee luisterrijke blijken van het gewicht, dat een jong mensch van drieentwintig jaren zich in de schatting der schranderste en eerlijkste mannen van staat had weten bij te zetten, en die op enen tijd, wanneer de moord van St. BARTEL de Fransche trouw in zo slechten reuk had gebracht, dubbele opmerking verdienen. Overigens was het goede denkbeeld zijner trouw en bekwaamheid ook elders reeds gevestigd; de prins van *Oranje* ten minste en de staten van *Holland* en *Zeeland*, schoon ze hem nimmer gezien hadden, gebruikten zijnen dienst in onderscheidene netelige onderhandelingen bij ELISABETH.

Het aanzien van *Frankrijk* was tegenwoordig zo verschrikkelijk, dat er voor als nog aan geen terugkeren te denken was. Wat nu dan bij der hand gevat? De een wilde hem naar *Zweden* hebben, de ander op de muitende Katholijken van *Ierland* afzenden; terwijl de ondernemende geest van KAREL BOISOT, die *Neêrland* in denzelfden reddelozen staat als hij *Frankrijk* verlaten had, hem op het denkbeeld bracht om zijn fortuin in *Peru* of *Canada* te beproeven. Maar het ontzet van *la Rochelle*, dat grote bolwerk der Huguenotten, in het laatste van 1573 maakte al deze ontwerpen gelukkig nodeloos; want DU PLESSIS, door het dringend aanzoek van den onversaagden bevelhebber der stad LA NOUE zelven overgehaald, keerde terstond daarop naar *Frankrijk* terug. Bij zijne aankomst had de Protestantsche partij in gemeenschap met den hertog van ALENÇON, die over zijnen broeder den koning slecht gesticht was, verschillende aanslagen ontworpen, waarvan echter niet één zijn beslag kreeg. De onderneming op *Mantes*, waar DU PLESSIS gedeeltelijk het beleid van kreeg, mislukte door besluiteloosheid der medestanders. Ene zending naar graaf LODEWIJK, die toen *Maestricht* belegerde, midden door de legers

der Spanjaarden, viel niet beter uit; na 't grootste levensgevaar gelopen te hebben kwam hij nog onverrichter zake thuis. Hij bleef nu tot Mei 1574 te *Jamets*, in welke maand de dood van KAREL *de negende* hem naar de vrijstad *Sedan* deed verhuizen, ten einde van dichter bij de gevolgen af te zien, die uit dat verscheiden konden geboren worden. Hier vond hij menschen van allerlei beroep en leeftijd, edelman en burger, maar allen Protestanten die naar de St. BARTELS moord aldaar een schuilplaats gevonden hadden. Onder deze vluchtelingen was ook eene jonge weduwe van ongemene godvrucht, moed en bekwaamheden, welke hij zag, beminde en eindelijk tot zijne vrouw wist te krijgen. Ook van hare afkomst en lotgevallen wil ik met korte woorden gewagen.

Deze vrouw heette CHARLOTTE ARBALESTE, zijnde dochter van den edelman DE LA BORDE en MAGDALAINE CHEVALIER. Haar vader na zijne studien door *Italien* en *Duitschland* reizende had te *Straatsburg* doctor LUTHER horen redetwisten, zonder vervolgens dieper onderzoek naar de waarheid te doen. Na zijne terugkomst maakte men hem voorzitter in de rekenkamer te *Parijs*, een post waarin hij zulk enen ingekankerden afkeer van elk geschenk toonde, dat hij van de partijen zelfs geen fruit wilde aannemen. Onomkoopbaar en welwillend vestigde hij de genegenheid op zich van al zijne onderhorigen. Een weinig voor het uitbarsten der vete tusschen de huizen van LORRAINE en BOURBON had hij den prins van *Condé* huisvesting verleend, en daarmede 't vermoeden van ketterij op den hals ladende, kwamen vierduizend opgeruide burgers van *Parijs* hem op zijn huis te *Arcueuil* bestoken. Zijne bedienden, die even als hij zelf dagelijksch ter misse gingen, werden gegrepen en voor predikanten en Huguenotten gescholden, des hij, om het gelovig canaille van zijn lijf te houden, hun enige vaten wijn benevens zijn goud- en zilverwerk

ten beste gaf, bestijgende middelerwijl een paard. Doch dadelijk deden zij hem weder afstijgen, en hem beurtling nu het pistool dan den ponjaard op de keel zettende, zou hij daar zeker het leven hebben gelaten, ten ware zijn bijzondere vriend de marschalk VAN BRISSAC, toen gouverneur van *Parijs*, hem ontzet hadde op voorwaarde van de ketterij af te zweren; eene gemakkelijke zaak voor iemand, dien 't nog nooit in den zin kwam om de mis te verlaten. Deze vervolging echter om leerstellingen, welke hij niet beleed, was hem een prikkel om ze nader te toetsen, 't welk ten gevolge had, dat hij bij de Huguenotten overging en hunne beginsels tot den laatsten snik getrouw bleef. Ten blijke van de hartelijkheid zijner bekering mag onder anderen dienen, dat hij op de vrede van 1562 te *Parijs* gekomen, alle personen om zich heen zamelde, in wier tegenwoordigheid de ketterij door hem was afgezworen, en na zich 't boek te hebben laten brengen waarin hij zijne verloochening met eigen hand bekrachtigd had, betuigde hij aan allen zijn berouw, van dat weinige 't welk hem wegens de waarheid bekend was zonder voorafgaand onderzoek afgezworen en alzo God verraden te hebben om zijn ellendig leven te behouden. Onder het uiten dezer woorden haalde hij de penne door zijne handtekening. Acht jaren later kreeg hij een dodelijk overval. Voelende dat 't zijn einde was sprak hij: « O God! acht en vijftig jaar ge« leden hebt gij mij eene ziel geschonken; rein ontfing ik « die, besmet geef ik ze te rug; wasch haar in het bloed « van JEZUS CHRISTUS uwen zoon. » En dit gezegd hebbende gaf hij den geest.

Van zulken vader was CHARLOTTE ARBALESTE de waardige dochter, zijnde geboren in 1550. Oud zeventien en een half jaar, dat is, in 't laatst van September 1567, trouwde zij aan JEHAN DE PAS heer van *Feuquères*, die eerst als page diende bij CHARLES, hertog van

Orleans, derde zoon van FRANS *de eerste;* na den dood dezes edelman aan het hof van FRANS *de eerste* was; en later den dauphin, naderhand FRANS *de twede*, bij dag en nacht voor gezelschap diende. Nog zeer jong zijnde kreeg hij 't bevel over ene compagnie lichte ruiters, en werd gouverneur van *Roye*, ene grensvesting van *Picardijen.* Ook diende hij toen COLIGNIJ reeds als veldmarschalk in den oorlog van *Picardijen* (A° 1554) en hoorde bij die gelegenheid in het leger meermalen met genoegen een Franciskaner van onder zijne monnikskap de Protestantsche leer prediken. Aan den anderen kant daalde het Roomsche geloof geweldig in zijne schatting, sedert hij onder het gevolg van den hertog van GUISE te *Rome* zijnde hadde ondervonden, dat ze daar met een kleinen stuiver gelds aan den Paus te geven verlof kregen om vleesch te eten, terwijl hij overal elders de menschen om het eten van een ei hadde zien verbranden. Na een' bangen strijd tusschen zijne overtuiging en wereldsche bevordering liet hij eindelijk de rechten van het geweten met ene openlijke belijdenis van het Protestantsch geloof gelden; evenwel (en dit verdient opmerking) zonder daarom 't hof te verlaten, waarvan al die bloedbevelen tegen de Protestanten uitgingen. Immers als de koninginne moeder CATHARINA DE MEDICIS (*) aan tafel zat, leende zij haar eigen vertrek aan een' predikant om er voor de Protestantsche dames en edellieden van haar hof een preek in te doen. Na vervolgens als vestingbouwkundige en afteker der legerplaatsen in het belegerde *Orleans*, bij den slag van *St. Denis*, durende de terug-

(*) Toen zij dacht dat de veldslag van *Dreux* verloren was en de Protestanten overwinnaars, zeide zij, « Wel « nu! Wij zullen ons lieven Heer dan in 't Fransch « bidden. »

tocht van den prins van *Oranje* door *Picardijen* en *Champagne*, en laatstelijk in de belegering van *la Charité* door den hertog van *Tweebruggen* gewichtige diensten aan zijne partij bewezen te hebben, stierf hij aldaar in Mei 1569 aan de gevolgen van den schop eens paards. Arbaleste ontfing dit treurig nieuws te *Sedan*, waar zij op dat pas met haar dochtertje Suzanne de la Pas, nog geen 5 maanden oud, verblijf hield. Aldus weduwe in haar negentiende jaar, en diep verslagen, kreeg zij achtereenvolgend ook nog bericht dat haar eigen vader, ene harer zusters, die op het trouwen stond, en haar schoonvader Feuquères overleden waren. Bij dit verlies van bloed voegde zich ook het ander van goed, daar hare weinige bezittingen in de onlusten prijs gemaakt waren, en zij van die haars mans geen enkelen stuiver bemachtigen kon. De ophoping van zo grote last van rampen drukte in hare ziel eenen diepen plooi van zwaarmoedigheid, die ook het lichaam derwijze aandeed, dat ze sedert dien tijd nooit weder recht gezond was. Door de hulp van goede vrienden redde zij zich echter uit de dringendste verlegenheid en vertrok na het trouwloze bestand van 1570 naar *Parijs* om de nalatenschap van haren vader te delen en te gelijk goede orde op 't goed van haar dochtertjen te stellen. Op St. Bartels dag van 1572 was zij nog daar en ontkwam op de volgende merkwaardige wijze aan den moord.

St. Bartel viel in 1572 op eenen Zondag, en daar Charlotte des Maandags daaraan vertrekken zou om voor hare gezondheid den winter bij een' zuster door te brengen, zou ze den feestdag zelven afscheid gaan nemen bij de princes van Condé en andere harer vriendinnen. Maar nog op bed liggende, stoof de keukenmeid, ook een Protestant, dodelijk ontsteld haar kamer binnen met het bericht, dat men al hare geloofsgenoten doodsloeg. Arbaleste, voor geen klein gerucht vervaard, schiet een kleed

aan, springt uit het bed en ziet de vensters uit. Maar welk een tooneel! Langs de gansche straat St. Antoine zag zij alles in opschudding en de menigte ondermengd met koninglijke lijfwachten, die een wit kruis op den hoed droegen. Merkende dat dit spel ernst was, liet ze ogenblikkelijk bij hare moeder en broeders, die met elkander in één huis woonden, vernemen, wat dit oproer te beduiden had, en kreeg bericht dat aldaar ieder even radeloos was, aangezien ook hare broeders Protestantsch waren. Middelerwijl werd zij door haar moeders broeder PIERRE CHEVALIER, bisschop van *Senlis*, geraden, om de kostbaarste zaken op te pakken, waarna hij haar dadelijk zou laten afhalen. Doch zo als hij iemand af zou zenden, kreeg hij bericht, dat zijn tedergeliefde broeder CHARLES CHEVALIER, een ijverig Protestant, in de straat Bethizij, alwaar hij om nader bij COLIGNIJ te zijn intrek genomen had, vermoord was. De bisschop door dit nieuws verpletterd, bovendien zelf op straat aangehouden en gewis doorstoken had hij niet onwillekeurig een kruis geslagen, vergat zijne nicht. Zij na een half uur wachtens het oproer ieder ogenblik onstuimiger ziende worden liet eindelijk haar dochtertje, een kind van vierdehalf jaar, op de armen ener meid naar den heer DE PERREUZE, requestmeester van 's konings huis, brengen. Deze man, een harer magen en beste vrienden, nam het kind door een achterdeur in en liet zeggen, dat de moeder, indien zij zich daar ook bergen wilde, insgelijks welkom zou zijn. Zij nam dien voorslag aan en vertrok: het was toen acht uur in den morgen. Naauwelijks had ARBALESTE haar verblijf verlaten, of de huisbedienden van den hertog van GUISE vlogen er binnen, den waard dringende, om hare schuilplaats te helpen uitvinden. Na een vruchteloos zoeken lieten ze bij de moeder van CHARLOTTE zeggen, dat men het leven en de huisgeraden harer dochter sparen wilde,

indien deze hun in persoon honderd kronen kwam tellen. Maar ARBALESTE dit voorstel ontfangende vond niet geraden naar hen toe te gaan en verzocht hare moeder om te zeggen, dat ze niet wist wat van hare dochter geworden was, met aanbod evenwel van de gevraagde honderd kronen. Daar 't ook om de persoon te doen was, sloegen de vervolgers, toen ze niet achter de schuilplaats van hun slachtoffer konden komen, dadelijk aan het plunderen van haar verblijf (*). De heer DE PERREUZE had middelerwijl al vier huisgezinnen opgenomen, met elkander uitmakende veertig personen. Om geen argwaan te geven, liet hij de leeftocht voor zo veel monden aan een ander einde der stad halen. Ook was een van hun beiden, zijn vrouw of hij, steeds aan de deur om de gaande en komende man in het voorbijgaan een vriendelijk woordje toe te spreken; zo als de hertogen van GUISE en NEVERS, de medeontwerpers en uitvoerders van den moord; de kapiteinen van *Parijs*, die aan het plunderen van de belendende huizen der Protestanten waren, en vele andere heren van aanzien, die daar gestadig heen en weder voorbijliepen. Doch wat DE PERREUZE mocht veinsen, zo fijn kon hij 't niet beleggen, dat hij buiten verdenking bleef. 's Dingsdags reeds kreeg hij aanzegging dat zijn huis onderzocht zou

---

(*) Men ziet hieruit dat de *Ligue* het goed en het leven der ketters te gelijk begeerde. De ijver voor het rechtzinnige geloof was zeker groot; maar die ijver kreeg een scherpen prikkel in de hoop op plundering, en menig een zou er vrij gelopen zijn, zo hij niets dan zijn leven had te verliezen gehad. Een rijk burger van *Parijs* in den St. BARTELS nacht op de hielen gezeten riep zijnen vervolger toe, « Gij vergist u, gij vergist u! Ik ben Katholijk. » « Dat is mogelijk, » hervatte de ander hem het zwaard door de ingewanden jagende, « maar uw geld is kettersch. »

worden. Gelukkig waren toen de meesten reeds elders gevlucht; alleen waren CHARLOTTE en mevrouw DE CHANFREAU nog gebleven, welke DE LA PERREUZE in dezer voege verstak; CHARLOTTE met hare meid onder een gemetseld gewelf op den zolder; mevrouw de CHANFREAU met hare jufvrouw van gezelschap buiten huis onder ene houtmijt, en de overigen van hun gevolg vermomd of verborgen zo goed hij mocht. Hier in de hoogte zittende hoorde CHARLOTTE allerlei bijstere kreten van mannen, vrouwen en kinderen, die onder in de straat vermoord werden; welk gekerm, aangezien haar kindje onder was gebleven, het moederhart derwijze beklemde, dat ze zich zonder de vreze Gods van boven naar beneden te bersten had gesprongen: een schrikkelijk uiteinde! maar dat zij duizendmaal liever verkoos dan levende in de handen van 't graauw te vallen en haar eigen kind voor hare eigene ogen te zien vermoorden. Een' rappe meid nam echter het kind op de armen en bracht de onschuld midden door bloed en moordenaren bij CHARLOTTES grootmoeder MARIE GUILLARD, vrouw van ESPRUNES, die deze kleindochter sedert als een duurgekocht pand aan zich hield tot haren dood toe. Nog gebeurde er dien Dingsdag iets, hetwelk den heer DE PERREUZE drong naar wisser maatregelen van veiligheid om te zien. In dezelfde straat waar hij woonde (*) werd de eerbiedwaardige president DE LA PLACE 's achtermiddags 3 uur tusschen 12 gewapende wachten, die hun woord van eer verpand hadden om hem veilig bij den koning te brengen, verraderlijk door enige moordenaars doorstoken. De requestmeester zich van zo nabij besprongen ziende, nam den heer DU THOU, advokaat des konings, in de armen, om

(*) Rue de la verrerie, vis à vis de la rue du coq. BAYLE Dict. Tom. III. p. 754.

zijne gasten voor den dood en zijn huis voor plundering te bewaren. Doch dit onweer boven verwachting overdrijvende, bleef de vraag alleen waar men CHARLOTTE versteken zou. Bij hare moeder kon niet, want die had wachten in huis. Door nood ging ze dus bij enen hoefsmit, die een kamermeisje van haar' moeder getrouwd had; wel is waar, een muitzieke kerel en hopman van zijn wijk, maar die ze niet verwachte dat haar kwaad zou doen, omdat hij verplichting aan de familie had. Verschrikkelijk was de nacht die zij daar doorbracht; 't was al vervloeking tegen de Protestanten wat zij hoorde en aandragen van buit uit de geplunderde huizen harer geloofsgenoten wat zij aanschouwde, terwijl de gastheer haar ondertusschen nu en dan op zijn hoefsmids inhamerde, dat zij naar de mis moest gaan. 's Woensdags daaraan volgende ging ze op den middag geheel alleen, slechts vooruitgegaan door een kleinen jonge, die haar den weg wees, naar den president TAMBONNEAU, wiens studeerkamer haar ten schuilplaats strekte. Doch deze was 's Donderdags avonds niet onderricht, dat men bij hem twee zijner bloedverwanten wilde opsporen, of vrezende dat onder het zoeken naar deze CHARLOTTE mocht gevonden worden, bracht haar in het holste der nacht naar enen korenkoper, die in hunne dienst stond en een braaf man was. Hier werd haar een kamer aangewezen, waar ze geen licht branden en geen voet verroeren mocht; het een om niet door de overburen verspied te worden, en het ander opdat een' zekere jufvrouw DE FOISSY, die er vlak onder woonde, haar niet horen zou. Men bracht haar nu en dan een brok eten in den voorschoot, telkens onder voorwendsel van op die kamer te moeten zijn om linnen voor jufvrouw DE FOISSY, en zo bleef zij daar vijf dagen. De moeder, die den volgenden Dingsdag hare zonen vervoerde om weder in de mis te gaan, kwam daardoor zo goed op adem,

dat ze de proef nam om hare dochter nog dienzelfden dag door het eigenste middeltje te redden; doch CHARLOTTE hierover door een neef gepolsd gruwde van het voorstel. 's Woensdag morgens werd de verzoeking met lokaas van onderscheiden soort hervat; doch al vergeefsch. De verleidster, na de zachte middelen der verzoeking te hebben uitgeput, dacht nu den tijd geboren om hare dochter de duimschroeven aan te leggen; zij liet dan zeggen dat ze in geval van langer weigering genoodzaakt zou zijn haar het dochtertje terug te zenden. CHARLOTTE antwoordde: « Ik sluit het kind dan in mijne armen « en zo laten wij ons met elkander slachten. » Uit aanmerking nogthans dat zij mensch was vond ze 't wijzer zodanige verzoeking te ontvlieden, dan langer het hoofd te bieden. Aldus besloten, er mocht van komen wat er wilde, om *Parijs* te verlaten, verzocht ze den zendeling harer moeder om haar dadelijk op de ene of andere schuit, die de *Seine* opvoer, plaats te bestellen. Zij vertrok dienzelfden Woensdag, de elfde dag na de opening van 't bloedbad, 's morgen 11 uur, met een schuit op *Sens*, waar zij bij het instappen twee monniken, één priester, benevens twee kooplieden met hunne vrouwen aantrof. Bij de *Tournelles* gekomen werd de schuit aangehouden en naar de passen gevraagd; elk vertoonde de zijne, CHARLOTTE alleen niet. De soldaten van de wacht duwden haar daarop toe, dat zij Huguenot was en zich zetten moest om op staande voet verdronken te worden; doch nadat ze haar aan wal gezet hadden, verkreeg CHARLOTTE van hun om haar alvorens bij een zaakgelastigde van hare grootmoeder D'ESPRUNES, den heer DE VOYSENON, te brengen, bekend als een ijverig Katholijk en die wel voor haar zou willen instaan. Door de soldaten dus naar zijn huis gebracht, hadden deze de bescheidenheid om bij de deur te blijven staan, terwijl hunn' gevangene alleen naar boven ging. De arme VOYSENON zag vreemd

op van dit bezoek; want hoe vermomd herkende hij haar dadelijk, noemde haar mevrouw en ging aan 't verhalen van verscheidene andere dames die zich bij hem geborgen hadden. CHARLOTTE, die zich de soldaten op de hielen waande, brak dit verhaal kort af; zegt hem, dat God zich in dit ogenblik van hem bedienen wil om haar leven te redden, zijnde zij buiten zijne hulp ogenschijnlijk een kind des doods. Dadelijk gaat VOYSENON naar onderen en verzekert de soldaten, dat hij haar gezien had bij mevrouw D'ESPRUNES, wiens zoon bischop van *Senlis* was; dat die allen brave Katholijken waren en als zodanig bij de gehele wereld bekend stonden. De soldaten merkten echter wel ter snede aan, dat ze hem niet naar mevrouw D'ESPRUNES, maar naar dat mensch, hetwelk voor hun stond, vroegen; waarop hij verklaarde haar eenmaal goed Katholijk gekend te hebben, maar er niet voor te kunnen instaan of zij het nog in dat ogenblik was. Na dit woord dacht CHARLOTTE niet anders of zij zou aanstonds in het water gesmeten worden; maar juist koomt daar ene vrouw op in, die de soldaten vraagt, wat ze van dat meisje hebben willen. « Verdoemd! » was hun antwoord, « 't is een Huguenot; wij zullen haar verzuipen. Ziet gij niet hoe ze sidder? » « En is dat dan een bewijs bij u, » hervatte de vrouw, « dat ze Huguenot is? Mij kent gij. Huguenot ben ik waarachtig niet. Elken dag, dien God geeft, ga ik naar de mis; maar mij, zeg ik u, heeft dat gemoord zulk een' schrik op het lijf gejaagd, dat ik er sedert een week alle dagen de koorts van heb. » « Vervloekt! Wie zou niet? » antwoordde een der soldaten, « mij en de hele wereld zit 't er van in den huid. » Daarop brachten ze haar weder aan de schuit afscheid nemende met deze woorden, « Jufvrouwtje, waart ge een man geweest, ge had er zo goedkoop niet afgekomen. » Deze ontmoeting, hoe gevaarlijk, bevrijdde haar

evenwel van ene andere, die nog gevaarlijker had kunnen worden; op het eigenste ogenblik immers, dat men haar bij de *Tournelles* aanhield, werd haar verblijf bij den korenkoper doorzocht, als wanneer ze hoogstwaarschijnlijk ontdekt zou zijn. De schipper vervorderde nu zijne reis de *Seine* op. Den gehelen achtermiddag deden die monniken en kooplieden niet anders, dan hun hart eens recht optehalen met al het moorden dat zij in *Parijs* hadden bijgewoond, en wanneer CHARLOTTE hier een barmhartig woordje op paste, duwde men haar toe, dat ze sprak als een Huguenot. Zij hield zich vervolgens of ze sliep, om van alle verder antwoord verschoond te blijven. Daar ze te *Petit la Borde* moesten overnachten verliet men met den avond het schip. Naauwelijks aan wal gestapt verneemt CHARLOTTE denzelfden man, die haar telkens de boodschappen van hare moeder had overgebracht, MINIER geheten. Mevrouw TAMBONNEAU namelijk, die kondschap van de ontmoeting bij de *Tournelles* had, zond hem om te zien hoe 't met haar afgelopen was. Hij wenkte haar toe om zich te houden als of ze hem niet kende; doch daar hij haar aan de schuit had gebracht en de twee koopmansvrouwen hem dus herkenden, kneep CHARLOTTE hem even spoedig in 't oor, dat die list niet deugde. Een oogenblik daarna stapt MINIER binnen, waar het reisgezelschap zat en verhaalt CHARLOTTE dat hare mevrouw hem zond om te helpen in de wijnoogst. Onder het eten gaat hij naast haar aan tafel zitten, toont vrolijk gelaat, noemt ze bij haren naam, wil van haar op een glas wijn onthaald zijn, en in dezer voege verdreef hij alle vermoeden, dat de aanzittenden op CHARLOTTE hadden. In dien herberg was slechts één kamer en daarin drie bedden, welke men aldus verdeelde; de priester met de twee monniken op één, de beide kooplieden op één, en hunne vrouwen met CHARLOTTE op één. Dit slaapgezelschap was haar alles behalve aan-

genaam; want daar mevrouw de TAMBONNEAU haar een hemd van fijn Hollandsch linnen geleend had, benaaid met muizetand en fetergat, had ze alle reden om te vrezen dat ze daaraan, als zijnde in die tijden de dracht alleen der aanzienlijksten, mocht herkend worden. Gelukkig merkten de vrouwen niets. Zo als men 's Donderdags ochtend aan boord ging, verklaarde MINIER niet van de partij te willen zijn, bij hoog en laag verzekerende dat hij altijd ziek van het varen was: ondertusschen fluisterde hij CHARLOTTE in het oor, dat ze noch in *Melun* noch in *Corbeil* moest komen, aangemerkt dit heerlijkheden der familie waren, daar ze groot gevaar liep van herkend te worden, maar dat ze zich te *Yvri*, een klein uurtje van *Corbeil*, aan wal moest laten zetten. Zo als men dat dorp dus in 't gezicht kreeg, verzocht ze den schipper om aan te houden, hetwelk de kerel afsloeg. Maar even of 't geval sprak, vlak voor *Yvri* raakt de schuit aan den grond en noodzaakt den schipper om te lichten en al zijn volk aan land te zetten. MINIER was reeds daar en geleidt CHARLOTTE langs enen weg van 5 uren te voet naar *Bouschet*, ene heerlijkheid van den president TAMBONNEAU, alwaar hij haar voor ene meid van dien heer bij den wijngaardenier in den kost bestelt. Vervolgens gaat hij naar *Vallegrand* bij den kanselier DE L'HOPITAL om te horen of CHARLOTTE ook bij zijne vrouw schuilen kon. Doch ook daar was alles in onrust; het huis was op konings last vol soldaten gelegd en mevrouw gedwongen naar de mis te gaan. Ook liet de kanselier weten, dat zijn huis tot haren dienst was, maar dat ze er niet kon verblijven zonder even als zijne vrouw de mis te bezoeken; ene voorwaarde, waartoe zij zijns bedunkens moeilijk besluiten zou, aangezien al de gevaren door haar in het ontvluchten uit *Parijs*, om ene onergelijke conscientie te bewaren, getrotseerd. DE L'HOPITAL had goed gerekend: CHARLOTTE bleef bij den wijngaardenier. Maar

ook daar was ze niet zonder gevaar. De Zwitsersche lijfwachten der koningin stroopten het gansche dorp af om een' armen Huguenot te vinden, en 't was haar behoud dat het huis *Bouschet* vrijwaring had. Aan den anderen kant gaf haar deze geweldenarij een eerlijk voorwendsel om uit de mis te blijven, niet tegenstaande het kerspel toen zijn' groten omgang hield. Voor het overige was haar waard een eenvoudige beste ziel: hoewel Katholijk gaf hij Charlotte vrijheid om haar gebed niet in het Latijn maar in het Fransch te doen. Bitter moeide 't hem van zo vele adelijke geslachten, zijne brave geburen, moorddadig uitgeroeid tot onherstelbare schade der armen, die, volgens zijn zeggen, hunne grootste weldoeners steeds in de Huguenotsche edelen gevonden hadden. Na een verblijf van veertien dagen liet ze zich door den goeden man op enen ezel naar den huize *d'Esprunes* leiden, de heerlijkheid harer grootmoeder, en aldaar gekomen vlogen de meiden haar van blijdschap om de hals, uitroepende: « Mevrouw, wij meenden dat gij dood « waart! » Op dit woord van Mevrouw was de wijngaardenier enkel verbazing, vragende of ze dan waarachtig Mevrouw was, en dit hem verzekerd zijnde bad hij bij zijn vertrek wel duizend maal om verschoning, dat hij haar niet op zijn mooi bed had laten slapen; bood haar verder zijn huis aan, met belofte dat hij haar goed verstoppen zou en oppassen dat ze niet naar de mis behoefde te gaan. Met deze woorden keerde de goedhartige wijngaardenier te rug en Charlotte bleef te *Esprunes*. Hier kwam haar niets merkwaardigs over, of het moesten de bezoeken van den kapellaan der plaats wezen, waarin hij onder andere troostredenen om haar op te beuren ook dit woord vloeien liet: « Mevrouw, vermits « de oordeelen Gods van zijn huis af beginnen, hebben de « godlozen grote reden om te sidderen. » Na een verblijf van twee weken reisde zij vier uren van daar naar haren

oudsten broeder DE LA BORDE, wien zij in benarde omstandigheden aantrof, zijnde om redding zijns levens niet alleen gedwongen tot de mis, maar bovendien aangestaan op de buitensporigste afzweringen. Naauwelijks hadden zijne vrienden te *Parijs* de lucht van CHARLOTTES tegenwoordigheid, of vrezende, dat deze hem van het afzweren afkerig mocht maken, voorspelden ze hem enen wissen ondergang, indien hij zijne zuster langer bij zich hield zonder haar in de mis te brengen. Hij nam haar dus den volgenden zondag met zich in de kapel, zo als de priester binnen trad; maar zij den priester ziende keerde hem in hetzelfde ogenblik den rug toe en ging bitter bedroefd henen, zodat 't hem speet haar een enkel woord van Godsdienst gesproken te hebben. Van dat uur was haar besluit genomen om daar geen dag langer te blijven; te meer daar zij bij haar vertrek uit *Parijs* geen 8 guldens op zak had en van de kledingstukken, welke zij aan had, niets haar eigen was om des te beter vermomd te blijven. Zij stelde dan haren broeder voor om haar naar *Sedan* te laten brengen, ene stad wier souvereiniteit in handen van den Protestantschen hertog DE BOUILLON was en die de Huguenotten dus ene schuilplaats aanbood. DE LA BORDE vond grote zwarigheid in die reis; en wat mochten de bloedverwanten zeggen dat hij haar tot zulk een hachelijk stuk geholpen had? Ten laatste evenwel, op voorwaarde dat zij er de moeder noch de andere magen iets van zeggen zou, bewoog hij een' karreman, die er anders geen trek in had, om haar te geleiden, en nam afscheid van haar met deze woorden: « Zuster! dewijl gij door een' blakenden ijver « om God te dienen gedreven wordt, houd ik mij ver« zekerd dat Hij u en uwe reis met zijnen zegen achter« volgen zal. » En inderdaad zonder slag of stoot kwam zij den 1 November behouden te *Sedan* aan, alwaar zij ene menigte lotgenoten aantrof, en zo veel hulpvaardige

vrienden dat zij reeds een uur na hare aankomst overeenkomstig haren rang gekleed was. De hertog, de hertogin, beiden overlaadden haar met bewijzen van eer en vriendschap.

Anderhalf jaar was Charlotte hier geweest wanneer ook Mornaij, als gezegd is, in de stad kwam. Dicht bij elkander wonende, gaf de buurschap aanleiding tot bezoeken, die spoedig te druk liepen, om haar geen vermoeden te geven, dat de liefde in het spel kwam. Zij was nu vijf jaar weduwe geweest en had smaak gekregen in de eenzaamheid, welke zij zich met onderscheidene oefeningen van verstand en smaak wist te vervrolijken. Willende dus liefst ongehuwd blijven, betuigde zij Mornaij, om hem te polsen, eens hare bevreemding, hoe mannen, die den krijg volgden, aan trouwen konden denken, en daar hij dit volkomen met haar instemde dacht ze dat die verkering louter burevriendschap was. Het bezoeken ging dus zijnen ouden gang; zij schilderde, zij rekende, zij had nog andere liefhebberijen, en Mornaij met zijne uitgebreide kennis wist haar over dat alles vrolijk en leerzaam te onderhouden. Acht volle maanden ging er geen dag om of hij bragt twee of drie uur op deze wijze met haar door, en hoewel ze hem gaarne zag, ja hem meer lief had gekregen dan enen eigenen broeder, vreesde zij te zeer de opspraak van kwade tongen om aan deze gemeenzaamheid geen spoedig einde te maken. Zij besloot dus voor hare belangen een keer naar *Frankrijk* te doen; doch toen zij Mornaij dit plan mededeelde vroeg hij dadelijk om hare hand en verwierf die met toejuiching der wederzijdsche geslachten. In dezen tijd nu hunner ondertrouw, dat is in 1575, vroeg Charlotte haren bruidegom om zijne *gedachten over leven en dood* op papier te hebben; een verzoek waaraan hij met zijne gewone vaardigheid door het schrijven der volgende *verhandeling* binnen weinige uren voldeed.

De verdere geschiedenis van MORNAIJ is uitgebreid. Betrokken in al de gebeurtenissen der volgende veertig jaren kan zijne geschiedenis gene andere zijn, dan die van geheel *Frankrijk* durende dat merkwaardig tijdvak. HENDRIK *de vierde* heeft verklaard, dat hij nooit beter dienaar had gehad dan MORNAIJ, op wiens raad alleen hij uit het hart der Navarsche gebergten in 't midden zijns rijks was nedergedaald; wien hij in al zijne tegenspoeden nimmer afgemat of moedeloos had gevonden, en wiens diensten hij dus als gene der geringste stenen tot het gebouw zijner volgende grootheid aanmerkte. En inderdaad, wat de jaloerschheid van SULLY daar tegen moge zeggen, in het hachelijkst tijdvak heeft hij de raadslagen en ondernemingen van dezen koning bijkans alleen geregeld, zijne geldmiddelen bestuurd, elke zending van enen gewichtigen of kieschen aart met beleid volbracht, aan zijne zijde in de veldslagen van *Coutras* en *Yvri* gevochten; ja, hij heeft met dezelfde hand, die den beldenkling tot schut des konings zwaaide, als godgeleerde en staatsman die menigte geschriften opgesteld, waarin de banbliksems van *Rome* en de venijnige pijlen der staatkunde van GUISE en *Spanje* van het doorluchtig hoofd werden afgeweerd. Dit alles verrichtte hij niet als onderdaan, maar als vriend, in wiens boezem HENDRIK zelfs de geheimen van een gewroegd gewisse uitstortte. Deze betrekking van MORNAIJ tot den koning baatte de Huguenotten meer dan alle overige hulp met elkander. Hij geloofde in zijn hart wat hij uitwendig beleed; daarvoor, als den wil van God, had hij arbeid, eer, goed, leven, alles veil. Middelaar tusschen den troon en het nieuwe altaar oefende hij al zijnen invloed op HENDRIK om de belangen zijner geloofsgenooten voor te staan, en door zijn gezag op hun waakte hij wederkerig, dat zij de regering geen voorwendsel tot het intrekken harer beloften gaven. Op de synoden, die nooit

deugen dan wanneer er niets van belang te verhandelen valt, wist hij den geest van orde en matiging te bewaren, ook als er zaken van het uiterste gewicht op het tapijt waren. Na alles te hebben uitgeput wat geduld en arbeidzaamheid, invloed en ondervinding vermochten, op een kwalijk gezind hof aan den enen, op de verongelijkte en wrevelige sekte aan den anderen kant, had hij ten laatste de voldoening, dat het door hem ontworpen edikt van *Nantes*, hetwelk de rechten der Huguenotten waarborgde, in April 1598 tot stand kwam. Doch drie maanden later beging MORNAIJ enen misslag, waarvan weinige staatsmannen beschuldigd zijn; hij zondigde door overmaat van ijver voor godsdienstige waarheid, en voltooide dus de verwijdering, die er reeds tusschen hem en den koning bestond. In 1593 had HENDRIK zijnen eersten staatkundigen stap van groot gewicht gedaan zonder overleg met MORNAIJ: de koning zag toen aan de twijfelachtige houding zijner Katholijke dienaren, dat er zich een afgrond voor zijne voeten opende, dien hij nergens dan achter het altaar van *Rome* ontwijken kon. Hij zwoer de nieuwe leer af en de troon was voor hem open. Deze stap griefde MORNAIJ; daar echter het hart des konings jegens hem en zijne geloofsgenoten niet veranderd was, bleven zij vrienden. Doch in Julij 1598 geeft MORNAIJ eensklaps een dik boek over het avondmaal uit, waarin hij de mis, dat heiligdom der heiligdommen, verguist, en de overige misbruiken der kerk onbarmhartiger dan ooit doorstrijkt. Het onderwerp en de naam des schrijvers, die zich ten overvloede Raad des Konings op den titel noemde, waren oorzaak dat dit boek een oneindig gerucht maakte. Van *Rome* tot *Parijs* spoog de geestelijkheid vuur en vlam, en sedert dat ogenblik moest HENDRIK ten believe van den paus, dien hij in meer dan een opzicht nodig had, den schrijver uit zijne tegenwoordigheid verwijderen. Zijne talenten echter

maakten hem zo onmisbaar, dat hij ook na dien tijd door HENDRIK geraadpleegd is, ja, dat MARIA DE MEDICIS en LODEWIJK *de dertiende*, hoe weinig hem anders genegen, somtijds zijne bemiddeling tot handhaving der binnenlandsche rust inriepen. Zijn einde was 't zelfde, hetwelk hij de vrienden der koningen in zijne volgende verhandeling voorspelt. Als gouverneur van *Saumur* bewaarde hij een der onderpanden welke de Hugenotten tot hunne zekerheid toegestaan waren; maar LODEWIJK, toen hij de vernietiging van hun staatkundig aanwezen besloten had, treedt in 1621 als gast die sterkte binnen en vermeestert haar als een eerloze verrader. Aldus gestoten uit zijne laatste waardigheid, door lage hovelingen bespot, van zijn' eigene partij als een verrader gebrandmerkt, nam MORNAIJ de wijk naar zijn kasteel *Forêt-sur-Sèvre* in *Bas-Poitou*. Van hier schreef hij enen brief aan den koning inhoudende verzoek om *Frankrijk* te mogen verlaten, met bijvoeging dezer zinsnede: « Mo« gelijk zal de een of ander op mijne tombe beitelen: « « Hier ligt hij, die op den ouderdom van 73 jaren, « « waarvan hij 46 in den dienst van twee grote koningen « « had doorgebracht, zich gedwongen zag buiten zijn « « vaderland een graf te zoeken. » » Zijn wensch bleef onvervuld; een jaar later (11 November 1623) stierf hij op zijn eigen kasteel, ongelukkig, maar tot den rand des grafs getrouw aan zijn zinstaal, *Ferrea virtus et labor et pietas* (Verstaalde deugd, met werkzaamheid en godvrucht).

De bovenstaande berichten zijn voor een groot deel getrokken uit het boek, dat getiteld is: *Memoires de* CHARLOTTE ARBALESTE *sur la vie de* DU PLESSIS-MORNAY *son mari; écrits par elle-même pour l'instruction de son fils, et publiés pour la première fois sur le manuscrit autographe. A Paris chez* TREUTTEL *et*

Würtz. 1824. Daar CHARLOTTE dan alleen tot onderrichting van haren zoon, PHILIPPE geheten, deze aantekeningen gemaakt had, lag ze natuurlijk bij zijnen dood de penne neder. Hij was van ettelijke kinderen de enigste zoon, en zijn afsterven was dus een doodsteek voor de zwakke moeder. Haar eigen verhaal deswege is alleraandoenlijkst.

Op voorspraak van LOUISE DE COLIGNIJ was haar zoon in 't leger van dezen staat geplaatst, om in de school van MAURITS de krijgskunst te leeren, en nadat hij onder WILLEM VAN NASSAU *Groningen* had helpen verdedigen werd hij den 7 October 1605 bij het vervolgen van een Spaansch convooi zo fel door een paard geschopt, dat hij het bed moest houden. Bitter griefde dit ongeval den jongeling, die ongeduldig tot moedbetoning zich buiten staat vond om twee dagen later te delen in den aanslag van MAURITS op de ruiterij van SPINOLA voor *Wezel.* Tot zijne grote vreugde echter vernam hij dat de prins den 23 daaraanvolgende een aanslag op *Gelder* beraamd had, en daar kapitein DU SAULT, die den aanval moest openen, zijn hooggeschatte vriend was, besloot hij dezen voor dien dag als soldaat te dienen. Hij was nog niet in staat alleen te lopen, maar wist plaats te krijgen op het rijtuig dat de petardiers vervoerde, en op de plaats des aanvals dacht hij zich door twee der zijnen te laten ondersteunen. Den 23 October met het krieken van den dag voor de vesting komende vinden zij het gordijn met flambouwen en voetknechten bezet; besluiten evenwel tot den aanval. De petardier treedt te voorschijn en legt den eersten petard aan, die afspringt; de twede breekt het hek open. De kapitein dringt binnen en met hem PHILIPPE DU PLESSIS onderschraagd door twee knechten. De petardier den derden petard tegen de poort willende halen roept, om zich ruimte te maken, « Mannen, terug! » Doch dit woord als een bevel tot

den aftocht opgenomen zijnde vlieden de manschappen. PHILIPPE begrijpt den misslag, houdt post, « en daar, » zegt zijne moeder, « staande op den rand der stads-« gracht, met den degen in de vuist, roepende om de « deinsende soldaten rondom zich te herzamelen; daar « wordt ons zoon vlak in het hart door een kanonkogel « getroffen, dat hij als een steen nederviel zonder ene « enkele zucht meer te slaken, en LA GRISE, een der be-« dienden die hem ondersteunden, te gelijk met hem. « Gezegend einde voor hem! geboren in Gods kerke, « opgevoed in zijne vreze, in die jaren reeds gekenmerkt « door zo veel vromigheid, in den rechtvaardigen pleit voor « een vertrapt volk, in enen eervollen aanval; maar voor « ons het begin ener rouw, waaraan de dood alleen een « einde kan maken, en waartegen gene andere vertroos-« ting is, dan die God ons, terwijl wij den bitteren drink-« beker zwelgen, in zijne genade zal gelieven te verlenen. »

Zodra de vader dat sneuvelen vernam, zeide hij, « Ik « heb geen zoon en dus ook gene vrouw meer. » Met het noodlottig nieuws op de bevende lippen nadert hij haar en zegt, « Mijn lieve, het is heden de dag dat « God ons roept tot een proef van ons geloof en gehoor-« zaamheid. Hij heeft het gedaan; wij zwijgen dan. » De arme moeder, die in de verte reeds iets had horen ritselen, viel op deze woorden in stuipen. Verstomd van rouw kon men langen tijd geen enkel woord van haar krijgen, zodat ze er onder scheen te beswijken. Eindelijk sprak zij, en het eerste was, « De wille Gods geschiede! « Wij hadden hem in een tweegevecht kunnen verliezen, « en dan..... wat troost was ons dan overgebleven? » « Het overige, » dus vervolgt zij zelve, « het overige « laat zich voor ieder mensch van enig gevoel door stil-« zwijgen best uitdrukken. Wij voelden ons de inge-« wanden uit het lichaam scheuren, onze hoop afgesne-« den, onze ontwerpen en tederste wenschen verijdeld,

« Langen tijd wisten wij niet wat wij elkander zeggen,
« wat wij bij ons zelven denken zouden, omdat al onze
« gesprekken en gedachten bij God waren. Onze dochte-
« ren, hoewel met grote moeite, waren niet tegenstaande
« de ongenade van het hof gelukkig uitgehuwelijkt, en 't
« huis konde alzo gezuiverd van allen last aan onzen
« zoon worden overgedragen. Sedert dat ogenblik was hij
« 't middenpunt geworden, waar alle onze betrekkingen
« van uitgingen en in terugkeerden. In hem zagen wij
« ons alles ontrukken, zekerlijk om ons beiden aan de
« wereld te ontrukken, opdat wij los van alles, wanneer
« God ons ook opeische, middelerwijl zijne kerk voor ons
« eigen geslacht en huisgezin aannemen, waarop al onze
« zorgen worden overgebracht. » De zorgen der god-
vruchtige Charlotte mochten in dit opzicht niet lang
duren. Zij had naauwelijks kracht genoeg om hare elende
zeven maanden te overleven, stervende den 15 Mei 1606.

Zo veel dacht mij raadzaam van dit paar menschen te zeggen, ten einde den lezer rekenschap te geven van de somberheid der trekken, met welke hij het menschelijk leven in de volgende verhandeling geschetst zal vinden.

Noot op bl. *xiv*.

Godvergetene veinzerij des konings. Men is hier het algemene gevoelen gevolgd, dat de Sint Bartels moord een sedert jaren rijp geworden ontwerp was, en schoon er in de helsche donkerheid, die over dit helsche stuk gespreid ligt, veel voor en tegen te zeggen valt, ben ik echter van het tegendeel overtuigd geworden door deze stellige verklaring van Chateaubriand: « *Lorsque la bibliotheque du* « *Vatican étoit à Paris, j'ai fait faire des recherches;* « *j'ai trouvé sur la journée de la Saint Barthelemy les*

« *documens les plus precieux. Si la verité doit se rencon-*
« *trer quelque part, c'est sans doute dans des lettres écri-*
« *tes en chiffres aux souverains pontifes, et qui étoient*
« *condamnées à un secret éternel. Il resulte positivement*
« *de ces lettres que la Saint* BARTHELEMY *ne fut pas pre-*
« *meditée, qu'elle ne fut que la consequence soudaine de*
« *la blessure de l'amiral.* » Uit deze onderstelling van een eensklaps opgekomenen aanslag vloeien de daadzaken der geschiedenis, die elkander anders zo zeer wederspreken, in de natuurlijkste opvolging voort. COLIGNY, even doorslepen staatsman als groot oorlogsheld, verwierf door zijne talenten enen beslissenden invloed op KAREL *de negende.* Terwijl hij de eerzucht des jeugdigen konings door het ontwerp van den Spaanschen oorlog vleide, prikkelde hij tevens zijn ongeduld om het juk der GUISES af te schudden; twee zaken, welke CATHARINA meer vreesde dan de dood. Beangst voor den ondergang harer eigene macht en het overwicht der Huguenotsche, zag ze geen ander redmiddel dan COLIGNY te doden: doch de moordenaar, ten dien einde afgezonden, mist. De oude held wordt slechts gewond, naar wien de koning toesnelt om hem zijne hartelijke deelneming te betuigen. Toen sidderde CATHARINA voor de wraak der Huguenotten; zij en hare medestanders dachten, « Indien wij u niet vermoorden, vermoordt gij ons. » Van het eigenste ogenblik af verenigt zij alles wat list, leugen en schrikbeelden vermochten om den koning in het denkbeeld te brengen, dat de Huguenotten tegen hem zamengezworen waren. Zijn zwak gemoed worstelt tusschen schrik en menschelijk gevoel, tot dat hij voortgestoten duizelende en walgende het bevel tot den algemenen moord tekent. De gruwel van Sint BARTEL krijgt zijn beslag. Nu geeft de koning aan zijn volk rekenschap van het stuk en spreekt zich zelven tegen; nu ziet men overhaaste en tegenstrijdige pogingen van het hof om den gruwel een glimp te geven, alles blijken van een onvoorbereiden aanslag, van een *coup d'état*, die met den geest der Fransche natie en hare geschiedenis volkomen instemt.

II. I.

EXCELLENT DISCOURS

DE LA

VIE ET DE LA MORT;

PAR

PHILIPPE DE MORNAY,

GENTILHOMME FRANÇOIS.

Pour mourir bienheureux à vivre faut apprendre:
Pour vivre bienheureux à mourir faut entendre.

Imprimé d'après l'édition
à *Londres* par THOMAS VAUTROULIER.
1577.

IEN SUWNERLINGE FORHÂNLINGE

FEN IT

LIBBEN IN FENN'E DEADE;

EEREN YN IT FRÂNSCH BESCHREAUWN

IN MACKE TROG

FLIPPES FEN MORNAY,

RJUECHT TROGLOFTIG FRÂNSCH EDELMAN;

FORFRIESCHE TROG

GYSBERT JAPIKS.

Om wol to stearren lit uwz rjuecht wol libbjen leere:
So libbje en stearre wy, o winscke in wâde! ynn'e Heere.

ADVERTISSEMENT

AU

LECTEUR.

Touchant l'argument de ce discours, il tend principalement à rabaisser la presomption qu'on a tousjours d'obtenir en ceste vie ce qui n'y fut ne sera onques depuis la transgression de nos premiers peres, comme cela est bien deduit par la description de l'homme depuis son commencement jusques à sa fin en ce monde. Quant à ce mot fortune, lequel se rencontre ici en quelques endroits, qu'il soit reccu avec support de l'usage ou plutost importunité de nostre langue, laquelle le retient encores par trop au lieu de s'en desfaire

du tout, entant que les choses, qui adviennent communement sans savoir pourquoy ni comment quant aux hommes, ont esté rapportées par nos ancestres selon le langage des payens en ce titre de fortune. Et pour la fin, entant que SENEQUE, qu'on a appellé le philosophe, est introduit parlant apres ce discours, que cela ne soit prins comme si nous avions faute de tesmoins authentiques, c'est à dire, des plus anciens Chrestiens mesmes sur ceste matiere: mais cela a semblé tant plus propre pour nous resveiller à bon escient au cri de ce tesmoin estranger, lequel en tastonnant seulement avec son jugement naturel et quelque cognoissance et experience qu'il a peu avoir de la vanité de l'homme, semble nous convier à un meilleur port et retraite, que luy-mesme ne l'a attainte pour soy ne tesmoigné aux autres par son exemple.

A MA DAMOISELLE

DU PLESSIS, S.

Ma Damoiselle ma soeur!

Combien que le titre de ce livre vous ramentoyve assez le nom de l'auteur, qui vous touche de plus pres que personne du monde, et le contenu de l'escrit qui premierement fut composé en faveur de vous, toutefois j'ay pensé que ne trouveriez mauvais si je vous adressoy' ce mot. D'autant, qu'en prenant congé de vous j'emportay ce livre avec charge de le faire imprimer, s'il estoit trouvé bon. D'avantage, l'auteur n'eut loisir d'y adjouster une preface, qui vous eust esté adressée, comme le discours vous appartenoit de pur

don. Estant arrivé chez moy je n'ay plustost permis à quelque miens amis de jetter l'oeil dessus, qu'incontinent ils ne m'ayent persuadé et prié de le mettre en veue de tous, m'asseurans qu'il en estoit digne. J'ay suivi leur avis, dont toutes personnes honnestes et craignans Dieu recevront contentement, comme je m'asseure. Puis, suppleant au defaut de l'authêur occupé en grandes affaires, comme savez, je vous renvoye maintenant vostre livre tellement agencé, que le pourez lire plus souvent et plus aisement: et je say aussi que ce qui y est contenu vous attirera plus d'une fois à la diligente meditation d'iceluy. De ma part j'espere y profiter avec vous et desire que Dieu conserve en toute prosperite Monsieur mon frere, qui en peu d'heure bastit si heureusement ce bel ouvrage, et luy face la grace de continuer de bien en mieux à joindre les lettres avec les armes pour le bien de nostre *France*.

De vostre maison ce vingt neufieme de Decembre, 1576.

Vostre humble frere pour vous faire service,

P. D. P.

DISCOURS

DE LA

VIE ET DE LA MORT.

C'est un cas estrange et dont je ne me puis assez emerveiller, que les manouvriers pour se reposer hastent, par maniere de dire, le cours du soleil: que les mariniers voguent à toute force pour arriver au port et de si loin qu'ils descouvrent la coste jettent cris d'alegresse: que les pelerins n'ont bien ni aise tant qu'ils soyent au bout de leur voyage: et que nous cependant, qui sommes en ce monde attachez et liez à un perpetuel ouvrage, agitez de continuelles tempestes, harassez d'un

IEN SUWNERLINGE FORHÂNLINGE

FEN

LIBBJEN IN FEN STEARREN.

'T Iz ien bjuestre dwaen dear 'k my naet noag oer forwonderje kin, dat de bodders aef aerbeiders, by minneare fen sprecken, de rin fenn'e sinne forfirdigje op dat se restje mogge: dat dy schypljue mei kreften sylje om ynn'e håvne to kommen, in, az jae 't lån fen fiere beloaitsje, jearme hertswille uwterje: dat dy beafeartereizgers fortoave nog reste habbe fore jearme reize foleinge iz: in dat wy jiette, dy yn dizze wråde festneile in buwn lyckje az oon ien yvig ierdwirck, dy fen oonhådende

si scabreux et malaisé chemin, ne voyons toutefois la fin et le bout de nostre tasche qu'à regret, ne regardons nostre vray port qu'avec larmes, n'approchons de nostre giste et paisible sejour qu'avec horreur et tremblement. Ceste vie n'est qu'une toile de PENELOPÉ, où tousjours y a à tistre et à retistre: une mer abandonnée à tous vents, qui ores dedans ores par dehors nous tormentent sans cesse: un voyage fascheux par gelées et par chaleurs extremes, par roides montagnes et par precipices, par deserts et par brigandages. Ainsi en devisons nous en faisant nostre besongne, en tirant à cest aviron, en passant ce miserable chemin; et voila neantmoins, quand la mort vient mettre fin à nos travaux, quand elle nous tend les bras pour nous tirer au port, quand apres tant de dangereux passages et de fascheuses hostelleries elle nous veut mener à nostre vray domicile, au lieu de nous resjouir, de reprendre coeur à la veue de nostre terre, de chanter en approchant de nostre bienheureux sejour, nous reprendrions (qui nous voudroit croire?) nostre besongne, nous reguinderions la voile au vent et rebrousserions volontiers nostre chemin. Plus il ne

-onwaeren dreauwn wirde in trog so quea in hird ien wei fen krefren aefnimme, d'einelpeale fen uwz opleine slobbjen in boddjen so werzjende oonkommen sjeane, uwz rjuechte resthâvne mei triemen oonschoagje in to uwz free-, rest- in lust-pleatse naet az mei ljeaschoddjen in schromjen neijerje. Dit libben iz naet oarz az it wobteecke fen PENELOPE, dear einleaz hette oon to weefjen iz: ien see, dy oon alle touwerwynen oerjuwn wezzende uwz fen buwte in fen binne onophâdlycke hoffnet: ien fortriettige lânreise, dy trog oermietne kjeald in hietne, oer haege stege bergen, gruweljende woastenyen in striettescheineryen dien wirde moat. Dit witte wy wol to sizzen, az wy yn uwz aerbeide binne, az wy oon'e rieme luwcke in dizze illindige wei lânz wânnelje; mar az de deade uwz aerbeide eingje wol, az dy uwz de hân torecket om ynn'e thuwshâvne yn to helpjen, az dy uwz nei so folle pryckle paeden in fortriettige herbergen to uwz rjuechte honckwengje bringe wol, so schoene wy, yn stee fen uwz to forhuwgjen trog it oonschoagjen fen uwz faderlân, in yn pleatse fen sjongjen oermits wy uwz wolbejearde reste fest neackje, uwz aerbeide wol jearn weeroon beginne wolle, it seil jiette reiz nei'e wyn keere in, so 't uwz oarloave wier, uwz uwnckwei opp'e ny wânnelje. Den tinsje wy

nous souvient alors de nos peines; nos naufrages et perils sont oubliez, nous ne craignons plus ni le travail ni les brigans. Au contraire, nous apprehendons la mort comme une peine extreme, la redoutons comme un escueil et la fuyons comme un brigandage. Nous faisons comme les petis enfans, qui se seront plaints tout le jour et, quand on leur amene le medecin, ne sont plus malades: comme ceux, qui toute la semaine auront couru les rues du mal de dents et, quand ils voyent le barbier qui le vient arracher, n'ont plus de douleur: comme ces douillets et delicats, qui en la douleur poignante d'une pleuresie se plaignent, s'escrient, n'ont point de patience apres le barbier et, quand ils luy voyent aiguiser sa lancette pour couper la gorge à la maladie, retirent le bras et se recachent dedans le lict, comme s'il les vouloit tuer eux-mesmes. Nous redoutons plus le medecin que la maladie, le barbier que la douleur, la piqueur que l'apostume. Nous apprehendons plus l'amertume d'une medecine tost passée, qu'une longue et amere langueur; plus la fin de nos miseres, que l'infinité de celles que nous endurons en ceste vie. Et d'où nous vient ceste folie et simplicité?

naet meer op uwz aerbeide; uwz forprietten in schipbreckingen binne gled forjitten, in wy eangje for nin swierigheite meer. Mar yn jindeele oongrynje wy de deade allyck de alderswierste pyne, schromje dy allyck ien strânklippe in fleane er foar az foar ien great heapsen struwckroavers. Wy dwaee az dy lytse bern, dy alle dei klaege habbe, mar, az dy genezmaester komt, naet meer sjeack binne: az dy jinge aeaeck dy de heele wycke ynn'e dwelme roan habbe to kiermjen fen pyne ynn'e toscken, mar, az se de hânmaester kommen sjeane om dy uwt to luwcken, nin toscksoertme meer fielle: allyck aeaeck sommige kliensoerige minschen, dy trog dy wamsteckende pluwrispyne gâlje in kiermje, ja, naet restje foar dat de ierlitter komt, mar az se him dy flieme houtjen sjeane om dy pleage to fornieljen, so tjeane se de earm oer beck in bestoppje him onder'e wryne yn 't bod, oarz naet az aeft hy jearme salme deije woe. Wy freazje de heelmaester boppe de sjochte, dy plaesterlizzer meer az de pyne, de flieme meer az dy swolme. Wy ontsjeae meer de bitterheite fen ien genezdrancke, dy ringen forby iz, den dy langdoerrjende smertquolmende sjeacktme; meer it ein uwzer illinde, den dy tolleaze illinden salme dy wy yn dit libben lye motte. Fen wier komt dogge dizze dwyl- in dwelm-sinnige

Nous ne savons que c'est ni de vie ni de mort. Nous craignons ce qu'il faudroit esperer et souhaitons ce qu'il faudroit craindre. Nous appellons vie une mort continuelle, et mort l'issue d'une mort vivante et l'entrée d'une vie eternelle. Or quel bien y a il, je vous prie, en ceste vie qu'il faille tant poursuivre? ou quel mal en la mort, qu'il faille tant fuyr? Ou plutost, quel mal n'y a il en la vie, et quel bien n'y a il en la mort? Considerons toutes les periodes de ceste vie.

Nous y entrons en pleurs, nous la passons en sueur, nous l'achevons en langueur. Grands et petits, riches et povres, nul n'y a en tout l'univers que se puisse dire exempt de ceste condition. L'homme pis en ce poinct que tous les animaux naist sans se pouvoir bouger, n'a en ses premiers ans aucun plaisir, n'apporte à autrui que desplaisir et ennui et jusques à l'age de discretion passe infinis dangers; en un seul cas moins malheureux qu'ès autres ages, qu'il ne les sent ni apprehende point. Or y a il aucun si pusillanime, s'il

sljuechtholligheite? Om dat wy naet witte het it libben nog het de deade iz. Wy freazje 't jinge wy nei behearre to hoopjen in wy bejearrje 't jinge wy behearre to freazjen. Wy neame dat libben, dat ien doerheftige deade iz, in d'uwrgong fen ien langsomme slypjende deade aef it oonfangjen fen ien ywig libben hiette wy de deade. Ljeave siz dogge reiz, het iz er tyges yn dit libben, dear me so jamck nei beheart to janckjen? aef het iz er queadz ynn'e deade, dat me so eang beheart to ontflechtjen? Lit uwz de heele omrin fen dit libben reiz trognoazje.

Wy komme er yn mei gâljen, wy troaije 't lânz mei moeite, swit in slobbjen, in einigje 't mei fortriet. Ho lytz aef great, min aef folle, ryck aef earm wy binne, wy moate dit deelheftig wezze, in ninter fenn'e heele ierdboijeme kin hier fen ontslein wirde. De minsche hier yn slimmer az oare cretuwren wirt to wrâde brocht him salme reppje, riere nog redde kinnende: hy het yn syn eerste jierren formeitse nog noehte in det ien oar naet az moeite in fortriet oon trogsteande ontollycke prycklen eer hy to syn forstân komt. Yn ien saeaeck iz hy lockel lockiger az ynn'e oare folgjierren, dat hy syn illinde dan lytz fielt in jiette min begrypet. Iz er nu wol immen so klienmoedig, dy altyd az

luy estoit donné de vivre tousjours enfant, qui fist aucun cas d'une telle vie? En cela donc appert il, que ce n'est pas un bien simplement que de vivre, mais bien et heureusement vivre. Venons plus avant.

Vient il à croistre? Avec luy croissent ses travaux. A peine est il sorty des mains des nourrices, à peine sçait il que c'est que de jouer, que le voila entre les mains de quelque maistre d'escole. Je ne parle que des mieux et plus curieusement nourris. Joue il? c'est tousjours en crainte: estudie il? c'est à regret. Tout cest age, qu'il est sous la garde d'autruy, ne luy est qu'une prison. Il ne pense et n'aspire, qu'au temps qu'il pourra estre delivré de la maistrise d'autruy pour estre maistre et gardien de soy-mesme, et pousse tant qu'il peut son age à l'espaule pour se voir bientost en la liberté qu'il espere. Bref, il ne desire rien plus que la fin de ce bas age pour entrer en son adolescence. Or je vous prie, qu'est ce autre chose l'entrée de l'adolescence que la mort de l'enfance? l'entrée en l'age d'homme parfaict que la mort de la jeunesse? l'entrée du demain que la mort du jour d'huy? En ceste façon donc il desire sa mort et juge sa vie misera-

ien bern bejearje schoe to libbjen; az 't him al berre moachte? aef dy socken libben better achtje schoe? Dear uwt blycket delklear, dat it naet inckle goe iz to libbjen, mar wol in lockig to libbjen. Lit uwz nu fordferre.

Az hy nu begint to waegsjen, so waegst in oengroeit syn aerbeide mei him. Want hy iz naet so ringen fenn'e amke nimd, in wit nauw het bortjen iz, aef wirt rjue ien schoalemaester onder'e hânnen juwn. Ick petearje naet az fen dy jinge, dy treftig opset wirde. Botter by, den so bert it mei eangste: iz 't dat hy studearret, dat det hy werzsinnig, in al dy tyd, dy hy onder ien oarz bewâde trogtorsje moat, iz him naet oarz az ien finzenisse. Hy peinzget nog bejearret naet, den dat dy uwre komt, dy him uwt ien oarz betwange fryet; op dat hy him salme rejearje mei, in forfirdget syn jierren so folle muwglycke iz, dat hy to eerre oon de bejearre fryheite reitsje mei. Einlinge, hy bejeart nin saeaeck so ynfierne az it ein fen dizze bernsche jeugde, om ynn'e jierren fenn'e jonge ljue to kommen. Mar, ljeave! het iz dogge de yngong fen dy steate oarz, az de deade fenn'e bernschheite? it beginne fenn'e manlycke aef boasck-jierren, az de deade fenn'e feintesteate? it beginne fen moarn, az de deade fen joed? Aldoz langjet hy den nei syn deade in achtjet syn libben

ble: dont il ne peut estre tenu pour heureux ni content. Le voila maintenant à son souhait, en liberté, en l'age où HERCULES eut le choix de suivre le chemin de la vertu ou du vice, la raison ou la passion pour guide. En ce chemin fourchu faut qu'il prenne parti. Sa passion luy fait mille caresses, luy dresse mille appasts, luy propose mille plaisirs mondains pour le surprendre. Et peu y en a qui ne s'y laissent abuser. Mais en fin de conte quels plaisirs luy donne elle? Plaisirs vicieux, qui le tiennent tousjours en fievre et inquietude. Plaisirs sujets à un repentir semblable aux demangesons, qui cuisent longuement apres. Plaisirs qui s'achetent avec peine et hazard, s'usent et se passent en un moment et sont suivis d'un long et fascheux remors de conscience. Telle est en un mot la nature de tous les plaisirs de ce monde, à qui les examine bien tous. Il n'y en a nul si doux, que l'amertume n'y surmonte; nul de si plaisant goust, qui ne laisse un fascheux desboire et un desdain apres; nul, qui est pis, si bien moderé, qui n'ait son corrosif et son suppli-

illindig; wierom hy ueeck naet foar lockig hâden wirde kin. Az hy den nei bejearte dy fryheite forkrigge het, in komn iz to de jelde dear yn HERCULES ier jown wirde, aef er de wei fenn'e deugde, aef it paed fenn'e beazheite ynslaen woe, in aef er de reedne aef de hertsnjue foar gidze in liedsman bejeare; so moat hy ueeck d'iene ig tzieszje. Den beginne dy flaescklusten in dy wrâdzbejearten him mei tockjen, lockjen in troeteljen oon to lordigjen, om him onfoarsjoens to oerfâllen. In ho lyts binne er, dy heire dear trogwraegsetje in naet yn 't noi reitsje! Mar het binne 't dogge foar nochten yn 't ein, dy se him jaene? Forddarne formeitsen, dy him altyd onrestig meitse. Willen, dy it berouwsen onderworpne binne, allyek de Jocktme nei it kaerdjen bytsmettet. Forblyingen, dy mei pryckle in aerbeide opspoare, yn ien eagenblycke uwtsjuechtge in mei ien langdoerjende knaegwierme yn 't meiwitten folge wirde. Dit iz de aerd in de natuwre fenn'e wrâdsche lustluwckjende nochlyckheiten, az se mei earnsthefftige nuwerheite ondertaest wirde. Want dear iz naet ien so swiet, dy fen grîene galle naet oerwâlge wirt; naet ien so oongenamme fen smeitse, dy nin jinheite fen quea neismeitse jout. Ja, dat slimmer iz, dear iz naet ien so wol miet'ge, dy ein onmietgjende pleage

ce en soy-mesme. Je ne veux point icy parler des desplaisirs que chacun y confesse, comme noises, debats, playes, meurtres, fuites, maladies, hasards, qu'ores l'incontinence, ores l'insolence de cest age mal conduit luy ameine. Si le plaisir, qui y semble estre, n'est que desplaisir; si sa douleur se boit comme une infusion en eau d'absinthe, il appert assez quel peut estre le desplaisir que chacun y sent et quelle l'amertume qu'on y gouste. Voila en somme la vie du jeune homme, qui sorti de la legitime tutelle ou de ses parens ou de ses maistres se livre et abandonne à toute licence ou plustost à la servitude de sa passion, qui ne plus ne moins qu'un esprit immonde, qui le possede, ores le jette en l'eau et ores au feu, ores le transporte sur un roc et ores l'en precipite en bas. Que s'il prend et suit la raison pour guide, voici de rechef de merveilleuses difficultez. Il faut qu'il se resolve de combattre à chaque bout de camp et à chaque pas d'estre tousjours à l'erte et tousjours aux mains comme ayant l'ennemi en teste, en flanc et en queue, qui le travaille incessamment. Et quel enne-

naet mei- in nei-slypjende iz. Jiette spreck ick naet fen socke onnochten, dy elkom salme klear kinne kin, az kibbjen, fjuechtjen, flechtjen, sjochtgjen in oare fortrietten, dear yn de onbetochte jeugde herre sommes trog onmiettigheite, sommes aeaeck trog breadronckenheite bringt. Iz 't nu so, dat de formeitsen, dy er yn schyne to wezzen, naet den onnochten binne, in wirs herre pyne ynswolge allyck dy bitterheite mei 't alsemwetter, dear uwt iz licht to mierckjen ho great in ho gruwle bitter dy onnochten salme wezze motte. Hier habbe y it heele libben fen ien jong minsche, dy him fen syn âders in maesters ontlestge to alle moedwille bejuwne, aef om syn flaescklusten to folgjen oonsteld het, wier trog hy naet oarz dreauwne wirt az aef er fen ien gruwlegaest besitten wier, fen waeme hy sommes yn 't wetter, sommes yn 't fjoer smyten, den op ien toer sot in to leste fen boppne dol hompe wirt. Mar schien hy de reden az ien goe nolck paedlieder folgje woe, loaitsje! so binn' er aeaeck bjuestre swierigheiten foar hânne. Want den moat hy him to ien doerheftig gefjuecht forfirdigje, altyd schrep in yn forwar stean, az wezzende fen fore, fen eftre, fenn'e iene in oare ig, fen syn fynne beset, dy him onophâdlycke to keere giet. Het iz dat dogge foar ien fynne?

my? Tout ce qui luy peut plaire, tout ce qu'il voit, pres ou loin, bref, le plus grand ennemy du monde, le monde mesme. Mais, qui est pis, il sent mille fausses et dangereuses intelligences en sa propre chair et en soy-mesme sa passion desesperée, qui en tel age est en sa pleine force et vigueur, qui n'espie que le temps, l'heure et l'occasion pour le surprendre et le precipiter en tout vice. Dieu seul, et non autre, luy peut faire eslire ce chemin. Dieu seul l'y peut faire cheminer jusqu'à la fin. Dieu seul le peut rendre victorieux de tous ses combats. Et aussi voyons nous combien peu il y en a qui y entrent, et de ceux qui y ont mis le pied, combien s'en retirent puis apres. Suivez l'une voye ou suivez l'autre, ou il faut se rendre à une tyrannique passion, ou entreprendre un combat fascheux et perpetuel: ou se precipiter soy-mesme, ou se lier et mettre comme aux ceps: ou se laisser aller à vau l'eau tout doucement, ou nager contre l'eau avec travail et peine. Voyez en somme le jeune homme, qui en son jeune age aura beu des vains et faux plaisirs de ce monde à pleine couppe, ou il en est tout

Alle het im behaeget, alle het er sjoeht: einlinge, dy greatste fynne dy er ynn'e wrâd het, dat iz de wrâd salme. Mar dat slimmer iz, hy fielt folle mockleagen in to geanespylende oerienkuwdingen yn syn ein flaesck, dy to geare mei dy fobtwyste driftsjochtmen, dy yn dy jierren herre folle krefte in stercktme habbe, naet oarz syycke den stuwne, uwre in foarfâlle om him to oerstjolpjen in yn alle boazheite to dwaen omrôljen. Dy almoggende God, in nimmen oarz, mei him dizze wei uwtkippjen dwaen. God allinne mei im dy dwaen to it uwteine bewânneljen. Dy goe God allinne kin him fen al syn strydjen in oonfjuechtingen de oerwinninge jaen. Want wy loaitsje wol ho lyts ljue herre op dizze smôlle styckelwei bejaene, in ho folle fen dy jinge, dy er al op begoast habbe, jierre weer oerbeeck riggelje. Folgje nu hocker wei dat y wolle, so moate y jo de scheadlycke wollusme to buwte oerjaen, aef ien oonhâdende gefjuechte oonnimme: y moate jo to moetwolle bejaen, aef ynn'e teame hâde: al swietjes sljuerckjende mey'e streame dôldriewwe, aef al wraegseljende in aerbeidjende dear jin opswomme. Yn 't kirte, sjene y ien jong minsche, dy yn syn jonge jierren fenn'e ydle forgoncklycke wrâdz wollusten yn rommietigheite droncken het, y schille befyne dat hy dear

estourdi comme les yvrognes le lendemain du festin; ou si desgousté, qu'il n'en veut plus; ou si matté, qu'il n'en peut plus et n'en parle et n'y a pensé qu'à regret. Voyez celuy, qui aura resisté à bon escient, il se sent si las et si rompu de ce combat assidu; que ou il est tout prest de se rendre, ou content de mourir et de quitter soy-mesme. Voilà le bien et le contentement, qui est en ce fleurissant age, que les enfans desirent de tout leur coeur et que les vieilles gens regrettent tant.

Vient maintenant cest age qu'on appelle d'homme parfait, que chacun ne pense plus qu'à faire le sage et à se mettre à son aise. Parfait vrayment en ce seul poinct, que toutes les imperfections de la nature humaine, qui estoyent cachées ou sous la simplicité d'une enfance ou sous la legereté d'une jeunesse, viennent en cest age à monstrer leur perfection. Or ne parlerons nous icy que de ceux, qui sont estimez les plus prudens et les plus heureux au jugement du monde. Nous nous sommes, comme vous avez veu, jouez en crainte, nous avons eu des cours plaisirs sui-

trog so fordoave wezze schil, allyck ien dronckene bjealgert deis nei 't geleagjen him befielt; aef hy schil er socken, socken, onluste fen habbe, dat hy er naet meer fen bejearje schil; aef hy schil er so wirg fen wezze, dat hy er naet meer fen sprecke nog oon tinkje mei az mei werse in leedweezen. Loaitse y op dy jinge dy de lusten manheftig jinsteane, y schille befyne dat hy so aefmedde in forbritsen iz fen onophâdlyck strydjen in jinsteau, dat hy ree stiet om him op to jaen, aef to stearren in him, salme to forlieten. Kytse! dat sinte de willen in nochten, dy me yn dizze bloazjende jierren het, dear de bern so nei reckhalsje in dy de âde ljue so bekleije.

Nu komt de jelde fen ien folkomne man, wier yn elckom op wittenschip tincket in om syn gemack to nimmen. Yn ien ding, 't iz wier, mei dizze âderdomme wol folkommen aef folmecke neamd wirde, om dat alle minschene onfolkommenheite, dy onder 'e sljuechte bernschheite aef lichtfirdige jongheite oerschuwle wierne, yn dizze tyd ypenbierlycke to teane ontditsen wirde. Hier schille wy naet kâtje az fen dy jinge, dy by de wrâde for wyz in lockig achte binne. Eerst habbe wy, so boppe forhelle iz, mei eangstme borte, in dear nei ienige kirte nochlyckheiten

vie d'un long repentir. Voici se presenter à
nous maintenant l'avarice et l'ambition, qui
nous promettent un parfait contentement des
biens et des honneurs du monde, si nous les
voulons adorer. Et n'y a certes, que les vrais
enfans du Souverain, qui pour l'amour de
l'une ou de l'autre et de leurs belles illusions
ne se precipitent du haut du pinacle. Mais
qu'est ce en fin que tout ce contentement?
L'avare aura fait mille voyages par mer et
par terre, aura encouru mille brigandages,
couru mille fortunes, eschappé mille naufrages
en perpetuelle frayeur et peine, et souvent, où
il aura perdu son temps, ou n'aura acquis que
des maladies, des gouttes et des perclusions
pour l'avenir. Pour se mettre en ce beau
repos il aura quitté son aise, et pour gagner
de l'argent aura perdu sa vie. Que s'il en a
gagné à bon escient, s'il a despouillé tout
l'orient de perles et tari toutes les mines de
l'occident, se trouvera il pour cela à son
aise, se pourra il dire content? Tous frais
et voyages faits il aura par un travail passé
amassé du travail pour l'avenir. D'une pei-
ne il sera tombé en l'autre. Ce ne luy sera

nutge, dy oppe'er backe met langdoerjende rouq we folge wirdne. Mar nu beginne dy goarrige gier'gheite in opbliezene eergrittigheite jearnq op to jaen in oon to pryzjen, belauwjende ryckdommen, steat in eer-nemmen, az wy herre sljuechs oonbidde wolle. In ynn'e wierheite, dear iz ninter fen alle, Goads tjienners uwtnimd, dy om d' iene fen twäen mei herre oonlockjingen to forkryen him naet fenn'e tjercke teck dôlhompet. Mar het restlyckheite schille dy uwz yn 't lest oonbringe? Want az ien gier'g minsche tuwzen reizen to wetter in to lânne dien, folle pryklen in grymme tofällen lit, forschate schipbreckingen met restleaze aerbeide in eangste ontgien iz, so het hy troggeans naet meer az tyde forquistge, jâ de jichte, laeme ljen aef oare sjochtquolme oerwônne, habbjende om dizze reste syn gemack forlitten, in om jild in goed to gearjen syn libben forlern. In aef hy nu al folle wônne, in 't heele easten fenn'e kostlyckste pearlen ontbleate in al it goald fenn'e westwrâde fuwne hie, miene y dat er him dean mei to reste stelle in noeije litte schoe? Ninsinz: want hy schil trog al dit boddjen in slobbjen naet oarz den nye moeite for licheme in gaeste forgeare habbe yn 't tokommende. Hy schil fenn'e iene moeite ynn'e oare plofje, in it schil it ein naet wezze, mar ien forwig-

pas fin, mais changement de misere. Il a eu desir de les avoir, et ores il a peur de les perdre. Il les a acquis en une fievreuse ardeur, et les possede en frisson et tremblement. Il a encouru les brigans pour les cercher, et ores, qu'il les a trouvez, les brigans et les larrons le courent à force de tous costez. Il a eu peine à les tirer de la terre, et ores est contraint de les renfouyr et recacher. En somme, au bout de tous ses voyages il entre en une prison, et pour fin de ses travaux corporels se trouve saisi d'un infini travail d'esprit. Et qu'a finalement recouvré ce povre miserable apres tant de miseres? Ce diable d'avarice par ses illusions et enchantemens luy fait acroire qu'il a quelque chose d'exquis et de singulier, et luy en avient, comme à ces povres gens, que le diable seduit sous ombre de subvenir à leur povreté, qui se trouvent les mains pleines de fueilles lors qu'ils les pensent pleines d'escus. Il possede, ou plustost est possedé d'une chose qui n'a ne force ne vertu, qui ne guerit d'aucun mal, plus inu-

selinge fenn'e iene ynn'e oare jiemerjende ili-lindigheite. Want for hinne het hy se syycke to kryen, nu gruwiet hy se to forliezjen. Eerst het hy se krigge mei ien greate bein fen bejearte, nu besit hy se mei ien ryzbotsch-jende eangste. Hy het greate pryckle fen moardners lit yn 't syychjen, mar nu hy se fuwne het, eanget hy fore dy aeruwekroawent meer as ea. Hy het greate aerbeide dien om dy uwt'e ierde to dollen, in nu is hy om-mers so djoeijende om dy deas yn forschuwk-jende to bedobbjen. Ynn'e somme, oei dat hy al syn reizgjen folbrocht het, so giet hy yn ien finstenisse, in syn lichemlycke aerbeids foleinge so wirt hy mei ien oneingjende on-reste ynn'e geest hoffne. In hen het dizze earme bloed dogge to leste hei so folle forstien-ten finzen? Naet oars den dat dy dyvelsche gier'gheite im wyz macket trog bethauweringe in sinbegoeckeljen dat hy hette sonnerlinga forkrigge het. Onderdiz giet 'et him allyck d' earme ljue, dy de deale lycke folle hewn wyzmacket ond're schyne fen herre yn jearme earmoede to holpe komme to wollen, dy jearme hannen fol bledden fyne, as se mien-dne dat it goaldne Friesche ryders wierne. Hy besit, aef wirt besitten fen ien ding, dat yn him salme kreft nog deugde het, dat nin pyne forseftje kin, ja, dat ontyger in onnutter

lée et plus vile que la moindre herbe de la terre. Il a pour tout amoncelé ce vil excrement, et tant est abruti, qu'il en couronne son chef, au lieu que naturellement il le devoit fouller dessous ses pieds. Mais quoy que ce soit, en est il content? Ains au contraire moins encores qu'il n'estoit. Nous louons sur tous les bruvages, qui desalterent et ostent promptement la soif, et les viandes, qui de peu sustiennent beaucoup contre la faim. Or de cecy tant plus on en boit, et tant plus en seche on de soif: tant plus on en mange, et plus on a de faim. C'est une hydropisie et une fausse faim, qu'on appelle. On en creve plustost que d'estre saoul. Mais, qui pis est, tant est cette soif estrange en quelques uns, qu'elle leur fait fouir le puis et puiser l'eau à grande peine, et par apres ne les en peut laisser boire. En pleine eau ils sechent de soif, et sur un tas de blé ils crient famine. Ils ont des biens et n'en osent user. Ils en jouissent, ce semble, et ne s'en resjouissent point. Ils ne les ont ne pour eux ne pour autruy, ains de tout ce qu'ils ont ils n'ont rien et ont faute de tout ce qu'ils n'ont point. Revenons en donques là, que l'acquisition de tous ces faux biens n'est que travail

iz den ienig krawd opp'e ierde. Einlinge, hy het ien heapsen tzeaf in dong forgearre, dear trog hy so onforstannig wirden iz, dat hy er syn holle mei kranzges, ho wol hy 't mei rjuecht wol ondr'e foetsoale beheardde to tredden. Mar az hy dit al het, nuwget him den al wol? Ja, folle min az to fore. Wy pryzje jamck de dranck, dear trog de toarst steande foets fordreauwne in weinimd wirt, in it yten, dat steeck lyts, mage wol fet wirt, jinne hongre haeg aechtge. Mar ho me hier meer aef drinckt, ho de toarst greaten wirt, in ho me er meer fen yt, ho dei hongre uwz heer pricket. It iz ien wettersjachte, ien huwnzhongre, wier fen me eerre borstje sphoe den forsiedge winde. In dat gicker iz dizze toarst iz so bjuester yn somme minschen, dat hy jearme dobben dolljen det, sonder herre dear fen drinckje to litten. Want yn oerfloede fen weiter in weet hy se toarst in hongre. Jae habbe wol great goed, mar jae doare 't naet bruwcke. It schynt, dat jae it genietje, mar herre dear naet mei formeitsje. Want jae habbe 't nog foar herre salme nog foar oare, mar fen al 't jinge jae habbe habbe se naet in jye rjue kommpre fen 't jinge se jiette naet beskte. Lit uwz den sizze dat it forkryen fen dizze falsche goeden naet iz den aerbeide yn 't licheme, in it bes

de corps et la possession en la plus part travail d'esprit, qui certes est d'autant plus grand que plus sensible, plus subtil et plus delicat est l'esprit que le corps. Mais le comble de misere est, quand on vient à les perdre, quand un naufrage, un sac, une hostilité, un feu et semblables calamitez, ausquelles ces choses caduques sont sujettes, les ravissent et emportent. Lors vient on à crier, à pleurer, à se tourmenter, comme les petis enfans qui ont perdu leur jouët, qui toutesfois sera de neant. On ne leur peut mettre en la teste, que les mortels n'ont bien en ce monde qui ne soit mortel: il semble qu'on ne les ait pas seulement despouillez, mais bien escorchez tout quant et quant. Et par ce qu'en ces choses vaines ils ont assis toute leur esperance, icelles perdues, ils entrent en un desespoir, dont on ne les peut pour la pluspart retirer. Voire qui plus est, tout ce qu'ils n'ont point gagné, selon le conte qu'ils en faisoyent, ils estiment l'avoir perdu: tout ce qui ne leur vient à grand et extraordinaire profit leur semble tourner à dommage; dont on en voit quelques uns entrer en tel desespoir, qu'ils en precipitent leur vie. Bref, la recompense, que donne l'avarice à ceux qui luy ont servi toute leur vie, est bien souvent telle que celle du diable, dont elle est issue;

sitten dear selle ongerestheite ynn'e gaest, dy so folle greater in swierer iz, az de gaest spitsfynniger, inzeler in tierer iz den it flaesck. Mar de aldergreatste illinde komt eerste oon knerseltosckjen, az me dizze goeden begint to forliezjen, az se trog schipbreck, plunderjen, fynschippe, brân aef herrelycke uwncken wei nimd wirde. Den begint me to gâljen in to guwzjen allyck de lytse bern dy herre bortreauwe forlern habbe, dat lyckewol om naet iz. Y kinne jearme forstân naet ynprintje, dat alle wrâdz goeden forgoncklyck binne: want jae hâde jearme naet allyck aef se beroave, mar aef se al fild wierne. In om dat se alle heel herre hoape op dizze naetige dingen set hiene, so komme se yn sock'en weanhoape trog dit forliezjen, dat me se dear naet uwt holpje kin. Jâ, dat jiette meer iz, al 't jinge dat se miendne to winnen, reckenje se forlern to habben, az 't jier nei jearme foarnimmen naet lockt: in az herre altyd nin besondre sein tofâllet, so achtje se stracks greate schea lit to habben; wier trog me sommige yn sock'en forbjuesteringe sjocht fâllen, dat se herre libben dear trog forkirtje. Kirtom, de leane fenn'e gier'gheite oer dy jinge dy se tjienne habbe iz maesttydz allyck de forjildinge fenn'e deale, dear se eerst uwt

qui, apres avoir un peu de temps gratifié ses disciples, ou les livre à un bourreau, ou luy-mesme leur rompt le col. Je ne veux point icy discourir les crimes et meschancetez, auquelles les avaricieux se livrent pour parvenir à tels biens, et dont leur conscience est pleine d'un remors perpetuel, qui ne les laisses jamais en repos. Suffit qu'en ce trop violent exercice, qui amuse et abuse une bonne partie des hommes de ce monde, le corps se tue, l'esprit se mine, l'ame se perd sans plaisir ne contentement aucun.

Venons à l'ambition, qui en une convoitise d'honneur amuse sottement les plus grans de ce monde: y en pensons nous trouver d'avantage? Encores moins. Comme celle-la nous trompe en ne nous donnant pour tout qu'un vil excrement de la terre, celle-ci ne nous repaist que de fumée et de vent. Les presens de celle-ci sont aussi vains, que ceux de celle-la grossiers. En l'un et en l'autre on tombe en un abysme: mais cestui-ci d'autant plus dangereux, que l'eau de prime face en

spruwte iz; dy, nei dat hy de wolle fen syn klircken lytstydz diene het, jearme dear nei oerlieuwret ynn'e hânnen fenn'e boale, aef salme de halze breckt. Ick forhellje jiette naet iens dy mizdieden in boazheiten, dear to dizze giersecken jearme bejaene om to herre foarnimmen to kommen, wier fen herre binnewitten so fol iz, dat se trog it kneagjen ninterstuwne restje mogge. It iz uwz noag bewyzge to habben, dat trog dizze fynne djoeijerye, wier mei folle minschen hier op ierde onleeg sinte, it licheme oer- in uwtkreftge, de gaeste forslyten in de siele forlern wirt sonder ienige nochte aef fornoeijinge.

Lit uwz nu hette fenn'e eergier'gheite petearje, dy trog bejeartme om greate maesters fenn'e wrâde to wirden, jearme tyde gicklycke in onnutlycke det forslytjen: trog waeme, so wy hette meer aef syckerers miene to bekommen, schille uwz bedreagen fyne, oermits jae jiette min iz. Want allyck de gier'gheite uwz bedrieget, foar al uwz moeite in slobbjen naet jaende az ierde, modder in weaze, also iz de eergier'gheite uwz mei wyn in ryyck leanjende. De schinsjeften fen dizze binne ommers ydelnaetig, az se fenn'e oare grouw in plomp binne. Me wirt trog alle beide to ienerleie aefgruwne laet: mar dizze iz so folle pryck'ler, az jear wettren ynn'e oonfange klearer in

semble plus plaisante et plus claire. De ceux, qui se sont mis à faire la cour à l'ambition, vous en voyez les uns grans aupres des rois, les autres commander és armées, chacun selon son degré: vous les voyez saluëz, reverez, adorez de ceux qui sont au dessous d'eux: vous les voyez vestu de pourpre, d'escarlate, de toile dorée. Il semble à les voir, qu'il n'y a contentement que pour eux au monde. Mais on ne sait pas combien l'once de ce vain honneur leur pese, combien leur coustent ces reverences, à combien leur revient l'aune de ces riches estoffes. Qui le sauroit au vray, n'en voudroit jamais acheter à ce prix. Les uns sont parvenus à ce degré apres un long et penible service, hazardant leur vie à toutes restes et aux despens bien souvent de bras ou de jambe; tout à l'appetit d'un prince, qui aimera mieux cent perches de terre sur la frontiere de son voisin, que la vie de cent mille tels qu'eux. Malheureux, de servir à qui ne les aime, et sots, de penser estre en honneur envers qui fait si peu de cas de les perdre pour rien qui vaille. Les autres y sont

ljeaflycker lyckje.. Ond'r'e jinge, dy herre to de eergier'gheite bejuwn habbe, loaitsje y dat sommige by keningen in potesteaten great achtge binne, ienige gebiedje oer legers in heerkreften, in y sjeae dat elckom nei syn steate groetge, eere, in ontsjoen wirt fen jearme dy onder herre steane: y kytse dat se mei purpre, rea scherlecken in goald beklaeid geane, wier uwt it lycket, dat se allinne de wille fenn'e wråd habbe. Mar me fielt naet ho swier dat elcke lead fen dizze ydle eerpreale jearme weaget: me wit naet ho folle dat dizze eerbiedingen him wol kostje, in het ydre jelne fen dizze kosslycke forwiele wol bedreaget. Want dy it wisten er fen hie, schoe se ninterstuwne so djoer bejearje to keapjen. Want som'ge binne trog lange in swiere tjensten to sock'en steate komn, jearme libben weage habbjende oon alle oerden, jå, folletydz mei forlieze fen earmen in schoncken; in dat al to bejearte fen ien prince, dy learre het tuwzen pônsmieten lån uwt de bruwckme fen syn fynne, az it libben fen hondert tuwzen socke minschen az jae binne. Wezzende ommers wol onlockig, dat se sock ien tjienje dy jearme naet ljeavet, in gick, dat se haeg achtge miene to wezzen fen dy jinge, dy se om naet wol to traepje litte schoe. Oare binne to sock'en gloarje opkleauwn, om

parvenus par avoir flatté un prince et asservi leurs langues et leurs mains un long temps à dire et à faire sans aucune discretion tout ce qu'il aura voulu, ce qu'un bon coeur ne pourroit onques se commander. Ils auront enduré mille injures: on leur aura cent fois craché au visage. Et, tout privez qu'ils semblent estre aupres de ce prince, ils sont neantmoins tousjours comme le lionnier, qui par une longue patience, par mille appasts et apres mille esgratigneures aura apprivoisé un lion farouche. Il ne luy baille la viande qu'en retirant la main: tousjours a il peur qu'il ne la luy empoigne, et une fois de l'année la luy mord il si serré, qu'il en est payé pour un long temps. Telle est l'issue de tous les favoris des princes. Quand un prince a fait monter quelqu'un à longues aleines bien fort haut, il prend plaisir, lors qu'il semble estre au bout de sa peine, de le precipiter tout d'un coup: quand il a rempli quelqu'un de tous biens, il l'espreint apres comme une esponge. Ils n'aiment qu'eux-mesmes et pensent qu'un chacun soit fait pour les servir et pour leur donner plaisir. Ces aveugles courtisans se font à croire, qu'ils ont des amis, qu'ils

dat se de prince nei'e muwle spritsen aef fluite in mei jearme tonge in hânnen tjienne habbe sizzende in dwaende sonder onderschie alle het im beheaget, wier to ien from hert him nea schoe bejaen kinne: want jae habbe tuwzenerhânne smaedhuinjen lye motten, in jearme folle miele yn 't eansichte spye litten. In ho gemiensem dat se aeaeck mey'e prince lyckje to wezzen, lyckewol binne se az immen dy ien forschoerrende lieuwe trog greate lysemheite, folle kaerdjen in troeteljen mack macke habbe, in dy salme nintertyde yten jaene, aef de hân mei eangste oerbeck hellje gruwjende alcyd grype to wirden; in jiette wirt hy wol ien reize yn 't jier so byme, dat hy er lang noag oon het. Allyck iz aeaeck de uwtkomste fenn'e princefrjuenen. Want az ienig prince mei er tyd immen so haeg het dwaen klieuwen, so iz it him ien formeits, dy selle, az hy mient t' eine fen alle swierigheite to wezzen, yn kirter tyd fen boppne dôl to smyten: in az hy immen mei folle ryckdomme in goeden opfolle het, so perset in knypet hy im weer uwt allyck ien sponsje. Want jae ljeafje nimmen az jearme salme, achtjende elck ien berne to wezzen om herre tjienst in nochte to jaen. Dizze blyne hoavelingen meitsje jearme salme wyz, dat se folle frjuenen habbe in haeg by de

sont honorez de plusieurs, et ne considerent pas que comme ils font mine d'aimer et honorer un chacun, ainsi leur en fait on. Ceux, qui sont les plus grans, les desdaignent et ne les saluent qu'en tirant la langue: les petis les saluent parce qu'ils en ont à faire, c'est à dire, leur fortune, leur chaire ou leur robbe, et non leur personne: et quant aux esgaux, entre lesquels ordinairement s'assied l'amitié, ils s'entre portent envie, s'entre calumnient, s'entre donnent la jambe, et tousjours sont faschez, ou de leur mal propre, ou du bien d'autruy. Or n'y a il plus grande gehenne ni plus grand tourment que l'envie, qui n'est proprement qu'une fievre ectique de l'esprit. Les voila donc frustrez de toute amitié, que toutes gens d'entendement ont tousjours jugée un souverain bien entre les hommes. Et les voulez vous voir plus à clair? Que la fortune leur tourne le derriere, chacun se destourne d'eux: qu'elle leur rechigne, chacun les regarde de travers: qu'ils soyent despouillez une fois de leur robbe triomphale, personne ne les cognoist plus. Qu'au contraire on en reveste quelque indigne et infame que ce soit, cestui-ci heritera sans difficulté en vertu et titre de

minschen achtge binne, in tinsje naet ienskes dat, allyck jae jearme feinzje oare to beminjen in to eerjen, jearme fen oare allyck dien wirt. Want dy meer maesters binne az jae, dy groetje herre naet az oerdwerze: dy onder jearme steae groetje se om dat se sè fen dwaen habbe in bewyzje jearme steate, stoele in taeberte, in naet jearme persoanen de eere. Oongeande dy jinge dy fen allycke condysje aef steate binne, onder waeme de frjuenschippe wol meest beheardé plyge to winden, dy benydgje, lasterje in stecke elkoarme, in binne altyd ongerest, aef om jearme ein ongelocke, aef om ien oarz wolferte. In dear iz ommers nin greater tormiate az dy nydigheite, dy egentlycke oarz naet iz den ien baernende kjealdsjeacktme ynn'e gaest. Wier uwt nu wol to forstean iz, dat se nin syckre frjuenschippe habbe, dy altyd by forstânnige ljue for ien djoerwirdig ding hâden west iz. Bejearre y dit jiette klearer to sjean? Lit it ieck herre de reg reiz to keere, elck ien schil aeseck stracks fen jearme aefdwerzje: lit se ienskes aefsot wirde, ringen schil me se schean oonsjean: lit jearme dy heerlycke taeberte benimd wirde, nimmen schil se meer kinne; in lit er ien onbeheinte buffle mei dy oonsjeanlyckheite oonklaeid wirde, by schil steansfoets, uwt krefte fen dy steattaeberte,

sa robbe de tous les honneurs, qu'on faisoit à l'autre. Cependant ils s'enflent, ils s'enorgueillissent, comme l'asne, qui portoit l'image de la déesse Isis, de tant de reverances qu'on faisoit à la déesse, et ne regardent pas que c'est la fortune, qu'ils portent, qu'on honore et non eux ausquels, comme à des asnes, bien souvent elle se fait porter.

Mais pour le moins tant, qu'elle aura duré, ils auront esté à leur aise, ils auront eu du contentement: et qui a trois ou quatre ans ou plus ou moins de bon temps, n'est pas malheureux toute sa vie. Ouy, certes, si c'est estre à son aise de craindre perpetuellement d'estre dejetté du degré où on est parvenu et de desirer tousjours avec grand travail de monter encores plus haut. Ceux, mon ami! que tu juges bien à leur aise, parce que tu ne les vois que par dehors, sont tout autres par dedans. Ce sont des prisons bien basties pleines de basses fosses et de cachots, pleines de tenebres, de serpens et de gehennes au dedans. Tu les penses logez au large, et ils pensent coucher à l'estroit. Tu les penses bien haut, et ils se pensent bien bas. Or au-

genietje alle earbjedinge in oonsjog, dy de oare fore binne bewyzge wirdde. Ondertwissche wirde se so haeg in litteinckne opquabbe, allyck dy ezele it byld Isidis kritsjende fen alle eerbiedingen, dy de goadinne oondien wirdde. Jae mierckje naet ienskes, dat naet jearme persoanen, mar it lock so eere wirt, dat im folle tydz fen herre, az fen ien tuwnezele dreagje lit. . . . .

Hier moacht immen sizze: „ Jae habbe to „ minste jearme wille so lang az dy steate „ doerret in binne ondertwissche jamck yn „ herre schick: in immen, dy trye, fjouwer „ aef meer jierren goe deagen het, iz om„ mers al syn libben naet ongelockig." Dat iz wier, az me dit goe deagen neamje mei, altyd to eangjen om fen syn steate forsot to wirden in alle deagen to djoeijen mei great janckjen om jiette haeger to klaerdjen. Ljeawe frjuene! dizze, dy y miene yn herre schick in nei herre sin to wezzen, om dat y se allinne fen buwte sjeane, dy sinte fen binne al folle oarz ontheistre. Dy lyckje wol ien moai mirsle finzenhuwsen mei folle dobben in seaën, dy fen binne mei tjuesterheite, wiermen in pynbancken fold binne. Y miene, dat se greate romte habbe, mar jae miene dat se benypt in near binne. Y achtje se yn haege steate to wezzen, mar jae hâde 't foar ien

tant est malade et souvent plus, qui le pense estre, que qui l'est: ils pourroyent estre rois, que, s'ils pensent estre valets, ils ne sont en eux autre chose; car nous ne sommes rien que par opinion. Tu les vois bien suivis de satellites, et de ceux mesmes, qu'ils choisissent pour leur garde, ils se desfient. Seuls ou en compagnie, ils ont tousjours peur. Seuls, ils regardent derriere eux, et en troupe, de toutes pars. Ils boivent en vaisselle d'or et d'argent; mais c'est en celle-la, et non en celle de terre ou de verre, qu'on verse et qu'on boit le poison. Ils ont leur licts bien mols et bien parez; on orroit, quand ils veulent dormir, trotter une souris par leur chambre; une mouche ne s'approcheroit pas de leur visage, et toutefois, au lieu que le paisan s'endort au murmur d'un ruisseau, au bruit d'un marché, n'ayant autre lict que la terre ni autre couverture que le ciel, ceux-ci parmi tout ce silence et ceste delicatesse ne font que se retourner: il leur semble tousjours qu'il oyent quelque'un, leur repos mesme n'a

kliene condysje. Nu iz immen, dy him tinckje lit dat sjeack iz, wol so herteleaz, az ien dy yn wierheite sjochtjende iz: want aef it schien keningen wierne, in jae achtne jearme salme foar scheamelruwters in kôaters, so binne se aeaeck yn jearme gemoed naet oarz; want nimmen iz aet oarz az hy mient. Y loaitsje wol dat se fen folle tjiemmers in slypefolgjers forsilchippe wirde, mar jae freazje aeaeck dy jinge, dy se salme to jearme beschermers in lyfschutten uwtkerd habbe. In aeft jae allinne aef yn silschip sinte, altyd eangje se. Binne se allinne, so kytse se aloon om, in onder folle silschippe stiereagje se oon alle kanten. Jae drinckje wol uwt goaldne in sulvere byckers, mar yn dy, in naet yn ierdne koppen, wirt it maeste fornyn schinst in de deade er uwt swolge. Jae habbe sefte in schiene plombodden, in, az se bejearje to restjen, so heart me naet ien muwz ynn'e keamere risseljen, jå, naet ien langsckoncke migge kin se oongonzje, in lyckewol kin ien lånminsche better sliepje by it ruwzjen fen ien rinstreame, aef it remoerjen fen ien jiermercke, naet habbjende az hirde ierde to syn bultseck in de blauwe hymel to syn teckne, az dizze yn sock'en greaten stiltme in macklyckheite: want jae dwaene naet az omwranteljen in wrotten, altyd duchtjende dat se immen kommen hearre,

point de repos. En somme, veux tu savoir quelle difference il y a entre les plus mal traittez prisonniers et eux? Tous deux sont enchainez, tous deux ont un pesant fardeau de fer: mais si l'un les a de fer et l'autre d'or, aussi n'est l'un enchainé que par le corps, au lieu que l'autre l'est par l'esprit. Le prisonnier traine ses fers, et le courtisan est enchainé par les siens. Le prisonnier se console aucunesfois en son esprit des peines de son corps et chante au milieu de sa misere: le courtisan gehenné en son esprit travaille incessamment son corps, et ne luy peut donner aucun relasche. Et quant au contentement que tu imagines qu'ils ont, tu en es encores plus abusé. Tu les juges et estimes grans par ce qu'ils sont haut eslevez. Mais aussi sottement, que qui jugeroit un nain grand par ce qu'il est sur le bout d'un clocher ou sur le sommet d'un montagne. Tu mesures, tant tu es bon geometrien, la statue avec sa base, qu'il convient, pour savoir sa vraye hauteur, mesurer à part, et ne regardes pas à sa hauteur, mais à la hauteur du lieu où il est. Rabas en la base, tu verras que ce n'est comme rien. Tu les juges grans; (si grandeur

in kinne yn herre reste ninsinz restje. Bejearje y yn ien somme to witten het onderschie er twissche herre in dy quealckschânle finzene ljue iz? Alle beide binne se sletten in habbe ien swiere lest to schoaftjen: in aeft nu d' iene wol mei ierzen in d' oare mei goald oerlâdne iz, so iz d' iene aeaeck naet sletten az oon earmen in schoncken, mar d' oare oon'e gaeste in siele. De finzene slypet syn ierzne kettinge, in dy hoavelinge iz aeaeck yn synes festfyttre. Dy finz'ne fortreast it lichem sommes trog dy gaest, in sjongt wol ien reiz midz yn syn illinde: mar de hoavelinge aefmedde ynn'e gaest quelt syn lichem onophâdlycke, in kin im naet to reste bejaen. Belangjende it fornoeijen dat y miene dat se habbe, dear yn binne y jiette meer forbjuestre. Want y achtje se great om dat se haeg optein binne. Mar dat iz ommers so gickheftig dien, aeft y ien dwirgmanke, so great az ien rôaznetomme, heel great achtne om dat 'er op ien toere, stinse aef haege wiere stoe. Also dwaende, miette y 't byld mei'e foetscheamle dear 't op stiet, dat y besondre miette moastne, om syn haegte to witten, sjeande op syn haegheite allinne, in naet op de haegte fenn'e foet dear it op rest; jâ, tjog er de foet ondre wei, in y schille 't heel lyts befyne. Y reckenje herre aeaeck

peût estre en ceste terre, qui au regard de tout le ciel n'est qu'un poinct.) Mais si tu pouvois entrer en leur esprit, tu jugerois qu'ils ne sont pas grans, parce que la vraye grandeur gist à mespriser toutes ces vaines grandeurs dont ils sont esclaves, et qu'ils ne se le semblent pas aussi estre, parce que tousjours veulent ils monter plus haut et ne le sont jamais assez à leur gré. Vous en verrez un qui fera un but en son esprit: „ Mais que je soy' parvenu à un tel degré, „ me voila content; je me reposeray." Y est il parvenu, il ne se donne pas le loisir de reprendre son aleine: il veut monter plus outre. Ce qui d'embas luy sembloit un feste, ne luy semble à peine pas un degré: il s'estime bas, parce qu'il y en avoit quelqu'un plus haut, au lieu de s'estimer haut, parce qu'il y en a un million de plus bas que luy. Et tant monte il en fin, qu'ou l'aleine luy faut en chemin, ou il glisse d'un precipice en bas, ou, s'il y parvient à toutes peines, c'est pour se trouver comme au sommet des Alpes, non au dessus des nues, des vents, mais plus-

haeg; (so hier opp'e ierde ienige haegheite wezze kin, dy by de hymel forlycke naet meer az ien stippe iz,) Mar wier 't dat y se yn 't hert kytsne, y schoene se naet great reekenje, trog dien dy wierhefsige greatheite yn 't klienachtjen in forsmaedjen fen alle ydle haegheiten, dear jae, mar earme sletfinken fen binne, gelegen iz; wier foar dat se jearme salme aeaeck naet hâde, om dat se aloon haeger klieuwe wolle, in nintertyd jearne bejearte beklaerdje. Y schille muwlck wol immen fyne, dy sock'en opsot yn syn ynborste meitse schil: „ Az ick to sock'en steate komm bin, „ so wol ick my to reste bejaen in noeije „ litte." Mar so ringen hy dear to komd iz, kin hy quealck so lang tontje dat hy syn amme hellet, aef hy bejearret jiette haeger to klieuwen. Want dat im to fore so haeg schynne, dat achtjet hy nu korts naet ien treppe to wezzen: hy aehtjet him heel leeg, om dat er immen boppe him iz, ho wol hy him haeg behearde to reekenjen, om dat er so tolleaze mennigte onder him iz. Hierom klieuwe se so lang to dat herre de amme to leste opp'e wei bejout, aef dat se fen boppne dôl truwzelje: in aeft se schien trog lange aerbeide al op 't haegste komme, so iz 't, aeft se op 't haegste fenn'e Alpische sniebergen, mar naet boppe wolckne, wynen in twierren

tost à l'abandon des foudres et des tempestes, et de tout ce que l'air engendre et conçoit d'horrible et dangereux, qui prend le plus souvent son esbat à foudroyer et poudroyer leur superbe hauteur. Peut estre m'accorderez vous tous ce poinct pour les exemples dont les histoires et les memoires des hommes sont toutes pleines. „ Mais," direz vous, „ ceux-„ la pour le moins, que nature a mis au „ monde la couronne sur la teste et le scep-„ tre en la main; ceux qu'elle a assis dés „ leur naissance en lieu si eminent, sans qu'ils „ ayent eu la peine d'y monter, semblent „ sans contredict exempts de toutes ces inju-„ res et se peuvent par consequent appeler „ heureux." Peut estre certainement se resentent ils moins de telles incommoditez pour y estre nais, nourris et eslevez, comme qui naist pres les cataractes du *Nil* devient sourd au bruit; qui en une prison ne regrette point la liberté; qui entre les Cimmeriens sous une perpetuelle nuict ne souhaitte point le jour; qui sur le haut des Alpes ne trouve les brouillars, les tempestes de neiges et les orages si estranges. Mais exempts certes n'en sont ils pas, quand une foudre souvent leur escorne un fleuron de leurs couronnes ou leur brise le sceptre en la main, quand une vague de neige les enveloppe, quand un brouillas de

wierne, wezzende az den eerste to rjuechte alle onwaeren, blixme, tongre, eangste in pryckle ynn'e uwe jowne, wier trog herre haegmoed wol so tyge fornaerigd wirde kin. Dit punte schil y my muwlek wol to stean, om dat it uwt folle schydschriewwers in dear gelycksche onderfyninge bewyzd wirde kin. Mar by eventuwre schil y sizze, dat dy to de kroane in haedstôacke berne binne in fen bernsschowcke op yn socke haegheite sot sinte buwce dear to aerbeide to habben, dat dy to minste fry binne fen dizze quolme in wol lockig achtge wirde mogge. It kin wol wezze dat se dit ongemacke so wol naet fiele, om dat se er yn berne in opfet binne, allyck dy jinge, dy omtrint de sluwzen fenn'e *Nyle* berne in optein binne, it ruwzjen dear salme wend binne; dy yun'e finzenisse to wrâde komt nin great langjen nei'e fryheite her; dy by de Cimmérzen onder greate tjuesternisse tein in opfet wirt, nei de dei naet luwcket; in dy op it Alpische bergte greatmacke iz, oer'e miste, onwaer in snie him naet forwondret. Mar dearom binne se er naet fry aef, oermits de blixme sommes wol ien pearle fen jearme kroane buwckje, dy haedstôacke ynn'e fest brecke, mei ien great heapsen snie oero stoppje in trog ien onwaer fen droaf heite in

tristesse et d'ennuy leur aveugle perpetuelle-ment l'esprit et l'entendement. Ils sont cou-ronnez, mais d'une couronne qui est vraye-ment d'espines. Ils ont un sceptre en la main, mais d'un roseau, qui plus que toutes autres choses humaines ploye et obeit à tous vents: et tant s'en faut qu'une telle couronne guarisse ces migraines d'esprit et qu'un tel sceptre chasse et effarouche les ennuis et sou-cis qui volettent à l'entour des hommes, que c'est au contraire la couronne, qui les donne, et le sceptre, qui les attire de toutes pars. „O couronne! disoit ce monarque Persien, „qui sauroit combien tu poses sur la teste, „ne te daigneroit pas relever, s'il te rencon-„troit en son chemin." Ce prince donnoit la fortune à tout le monde: ce sembloit, di-stribuoit l'heur et le malheur aux hommes à son gré; pouvoit en apparence mettre chacun à son aise; et luy mesme cependant confesse franchement, qu'en tout ce monde, qu'il tient en sa main, il n'a que fascherie et malheur. Et que nous en diront tous les autres, s'il leur plaist d'en respondre ce qu'ils en sentent? Nous ne voulons point enquerir ceux qui ont fini leur miserable vie par une honteuse mort; ceux qui ont veu enterrer leurs royaumes de-

fortriet jearme 't forstân in de gaest fordompje in fortjuesterje kin. Jae binne wol kroanne, mar mei ien kroane dy yn wierheite fen heagetuweken in styckkien frissle iz. Jae habbe ien fejearsteave yn'e hânne, mar fen reid; dat meer az ienig gewaegs ter wrâde fenn'e wyn hinne in weer slingere wirt; in forsyckerje jo, dat de kroane in steave, yn pleatse fen dit hertswier to genezaen in dizze sorge in dit fortriet to fordrieuwen, de foarneameste oorsaecke in uwtljeap iz, wier trog dy selle de minsche oon alle higgen to forsje. „O „ kroane!" sei ien kening fenn'e Persen; „dy „ wiste ho swier du uwz opp'e holle perse-„ ste, hy schpe dy naet opnimme wolle, al „ wier 't dat hy dy opp'e wei lizzen fuwn." Dizze prince, dy alle minsche lock ynn'e hân hie, so 't schynne; dy elckom lock in ongelock nei syn beljeafjen tofuwgje koe in alle ljue, so 't him lie oonsjean, gerust meitse moachte, betjuwgt ommers klearlycke, dat hy fen al de wrâde, dy im onderdienig wier, naet den fortriet in greate moeite hie. Het schille uwz aeaeck alle oare forsten sizze, az se uwz sljuechts nei'e wird anderdje wolle? Wy wolle naet freje dy jinge dy jearme libben trog rampsilligheite yn ien schânlycke deade einge habbe, nog dy jinge dy herre keningdomme by jearme libben bedobbjen.

vant eux et ont en grande calamité survescu longuement leur grandeur: un DENYS de *Sicile* mesme plus content d'une poignee de verges à fouetter les petis enfans de *Corinthe* en une escole, que du sceptre dont il avoit bastonné toute la *Sicile*: un SYLLA, qui ayant brigandé la republique de *Rome*, qui avoit brigandé tout l'univers, ne trouva jamais moyen de se reposer qu'en se despouillant de son gré avec un incroyable hazard de toute son authorité et puissance. Mais enquerons l'opinion d'un roy SALOMON, doué de singulieres graces de Dieu, riche et opulent en toutes choses, qui recerchoit jusques aux isles leurs tresors; il nous enseignera par livre expres, qu'ayant essaye toutes les felicitez de la terre il n'y a trouvé que vanité, travail et rongement d'esprit. Enquerons un empereur AUGUSTE, paisible possesseur de tout le monde; il regrettera sa vie passee en infinis travaux, souhaitera le repos du moindre homme de la terre et estimera ce jour tres heureux, qu'il se pourroit desfaire de ceste insupportable grandeur pour vivre à son aise entre les petis: un TIBERE

sjoene, in habbe jiette lang yn greate illinde libbe nei dat se fen jearme steate beroave wierne: allyck DYONYS fen *Sisilien*, dy better gerest wier mei'e ryzbiezme ynn'e hân om de bern fen *Corinthen* to gyseljen, az mei'e steatstôacke om 't heel tryehernig *Sisilien* to rejearjen: aef SYLLA, dy, nei dat hy 't gemienebeste fenn'e Roamere scheint in de romme wrâde trog plondre in aefschomme hie, jiette naet koe restje, eer dat hy fen salme, aeaeck mei greate prycklo, syn kreft in oerwjealdgjen del leid in oerjuwn hie. Mar lit uwz dy kening SALOMON syn miengje aeffreje, dy mei sonnerlinge oontjoglyckheite fen God begave in ryck fen alle dingen wezzende aeaeck it goald uwtt'e eilânnen kommen die; hy schil uwz trog ien besondre boeck onderrjuechtje, dat hy al it lock dear ierde bepreauwn habbjende dear yn naet den ydelnaetigheite, moeite in kneaginge ynn'e gaest fuwn het. Lit uwz dy kezer AUGUSTUM freje, dy ien fredige besittre fenn'e wyde wrâde wier; hy schil syn forlyne libben bekleije, dat trog brocht iz mei greate moeite, in schil de restlyckheite fen ien sljuecht minsche opp'e ierde bejearje, achtjende dy dei haeglockig, wier yn hy him fen dizze ondreaglycke haegheite schoe onttjean mogge, om fordoon allyck ien gemien man yn reste to libbjen. Lit uwz

son successeur; il nous confessera qu'il tient l'empire comme un loup par les aureilles et que, s'il le pouvoit sans danger d'estre mordu, volontiers il le laisseroit aller; il se plaindra de la fortune, qui l'ait conduit si haut et luy ait osté l'eschelle pour ne pouvoir descendre par apres: un DIOCLETIAN prince si sage et verteux selon le monde; il preferera son volontaire exil de *Salone* à tout l'empire Romain: bref, cest empereur CHARLES *cinquiesme*, que nostre age a jugé le plus heureux qui eust vescu depuis plusieurs siecles; il nous maudira ses conquestes, ses victoires, ses triomphes et n'aura point de honte de dire, que plus de bien aura il senti en comparaison en un jour en sa solitude monachale, qu'en toute sa triomphante vie. Or estimerons nous ceux heureux en ceste imaginaire grandeur, qui s'estiment malheureux eux-mesmes, qui cerchent leur heur en s'appetissant, qui en tout l'univers ne trouvent pas un lieu capable de reposer ceste grandeur, un lict propre pour dormir à leur aise? Heureux est celuy seul, qui vit content en son esprit, et malheureux est celuy plus que nul autre, que rien qu'il puisse avoir ne peut contenter.

aeaeck TIBERIUM syn neifolger freje; hy schil uwz bekinne dat hy 't rycke az ien wolve by d' earen hådet, dat hy jearn forlitte schoe, sô hy naet eange byten to wirden. Wier oer hy im jamck beklaeget oer it lock, dat him so haeg optille in dear nei de learde benimd hie dat hy naet weer dŏl klieuwe koe. Foarts DEOCLETIANUS, dy nei de wråde to sprecken so witte in deugdlycke prince wier, schil syn salmwillige ballingschippe fen *Salone* haeger achtje den it wrådherskjende Roanische rycke. Einlinge, kezer KAERL *dy fyfde*, dy hådne wirt foar dy lockigste prince dy er yn folle hondert jierren libbe het, schil uwz syn conquestearre oerwinsten, fictoarjen in seineprealjen forflockje in him naet schamje to sizzen, dat hy folle meer formeits in restlyckheite yn it kleastre in yn syn ienigheite het, az yn syn alderhaegstearlyckste libben. Schille wy nu socke ljue lockig reckenje om dizze mienge greatheite, dy jearme salme dearom onsillig hoaldne, dy herre lock yn'e forlegiinge syyckje, in opp'e somme ierdbeame nin pleatse fyne om mei dizze haegheite restje to moggen, nog nin bod so goe dear op jae sliepje kinne? Ynn'e somme, dy iz allinne to rjuechte lockig, dy free in ien goe fornoeijen yn syn herte het, in onsillig boppe alle minschen iz dy, dy nea restlycke in to free iz.

Miserable donc PYRRHUS roi d'*Albanie*, qui veut conquerir tout le monde, pour conquerir, ce dit il, un repos, et va cercher si loin, ce qui est si pres de sa main. Mais plus miserable ALEXANDRE en ce qu'iceluy, né roy d'un grand royaume et conquereur presque de l'univers, cerche d'autres mondes pour contenter sa folle ambition, contenté à trois jours de là de six pieds de terre. En somme, sont ils nais sur le plus haut des Alpes, ils cerchent d'escheller le ciel; ont ils donté tous les roys de la terre, ils ont des finages à plaider avecques Dieu, et taschent d'empieter sur sa seigneurie; ils n'ont jamais fin ne terme, tant que Dieu se riant de leurs vaines intentions, lors qu'ils pensent estre au dernier eschelon, foudroye toute ceste presomption, leur brise en esclats le sceptre entre les mains, et souvent les aceable de leurs couronnes propres. Enfin, pour dire en un mot tout l'heur qui peut estre en tout ce que promet l'ambition: on souffre du mal beaucoup pour acquerir du mal; on pense en montant tousjours plus haut se tirer de ce mal, et le comble, où on aspire avecques tant de peine, est le comble mesme de tout mal. Je ne parle point ici de la misere de ceux, qui au-

So wier den PIER keninge fen *Epiro* wol onlockig, dy de hele wråd onder him twingje woe om reste to kryen, so hy petearre, in syycke so fier, 't jinge neiby wol better to bekommen wier. Jiette onsilliger wier ALEXANDRE, dy ien greatmachtig keninge berne wezzende in de hele ierdbeame bynei foroere habbjende so eergier'g wier, dat hy jiette meer wråden syycke, in wirde lyckewol binne trye deagen dearnei mei segs foetten ierde fornuwge. Kirtom, binne se opp'e Alpische baegtne berne, jae wolle ynn'e hymel klieuwe; habbe se alle keningen opp'e ierde teame, so syycke se ynfynjen om tjin God to plachtjen, wollende yn syn bewåde in gebiede tredde, in håde nin miette nog eine, to dat God jearme naetig formietne belaeitsjende, az jae nu opp'e bopperste treppe miene to wezzen, al dizze opbliezneheite to naete mecket, herre twangstôacke ynn'e hånne sticken breckt, in herre trog jearme ein kroane lit fordruwckje. Om den sluwtende mei ien wird to sizzen het goe dat wy trogg'e eergier'gheite forkrye: me lyt folle ongemack om ongemack to forgearjen; me mient alle stuwne mei it opklieuwjen uwt it quea to reitsjen, mar ho wy meer boddje om greater to wirden, ho wy uwz salme meer yn dit quea omwrantelje. Ick kåtje hier naet fenn'e illinde dear jinger,

ront toute leur vie tendu leur chapeau à recevoir les largesses de la fortune courtisane, et n'en peuvent rien recueillir, et souvent avec un incroyable contrecoeur verront quelqu'un, qui s'en sera moins donné de peine, à qui l'argent sera tombé és mains de ceux qui, à force de s'entrepousser pour l'avoir, l'auront perdu et jetté és mains d'un tiers, qui peut estre ne s'en remuoit point: de ceux qui le tenans en leurs mains, à force de le serrer, l'auront perdu par entre leurs doigts. Ceux-la sont estimez malheureux de tous, et le sont vrayment en ce qu'ils se le jugent estre. Suffit, que toutes ces largesses, que le diable nous jette comme par une fenestre, ne sont qu'appasts, que tous ces presens ne sont qu'embusches, et qu'il se veut seulement jouer de nous, qui nous entrepoussons pour choses telles, que plus malheureux est qui plus a d'heur à les rencontrer.

Or bien, me direz vous, l'avaricieux n'a point de bien avecques tous ses biens. L'ambitieux au mieux qu'il puisse estre n'a que mal. Tous deux, à dire vray, se forgent un enfer voirement en ce monde. Mais y en peut il pas bien avoir quelqu'un, qui, ou

dy alle herre libben lang de kapproene nei'e wyn sot habbe om dy myldheite fenn'e hoafsche fortune to oantsein in jierte met genietje habbe mogge, mar habbe mei greate hertswier oonloaitsje moaten, dat it jild yn'e hannen fâl'n iz fen ien dy er naet om aerbeide het; nog fen dy jonge dy er so fjoerig om onder ienoar kringje, dat se 't forliezje in to leste kommen dwaen yn'e hânnen fen ien tredde, dy him dearom nau ienskea forriera het; nog fen socke dy 't al yn'e festen habbjende dy so fest tosluwe dat it jearme itogg'e fingren fâlt. Want dizze binne dy ongelockigste achtege fen alle geare, allyck se aeack sinne, oermits jae jearme salme dear foar hâde. Hier uwt besluwe wy, dat alle dizze myldigheiten, dy uwz fenn'e wylde wrigge, by minnieare fen spreecken, to finstre ynwyd wirde, naer oarz binne az lifieffjen in al syn jaen aef schinckjen naer oarz az leägen, in dat hy de giek mei luwz schert, dy elckoarme buwtsje om socke fodderye, wier trog dy maesthabbjende dy ongelockigste jiz.

Wol oon, schil y muwlck sizze, dy gier'ge goarre het nin genotte fen al syn goed, in dy eergier'ge wynborle naet den onreste in queal, in beaerbejdje jearme salme alle beide ien hol opp'e wâlde. Mar schoe er nu naet wol ien minsche wezze, dy ienige eertjienste betjien-

vacant à la justice, ou se tenant pres d'un prince, jouisse doucement de ses biens, sans suivre ces enragees passions, et obtienne quelque honneur avec repos et contentement de son esprit? Certes en ces premiers siecles, que les hommes avoyent encor quelque reste de sincerité, il s'est peu aucunement faire; mais iceux estans composez, comme ils sont aujourd'huy, je n'y en puis appercevoir aucun moyen. Meslez vous en ce temps d'affaires publicques, ou vous ferez bien, ou vous ferez mal. Si mal, vous avez Dieu pour ennemi et vostre conscience pour bourreau, qui sans cesse vous tourmente. Si bien, vous avez les hommes pour ennemis et entr'eux les plus grans, dont l'envie et malveillance vous espie, et la cruauté et tyrannie vous menace perpetuellement. Complaisez au peuple, vous plaisez à une beste, et luy plaisant devez desplaire à vous-mesmes. Complaisez à vous-mesmes, vous desplaisez à Dieu. Plaisez à Dieu, vous encourez mille dangers au monde et avez mille desplaisirs. Qui est occasion, que si vous escoutez les propos des plus gens de bien et des moins malcontens en ceste condition, soit qu'ils les tiennent tels de propos deliberé ou qu'ils leur eschappent par la force de verité, l'un voudroit avoir changé de robbe avecques son fermier, l'autre preschera que

ne, aef by ienige prince him hâdende, syn goeden swietjes schoe genietje kinne, in, sonder dizze dwelmsinnige hertsdriftmen to folgjen, ienige haegheite mei geresrheite in fornoeijinge fen syn gaest' brûwckje? Ja, yn foregeande tyden, da de minschen dy âde ienfâdigheite in inckelheite jiette naet alleheel forlearn hiene, moacht it iensinz schean; mar nei dy ongong fen joedeis sjog ick hin middle om dear to to reitsjen. Want az y jo joedeis ynn'e gemiene saecken mingje, y moate ommers goe aeft quea dwaen. Dwaen y quea, so habbe y God to fynne, in jôn meiwitten to ien boale, dy jo onophâdlycke priemprieket. Dog y goe, so habbe y de minschen, in onder dy de krefrigste, to fynne, trog waems queawolligheite in nyde y bedjoept, in trog waems wriggerye y sonder ophâden hoffne wirde. Beheagje y de gemiente, so beheagje y ien tuwzenhollig ondjier, in om jeanne to beheagjen moate y jo salme mizheagje. Beheagje y jo salme, so mizheagje y God. Beheagje y God, y steae yn tuwzne prycklen fenn'e wrâde in habbe folle fortriet. In dearom, az y de nolckste in nommeiste ljue fen dizze matearje petearjen harckje, so schil y altyd hearre dat se mei opsot aef, trog wierheits kreft dreauwn, onbetocht sizze schille, dat er nin meer reste opp'e ierde iz, az

c'est un bel estat que de n'en avoir point; un autre se plaint d'avoir la teste rompue du bruit d'un palais ou d'une cour, et ne pense qu'à s'en retirer au premier jour. Bref, vous n'en verrez aucun qui ne se deplaise en sa vocation et ne porte envie à celle d'autruy, prest toutesfois à s'en repentir qui le prendroit au mot. Nul qui ne soit ennuyé des affaires ausquels son age est sujet et ne souhaite d'estre mieux pour s'en exempter, encor que d'ailleurs il eslongne la vieillesse tant qu'il peut. Que ferons nous donc en une si grande contrarieté et confusion d'esprits? Nous faudra il, pour trouver la vraye humanité, fuyr les compagnies des hommes et se cacher és forests parmi les bestes sauvages? Pour eviter ces enormes passions, nous destourner de la trouppe des animaux, qu'on tient estre raisonnables? Pour nous tirer des maux de ce monde, nous sequestrer de ce monde? Encor, si en ce faisant nous pouvions vivre à nostre aise, seroit ce quelque chose. Mais, helas! il ne prend pas ce parti qui le veut, et ceux mesmes qui le prennent n'y trouvent pas tout le repos qu'ils y cerchent. Les uns en auroyent bien quelque envie, mais la hon-

aefsonnerlycke in buwte gemienteetjienste to
libbjen. Jâ, somge bekleije herre dat se onder
it remoerjen fenn'e paleisen in hoaven libbje
moate, in tinsje op nin dinge meer az dear
fen ontslein to moggen wirden. Einlinge, y
sjede nimmen dy nin mizheagen het oon syn
beroppinge in naet altyd winschet nei oare ljue
betjienninge, ho wol it im wol ringen rouwje
schoe, az hy er yn sot wirdde. Nimmen noaget
oon dy hânlinge dy syn jelde beteamet, in elck
luwckjet aloon fen dy ontslein to wirden, ho
wol hy de âderdomme jearn forlangje, schoe
so folle him muwglycke wier. Het schille
wy den yn dizze fortwierringe des gaests dwaen?
Schille wy den, om de rjuechte beschieden-
heite, beleefdheite in frjuenlyckheite to fy-
nen, it silschip fenn'e minschen ontflean in
uwz ynn'e wâden forschuwlje by'e wylde in
bjuestre ondjier? Om onmiettige hertsdrift-
men to formyen, uwz fenn'e mennigte der
redelycke cretuwren aefschiede? In, om de
boazheite fenn'e wrâde to ontkommen, uwtt'e
wrâde gean? Wier 't dat wy socks dwaende
restlycke libbje moachtne, so wier 't so heel
jamck naet to mizpryzjen. Mar, ô laesje!
alle minschen, dy 't wol schoene dwaen wol-
le, mogge naet, in dy 't al dwaene fyne er
jiette socke fornoeilycke reste naet az se wol
syyckje. Sommige habbe er wol njue to,

te du monde les en retire; sots d'avoir honte de celuy qu'en leur coeur ils condamnent et plus encor de prendre conseil du plus grand ennemy qu'ils puissent et doyvent avoir. Aux autres on propose qu'il faut servir au public, et n'apperçoyvent pas que ceux qui le leur conseillent ne servent qu'à eux mesmes, et que la pluspart ne cercheroyent gueres le public, s'ils ny trouvoyent leur particulier. A aucuns on dit que par leur bon exemple ils pourront amender les autres, et ne considerent pas que cent hommes bien sains prendront plustost la peste en une ville infectee, voire les medecins mesmes, qu'un seul ne s'y guarira, que c'est proprement tenter Dieu que d'y entrer, que contre un air si infecté n'y a preservatif que de s'en eslonguer. Bref, qu'aussi peu que les eaux douces qui entrent en la mer luy ostent son amertume, aussi peu pourroyent un Loth ou deux ou trois reformer une cour de *Sodome*. Et quant aux plus sages, qui non moins curieux de leur ame que de leur corps luy cerchent un air sain et salubre arriere de l'infection des mauvaises moeurs, et qui conduicts par la main de quelque ange de Dieu se retirent de bonne heure, comme Loth en quelque petite ville de

mar dy wrâdsche scheamte tjocht se oerbeck; wier yn dat se greatlycks forbjuestre binne, dat se herre schamje foar dy jinge dy se yn herne herten fordomje in to rie geane mei'e greatste fynne dy se habbe. Ienige oare wirt fore hâdne dat me 't gemienebeste beheart to tjienjen, in jae loaitsje naet ienskes, dat dizze rietsljue nimmen az herre salme tjienje, in dat dy maeste heapsen fen dy it wolfearte fen 't gemiene minst syyckje. Sommige wirt to forstean juwn dat se trog herre goe foregong oare ljue forbetterje mogge, in jae trogkytse naet dat tuwzen suwne minschen, jâ de heelmaester salme, yn ien oonstitsene sted folle eerre de pestsjeackme krye az fordrieuwe schille, in dat dear yn to kommen naet oarz den Goade tentearjen iz, oermits tjin sock'en stjonckende lofte nin better forhoedinge wezze kin az er fen dinne to blieuwen. Einlinge, allyck de swiete wettren ynn'e see rinnende her dy sâtigheite naet benimme, also lyts schoe aeaeck LOTH mei jiette ien, twae, trye fromme tzierlen syns gelycke ien hoaf aef sted fen *Sodoma* forbetterje kinne. Oongeande nu dy forstânnigste minschen, dy naet lytser foar herre siele az licheme bekomre sinte ien suwne lofte fier fenn'e jerresea dear quea minnearen syyckje, in dy trog ien ingel Goads mei'e hân laet wezzende yn tydz, allyck LOTH yn

Segor, loin de la corruption du monde, en quelque lieu champestre, arriere des villes pestiferées, pour y vaquer tout à loisir à quelques sciences et contemplations serieuses; j'accorde volontiers qu'ils sont en quelque lieu moins dangereux, mais parce qu'ils y portent le danger eux mesmes ne s'en peuvent pas bonnement exempter. Ils fuyent la cour, et les cours les courent de toutes pars. Ils taschent de s'eschapper du monde, et le monde les poursuit à mort. A peine en tout ce monde peuvent ils trouver un lieu où le monde ne les trouve, tant il cerche à les meurtrir. Que si par une singuliere grace de Dieu ils semblent pour un temps exempts de ces dangers, ils ont une povreté qui les travaille, ou une dissention domestique qui les tourmente, ou quelque sorte d'esprit familier qui les tente: bref, tousjours le monde en quelque façon se fait sentir à eux. Mais le pis est, que lors que nous sommes hors de toutes ces guerres et travaux externes, nous sentons d'autant plus une guerre intestine en nous mesmes, la chair contre l'esprit, la passion contre la raison, la terre contre le ciel, le monde combattant en nous mesmes pour le monde, qui se trouve tousjours logé au

'e lyts stedtje *Zoär*, uwt dizze fordearringe dear wrâde, in uwt dy stedden, dy mei dizze pest beschermslingre binne, yn ienig pleatse op 't lân flechtje, om jearme aldear mei ynfiernheite to oafenjen yn ienige goadsillige wittenschippen in opteine oertinsingen; ick lit wol to dat dizze yn sock'en neaddruwckjenden steat naet binne, mar oermits jae salme jearme pryckle meibringe so kinne se herre dear fen aeaeck quealck befrye. Jae flechtje 't hoaf, in wirde jiette er fen oon alle kanten bestorme. Jae syyckje de wrâde to ontflechtjen, in jiette folget jearme de wrâde to de deade to nei, in jae mogge quealck ien hernke ynn'e wrâde fyne dear de wrâde herre aeaeck naet fynt, so fjoerig syyckt se herre to fordearren in to fornieljen: in az se trog ien suwnerlinge graesje Goads foar ien tyd fen dizze oerwjealdinge schyne forlosse to wezzen, so wirde se mei ienige earmoede beswiere, aef mei onfree binne huwz hoffne, aef aeaeck fen ien quea gaest forsyycke: ynn'e somme, dat se de wrâde hier altyd yn 't ien aef yn 't oar fen herre fiele. Mar it queaste fen alle iz, dat az wy fry binne fen al dizze stryde in aerbeide, so fiele wy jiette folle heftiger fjuechtinge yn uwz salme, tochtme tjinn'e reedne, de ierde jinn'e hymle, jâ de wrâde salme kantjet im jinn'e wrâde, dy him al oon

fond de nostre propre coeur, de quelque costé que le puissions fuir. Je diray plus, que tel fait profession de fuir le monde, qui cerchent par là la louange du monde: tel fait semblant de le fuir, qui luy va au devant, comme on dit, par derriere: tel refuse les honneurs, qui par là veut qu'on l'en prie, et tel se cache de luy afin qu'on l'y vienne voir. Ainsi se loge souvent le monde en habit desguisé entre ceux qui fuyent le monde. C'est abus. Suyvons nous la trouppe des hommes, il a sa cour parmi eux; cerchons nous les deserts, il y a ses cachettes et retraites, et au desert mesmes tenta Jesus Christ; nous retirons nous en nous mesmes, nous l'y trouvons aussi immonde qu'ailleurs. Nous ne pouvons faire mourir le monde en nous, qu'en mourant nous mesmes. Nous sommes au monde et le monde en nous, et pour se separer du monde se faut separer de soy mesme. Or ceste separation s'appelle mort. Nous sommes, ce nous semble, sortis de la ville pestiferée, mais nous n'avisons pas que nous avons humé l'air en nostre mauvaise complexion, que nous emportons la peste quant et nous, que nous mesmes en sommes une par-

djiep yn uwz hert fyne lit, ho jamck wy aeneck aerbeidje mogge om dy to ontrinnen. Ick schil jiette meer sizze. Sommige jaene fore dat se de wråd forlitte wolle, in syyckje dear trog d' eere fenn'e wråde: ienige litte herre to az aef se de wråde forlitte wolle in de reg keere, in geane him az to sluwp to miette: oare wegerje haege steaten om dear to bean to wirdne: somge forschuwlje jearme dear foar om dat me se dear to komme schil to syyckjen. Also iz de wråde sommes onder ien mommeklaed huwzfestge by dy jinge dy se schyne to ontflechtjen. Dit iz her bedrog; az wy by folle minschen omgeane, jae het er her hoaf onder; syyckje wy de woastenye, jae het er hoalen in schuwlhernen onder, in forsyyckt de Heere Jesum ynn'e woastenye; geane wy yn uwz salme, wy fyne 't er so onhimmel az aerne. Wy kinne de wråde yn uwz naet stearren dwaen, aef wy moate salme stearre: want wy binne ynn'e wråde in de wråde iz yn uwz, in wae him fenn'e wråde aefsuwnerje wol moat im fen im salme aefschiedje, in dizze schiedinge wirt de deade neame. Uwz tinckt dat wy uwt de sted, dy mei pest befinzen iz, fortein binne, in mierckje naet dat wy dy quea lofte al ynslorve habbe, dat wy de pest mei uwz torsje in ien lidmate fen dy fordoarne sted sinte, so dat

tie, en sorte que par rocs et par deserts et par montagnes elle nous accompagnera tousjours. Si nous avons fui la contagion d'autrui, nous avons l'infection en nous mesmes. Nous nous sommes retirez du milieu des hommes, mais nous n'avons pas retiré l'homme du milieu de nous. Ceste mer tempestueuse nous tourmentoit, nous avions mal au coeur et envie de vomir, et pour nous en delivrer sommes passez d'un vaisseau en un autre, d'un plus grand en un plus petit. Nous nous promettons d'estre à nostre aise, mais en vain: car ce sont toujours les mesmes vens qui soufflent, les mesmes vagues qui s'eslevent, les mesmes humeurs qui s'esmeuvent. A tous n'y a autre port, autre moyen de tranquilité, que la seule mort. Nous estions malades en une chambre qui donnoit sur la ruë ou sur le marché, nous nous sommes fait porter en quelque chambrette de derriere d'où on n'oit pas si grand bruit. Mais encores qu'il y ait moins de bruit, la fievre ne laisse pas d'y estre, qui pour cela ne perd rien de son ardeur. Changeons de lict, de chambre, de maison et de pays de fois à autre, par tout nous trouverons mesme inquietude, parce que par tout nous trouvons nous mesmes et ne

se uwz ynn'e woastenye, jå oer berge in dôlle wol silschip håde kin. Wy habbe dy beklieminge fen ien oare wol ontwycke, mar habbe 't quea al yn uwz salme. Wy binne fortein fenn'e minschen, mar habbe de minsche uwt uwz salme naet fordreauwn. Dizze hôlgeande see quelle uwz so jamck, dat wy dear fen weedomme yn 't herte fieldne in bejearrig wierne om to spyen aef oer to jaen, in om dear fen ontlestge to wirdne so binne wy fen 't iene schip yn 't oare in uwt ien great yn ien lytser oertredden. Wy miendne den wol gerêst to wezzen, mar 't iz om naet: want it sinte aloon dy selle wynen dy er waeije, in dy selle weagen dy er opstômje, in dy selle sindriftmen dy uwz beroerje. Dear iz nin oare håvne nog middle to stiltme az de deade. Wy wierne sjeack yn ien keamere dy oon'e striette aef oon'e mercke stoe, in habbe uwz yn ien efterkeamerke bringe litten dear me so folle remoerjen naet heart: mar howol dear nin gedjoei iz, dearom forlit uwz dy kjealdsjochtme stracks naet, in het dear trog aeaeck naet fen her kreft forlern. Dearom aef wy sommes it bod, de keamere aef it huwz foranderje, jå fen it iene lån yn 't oare tjeae, so schille wy lyckewol dy selle onrestlyckheite fyne, om dat wy uwz salme oeral meibringe in naet so gysten aerbeidje om oare

cerchons pas tant d'estre autres, comme d'estre en autre lieu. Nous cerchons la solitude pour fuir la sollicitude. Nous nous retirons à part arriere, disons nous, des vicieux, mais nous y menons nostre avarice quant et nous, nostre ambition, nostre luxure, toutes nos vicieuses affections, qui nous donnent mille remords et mille fois le jour nous ramentoivent les aulx et les oignons d'*Egypte*. Elles passent tousjours le bac quant et nous: et pourtant deça et delà l'eau avons nous perpetuellement à combattre. Que si nous pouvions casser ce train, qui nous mange et ronge l'esprit, sans doute nous aurions repos, non en une solitude seulement, mais au milieu de toute la presse des hommes. En somme, la vie de l'homme sur la terre est une guerre perpetuelle. Sommes nous delivrez des entreprises de dehors, nous avons à nous garder des intelligences de dedans. Les Grecs se sont ils retirez à costé, nous avons un Sinon dedans qui leur veut livrer la place. Il nous faut tousjours veiller, avoir l'oeil au guet, tenir les armes aux mains, si nous ne voulons à toute heure estre surpris et livrez au gré de nos ennemis. Et par où enfin en pouvons nous eschapper? Non par les bois, par les rivieres ne par les montag-

minschen to wirden, az yn oare pleatsen to kommen. Wy onttjeae uw fenn'e gebrecklycke aef fordoarne minschen, mar wy trossje uwz gier'gheite, eergier'gheite, onkuwsckheite in alle fordoarne hertsdrieuwingen mei uwz, dy uwz sneezoon kneagje in tuwzenreiz deis opp'e sypie in loack fen *Egipten* tinsjen dwaene. Jae fearckje alryd ynn'e schuwte mei uwz, wierom wy buwte schoaftjen aef ophâden op dizze aef dy ig fen 't wetter habbe to fjuechtjen. Moachtne wy dit pack, wier trog uwz gaest altyd byme in kneage wirt, fen uwz lizze, so schoene wy buwte twyvle wol greate reste habbe, naet allinne ynn'e woastenye, mar aeaeck midz onder'e greate mennigte minschen. Ynn'e somme, it libben fenn'e minsche hier opp'e ierde iz ien doerjende stryde. Binne wy befrye fenn'e oonslaggen dy fen buwtne komme, so habbe wy uwz fen binne foar dy binneschuwljende sluwpleagen to wachtjen. Binne dy Grajen fortein, so habbe wy ien SINON fen binne dy herre de pleatse oerlieuwret. Wy moate altyd weitsje, ien eag yn 't seil in dy wapne by er hânne habbe, so wy naet rimpne oerfâllen in uwz fynne hânnen oerlieuwre wezze wolle. Mar ho mogge wy dogge yn 't ein hier fen ontslein wirde? Naet trog ienge beamboscken, rinwettren aef bergen, naet dear trog dat me him minglet

nes, non en se jettant en une presse ni en se fourrant en un trou. Il n'y a qu'un seul moyen, qui est la mort, laquelle enfin, separant nostre esprit d'avec nostre chair, la partie munde et pure de nostre ame d'avec l'immunde qui se bande tousjours en nous pour le monde, appaise par ceste separation ce qui conjoint en une mesme personne ne pourroit sans la totale suffocation de l'esprit estre qu'en perpetuelle querelle.

Et quant au contentement qui peut estre és exercices des plus sages solitaires, comme la lecture des livres sacrez et prophanes et de toutes sciences et disciplines; j'accorde bien certes que c'est bien toute autre chose que ces chasses enragées, qui rendent sauvages une bonne partie des hommes detenus de telles ou semblables maladies d'entendement. Mais si faut il encor que tous en passent par l'arrest qu'en a passé le sage des sages Salomon, que tout cela toutesfois, rapporté au pur naturel de l'homme, ne luy est que vanité et travail d'esprit. Les uns apprennent toute leur vie à parler correct, et ne pensent jamais à corriger leur vie. Les autres disputent en leur logique de la raison et de son art et en perdent

onder it kriigjen fen greate heapen minschen aef dat me yn ien hôlle kuwle allinne in oerschuwle kript. Dear iz mar ien middel, neamlycke dy deade, dy, schiedjende de gaest fen 't flaesck, dy schiene in lottre pertye uwzer sielen fenn'e onbimmelq bejearten dy herre aloon jin uwz sotte foar'e wrâde; frêe kin meitsje trog dizze schiedinge twisschen 't jinge dat yn ien persoane to geare foege buwte forstickjinge fenn'e gaest naet den ien yvige schorringe in scheel kin wezze.

Belangjende nu dy fornoeijinge dy de wyzwittne yn iensemheite libbjende yn herre oaffninge habbe, az yn 't lezzen fen heilige in wrâdlycke boecken, yn 't leeren fen witteinschippen in kinsten; ick lit wol to dat it better iz az dy rasene jachte wier trog ien great deel dear minschen, dy mei sockjen sjochtme yn 't forstân bedwelme binne, poer forwyldre wirde. Lyckewol moat socks aeaeck al onder it besluwt fenn'e allerhaegst bewittenschipte SALOMON buwgje, to witten, dat it by dy eerste schepping des minsches naet den ydelheite in pynigjen des gaests iz. Sommige ljue leere al herre libben trog wol in beslypne sprecken, in bekroadgje jearme naet iens om herre libben to betterjen. Oare sinplachtje uwt herre betjuwgkinste fen 't pe-tearjen in herre sizkinste, in forliezje faeck

bien souvent leur raison naturelle. L'un apprend par l'arithmetique à partir jusques au moindres fractions, et ne sçaura pas partir un sol avec son frère. L'autre par la geometrie à mesurer les champs, les villes et les pays, et ne se sçaura pas mesurer soy mesme. Le musicien accordera les voix, les sons et les tons ensemble, et n'aura rien en son coeur qui ne descorde, passion en son ame qui soit en son ton. L'astrologue regardera en haut et tombera dedans le prochain fossé; predira le futur, et perdra le present; aura bien souvent l'oeil au ciel, que son coeur sera enterré bien avant en la terre. Le philosophe disputera de la nature de toutes choses, et ne se cognoistra pas soy mesme. Le medecin guarira les autres, et sera aveugle en sa maladie; sentira la moindre alteration en son pouls, et ne s'advisera point des fievres ardentes de son ame. L'historien sçaura les guerres de *Thebes* et de *Troye*, et ignorera ce qui se fait chez luy. Le jurisconsulte fera loix pour tout le monde, et ne fera pas loy à soy mesme. Bref, le theologien la pluspart du temps disputera

herte natuerlyck kânwtjende forstân. D'
iene leert trog dy kinste fen reckenjen jen
hier yn fjouwerinrytigen to kleauwen, in schil
meij syn broar nin stoer mei free eindeelje
kinne. Ien oar leert trog dy mietekinde it
fjild, jâ stedden in lânnen, mietelynjen; in
hy schil him salme naet wine to miettigjen.
Ien musycksjonger schil de teanen, lûwden
in wyzen wol oerien bringe, in hy schil alle
oniengheite yn 't herte in alle dwerzdrieuwen-
de hertsopwâllingen yn 'e siel habbe. Dy
styrrekyrser schil om haeg loaisje, in onder
yn 'e dobbe ploffje; hy schil it tokommene
fore sizze, in it jinwirdige forjitte; jâ schil
faeck it each nei 'e hymel slaen, in 't herte
djiep yn 'e ierde bedobbe habbe. Dy wyz-
sjochtigert schil wirden kauwelje fenn'e aerd in
natuwre fen alle dingen, in schil him salme
naet kinnen leere. Dy genezmaester schil oare
heelje, mar blyn yn syn ein sjochtme wezze;
hy schil dy alderlytste forarringe yn ien oars
polze mestje, in dy baernende schodsjochtme
fen syn siele naet fiele. De schydnisseschtien-
wer schil de oarlôage fen *Thebes* in fen
Troajen witte, in het richte om him it naet
mierckje. Dy rjuechtgeleerde schil alle wrâde
wetten in kearren jaen, mar him salme nin
wetten sotte kinne. Einlinge, dy goadgeleerde
schil it maestdeel fenn'e tyde heel jamck fen

tres bien de la foy; et ne voudra point ouyr parler de la charité; parlera de Dieu, et ne tiendra conte d'aider les hommes. Ces sciences travaillent sans fin l'esprit, et ne le contentent point. Tant plus on en sçait, et tant plus on en veut sçavoir. Elles n'appaisent point les discords, que sent l'homme en soy mesme, elles ne guarissent point les maladies de son esprit; elles font l'homme docte, mais non homme de bien; savant, mais non sage. Je di plus; que tant plus on en sçait, et plus cognoit on qu'on en ignore; tant plus l'esprit en est plein, et plus s'en trouve il vuide, d'autant que tout ce que l'homme peut savoir de quelque science en ce monde n'est que la moindre partie de ce qu'il en ignore, et que tout son savoir gist à cognoistre son ignorance, toute sa perfection à remarquer ses imperfections, que qui plus cognoist et remarque plus est à la verité savant et parfait entre les hommes. En somme, il nous faut revenir là avec SALOMON, que le commencement et la fin de la sagesse est la crainte de Dieu; que ceste sagesse toutesfois est descriée au monde comme pure folie et poursuivie du

'ʈ gelôave sintwistje kinne, mar schil fenn'e ljeafde naet folle kâtjen herckje wolle; hy schil folle fen God petearje, in lyts bekomre wezze om syn neisten to hôlpjen. Al dizze wittenschippen ribseckje 't forstân sonder eine, mar fornoeije 't naet. Ho m' er meer fen wit, ho m' er meer fen bejearret to witten. Jae nimme dy onrestlycke sinplachtjerye naet wei, dy de minsche yn him salme fielt, jae genezze de sjeacktme' fen syn siele naet; jae méitsje de minsche haeggeleerd, mar naet from; scherpsinnig, mar naet wyz. Jâ dat meer iz, ho m'er meer fen wit, ho me befynt dat er jiette folle meer fen byaefter in to leeren iz; ho de gaest er meer aef forfolle iz, ho hy im leger befielt, oermidz al it jinge dy minsche fen ienige kinste yn dizze wrâde leere mei jiette fier wei 't klienste dele iz fen 't jinge er jiette naet wit. Want al syn wittenheite leit yn 't bekinnen fen syn onwittenheite, in alle syn folmackentheite yn 't betjuwgjen fen syn onfolkommenheite: fen waeme socks bekind in oonmierckè wirt, dat iz yn wierheite ien forstânnig in folmaoke man onder'e minschebern. Ynn'e somme, wy moate mei SALOMON to dizze stippe komme, dat de freaze Godds it oonfange in it eine fenn'e wittenheite iz, in dat dizze wyzdom by'e wrâde jiette foar inckel nârrewirck awt-

monde comme sa capitale ennemie, et que comme celuy qui craint Dieu ne doit rien craindre de mal, d'autant que tous ses maux luy sont convertis en bien, aussi ne doit rien esperer de bien en ce monde, y ayant le diable pour ennemi formel, que l'escripture nous appelle prince du monde.

Or bien à quelque exercice que nous passions le temps, voyci la vieillesse parvenue à nous sans que nous y ayons pris garde, laquelle, ou que nous nous fourrions parmi la presse des hommes, ou que nous nous cachions en quelque lieu à l'escart, ne faut jamais de nous y trouver. Chacun a fait son conte de se reposer avec elle de tous ses travaux, de n'avoir plus soin que de se tenir en aise et en santé; et voyci au contraire que en cest age n'y a autre chose qu'un esgoust de tous les maux precedens, et pour la pluspart une saison plus florissante de tous les vices, qui les auront occupez et detenus tout le cours de leur vie. Vous y avez l'inutilité et imbecillité de l'enfance et, qui pis est, conjointe souvent avec une authorité. Vous y estes payé des exces et luxures de la jeunesse en gouttes, paralysies, gravelles et telles autres especes de maux, qui vous ostent membre apres membre avec une extreme douleur. Vous

hoalke in fen dy salme az ien deadfynne forfolge wirt; in allyck ien minsche dy God freazet nin quea beheart to freazjen, oermits alle quea him altyd to beste tyget, also schil hy aeaeck yn dizze wrâd naet folle goes forwachtje, om dat hy de deale foar syn swern fynne het, dy ynn'e heilige bledden ien oerste fenn'e wrâde neamd wirt.

Mei het oefninge den dat wy uwz tyde trog bringe, so komt de jelde uwz jiette oer eer wy 't mierckje, dy wy nog trog ien ienseem nog trog ien gemien libben onder'e minschen naet ontgean mogge. Elck ien het reckninge macke om mei de âderdomme to moggen restjen fen alle moeite, in nin bekomringe meer to habben den om suwn in restlycke to libjen; ondertwissche iz dizze tyd naet oarz az ien geate fen it foregeande quea, in yn 't gemiene ien groeiheftige maeityde fen alle mizdieden in gebreecken, dy se yn 't forehimmegeande libben dien habbe. Yn dizze tyde hab y de swackheite fenn'e bernschheite, dy den, dat jiette slimmer iz, faeck mei ien oensjoen forselschippe iz. Yn dizze wirde y leane fenn'e oerdiede in onkuwzheite ynn'e jeugd bedreauwn fenn'e jichte, lindnepyne, stien aef sân ynn'e longstâlle aef bonge, in oare quolme, dy jo mei ien lyleaze seartme fen it iene lid fore in 't oare nei beroavje. Yn dizze salme

y estes recompensé des veilles, des soucis et des travaux d'esprit de l'age viril, en perte de veue, d'ouye et de tous les sens l'un apres l'autre, excepté du sentiment de la douleur. Il n'y a partie en nous que la mort ne prenne en gage pour s'asseurer de nous comme d'une mauvaise paye qui craint infinement son terme. Il n'y en a tantost plus qui ne soit morte, et toutesfois nos vices vivent encor en nous, et ne vivent pas seulement, mais rejeunissent en despit de nature de jour en jour. L'avaricieux a un pied en terre qu'encor enterre il de l'argent, comme l'y devant retrouver quelque jour. L'ambitieux en son testament ordonne des pompes inutiles pour ses funerailles, et fait vivre et triompher son vice apres sa mort. Le luxurieux, ne pouvant plus danser des pieds, danse des espaules. Tous vices l'ont laissé, et ne les peut encores laisser. L'enfant a souhaité l'adolescence, et cestui-ci la regrette; l'adolescence a vescu en esperance de l'avenir, et cestui-ci sent le mal present, regrette les faux plaisirs passez et ne voit pour l'avenir que souhaiter; plus sot

wird y betelle fen it weitsjen, sorgjen in aerbeidjen des gaests, dat y yn jôn manlycke jierren hâád habbe, mei 't fortjuesterjen fen jôn gesichte, gehoare in oare sinnen, dy jo de iene fore in d' oare nei bejaene, uwmind it fielen fenn'e pyne. Dear iz naet ien lid oon uwz dat de deade naet to pân nimt, eang-jende dat wy uwz dei fen betelljen quealck schille hâde wolle. Wy habbe bynei naet folle oon uwz dat naet stoarn iz, in naet to min libbje uwz gebrecken yn uwz, jâ libbje naet allinne, mar forjeugdje fen dei to dei yn spyte fenn'e natuwre. Want dy goarjende gier'gert, ho wol korts mei'e iene schonck yn 't greaf wezzende, bedobbet jiette syn jild, naet oarz aef hy 't er schiermoarn jiette reiz weer uwt dollje schoe. De eergier'ge befelt yn syn uwterste wolle uwtwindige steatpreale to syn uwtfearte, in det syn opbliezneheite nei syn deade jiette libbjen in wynfetjen. Dy dertne onkuwzcke, dy naet langer mei'e foetten don-sje kin, donset mei'e schoaftebledden. Al dizze suwnen habbe him bejuwne, mar hy kin er jiette naet fen aefschiede. It bern het nei'e jeugde forlange, mar dizze beklaeget se; de jonge tzierl het libbe hoapjende op it tokommene, mar dizze fielt it jinwirdige quea, in de foregeande ydle nochten berouwje him, in hy beloacket naet dear hy yn 't tokomne nei

que l'enfant en ce qu'il regrette le temps qui ne peut revenir et ne se souvient plus du mal qu'il y a eu; et plus miserable que l'adolescent en ce qu'apres une miserable vie ne pouvant que miserablement mourir, il ne voit que matiere de desespoir de toutes pars. Et quant à celuy qui des sa jeunesse a entrepris le combat contre la chair et contre le monde, qui a tant eu de peine à se faire mourir et à laisser le monde devant le temps, qui outre tous ces maux ordinaires se trouve travaillé de ceste grande et incurable maladie de vieillesse, et sent toutesfois sa chair avec toute sa debilité plus forte bien souvent que son esprit; quel bien, je vous prie, y peut il avoir, sinon en ce seulement qu'il voit sa mort prochaine, qu'il voit ses combats finis, qu'il se voit prest à sortir par la mort de ceste ennuyeuse prison, en laquelle il a esté gehenné et tourmenté tout le temps de sa vie? Je ne veux point ici parler d'infinis maux qui travaillent les hommes en tous ages, comme pertes d'amis et parens, bannissemens, exils, desfaveurs et autres communs et vulgaires au monde; que l'un se plaint d'avoir perdu ses enfans, et

winschje mei. Hy iz gicker az ien bern, oermidz hy de tyd beklaeget, dy naet weer komme kin, in naet meer tinckt oon 't quea dat hy er yn lit het. Hy iz illindiger az dy jonge ezierl, oermidz hy nei ien illindig libben naet kinnende az illindig stearre naet sjocht ruwn om him den miztreastigheite in fortwyvlinge. Oonlangjende dy jinge dy fen syn jeugde oon de stryde tjin iz flaesck in de wrâde oonnimd het, dy so folle moeite dien het om him salme to stearren in de wrâde foar'e tyde to forlitten, dy him hoppe gewoontlycke illinde jiette mei dizze greate in ongeneezlycke sjeacktme fenn'e jelde beswiere fyne, in fielt jiette faeck meer kreft yn syn fortorre flaesck az ynn'e gaest; ljeave, siz my dogge, het formeitse kin hy er yn habbe, den allinne dear yn, dat hy syn eine neiby, syn stryde eingjen in him ree sjocht om trog'e deade uwt dizze fortriettige finzenisse ontslein to moggen wirden, dear yn hy de heele tyde fen syn libben pynge in pleage wirden iz. Iok wol hier jiette naet iens petearje fen it ontollycke quea dat de minsche ynn'e forschate âderdommen oerwjealdgjen komt, az forlieze fen âders in frjuenen, fordrieuwinge, forbânsmerte uwt syn in syn foarâders lân, mizginsten in oare dy ynn'e wrâde gemien binne; dat d' iene klaeget oer 't forstearren fen syn bern, d' oare

l'autre d'en avoir; l'un fait ducil de sa femme morte, et l'autre de ce quelle vit; l'un se plaint d'estre trop avant en la cour, et l'autre de n'y estre pas assez avant. Le monde est si comblé de mal, que pour l'escrire il faudroit un monde aussi grand comme il est. Suffit, que si le plus heureux qu'on y estime contrepese ses heurs avec ses malheurs, il se jugera malheureux, et tel le juge heureux que, s'il avoit esté trois jours assis en sa place, la quitteroit au premier venu: voire plus, que celuy, qui considerera en tous les plaisirs et biens, que jamais il a eu, le mal qu'il a enduré pour les avoir, et les ayant eus qu'il a à les garder et retenir (je ne parle que des plaisirs de garde, et non de ceux qui fletrissent en un moment) jugera de luy-mesme et par luy-mesme, que la garde mesme de la plus grande felicité de ce monde est pleine de malheur et infelicité. Concluons donc que l'enfance n'est qu'une sotte simplicité, la jeunesse une vaine ardeur, la virilité une penible sollicitude, et la vieillesse une ennuyeuse langueur; que nos jeux ne sont

dat er dy behâdne het; dat d' iene gâlet oer de deade fen syn wyv, d' oare dat se jiette libbet; dizze klaeget dat er to djiep ynn'e hoaftaeberte steckt, dy kiernt dat er er naet fierer noag yn iz. De wrâde iz so fol fen quea, dat m' it yn ien wrâde fol boeckleaven quealck beschriewe schoe kinne. Dit iz noag, dat so de minsche dy me d'alderloeckigste neamet syn lock in onloeck tjin elckoare einsere, hy schil him salme wol ellindig achtje, in dy jinge, dy sock in sock ien nu so lockig oardiet, schoe nin trye deagen yn syn pleatze wezze, aef hy schoe se de eerstkommene jearn oerjaen: jâ dat hirder troait, yndien dy jinge yn al syn lock in foarspoede, dat hy ea hânde het, oermierckje woe het al moeite in fortriet hy lit het om dy to bekommen, in dy forkrygge habbjende jiette al dien het om dy to bewearjen, (want ick kâtje hier naet az fen nochten dy me bewearje kin, in naet fen soeke dy yn ien eagenblycke forgeane) hy schil uwt in trog him salme oardelje, dat it to wachte nimmen salme fen it greatste lock opp'e ierdne iz fol illinde in fortriet. Lit uwz den beslwwtjende sizze dat de bernsckheite naet iz az fen gicke sljuechtigheite, de jeugde ien ydelbaernende hietne, de manheite ien swiere bekomringe in de jelde ien fortrietlycke quolme; dat uwz nochten naet

que pleurs, nos plaisirs fievres d'esprit, nos biens des gehennes et tourmens, nos honneurs de pesantes vanitez, nostre repos une inquietude; que passer d'un age en autre n'est que passer d'un mal en un autre et d'un plus petit en un plus grand; que c'est tousjours une vague qui pousse l'autre tant que soyons arrivez au port de la mort. Concluons, di je, que la vie n'est qu'un souhait de l'avenir et un regret du passé, un desdain de ce qu'on a gousté et un appetit de ce qu'on n'a point encores gousté, une vaine memoire de l'estat passé, et une attente incertaine de l'estat futur: bref, qu'en toute la vie n'y a rien de certain, rien d'asseuré, que la certitude et incertitude de la mort.

Voici maintenant la mort venir à nous! Voici celle que tant nous redoutons qui s'approche! Il nous faut ores considerer s'elle est telle qu'on la nous fait acroire, et s'il la nous faut tant fuir comme coustumierement nous faisons. Nous en avons peur, mais comme les petis enfans d'un masque ou des images d'HECATÉ. Nous l'avons en horreur, mais parce que nous l'apprehendons non telle qu'el-

binne az trienen, uwz formeitsingen tsjenstsjochtme yn'e geest, uwz goe naet den moeite in pyne, uwz haegheite in eerpreale ien swiere lest fen ydelheite, uwz reste ien onrestlyckheite, in it kommen fenn'e iene skerdomme yn'e oare naet oarz iz den fen 't iene yn 't oare quea to reitsjen in fen ien lyts to ien greater; in dat d'iene wetterweage altyd d' oare fordschowt to tyde to dat wy yn'e havne des deadz komme. Lit uwz den to leste, az ick, besluwtje, dat it libben naet iz az ien bejeartme nei 't tokommene in ien berouwe fen 't forlyne, ien kliemachtinge fen 't jinge me smecke het in ien njue to 't jinge me jiette naet prieuwcke het, ien ydle tinsing fenn'e forlyne in ien onsyckre forwachtjen fen ien tokommene steate: einlinge, dat er yn 't heele libben naet syckerer iz, den de syckerheite des deadz in d' onsyckerheite dear uwre fen dy salme.

Kytse! nu komt de deade op uwz to. Lositse! hier begint se to neackjen, dy wy so eangstig freazje. Nu stiet uwz trog to noazjen aeft jae seaeck so quea iz az me uwz wyz macket, in aef wy dy so schrilljende fljean moate az wy gemienlycke dwaene. Wy freazje er fore, mar az de lytse bern fore ien sjamme aef ien byld fen ien hickse. Wy forschrickje er fore om dat wy it naet begrypje

le est en soy, mais triste, have et hydeuse, telle qu'il plaist aux peintres la nous representer és parois. Nous fuyons devant elle, mais parce qu'estans occupez de telles vaines imaginations, nous ne nous donnons pas loisir de la regarder. Arrestons nous, demeurons fermes, regardons la entre deux yeux, et nous la trouverons tout autre qu'on ne la nous peint et en tout autre visage que nostre miserable vie. La mort met fin à ceste vie. Ceste vie est une misere et une tempeste perpetuelle. La mort donc est l'issue de nos miseres et l'emboucheure du port, où nous serons à couvert de tous vents. Or devons nous craindre qui nous tire de misere ou nous attire dedans le port? Vous me direz qu'au mourir il y a de la douleur. Qu'ainsi soit: aussi y a il en la guarison d'une playe. Telles sont les choses humaines, qu'un mal ne se peut guarir que par l'autre. Pour guarir une contusion, il faut incizer. Vous me direz qu'en ce passage il y a de la difficulté. Aussi n'y a il entrée en aucun port ni havre qui ne soit estroite et fascheuse. Nul bien ne s'achete en

allycken it ynn'e wierheite iz, mar achtje 't droavig, wread, freazlyke; allyck it fenn'e fervemiellers oonn'e moerre mielle wirt. Wy flechtje fore herre, mar dat iz om dat wy mei socke gicklycke ynbyldinge bedjoept binne, dearom dwaee wy er de tyd naet to dat wy se iens rjuecht oonschoagje. Lit uwz mar stean blieuwe in her stanthestiglycke mei beide eagen oonkytsje, wy schille se wol oarz fyne az me se schildret, jâ mei frjuenlycker oonkytse az ien illindig libben. De deade iz it eine fen dit libben. Dit libben iz ien illindigheite in ien doerjende onwaer. So iz de deade den de uwtkomste fen uwz illinde in de muwle fenn'e hâvne, dear yn wy fen alle stormtwierren befrye schille wirde. Schille wy den schromje dy uwz uwtt'e illinde in klipneade ynn'e hâvne tjocht? Y schille muwlck sizze dat er pyne yn 't stearren field wirt. Az ick jo dat tojou, so moate y bekinne dat dat selle aeaeck yn 't genezzen fen ien wuwne schydet. Ien minsche saecken steane so, dat nin quea weinimd nog heele wirde kin buwte ien oare quea. Want om ien kniesinge to genezzen, so moat me 't eerst ynflymje. Mar y schille sizze dat er greate swierigheite yn dizze troggong gelegen iz. Dear iz aeaeck nin hâvne dy nin neare in moeilycke yngong het. Nin nocht op dizze wrâde fore oar jild

ce monde en autre monnoye que de mal et de travail. L'entrée veritablement en est fascheuse, si nous la nous rendons fascheuse nous mesmes, si nous en approchons avec une tourmente d'esprit, avec une agitation d'entendement et une pensée flottante et irresolue. Mais apportons y une tranquilité d'esprit, une constance, une ferme resolution, nous n'y trouverons danger ni difficulté aucune. Voire mais encor quelle douleur nous fait la mort? Que peut elle mais de tout ce que nous sentons? Nous l'accusons de tout le mal que nous sentons en achevant nostre vie, et ne considerons pas combien de plus griefves et douloureuses playes ou maladies nous avons enduré sans mourir; combien de plus vehémentes douleurs nous avons souffertes en ceste vie, es quelles mesmes nous l'appelions à nostre aide. De toutes les douleurs, que nostre vie nous fait sur ses dernieres heures, nous en savons mauvais gré à la mort, et n'advisons pas qu'elle commencée et continuée en toute espece de douleur ne se peut aussi achever qu'en douleur. Nous n'avisons pas, di je, que c'est le reste de nostre vie qui nous tourmente et non la mort; le bout de nostre navigation qui nous donne de la peine et non le port où nous devons entrer, qui n'est autre chose qu'un abry de tous vents.

to keap az ongemack in swier boddjen. Aeaeck iz dy yngong to de deade allinne fortrietlyck, az wy uwz dy selle fortrietlycke meitsje, so wy er mei ien fortrietlycke gaest, onrestlyck gemoed in mei forseage in wancklemoedige tinsenisse to komme. Mar lit er uwz ien getreaste gaest, ien stanthefrig in bewisse gemoed to bringe, wy schille er pryckle nog swierigheite yn fyne. Mar trouwen het pyne det uwz de deade dogge oon? Het kin jae dogge betterje it jinge dat wy fiele? Wy beschildigje her fen al de pyne dy wy yn 't eine fen uwz libben lye, in oonmierckje naet ienskes het wy al folle meer smerte in sjochten lit habbe, in dat buwte stearren; ho folle hetsiger in swierer pynen wy yn dit libben field habbe, so dat wy dear trog de deade om holp ljoenitjene. Alle pyne, dy uwz dit libben opp'e uwtgong oondet, lizze wy opp'e deade, in trogmierckje naet dat it libben mei folle forschate pynen begoast in follibbe wezzende aeaeck ninsinz buwte dy selle eingje kin. Wy begrypje naet, siz ick, dat it uwteine fen uwz libben in naet de deade uwz so hoffnet; dat it leste ein fen uwz schypfearte uwz so soer fâlt in naet dy resthâvne dear wy yn komme schille, dy uwz dog oarz naet wezze schil az ien befryinge foar alle wynen.

Nous nous plaignons de la mort au lieu que nous nous devrions plaindre de nostre vie, comme qui ayant esté long temps malade et r'entrant en santé accuseroit sa santé de ses dernieres douleurs et non les reliquats de sa maladie. Je vous prie, qu'est ce qu'estre mort sinon n'estre plus vivant en ce monde? Avons nous donc senti quelque douleur lors que nous n'y estions encores point? N'estre point au monde purement et simplement est ce quelque douleur? Somme nous jamais plus semblables à un mort que quand nous dormons, ne plus en repos qu'à ceste heure là? Que si ce n'est point douleur, pourquoy accuserons nous la mort des douleurs que nous donne nostre vie à son issue, si nous ne voulons sottement accuser aussi le temps que nous n'estions encores point des douleurs que nous sentons en nostre naissance? Si l'entrée est pleur, est ce merveille si telle est l'issue? Si le commencement de nostre estre est commencement de nostre douleur, est ce merveille si tel est l'achevement? Que si nostre non-estre és siecles passez a esté sans douleur et tout cest estre au contraire plein de douleur, qui devons nous par raison accuser de ces dernieres douleurs, ou le non-estre advenir, ou le reste de ce present estre? Nous pen-

Wy bekleije uwz oer de deade, ho wol wy uwz mei greater rjuecht oer uwz libben beheardne to bejaemerjen, allyck aef ien, dy lang sjeack wezzen hie, in dear nei suwn wirdende, dy leste pyne naet op 't oerblieuwsille fenn'e sjochtme, mar opp'e suwnwirdinge lizze woe. Ljeave, het iz dea to wezzen oarz to sizzen den naet meer to libbjen op dizze wråde? Habbe wy aeaeck ienige pyne field da wy hier jiette naet wierne? Naet ynn'e wråde to wezzen iz dat pyne? Lyckje wy ea better ien dea minsche den az wy sliepje, aef habbe wy inter tyde meer reste az yn dy uwre? Iz dit den nin pyne, wierom beschildigje wy de deade den meer fenn'e pyne dy uwz fen 't einuwterjen uwz libbens oondien wirt, az de tyd foar de geboarte fenn'e smerte dy wy ynn'e geboarte lye? Az dy libbens yngong mei gåljen schydt, iz 't den wondre dat de uwtgong him dear yn lycket? So 't oongong uwz wezzens yn pyne begint, iz 't den so bjuestre dat it eine aeaeck sodienig iz? Iz 't dat de tyde foar uwz geboarte, da wy jiette naet wierne, sonder pyne wezzen iz in de stuwne uwzes wezzens yn 't tjindeele fol pyne, op wae schille wy den mei rjuecht fen dizze leste pyne d' oorsaecke lizze, op it jinwirdig wezzen, aef opp'e tokommene tyde wier yn wy naet binne? Wy litte uwz tinsje

sons ne mourir, que quand nous rendons nos derniers souspirs, et si nous y prenons garde, nous mourons tous les jours, à toutes heures et à tous momens. Nous apprehendons la mort comme une chose à nous inusitée et nous n'avons rien plus commun en nous. Nostre vivre n'est qu'un mourir continuel. A mesure que nous vivons nous mourons, à mesure que nous croissons nostre vie decroist. Nous n'entrons point un pas en nostre vie, que nous n'entrions un pas en la mort. Qui a vescu un tiers de ses ans a un tiers de soy mort; qui la moitié est ja demi mort. De nostre vie tout le temps qui en est passé est mort, le present vit et meurt tout ensemble, et le futur mourra pareillement. Le passé n'est plus, le futur n'est point encore, le present est et si n'est plus. Bref, toute ceste vie n'est qu'une mort. Elle est comme une chandelle allumée en nostre corps. Es uns le vent la fait couler; és autres il la souffle qu'elle n'est bien souvent qu'à demi; és autres elle dure jusques au bout. Quoy qu'il en soit, à mesure qu'elle esclaire, elle se brusle; sa clarté est son bruslement, sa lueur une fumée qui s'esvanouit, son dernier feu c'est son dernier coton et sa derniere goutte d'humeur. Ainsi est il de la vie de l'homme: vivre et mourir en l'homme n'est qu'un. Si

dat wy den eerste stearre, az wy uwz leste ammesnicke uwtwalmje, in oerkoaije naet dat wy alle deagen, uwren in eagenblicken stearre. Wy eangje fore de deade az ien bjuestre freamd ding in lyckewol habbe wy naet biemer az stearren. Uwz libben iz naet oarz den ien oonhâdend stearren. Wylst wy libbje so stearre wy, wylst wy waegsje forgeane wy. Wy geane naet ien staepe yn dit libben, aef wy komme de deade ien tred neier. Dy it tredden deele fen syn jiernen belibbe het, dy het ien trodde perte fen syn deade bekommen; dy er de helte fen wei het iz al heal dea. Alle forlyne tyde uwzes libbens iz dea, dy jinwirdige tyde libbet in steart to gelycke, in de tokomme schil jiette fen gelycke stearre. De forlyne tyde iz naet meer, dy tokomme iz jiette naet, dy jinwirdige iz in iz naet. Einlinge, uwz heele libben iz naet den ien deade, jâ allyck ien kerse dy yn uwz licheme oanstitsen iz, dy de wyn yn som'ge det oerrinnen aef raenen, yn oare stjealplinge uwtbliest eer se jietse to heale iz, in yn oare to eine uwtdoerret. It schyde den so 't wol, wylst dat se ljeachtget, so forbaernt se; her klearheite iz her fortiermjen, her schynsle ien gauw forswingkjende ryyck, her leste fjoer iz aeaeck it leste fen it smoar in limme. Allyck iz it libben fenn'e minsche aeaeck: libbjen in stearren iz ien ding ynn'e minsche. Wolle

nous appelons la derniere aleine mort, ainsi faut il appeler toutes les autres: car elles se tirent d'un mesme lieu et d'une mesme façon. Une seule difference y a il entre ceste vie et ce que nous appelons mort; que durant celle-la y a tousjours de quoy mourir et apres celle-ci ne nous reste plus que de quoy vivre. En somme, celuy mesme, qui croit que la mort est simplement la fin de l'homme, ne la doit point craindre: car qui desire de vivre plus long temps, desire de mourir plus long temps, et qui craint de tost mourir, craint, à parler proprement, de n'avoir plus à mourir. Mais à nous, qui sommes nourris en une plus saincte escole, la mort est bien toute autre chose. Il ne nous faut pas comme aux payens de la consolation contre la mort, mais il faut que la mort nous serve de consolation contre toute espece d'affliction. Il ne nous faut pas seulement esvertuer comme eux à ne la craindre point, ains nous accoustumer à l'esperer. Ce ne nous est pas une issue de douleur et de mal, mais un acces à tout bien. Ce ne nous est pas une fin de vie, mais une fin de mort et un commencement de vie. „ Mieux vaut," dit SALOMON, „ le „ jour de la mort, que le jour de la nativité."

wy de leste amme de deade neame, so moate wy alle oare sycken aeaeck so hiette: want jae komme alle geare uwt ien pleatse in jae schyde op allycke wyze. Ien onderschie iz er jiette twissche dit libben in 't jinge wy de deade neame, to witten; dat wy doerjende dit libben altyd hette habbe to stearren in nei it selle naet fyne wier fen to libbjen. Ynn'e somme, dy jinge aeaeck, dy leauwet dat de deade incklycke it ein fenn'e minsche iz, dy beheart im jiette naet to freazjen: want dy lang bejeart to libbjen, dy bejeart lang to stearren, in dy rimpen eanget to stearren; dy eanget, om egentlycke to sprecken, naet to habben om langer to stearren. Mar de deade iz uwz, wy dy yn ien bettre schoalle onderrjuechtge binne, jiette wol ien heel oar ding. Wy behôave nin fortreastinge jinn'e deade allyck de heidnen, mar de deade salme beheart uwz treaste to wezzen tjin alle oonstiettende fortrietten. Wy moate naet allinne pielje allycke jae dwaene dat wy de deade naet freazje, mar moate uwz aeaeck wenne dear nei to hoapjen. Want jae iz uwz allinne nin uwtgong in eine fen 't quea, mar ien togong to alle goe. Jae iz uwz nin eine fen 't libben, mar ien eine fenn'e dead in it begin fen 't libben. „ Better," seit SALOMON, „ iz de „ dei des deadz, den de dei dear geboarte."

Et pourquoy? Parce que ce ne nous est pas un dernier jour, mais la naissance d'un jour eternel. Plus n'aurons nous sous ceste belle clarté de regret du passé, plus d'attente apres l'avenir: car tout nous y sera present, et ce present ne passera jamais. Plus ne nous escoulerons nous en vains et douloureux plaisirs: car nous serons remplis d'un vray et solide plaisir. Plus ne nous travaillerons nous à amonceler les exhalations de la terre: car le ciel sera à nous. Ceste masse de terre, qui nous attiroit tousjours vers la terre, sera en terre. Plus n'ahanerons nous de monter de degré en degré et d'honneur en honneur: car nous serons haut eslevez au dessus de toutes les hauteurs du monde, et d'enhaut nous rirons de la folie de toux ceux que nous admirons, qui s'entrebattent pour un poinct, et comme les enfans pour moins d'une pomme. Plus bref, n'aurons nous de combats en nous mesmes: car nostre chair sera morte, et nostre esprit en pleine vie, nostre passion enterrée et nostre raison eslargie. Nostre ame delivrée

Wierom dat? Om dat it uwz leste dei naet iz, mar de geboarte fen ien yvig doerjende dei. Onder dizze schiene klearheite schille wy nin berouwe fen it forlyne, nog langjen nei it tokommene habbe: want it schil uwz al to geare jinwirdig wezze, in dit jinwirdige schil naet forgean. Wy schille den naet meer troaſje nei ydelnaetige in moeisillige wollustne: want wy schille mei oprjuechte in folkommene nochlyckheiten oermietne fold wezze. Wy schille uwz naet meer wirg meitsje om de ryyck in dompe fenn'e ierde to forgearjen: want de hymel schil uwzers wezze. Dizze kloatte ierde, dy uwz altyd nei'e ierde tjocht, schil den ynn'e ierde bedobbe wezze. Wy schille naet meer so lestige bodderye dwaen, om fenn'e iene treppe opp'e oare, in fenn'e iene steate to de oare to kommen: want wy schille haeg boppe alle haegheite fenn'e wrâde forhaege wezze, in schille fen boppne beleeitsje dy gickheite dear jinger dear oer wy uwz nu forwonderje, dy onder ienkoare plockhierje allyck de bern om ien saeaeck dy naet ien aeple wird iz. Einlinge, wy schille nin stryde meer habbe yn uwz salme: want uwz flaesck schil stoarn wezze, in de gaest schil folkomlycke libbje, uwz iensinnigheiten schille bedobbe wezze, in de reden schil her uwtbreidje. Uwz siele forlosse wezzende fen dizze

de ceste orde et sale prison, où par ce long espace elle s'estoit comme habituée et accroupie, reprendra son air, recognoistra son ancien domicile et se resouviendra de sa premiere splendeur et dignité. Ceste chair, mon ami, que tu sens, ce corps que tu touches, n'est pas l'homme. L'homme est né au ciel, le ciel est son pays et son air. Ce qu'il est en son corps, c'est par une maniere d'exil et de confinement. L'homme proprement est ame et esprit. L'homme est plustost d'une qualité celeste et divine, qui n'a rien de grossier ni materiel: ce corps, tel qu'il est maintenant, n'est que l'escorce et la coque de l'esprit, et faut par necessité qu'elle se rompe si nous en voulons esclorre, si nous voulons vrayement vivre, si nous voulons voir le jour. Nous avons bien, ce nous semble, quelque vie et quelque sentiment, mais nous sommes tous accroupis, nous ne pouvons estendre nos ailes, tant s'en faut que nous puissions prendre nostre vol vers le ciel tant que ceste masse terrestre soit ostée de dessus nous. Nous regardons, mais par des lunettes qui nous trompent. Nous avons des yeux, mais couverts d'une taye. Nous pensons voir, mais c'est par un songe qui ne nous fait voir que mensonge. Tout nostre avoir et savoir n'est

fuwle onhimmele finzenisse, dear yn jae trog sock'en langen tyd bynei wenne in fortiermd wier, schil weer loite krye, her åde wenpleatse kinne in her eerste klearheite in wirdigheite weer betinsje. Want dit flaesck, myn frjuene, dat y fiele in dit licheme dat y oonriere, dat iz de minsche naet. De minsche iz ynn'e hymel bern, in de hymel iz syn aefkomstelân in syn lofte. Dat hy yn 't licheme iz, dat iz allycke aeft er uwtbânne in beslectten wier: want de minsche is egentlycke siele in gaest. De minsche iz fen ien hymelsche in Goadlycke lyckenisse in stâlle, dy naet plomps nog grouwz yn herre besluwt, in dit licheme, allycke it nu iz, iz naet oarz az de schyle aef baste foar'e siele in gaeste, dy neadwindig britsen wirde moat, az wy ontslettne wezze wolle aef bejearje to libbjen in de dei to sjean. Uwz tinckt wol dat wy ienig libben in fiele habbe, mar wy binne al forkromme, wy mogge uwz wjuecken naet uwtspriedje; ick swy dat wy uwz flecht nei'e hymle nimme schoene mogge so lang az dizze ierdklonte naet fen uwz nimd iz. Wy loaitsje wol, mar trog brillen dy uwz bedriegje. Wy habbe wol eagen, mar mei fljuenen beditsen. Uwz tinckt wy sjeae, mar dat iz trog ien droame, dy uwz naet den ljeagen foar'e eagen guwchlet. Al uwz habben in witten iz naet

qu'abus et vanité. La mort seule nous peut rendre et la vie et la veue, et nous pensons, tant somme abrutis, qu'elle la nous vienne oster. Nous sommes Chrestiens, ce disons nous. Nous croyons une vie eternelle apres ceste mortelle ci. Nous croyons que la mort n'est qu'une separation du corps et de l'ame; que l'ame s'en retourne à son bienheureux sejour pour y jouir de Dieu, qui seul est tout bien; qu'au dernier jour mesme elle reprendra son corps, qui ne sera plus sujet à corruption. Nous emplissons tous nos livres de ces beaux discours, et cependant, quand ce vient au poinct, le nom seul de la mort, comme de la plus horrible chose du monde, nous fait trembler et frissonner. Si nous croyons ce que nous en avons dit, que craignons nous? D'estre heureux? D'estre à nostre aise? D'estre plus contens en un moment que nous ne saurions estre en la plus longue vie mortelle qui puisse estre? Ou nous faut il pas confesser malgré que nous en ayons, que nous ne croyons qu'à demi? que nous n'avons pour tout que la parolle? que tous nos discours, comme de ces vaillans à la table, ne sont que vanterie et vanité? Vous en verrez qui dient: „ Je say bien que je passe de „ ceste vie en une autre meilleure, je n'en „ fay nulle doute; mais je crain seulement ce

den ydelheite in bedriegerye. De deade allinne mei uwz it libben in it sjean jaen, in wy binne so onforstânnig dat wy miene dat uwz dat selle dear trog benimd wirt. Wy sizze dat wy Kerstenen binne. Wy leauwje ien yvig libben mei dit forgoncklycke. Wy leauwje dat de deade naet oarz iz az ien schiedinge fen licheme in siele; dat de siele weerkeert om her sillige reste fen God to nuttigjen, dy allinne alle goeheite salme iz; in dat jae to leste dei jearme licheme weer oonnimme schil, dat den it fordear naet meer onderwyd wezze schil. Wy folle al uwz boecken mei dit uwtnimmend peteare, mar az it er to komt, so schoddje in ljealillje wy allinne fenn'e deadz namme, az foar it onjouwlyckste ondjier opp'e ierde. Iz 't dat wy leauwje it jinge wy er fen sizze, wierom freazje wy den lockig, gerest in better to free to wezzen yn ien eagenblycke, az wy yn it langste libben schoene mogge wirde? Schille wy naet jin uwz tanck bekinne moate, dat wy socks boppe heale naet ljeauwje? dat it naet oarz az wynwirden binne? dat al uwz peteare, allyck dy greatspreckers by'e diske, naet iz az ydelpochjende opjaen? Y fyne er wol som'ge dy sizze: „ Ick „ wit wol dat ick uwt dit libben yn ien oar „ better fearje; dear oon twyvelje ick aeaeck „ naet; mar ick freazje allinne dy tred dy

„ pas qui est entre deux, qu'il me faut fran-
„ chir." Gens de peu de coeur! Ils se feront tuer pour giner leur miserable vie, auront souffert mille douleurs et mille playes à l'appetit d'autruy, passé mille morts sans trespasser pour choses de neant, choses qui perissent et peut estre les font perir quant et elles: et quand ils n'ont plus qu'un pas à franchir pour estre à leur aise; non pour un jour, mais pour jamais; non en un aise tel quel, mais qu'esprit humain ne peut comprendre, ils tremblent, le coeur leur faut au besoin; ils ont peur, et le fort toutesfois de leur mal n'est rien que peur. Qu'ils ne m'alleguent point qu'ils apprehendent la douleur. C'est abus, c'est vouloir couvrir le peu de foy qu'ils ont. Ains ils aimeront mieux languir perpetuellement d'une goutte, d'une sciatique, d'une gravelle, que mourir d'une douce mort et qui ait le moins du monde de douleur. Ils aimeront mieux mourir langoureusement membre apres membre et survivre, par maniere de dire, tous leurs sens, mouvemens et actions, que mourir promptement pour vivre incontinent à perpetuité. Qu'ils ne m'alleguent non plus qu'ils veulent apprendre en ce monde à vivre. Chacun y est assez instruit de soy-

„ twissche twyn iz in fen my oerljeapt wirde „ moat." O earmhertige minschen! Jae schille jearme salme korts daet habbe om herre earme kost hier to bekommen, jae schille ien oar to wolle wol tuwzne pynen in ontollycke wuwnen fordrein habbe, jâ schille jearme yn greate pryckle fenn'e deade bejaen om forgoncklycke dwaen, dat min az naet iz in dat muwlck mei jearme schil forgean: mar az se mar ien tred behôavje oer to staepjen om to formeitse to kommen; naet fore ien inckle dei, mar altyd; naet to ien gemiene wille, mar sodienige dy ninter minsche gaest het begrypje kind, so ontsjiet herre 't hert, den freazje se, in jiette iz it suwnerlingste fen jearme quea naet az eangstme. Lit se my hier naet sizze dat se allinne foar dy pyne freazje. Want dat iz mar ien schuwlklaed dear se jearme swack gelôave mei syyckje to bestoppjen. Want jae schoene learre yviglycke weinje in kiermje oon'e jichte, 't flerecyn aef bliezsân, az sonder it minste lyen ien seafte deade to stearren. Jae schoene learre al uwttiermjende fen ljea to ljea stearre, in jiette, so to sprecken, nei it fiele in forstân libbje, den rimpne in ringen hinne to stearren om stracks dear nei yvig to libbjen. Dat se hier naet folle wirden meitse, sizzende: „ Wy bejearje mar libbjen to leeren yn „ dizze wrâde." Want elckom iz fen salme

mesme; il n'y a celuy qui n'en sache le mestier. Ains plustost il faut apprendre en ce monde à mourir, et pour mourir une bonne fois mourir tous les jours en soy-mesme, s'y preparant comme si la fin de chasque journée estoit la fin de nostre vie. Or au contraire ils n'ont rien qui plus offense leurs aureilles que si on leur parle de la mort. Gens hebetez! nous abandonnons nos vies aux hazards ordinaires de la guerre pour sept francs de paye, pour espoir d'un petit butin sommes les premiers en un assaut, allons en lieux d'où il n'y a espoir de revenir, au danger bien souvent et de nos corps et de nos ames. Et pour nous exempter de tous hazards, pour conquerir choses incomparables, pour entrer en une vie immortelle, nous faignons de passer un pas où n'y a difficulté que de l'apprehender: voire le faignons tellement, que n'estoit que vueillions ou non il le faut passer et que Dieu nous veut faire du bien maugré que nous en aions, à peine d'entre tout le monde s'en trouvera un tout seul, quelque malheureux et miserable qu'il fust, qui voulust passer. Un autre dira: „ Si j'avoy vescu „ jusques à cinquante ou soixante ans, je se- „ roy content, je ne m'en soucieroy plus de

dear yn noag leerd, in dear iz nimmen aef hy forstiet dy hânlinge wol. Dearom leere learre stearren yn dizze wrâde, in om ienskes wol to moggen stearren so stear yn jo salme alle deagen, in stel jo so oon allyck aef it eine fen elcke dei it eine fen jôn libben wier. Mar dear iz naet dat se noder in onljeaver hertse den it kâtjen fenn'e deade. Ô onforstânnige minschen! wy pryckletearje uwz libben ynn'e bloedwauweljende tuwt fenn'e ôarlôage om sân fleamschen sôalts deis: jâ, om ien kliene buwte schille wy de firdigste oonn'e stoarme wezze, in faeck mei pryckle fen lyve in siele gean ter pleatse dear nin hoape iz fen weerom kommen. Mar az wy uwz fen alle pryckle ontlestgje, onwirdearlycke dingen forkrye in yn it yvige libben komme mogge, so feinzje wy uwz it troggean fen ien tred to freazjen, dear lyckewol nin swierigheite yn iz az allinne it oongrypjen: jâ, wy feinzje uwz so jamck, dat, so wy dy naet moasme passearje mei aef tjin wolle in dat God uwz jin uwz tanck nin goe dwaen woe, me schoe nauw ien ynn'e heele wrâde fyne, ho illindig in rampsillig hy aeaeck wezze moacht, dy dy wei lanz troaije wolle schoe. Ien oar mei sizze: „ Wier 't dat ick fyftig, tsegstig jier-„ ren libbe hie, ick schoe wol to free wezze „ in naet langer bejearje to libbjen; mar it

„ vivre; mais de mourir si jeune il n'y a
„ point de raison. Il faut avoir cognu le
„ monde avant que d'en partir." Povre ignorant que tu es! en ce monde n'y a ni jeune ni vieil. Le plus vieil age comparé à tout le passé ou à tout l'advenir n'est qu'un poinct. Et quand tu auras vescu jusques à l'age que maintenant tu desires, tout le passé ne sera rien, tu baailleras encores apres l'avenir. Du passé tu ne retiendras qu'un regret, de l'avenir tu n'auras qu'une attente, du present tu n'auras nul contentement. Tu seras aussi prest de redemander encores un respit que paravant. Tu fuis ton creancier de mois en mois et de terme en terme, aussi prest de payer au dernier jour comme au premier. Puisqu'il faut payer il n'est que d'estre quitte. Tu as gousté tous les plaisirs que le monde estime. Il n'y en a nul qui te soit nouveau. Pour en boire plusieurs fois tu n'en seras rien plus saoul: car ce corps, que tu portes, est comme le seau desfoncé des DANAIDES, qui ne se peut emplir. Il sera plutost usé, que toy

„ iz nin peteare dat ick so jong stearre schoe.
„ Ick behearde de wrâde ommers kinnen to
„ leeren fore dat ick er uwt schiedde." O
earme onwittne minsche az y binne! dear iz
yn dizze wrâde nog jonge nog âde: want dy
alderâdste forlycke by al it jinge forlyne aef
aeaeck jinwirdig iz iz nammerz ien stipke.
In az y al libbe habbe to dy bejearde tyd
fen jelde, so schil al it forlyne naet wezze,
in y schille jiette meer bejearje. Want fen it
forlyne schille y naet behâde az beklei in
leedwezzen, fen 't tokommene naet den for-
wachtjen, in fen 't jinwirdige schille y nin
benoeijen habbe. Y schille den ommers also
beret wezze om nye uwtstelle to forsyyckjen
az foarhinne. Y ontgeane jôn schildeascher
fen môane to môane, fen termyne to termy-
ne, in y schille him opp'e leste dei so nei
betellje wolle az opp'e eerste. Dearom, twyldst
y dogge betellje moate, so iz er naet better
az im dear fen quyt to meitsjen. Y habbe
bepreauwn al it jinge dat de wrâde nochlyck
achtget. Dear iz naet nyyz meer to forwacht-
jen. In schien y dear al faeck in follemiellig
weer fen drinckje y schille dear trog naet
meer forsiedge wirde: want dit licheme, dear
y mei beheft binne, iz allyck it boyemleaze
fet fenn'e Danaïden, dat naet fold wirde kin.
It licheme schil eerre y sed binne fen it to

las d'en user, ou pour mieux dire, d'en abuser. Tu demandes une longue vie, mais pour la perdre, pour l'espandre en plaisirs de neant, pour la despendre en choses vaines. Tu es avare à la desirer, et prodigue à la despendre. Ne me di point que tu plains la cour, ni les palais, que tu desirerois plus longuement servir à la republique, à ta patrie, à Dieu mesme. Celuy qui t'a mis en besoigne sait jusques à quel jour et jusques à quelle heure tu y dois estre: il sait bien conduire son ouvrage. S'il t'y laissoit plus longtemps, peutestre gasterois tu tout. Que s'il te veut payer liberalement de ta besoigne; autant pour ta demi-journee, que pour une toute entiere; autant pour avoir besongné jusques à midi, que pour avoir porté toute la chaleur du jour; as tu pas d'autant plus à le louer et remercier? Mais si tu veux entrer en ta conscience, tu ne plains pas la cause de la veufe ou de l'orphelin que tu as laissé en estat de juger, le devoir de fils, de parent ou d'ami que tu pretendois rendre, l'ambassade pour la republique que tu estois sur le poinct d'entreprendre, le service que tu desirois faire à Dieu, qui sait trop mieux se servir de toy, que toy

bruweken, aef, om better to sizzen, to miz-bruwckjen, aefbruwckt wezze. Y bejearje ien lang libben om it selle to fordwaen, yn onnutte nochlyckheiten uwt to stirten in yn ydle naetigheite trog to bringen. Y binne gier'g yn 't selle to bejearjen, in stirtstjealpjende ynn'e bruwckme. Sizze my naet dat y it gemienebeste, jôn faderlân, jâ God salme jearne hette langre tjienje woene. Want dy jo to wirck stelle in dear yn beroppne het, dy wit aeaeck wol ho lang y dear yn wezze moate: dy kin syn wirck wol belizze: in az hy jo langer spearre, y schoene 't muwlck alle heel bedearre. Mar aef hy jo nu mild-lycke foar jôn moeite beleanje woe in so folle for ien heale az ien heele deihiere jaen woe; so folle az y to dy middei to aerbeide habbe, aeft y de leste in de hiettne fenn'e heele dei drein biene, woe betellje; beheare y him des to jamcker naet to betanckjen? Mar so y de wierheite rjuecht uwterje woene, y bekleije de saecken fenn'e weduwe in weze naet dy y litten habbe op it stippe fen 't wyzjen, nog it aempte dat y oon jôn heite, soane aef frjuene naet woene betjienje, nog ienige ge-seinze boadschip dy y willig wierne foar 't gemienebeste to dwaen; it iz jo aeaeck naet om de tjienste Goads to dwaen, dy him folle better trog jo kin dwaen tjienjen, den y jo

de toy mesmes. Tu plains tes maisons et tes jardins, tu plains tes desseins et projets imparfaits, tu plains ta vie, imparfaite, ce te semble, que ni jours, ni ans, ni siecles ne sauroient parfaire, et que tu peux toutesfois parfaire en un moment, si tu veux penser à bon escient qu'il n'en chaut à quel poinct elle finisse, pourveu qu'elle finisse bien. Or finir bien ceste vie n'est autre chose, que la finir volontiers, suivant de plein gré la volonté et conduite de Dieu, et non se laissant trainer à la necessité de son destin. Pour la finir volontiers il faut esperer et non craindre de mourir. Pour l'esperer il faut attendre certainement une meilleure vie apres ceste-ci: et pour l'attendre il faut craindre Dieu, lequel qui bien craint ne craint veritablement rien en ce monde et espere tout en l'autre. A qui sera bien resolu en ces poincts la mort ne pourra estre que douce et agreable, parce qu'il saura que par icelle il entrera en un sejour de tout bien. La douleur qui y pourra estre sera destrempée en douceur. La souffrance se beura parmi l'esperance. L'aiguillon de la mort mesme sera amorti: car tout cest aiguillon n'est que peur. Je diray plus, que non seulement tout le mal qu'on apprehende en la mort ne luy sera rien, ainçois mesme il se

salme to tjienjen witte. Y bekleije jôn huwzen, hoaven, foarnimde oonslaggen, mirsleryen in jôn onfolmacke libben, dat nin uwren, jierren, stuwnen nog tyden folmeitsje kinne, mar y salme schille 't wol yn ien eagenblycke allinne beschickje, az y rjuecht earnjende betinsje wolle, dat er naet oon gelegen iz wenneer it ien eine nimt, az 't sljuechts wol einge wirt. Nu iz dit libben wol to eingjen oarz naet den wollig to eingjen, folgjende wollig de wolle Goads, in him naet luwcke to litten to 't jinge dat wezze moat. Om wollig to eingjen so moat me hoapje in naet freazje to stearren. Om to hoapjen so moat me hier neimiels ien wisser, ien better libben forwachtje: in om socks to forwachtjen so moat me God freazje; mar wae him rjuecht freazet dy freazet nin ding ter wrâde in hoapjet op it tokomne. Dy yn dizze sticken wol gruwnge iz dy mei de deade naet oarz az ljeaf in wolkomme wezze, oermidz hy wol wit dat hy dear trog to ien wolwinsche reste komme schil. De pyne dy er yn wezze mei dy schil mei swietigheite troghuinige wezze. It lyen schil mei dy hoape drinst wirde. De prieme fenn'e deade salme schil forstôarn wezze: want dizze pjuecke iz naet az de eangstme. Já, 'k schil jiette meer sizze, hy schil it quea dat me ynn'e deade freazjet naet allinne forachtje, mar

moquera de tous les malheurs qu'on redoute en la vie et se rira de toutes ces frayeurs. Car je vous prie, que peut craindre celuy qui espere de mourir? Le pense on chasser de son pays? Il sait qu'il a son pays ailleurs, d'où on ne le peut chasser, et que toutes ces contrées ne sont qu'autant d'hostelleries, dont il faut partir quand l'oste le veut. Le veut on mettre en prison? Plus estroitte prison ne luy sauroit on bailler que son corps propre, plus sale, plus tenebreuse, plus pleine de gehennes et de tourments. Le veut on mesmes faire mourir et oster du monde? C'est ce qu'il espere, il aspire à cela de tout son coeur. Par feu, par glaive, par faim, par maladie, dedans trois ans, dedans trois jours, dedans trois heures; il ne luy en chaut par quelle porte ne quand il sorte de ceste miserable vie, parce que ses affaires sont tousjours faictes et tout son cas prest, et par la mesme porte qu'il sortira il entrera en une vie bienheureuse et immortelle. On ne le peut menacer que de la mort, et c'est tout qu'il se promet. Le pis qu'on luy puisse faire est de le faire mourir, et c'est le mieux qu'il espere. Les menaces des tyrans luy sont promesses, les glaives de ses plus grans ennemis tirez en

schil aeaeck tuwlckje mei alle ongelocken dear fore me yn 't libben so schrilljende beeangstge iz in schil om al dizze buwzemannen laeitsje. Want het kin hy dogge freazje dy nei 't stearren hoapjet? Wol me him uwt it lân drieuwe? Hy wit dat hy aernze ien bettre faderlân het, dear me him naet uwt jeije kin, in dat al dizze lânschippen naet oarz binne az herbergen, dear me uwt schiede moat az 't de weerd beljeaft. Wol me him ynn'e finzenisse fyterje? Me kin him nin slimmer, fuwler, tjuestrer, onrestlycker in fortriettiger finzenisse jaen az syn ein licheme. Jâ, wol me him deije in fen dizze wrâde jeije? Dat iz 't jinge hy bejearret. Aef 't den trog fjoer, swird, hongre, aef sjochtme, yn trye deagen aef trye uwren togiet, dear passet hy naet op; want it iz him om 't selle, trog het porte hy uwt dit libben schaet, oermits syn dwaen altyd dien in syn saecken ree binne, wittende dat dy selle porte, wier trog hy uwt dit libben giet, ien yngong iz fen ien locksillig yvig libben. Me kin him naet queaer drygje az mei'e deade, in dat iz it dear hy im nei oonstellet. It queaste dat me him mei oondwaen iz dat me him stearren det, in dat iz 't jinge dear hy nei langjet. Dy drygeminten dear lânwriggen achtget hy foar oonlaeitsjende belauwingen, de swirden fen syn fynne tjocht

sa faveur, parce qu'il sait que qui le menace de mort le menace de vie, et que les plus mortelles playes ne le peuvent faire qu'immortel. Qui craint Dieu ne craint point la mort, et qui ne la craint point ne craint point tout le pis de ceste vie. „ A ce conte," me direz vous, „ la mort est chose souhaitable, „ et pour sortir de tant de maux et entrer „ en tant de biens on devroit, ce semble, „ precipiter sa vie." Je n'ay point certes de peur, que pour bien qui nous attende nous nous hastions d'un seul pas. Si l'esprit y aspire, le corps qu'il a à trainer l'attraine tousjours assez contre terre. Mais aussi n'est ce pas ce que j'en veux conclurre. Bien devons nous tascher de faire à mourir nostre chair en nous et en arracher le monde, mais de nous arracher du monde il ne nous est aucunement permis. Le Chrestien doit volontiers sortir de ceste vie, mais il ne s'en doit pas laschement fuir. Le Chrestien est ordonné de Dieu pour y combattre; il ne peut quitter son rang sans encourir reproche et infamie. Mais s'il plaist à ce grand Capitaine l'en rappeler, qu'il pren-

hy to syn foarndeele; want hy wit dat it dryg-
jen des deadz oarz naet iz den onthiet des
libbens, in dat dy allerdeadlyckste wuwnen in
quetzuren him oarz naet dwaen mogge den
onstearlijk meitsje. Yn 't kirt, dy God freazet
dy freazet dy deade naet, in dy foar'e deade
naet eanget dy schrommet for nin ding yn dit
libben. Hier op schille y muwlck sizze: „ Iz
„ de deade so haeglycke to winsckjen so be-
„ heart me syn libben to forkirtjen, op dat
„ me fen alle dizze queaën forlosse in de
„ tokomne goeën genietje moachtne." Ick
eangje foarwier naet ienskes, dat wy trog it
langhalzjen nei ienig goe uwz libbjen ien ea-
genblycke forkirtje schille. Want aeft er dy
gaeste wol nei reckhalzjet, so schil it liche-
me, dear mei de gaest befinzen iz, him jiette
naet den to folle nei'e ierde tjean. Aeaeck
wol ick er dat naet uwt besluwte: want wy
beheare to aerbeidjen om uwz flaesck to dei-
jen in de wråde dear uwt to jeijen, mar uwz
salme uwt de wråde to holpjen iz uwz ninsinz
beoarloave. Ien Kerstne beheart mei njue uwt
dit libben to schieden, in naet mei eangstme
dear uwt to flechtjen. Ien Kersten iz fen God
ordeneare om yn dit libben to strydjen; hy
mei syn ryge sonder schånne in opspreckinge
naet forlitte. Mar so him dizze greate Haed-
man beljeaft er uwt to roppen, dat hy den

ne sa retraite en gré et qu'il obeisse de franc courage. Le Chrestien n'est pas né pour soymesme, mais pour Dieu. Il tient sa vie à ferme de luy pour en jouir tant qu'il luy plaira et luy en rendre les fruicts. C'est au proprietaire à la luy oster et non à luy à la quitter quand l'opinion luy en prend. Meurs tu jeune, loue Dieu, comme le marinier qui a eu un vent frais en pouppe pour le conduire tost au port. Meurs tu vieil, loue le pareillement: car si tu as eu moins de vent, aussi as tu peut estre eu moins de vagues. Mais ne pense pas te haster ni te tarder à ta fantasie: car le vent n'est point en ta puissance, et au lieu de rebrousser au port tu ferois naufrage. Dieu en retire l'un de la besongne dés le matin, l'autre à midi et l'autre vers le soir. Il en exerce l'un jusques aux premieres sueurs, l'autre il le hasle au soleil, et l'autre il le cuit et desseche tout à bon escient. Mais il n'en laisse un seul des siens dehors, ains les met tous en son repos et leur donne leur loyer, à chacun en son temps. Qui quitte sa besongne avant qu'il l'appelle la perd, et qui

mei ien fry gemoed gehoarsamje in de aef-tochte yn tanck nim. Want ien Kersten iz naet bern om him salme, mar om Godde to libbjen. Hy het syn libben fen God az yn hiere om it selle to besitten so lang az it him beljeaft: in om him dear mei to tjienjen. De eigener mei im dat benimme az 't him be-ljeaft, mar de bruwcker mei 't naet forlitte az 't him to passe komt. Stearre y jong, tanckje er God foar, allycke ien schipper dy trog ien kieljende forewyn ringen ynn'e be-hâdne hâvne komd iz. Stearre y âd, tanckje him lyckewol: want hab y hette min wyn in kieltme hând, muwlck hab y aeaeck socke haege wetterweagen naet field. Dearom on-derlizze naet om jo to spoedjen aef to for-toavjen nei jôn ein goetinocken: want y habbe de wyn naet yn jôn mouwe, in y schoene wol licht meitse dat y ynn'e pleatse fenn'e hâvne to foroerjen schipbreck lye schoene. God ropt somge to moarnstuwne, ienige mid-deis, oare juwns fenn'e aerbeide. D'iene hof-fnet hy dat hy begint to swittjen, de oare lit hy forbarne ynn'e sinne, ien tredde briedt in fordruwget hy mei'er diede. Lockel forlit hy nimmen fen de syne, mar forgearet se alle yn syn restpleatse, in jouwt jearme herre leane to rjuechter stuwne. Dy nu it wirck forlit eer hy him ropt dy forliest syn aerbeide, in

l'importune devant le temps perd son loyer. Il faut se reposer en sa volonté, qui au milieu de nos travaux nous met en repos. En somme, nous ne devons point hair ceste vie pour les travaux qui y sont: car c'est faineantise et lascheté. Nous ne la devons point aimer pour ses plaisirs: car c'est sotise et vanité. Mais nous nous en devons servir pour en servir Dieu, qui apres icelle nous mettra en un vray repos et nous comblera de plaisirs qui ne perissent point. Nous ne devons point aussi fuir la mort: car c'est enfance que de la craindre, et en fuyant elle se rencontre. Ni moins la cercher: car c'est temerité, et aussi ne meurt il pas qui veut. Il y a autant de desespoir en l'un que de lascheté en l'autre, et en nul des deux n'y a aucune espece de magnanimité. Suffit que nous l'attendions et de pied ferme et à toute heure, afin qu'elle ne nous prenne jamais à despourveu: car comme il n'y a rien plus certain que la mort, aussi n'y a il rien plus incertain que l'heure d'icelle, cognue au seul Dieu autheur unique de vie et de mort, auquel tous devons tascher de vivre et mourir. Amen.

Mourir pour vivre et vivre pour mourir.

dy him foar de rjuechte tyd lestig fålt fornaetigt syn leane in fortjienste. Dearom moate wy uwz yn syn wolle oerjaen, dy uwz aeaeck ynn'e midz fen uwz aerbeidjen kin dwaen restjen. Ynn'e somme, wy schille dit libben naet haetje omdat it fol onreste in moeite iz: want dat iz lôaiheite in sluwgheite. Wy schille it aeaeck naet ljeafje omm'e wollusten: want dat iz ydelnaetige gickheite. Mar wy moate uwz libben bruwcke om dear yn God to tjienjen, dy uwz nei dat selle yn syckre reste bringe schil, in opfollje mei formeitsrycke nochten dy nea forgean schille. Wy schille dy deade aeaeck naet foarfljuechtje: want it iz bernsckheite dear foar to eangjen, in al fljeande ontmet se uwz. Wy schille dy aeaeck naet syyckje: want dat iz onbetochtheite, in me steart aeaeck naet az me wol. Want it iene iz ien teeckne fen fortwyvlinge in it oare fen lôamheite, in yn nin fen beide iz ien kloekhertige moed. It iz noag dat wy dy alle stuwnen frymoedlycke aefwachtje, so schil er uwz naet oerfålle: want allyck naet wisser iz den de deade, also iz er aeaeck naet onsyckrer az dy uwre fen dy selle, dy allinne bekend iz dy yvige ienige God, wier yn wy, az wezzende dy ienige autoare fen libben in fenn'e deade, allegeare moate syyckje to stearren. Amen.

Uwt.

UIT HET ALBUM VAN *SIXTUS BRUNSVELD*, BEHOORENDE AAN Mr. *EPKEMA* VAN *WIRDUM*.

Des Bruns-velds vloeykristal, van d' hengsthoef opgesmeten
Wier guld' peerl-drups geslorp maakt heylige poëten,
En zoek' ick by d' oud Graey. Waerom? 'k Merck fijn en wis
Dat nu dat kost'lyk nat myns Brunsvelds dichtinct is.

Pan hearke to, (da BRUNSVELT by my wier)
Ney 't gaestgled luwd fen lille, luwte in lier'.
Dit 's (kâte' hy) dit 's Apoll', dy eeren my
Beschamme', ô'k wyckje', ick duwckje, ick schuwllje', ick swy.

Yn oprjeuchte njoe fen syn frjuene Sixtus Brunsvelt
iz dit schreoun fen

Santiende Selle, GYSBERT JACOBS.
't jier 1656.

AGURS BEA

ynne Spreck-wirden Salomons, Cap. xxx. 7, 8, 9.

Teane: Het daget uyt den Oosten, &c.

I.

God! trog mey-wittens wyzawgjen/
  Trien-plawgjen fen myn hert/
Komme ick for Jou troan' bawgjen/
  Ja swugjen und're smertt'/
Kom ick for Jou troan' bawgjen/
      My oertjuwgjen.

II.

7. Dizz' twae hæg-nead'ge dingen
  Bejearje ick/ fore ick stear;
Litt' my dy dogg' gelinge
  O jin-goe ljeabe HEER!
Litt' my dy dogg' gelinge
      In quea tocht' twinge.

III.

8. Weynje ydel ljeagensprecken/
Falscke æfgoadz gicke weæn:
Litt' me alle huwch'le-tecken
Yn leere in libbne uwt-tjeæn.
Litt' me alle huwch'le-tecken
Necke brecke.

IV.

Litt' my/ trog greate earmoede/
Naet dwelmje yn hong're nead'.
Litt' nin oerdwealsche oerfloede
My opborlje eyn-tinck great.
Litt' nin oerdwealsche oerfloede
My uwtwjoede.

V.

Dogge/ HEER'/ my onderstôanje
Mey brea/ ney' neadtriftz rin/
Dat ick dear op mey lôanje
Wyllst ick oppe yerde bin.
Dat ick dear op mey lôanje'
In naet jin-krôanje.

VI.

9. Dat ick/ oerfed/ t' ondiedig/
Yn 't dolle in fol forbott'/
Forwjealdje/ al t' onberiedig
Naet byllje: Wa iz God!
Forwjealde al t' onberiedig/
Onbeschiedig:

VII.

Nog dat swier' komm're quellen
  My / scheamt'leaz / bliez ynn' gaest /
Dat ick my jou to 't stellen /
  In mijn Goads Namme oontaest'.
Dat ick my jou to 't stellen /
      Gzuw'le-wellen!

VIII.

Ick hab mijn Wea besletten.
  Ick wachtje ô ljeabe God!
Jon seyne in Gaest uwtgetten
  Oer my (ô sillig lot!)
Jon seyne in Gaest uwtgetten
      My to betten.

G. JAPIX.

G. JACOBSZ.

PERSONÊLE VERTÔNINGE DER VIER GETIJDEN DES JAERS.

LENT.

Als 's werelds gulden Oog, preutsch, met hoovaerde schreden,
Was *Dwarsriems Ram* en *Stier* en *Kinder-paer* door-reden
Op goud-robijne koets, in glimp-gloor, prael en pracht
Dat 't na-denck dagh en nacht
My maelde in myn gedacht':
Gebeurde', als d'rechten, blanck-gebloosd en blond van hayren,
Begon, met schemer-lichts blancketsel-dauw te klaren
End' op te smucken 't schoon blanck purper aengesicht,
En vluchten de'e 's nachts duyster duysend oogig licht;
End' ick in 't muffe bed logh lag in slaep te roncken;
Dat voor my Juffrouw LENT, Gods Dochter preutsch quam proncken.
Sy maeckt een fiere gang, en met een asem-blas
Was 't levend' getapeet wat om end aen haer was.
't Fluweel-grond grey-groen kleed, dat van heur schouders vloeyde
Waer duyst mael duyst guld bloem-borduyrsel-kleur in bloeyde,
Welck glinster-glimd en flamd, daer sonne op sonne afblaeckt'
Apelles, Seux, end' all' hun mackers schaemrood maeckt.

't Paruyck geveder-boscht met puyck der schoonste veeren,
Daer Cijs, Vinck, Nachtegael en Leef-werk quinckeleeren,
Welcx goud-draed, krull' op krull', wijngaerd-rond rolt te gaer,
Met meenig liefflijck bloem, op't schoonst' door-loof-werkt waer,
't Blanck voorhooft dreef te rugg' d'ongure sture buyen.
Of queld 'er yets uyt Noord'? Sy helderd het uyt Suyen.
Dies bloey-bloos 't bly geblos des booms, çiraet van 't hof,
Dat bloeysel-wit en groent' stry-streeft om 't hoogste lof.
Heur Ogens bly gegluyr, met dertle lodder-loncken,
De'en ydel, natt'en droog murf minne gloedsch ontfoncken.
Heur neus- end' asem-tochts kamille-balsem geur
Ontsloot en kruyds en bloems onsienlijk' heylsaem' deur.
Heur lippen, gloey-korael, met *Nectar*-dauw beregend,
Soet hebben hem'l' end' aerd door hun gesoen gezegend.
O wonder kiesch gekus! het winter-doode veld
Herleefd', en word', in kortt' van dorr' in groen her-steld.
Heur Lippen, boven dat, suydwester swoelte bliezen
Of aemden suyver-lucht van daer ons komt 'et vriesen.
Dat deeds', om dat alsoo (soo soeckts' ons Landschaps best')
Het nat van 't lage land, in zee mocht vlien te nest.
Heur handen, die van vett' en vrucht teel-groey sap drupplen,
De'en 't weelig-wordend' vee, in lust verderteld hupplen,
Ja swemmen in de volt' van ongebonde lust,
Daer elck, op sijn manier, sijn we'er-ga'e vryt en kust.
Heur rechter 't snoeymes had, om d' overige tacken,
's Booms al t' uytspruytig hout, voorsichtig af te smacken;
Oock droeg s'egg', ploeg en spa'e, kruyd, bloembol, plant en zaed,
Vermanend' elck, op 't land, tot Land-werck dit gelaet.
Heur slincker streeld' en molck de telg'ren van de bomen,
Waer uyt Sy lockt' aldus, en deed' allengskens komen
't Uytpuylende geknop, en volgens bloem en blad,
Die bloey-blond botten uyt, gebaert door 't berstend' pad,
Heur Ooren dreunden, steeds vervult van 't tierelieren
Der menicht' dick by een versaemde vleugel-dieren,

Wier tjilperig getsjerck van veel in een gemengd
Het oor met deuntjes streeld, en 't hert met vreugden drenckt.
Heur Borsten, tot wier speen, ten middel-top, vergaderen
Al-voedsaem' en van sap bol hoog verhevene aderen,
Uyt op'ne boezem los, de'en vloeyen over d' Aerd
Het soch, waer uyt ons wordt en spijs en dranck gebaert.
Heur Voeten, tot de knien met on-gekousde beenen,
Verstapten 't natt' des Lands, van oost ten westen henen,
Of stampten 't in de grond, of spatten 't in de Locht,
En maeckten 't Land bequaem tot voet- en wagen-tocht.
Ja waer heur voet-zool druckt, en treed't in wack're broossjes,
Dat voelt dat vull't de grond met Lelitjes, met Roossjes,
Met Matelieve-krans, welck' spranck'lig beurt om hoog,
En tert d' ontelb're verv' des vocht-wolcks water-boog.
Ick hoorde 't wijll' ick 't all' soo schoon sagh groeyen bloeyen,
Der Lamm'ren jammeren manck der lodse Koeyen loeyen,
Der Hengsten brengsten onder 't Weeren bleeren aen:
En licht loopsch komt dees' Schoon' mijn bedde-spond' beslaen,
S' ontsloot heur roose mond: Ick, Ick doe d' Winter ruymen,
Dies lacht 't gansch weelig woud. 't Gediert gedost met pluimen,
Van tack op telg, voor dag, voor douw', tot God eer-singt
Dat sevenmaal 't geklanck in bosch en berg we'erklinckt.
Hoe 't Veld, door my verjeugd't, vol vreugdig juycht en schatert,
Hoe kruyd en gras op luyckt, soo korts diep over-watert,
Hoe Wilg, Esch, Braem, Els, Eyck en Olm u hooft om schanscht
En boogsch uw' hutt' om-armt, belovert en bekranst,
Hoe tot aen d' hoornen toe d' Os moffelt in de grazen,
Hoe dat de Swaen zich baeyt, hoe dat de Genten blazen,
Hoe 't all', vol jeugd verheugt, my eert en viert na plicht,
Dat siet, dat hoort, dat voelt, dat smaeckt, dat rieckt ghy licht.
Ick ben 't die 't all' verquickt. Ick ben de Minne selven.
Waer ick kom galmt de zeeg' tot aen des hemels welven.
Ick ben de jeugd van 't jaer. Ick maeck 'et all' begort,
Waer ick de gulde vloed mijns vruchtbaerheyts op stortt',

Mijn eygenschappen all' te veel zijn om verhalen.
Ghy siet des hemels gunst vol op, in my, ne'er-dalen.
Ick ben van boven af tot lust en liefd gemaeckt.
Do viel ick in heur re'en en hebse dies gestaeckt:
'k Weet, *Schoonst*, dat Ghy van God gezonden t'onzer vreugden
Des werelds gantschen kreyts geneuchlijck doet verjeugden.
Dat Ghy, om 't jaer, als zijnd' Aerds-sleutel, d' Aerd ontsluyt,
En voort brengt, uyt heur spind', een veelerleye spruyt.
Dat Ghy 'et nieuw gewas tot vrucht-geteel doet rijzen,
En soo, als Alvoedst'ress' komt all' 't gedierte spijzen.
Dat Ghy den mensch doet treen, in kruyd en gras, op 't droog,
Daer korts 'et slanter-slijck slym-slibb'rig over toog.
Dat Ghy voor schrael dorr' hooy, op stallen lam te scherven,
Het lustig Vee een weyd, vol mals vet gras, doet erven.
Dat Ghy 'et Land maeckt groen, met queeckmild lauwe dauw,
In plaets 'et van de koud alleen was vael en grauw.
Dat Ghy met kruyd en gras en blader kruyze toppen,
Als trouw' Deurwachteres, komt menigen ingang stoppen.
Dat Ghy pas na de maet, te koud niet noch te warm,
De mensch zijt aengenaemst, 't zy jonck oud rijck of arm.
Dat in en met u eerst de wer'ld is voort getogen.
Dat uyt Uw' boezem eerst de scheps'len voedzel zoogen.
Dat noch wat bij ons groeyt, door U gevoedstert, leeft.
Blijf, *Schoonst*, ey! blijv' altijd, die ons schier d' hemel geeft.
Hier met ontwaeckte ick. Maer de slaep my nauw ontweecken,
Was m', ach! de LENT ontvlucht. Heur tijd was overstreecken.
Dies dutt' ick, laes! om niet, en 't was my vruchtloos leed.
Ach die sijn tijd verslaept die mist hem eer hy 't weet.

SOMER.

'k Sat midden op een dagh (als uyt den suyden blaeckte
d'Heel-rondom-oge Son, soo vyerig dat elck haeckte
Na lomm're loof-dacx koelt'; mids elck om d'hitte schoud'
APOLL', hoe fier hy blonck in 't held're flammend' goud.)

In 't roos' reuck-geur' prieel, in schuyl-schaeu-milde bomen,
Als 'k, op den grooten stap, frisch tot my aen sagh komen,
Een manb're held van schick, van swier, van le'en, van lijf,
Ten naesten by gelijck, in 't ruw, nae dit beschrijf.
Sijn dun licht luchtig kleed, welcx slippen op-geslopen,
Wees arm en beenen naeckt, liet blaeck'ren 't borst voor open,
En toond' een taen-geel vel, met peerlen over spreedt,
Daer druyp-gewijs borld uyt 't heet ziedend lichaem-sweet.
Een Vel, daer d' heete mond des Sons staeg sterck op azemt,
Die 't met een wallem dauw, damp-roock gelijck, bewasemt.
Een Vel, glad gepollijst, dat spiegelsch pronckt en prijckt,
Daer in d' hel-gulde Son sijn ander aensicht kijckt.
Geel-groen was 't hooft begroeyd met lang golf blonde locken,
Die ook sijn kaeck en kin bepronckend' omme trocken.
Dees' ruygt seys'-schoer hy af van schedel wang en mond,
Hoe seer 'et hem vervraeyd', hoe cierlijck dat 'et stond.
Dit deed' hy, mits de hitt en rijpheyd sijner dagen,
De ruygte door sijn huyd te krachtig de'en uyt-jagen.
Sijn Voorhooft effen glad, gansch sonder fronss' of rimp',
Weerstuyte strael op strael, als 't water, Sons geglimp.
Sijn helder hupsch Gesicht, daer weynig slaep kond' duyren,
Straeld wacker driemael drie en noch eens soo veel uyren:
Ja 't scheen dat hem geen vaeck tot rusten schier bekoord',
Soo onverdroten spoeyd' hy all' sijn wercking' voort.
Sijn Neus geleeck geen goot voor slijm der hersen-vochten,
Maer een Furneys-pijp eer vol heete wallem-tochten.
Sijn Mond was all-stonds droog, sijn tong kleefd'aen de raeck,
Van smachtelijcken dorst al dronck hy noch soo vaeck.
Het welck hy hittig de'e, en dat met groote stoopen.
Want (denck eens om dees' broer) hy heeft meest uyt-gesoopen.
't Wijll' hy sich hier verhiel, all 't nat van 't lage land,
Wat vliet en flot en poel en haven brengt ter hand.
All' wat de Brouwer had bebonden in de tonnen.
All' wat de Boer vergaerd' uyt vier-voet-leven-bronnen.

All' wat ter neder goot een regen-volle wolck,
Joeg hy al gulsig in sijn nat-gier-holle kolck.
Wat sing ick! vocht van't Land! de zee kromp van sulk slocken,
En wierd soo 't rustloos' golf en scholper-plas ontrocken:
Ja d' hemel met sijn vocht de brand lescht in sijn borst,
Waer door, self d'heyden-Goon, verstickten schier van dorst.
Een weynig scheen sijn hals na d' aerde ne'er-gebogen,
Door d'arbeyd soo gewenn't: gelijck sich quam vertogen
Sijn last-gewill'ge sloof-en-tors-belusten Rugg.
(De leuyheyd was sijn walgh, van aert slaef-besig vlugg,)
Van Schouder-schoften breed. Geset en sterck van leeden.
Sijn Beenen wel gespiert, en vast, om staen en treeden.
't Sy hy-se set te schoor, wanneer hy 't lichaem buyght,
En met een gladde zeyn' 't groen-hayrig veld ontruygt:
Of dat hy op sijn neck' veel voeders hoy gaet voeren
Dat door 't sterck stappen d' Aerd moet trillen en verroeren,
En draegt soo berg op berg, op 't platte land, by een,
Gelyck d' Alcides, oud tijds, (soo het waer is) de'en
Met hande (krom en klem, vereelt met knobbel-knoesten,
Knaphandig, dag en nacht, om 't veldgewas in t' oesten)
Beklemd' hy, of de vorck, de rijv', de seyn, de sicht',
Of wat, in Somer-werck tot werck-tuyg is verplicht.
Met Voeten ongeschoeyt (of 't eelt voor schoen hem streckte)
Hy alle pa'en ontslijckte, en weer met stof bevleckte,
En ging vast overal recht deur, waer dat hy trad.
Vermits hem 't water weeck en baend een gangbaer pad.
Hem volgde d' laeste helft sijns loops, en op hem paste
Een hond, wiens hel-heet' keel, als *Hecla* voncke-baste,
Met sulck' flam-fluymend' aem' en blaeyend' hangel-tong,
Dat 't droog' opborstend' land tot wijd gaep-splijtten sprong.
Ick siende dezen held, verstoute my te vragen.
Wie sijt Ghy? waer van daen? hoe na geweest uyt jagen?
'k Jaeg', maer op and're wijs', als 't wildvang met een hond,
Dies (seyd hy) let op mijn bedrijf van stond tot stond.

Ick bent, die u, om her, door mijn bequame tijden,
Bestoov' met heylsaem warmt, voor koude lucht te lijden:
Die onder u het Land, end', om uw huys en schuyr,
Doorwarm' en queeck en stoov', met mijn onsichtbaer vuyr:
Die pèer, pruym, appel, kerss', gras, beessje end' ayr kom verven
En doe s' en groter schorss' en malzer steelen erven:
'k Hermaeck 't groen roerlooz' land ten goud-geel' droge zee,
Wiens wuf gegolf beweegt van d' een in d' ander stee.
Doe d'Aerdpot, met mijn vuyr fruyt vruchten murru koocken,
En 's huysmans klamme hand het oogst-geweer bestroken,
't Vlack' Wey-land Ick bebult met bergen van nieuw hooy,
En 't bouwland Ick bebouw' met heuvelen van strooy.
In 't korte, 'k ben degeen die meest en best kan voeden
En menschen en 'et vee, met allerleye goeden,
Met gras, hooy, honing, brood, bier, boter, melck en kaes,
Dies noem ick my te recht *der dieren voeder-aes.*
Ick smolt schier t'wijll'hy sprack, in sweet, dies ick hem kende,
En rechte mijn laf lijf aem-hijgend' over-ende,
En veegde 't walmig sweet-nat, met mijn neus-doeck of,
En na een heusschen groet weer seyd ick, Met verlof:
Ghy syt die 't vocht verdroogt, die 't land door splijt in hetten,
Dies rijpt de vrucht. Ghy doet van ampt en plaets versetten
De koud'. Verborgen dringt u vyer door 't Aerdrijck heen,
Door boom, loof, kruyd en gras, door sand en keyzel-steen.
't Verweend' groen bloemrijck kleed, daer *Lent* me plach te pralen,
Komt Ghy met geele zy', met glimprijck goud bemalen.
De Schuyren packt Ghy vol met vee- en mensche-voer,
En kroont, met nutte waer, den arbeyd van den boer.
Doch, met een woord geseyd, O aengename koomer!
O wel-komm' nutte gast! O 'k merck' Gy sijt de *Somer!*
De *Somer* die ons all' van God gegeven is,
End' ons, voor 't gansche jaer stoffeert den vollen disch.
Hy weer: Ick bent. En dat ick 't ben dat suldy kennen,
t'Wijll' PHEBI rap gerit *Krabb'*, *Leeuw* en *Maagd* door-rennen,

't Wijll' woon ick hier by u, doch anders nimmermeer.
Elck let, dies, op den tijd, de tijd en keert niet we'er.

HERFST.

De Minne moeder sterr', die voor glanst 's hemels ogen,
Soo flux de vliende Son is achter duyns getogen,
Blonck nau, met vlauw gestrael, van 's derden hemels plecht,
Als tot my dus een Vrouw' heur gang heeft aangerecht.
't Gevlecht en vael-kruyn hayr, door regen-buye loogen,
Begoten en verbleeckt, 't welck schaersch hadd' tijd om droogen,
Dat had se meest bedeckt, of met een warm kaproen,
Of Deensch of Duytsche muts, of ander oud fatsoen.
Alleens was oock bedeckt, bedoeckt, bewoeld, bewimpeld
Heur Voorhoofd, dat 's tijds ploeg al vrij wat bad door-rimpeld;
Dat (als 't Gesicht ook) scheen eer streng als alte soet,
Gelijck, ontrent de wasch, de wijfs veel zijn te moed.
't Gesicht dat veeltijds leeck, tot sluytens toe, bekropen
Van buyens duystre vocht door-geeseld en bedropen,
Ontvlood een peerle stroom, een cristaline beeck,
Die druyp-en borll'-wijz' langs 'er kaken nederstreeck.
Heur pimpelpaersche Neus, een goot voor vochte druypen,
Door 't steeds langwerplig slijm en slanter snot uyt sluypen,
En snootse niet alleen, maer wreef en kloud' en scheuckt',
Mits wijn-puyst peuckel-vyer die kittelde met jeuckt.
Heur wangen, sluyck van schick, 't mals' fruyt persl' in de ronde
En tand-geknauw socht weer t' ontleegen staeg heur monde.
Soo dat elck kaeckbeen haeckt, van malen moe, na rust,
En 't eggig vijs gebijt na spijs heeft geenen last.
Heur oren, na bene'en, al lager lager hellen,
Want, door-geboort, hun reckt 't gewicht der slinger lellen,
En hangs'len, peerlen niet van maecksel peer's gewijs,
Maer peeren selfs, die verr' verwinnen peerlens prijs.
Een hals çier kranst' heur hals, niet van glad roode k'ralen,
Maer App'len, die Natuyr soo acrtig wist te malen.

Dat purper, zoo schaerlaeck', roblijn of rooze-krans
Geleeck by 't blond gebloos des Appel-snoere glans.
Heur Borst-lijf schoon bewerckt, met fruyten, fraey na 't leven
Heur Jackj'en vaele keurs glomp, in 's gelijcks beweven.
End' onder om heur Rock een kronckel-baren koord,
Van Wijn-ranck bla'en en tross' praeld', drie-mael omgeboort
Heur Schorttel-doeck end' oock heur zijdens kleeder-sacken,
Waer in Sy, van elck fruyt, veel stoppen kond en packen,
Vertoonden, mits sy reeds stijf waren op-genaeyd,
Dat 't swaerder was als wind dat hun had vol gewaeyd.
Wie sou 't verander-snell' gelaet of kleed uyt-beelden?
Ontstadigh al den dagh. Soo Sonn'-gestrael heur streelde,
Bly sag se. En norde 't Noord, soo pruyld se', vuyl besmet.
Dan bly, dan stuyrsch, dan hupsch, dan morssig, dan weer net.
Flus stond de kap in schick 't hayr puntig op-gestreecken,
En neus en mond hiel op van al te vochtig leecken:
Maer, in een ommesien, daer donderde, weer op
Een stuyr'e onguyre buy, ontstellend' haer de kop.
't Hayr was we'er ongedaen, end' hing, om 't hooft, gefloddert;
't Oog sag grim-grauw; de mond stond fits; en 't kleed bemodderd
Was glad en nat, na 't werck: mits Milós moker vuyst
D' Os klonck ontrent de ster, dat 't leven strax verhuysd',
Sy daetlijck, rad ter hand, en drock met water plasschen,
Om 't afval van de Koe en 't Swijns geweyd' te wasschen,
Wier nare moord-kreet stomt door 't sissen van hun bloed,
Dat d' hemel dies een zee vol tranen storten moet.
Eerst hadd' heur rechter hand geschudd't de swang're boomen,
En de'e van boven af fruyts hagel-klater koomen,
Als slincker steld in 't werck, ploeg, peerden, egg en saed,
Of grippelde de tuyn, om 't moes, tot mensche baet.
Heur een en ander voet, van druyven-trosse-kneeden;
En stampend' in de kuyp t' ontsappen end' ontleeden,
End' allerley' mals fruyt dat Sy, om 't oirboor, trad,
Was van sulck merg en zap besoedeld en bespat,

De *Schutter*, *Chijron* self, waer me'e s' een wijll' verkeerde,
Voor 't huyzelijcke quael, haer de genees-kunst leerde,
Dies maecktse voor elck een, en bus en vles gereed,
Voor kack-hiel, hoest en brand, en ander winter-leed,
Sorgvuldigheyd heur geest op alles dede letten,
Het melck-mild hooren Vee de'e s' op de stallen setten,
Met vlegels over al sy dorsschen liet 'et graen,
Men sagh se sonder wan, sack, schepel selden gaen.
Dan sackt se rog en terw'; dan maelt se koorn; dan mout se;
Dan broud se winter bier; dan kuyp, en roock-vleesch sout se;
Dan loed se branding dat de benn boog na bene'en;
Dan schaft se laken, baey en bont, tot winter-kle'en. enz.
En mits S' had in den arm een grooten hoorn geladen,
Waer in se van elck fruyt een staeltjen had beraden,
Daer sich een buyskool toond', pee, peer'pers, pijnsternaeck,
K'root appel, raep, quee, druyv', all'voedsel-vrucht van smaek:
Soo dacht ick: Dees' me-Vrouw', sou die wel mogen wezen
d' Oud' AMALTHEA, daer w' in 's Dicht'ren deun van leezen,
Uyt wiens vrucht-volle hoorn JUPIJN wierd op-gevoedt?
Doch mits dat deuntjens zijn ontsloeg ick 't mijn gemoed,
En dutte, en stond bedwelmd in schroom en duyst gepeynsen.
Hy eyndlijck, naeckte my, en sprack: Waer toe dit deynsen?
Waer toe houdt ghy u noch van my, dus af gewendt,
Daer ick, tot heyl en nut, myn tijd u blijv' ontrent?
Waer 't dat ghy, door 'et bitsch en 't fel en hittig branden
Des Sons niet braden soudt, als 't volck in d' Indy-landen,
Dat doe ick: end oock dat dat 's winters strenge kouw
U niet in ys her-schepp', dat u meest krencken zou.
Ick bent 't die Somer-vuyr met Winter-ys kan mengen,
En die, gematigt, t' saem u tot een lauwt aen-brengen
Dat menig oock door droogt' niet uytdorr' noch verstick'
Dat schrijv' Ick my vry toe, die 't land we'er vocht beschick'.
Weer vocht beschick, en dat door dien ick alle slooten
Uyt wolck' en lucht-born vull' met milde regen-gooten.

Elck vrucht boom oock, en meest, elck wijnstock u verstreckt
Een beeck waer uyt ghy 't sap, tot soete teugen, treckt.
Dat u oock 't wacker licht niet meer soo laet kan letten
Van rust en lust des beds, en vroeg 'er af doe setten,
Weet my dat vrylijck danck: mits ick in Schalen hangh
Eerst effen dag en nacht, daer nae de nacht maeck lang.
En dat ghy, om den brand des levers te verdrijven;
Niet meer en hebt van noo u selfs, met sieckt te grijven,
Door koud en rauw geslorp van melck of ander nat,
Neem dat, en houd't van my, als weet'looz' rijkdoms schat.
En dat uw' kost en dranck, door menigte van muggen,
Niet meer bedragen word't, en ghy oock, door hun pluggen,
By dag en meest by nacht gepriemt word't als voor heen,
Beken dat oock van My t' ontfangen als een Leen.
Voorts, is u brood-huys vol met aller leye granen?
Doet Oss'e-en Vercken-vleesch uw' kuyp 'et bersten wanen?
En geeft uw' souder-balck, door 's brandings last een kraeck?
Houd dat van mijne gunst, tot u, geen kleene saeck.
Wat schudd' ick van 't geboomt een veelerley' ooft-regen?
Ja watt'er van my koomt is heyl end enckel zegen:
't Verhael en had geen eynd. Siet deez' voll' hoorn, een schat
Van 't geen ghy wenschen meught. hier is van alles wat.
Ick ben de sorgb're *Herfst*, gelijck ghy kont bemercken
Aen mijn sorgvuldig, vroed en nutrijck heylsaem wercken.
Die my geen acht en slaet, 't is reden dat hy treurt
Wanneer een vroed gemoed veel soet en goed gebeurt.

WINTER.

Eens nachts, als 't duyster had geblind-hockt Vee en volcken,
En 's hemels toortsen uyt-gebluscht met vochte wolcken,
Quam, met een naer gekrijsch, en bolderwinds gedruys
Behageld en besneeuwd, al razend' in mijn huys,
Een ouden korssel-kop, bits, wreed om sien en hooren,
Die met een dorren boom sijn wanck'le tre'en moest schooren

Een ijs-grijs schuddebol wiens 't sidder-le'en-gestel
Gedost was met et bont' eens Waey-gats beere-vel.
Een ruygge Russen muts sijn sneeuw-wit hooft bedeckte
Welcx hayr als witte wol tot op sijn schouders reckte
End' over d' ogen hing. Welcks ogen, hol en rood,
Een hagel-paerle-buy, een regen-beeck ontvlood.
Sijn wenckbraeuw, hayr en baerd be-yseld en bebacken,
Stond pieck-puntsch uyt-gesparr't, als ijsre verckens tacken.
Sijn' hier en daer een tand, die in sijn kibben stond,
Met Oyevaersch geklep klinck-klaterd in sijn mond.
Sijn mond, wiens lippen schier van verv' en schick als worsten,
(Seer pijnlijck, door de wind gegeseld en geborsten)
Sijn tongen stam'len de'en, en babb'len, haf, haf, haf,
So datmen twijffl'len moest of 't spraeck leeck of geblaf.
Sijn wangen diep gevronst, vermagerd en verkrompen.
End' als kerbonckelen d' ijs-kegels neder-plompen
En druypen van de tip sijns, seer nae g'lijcke neus,
Na 't roo kalkoene blib, wanneer 't klock-dier is beus.
Sijn asem, long-geblas en neus-gaet' snoffel-snuyven
Bebackten 's Waters rugg' met glas-verstaelde struyven,
Wier korsten quaelck Vulkaens bijl klieven kost van een,
En daer m' op schaetst en rodst met narre-paerde sle'en.
Met handen geel berookt, verkild, krauwd hy in d' hayren,
Sijn waggel-beenen bont aent 't vyer bemarmeld, waren
Drie dobbel overkoust. De hack-vervroose voet,
Met doecken omgewoeld was breed getoffel-schoet.
Maer(wonder!)'t lijf, soo 't scheen, sich schei-deeld'van malckander,
Mits 't een lit dit werck doet, werck dat doen t' weer een ander:
't Wijl dees' voet op 't glad ijs schaetst, glibber-glijdt en rijdt,
By 't smoddig asch-vyer die sijn geel schoen schrockt en slijtt,
't Wijll' dees' hand besig is met ys en sneeuw' te schocken,
Hangt geen' by 't roet-roock vyer sijn taenig vel te schrocken
En t' wijll' sich d' eene zy by 't vyer wat wel gevoelt
Kreeuwt d' ander, schruckt en krimpt van al te groote koelt'.

Dies eer hy noch vertrock, met vorst en dwerrel winden,
Had hy al meest geleegt ons, wel voorsiene, spinden:
En 't geld, dat ick, in 't sweet des somers, hadd' gehoopt,
Had hy, in sijnen tasch, al fijntjes, op-geknoopt.
Het vleesch, waerom in herfst, moest Os en Vercken sterven,
En dat m' in kuyp en sout bewaerde voor verderven,
En wat 'er meer in huys tot voor-raed was gekocht,
Had hy, met grage tand, in hollen balg gerocht.
En turf en hout, daer me'e men heerd en vyer moest azen,
Had hy, in yd'le roock, ten schorsteen uyt geblazen.
Doch daerom niet getreurt! Mijn *Lent'* begon ick naeckt,
'k Ben, echter, *Somer*, *Herfst* en *Winter* doorgeraeckt
Met noodlijck lijfs behoeft'. En laet ick, in mijn sterven,
Niet veel, veel minder twist om deelen voor mijn erven.
Geluckig is de mensch die 's Werelds winter endt,
En vaert daer op by God in 's hemels eeuw'ge Lent.

*

REEDEN-KRACHT.

Door 't *a* Woord is 't woord-begaefde en woordlooze *Al* geworden.
Door 't *b* Woord blijft 't heel' geschep in welgeschapen orden.
Door 't *c* Woord wierde eerst de mensch recht re'enrijck reyn vergult't.
Re'ens grond is 't *d* Woord dat Heem'l ende Aerd' met weetklanck vult't.
Maer Re'en was nauw, helaes! in 's Wereldts bouw geboren,
Als re'en door *e* schijnre'en scheen als in den dop te smoren.
Dies dubt recht waerde re'en voor helsch kromme onre'ens klanck.
En re'en wierde overre'en door lust, list, Duyvelsang.
f Siet daer, ach! 't reed'lijck *Dier* flus re'enrijck rauw ontredend,
Ende uyt recht' redens ren spoorbijster buytenschredend'.
(O! daer de reden holl't staen Heem'l ende Aerd gekant't;
Daer ment * Clymenes breynlooz' Loer de Aerdbol in brand.
g Daer houwtmen duymen af tot aen 't self duym afhouwen.
h Daer rooftmen Teelders troon en schendt vroom' vaders vrouwen.
† Daer woedtmé als Schrickdier, als stormschuym van vors gegolf,
Tot huyd, hand, hersse end' hert verwrevelt in een Wolf.)

---

a Psal. 33. 6, 7. Joh. 1. 3. Heb. 1. 2. *b* Joh. 5. 17. Colos. 1. 17. Heb. 1. 3. *c* Pred. 7. 29. *d* Colos. 2. 3. Esai. 11. 2. *e* Gen. 3. 4, 5. *f* Gen. 3. 21, 22. *g* Recht. 1. 5, 6, 7. *h* 2 Sam. 15. en 16. 21, 22.
* Ovid. secund. Metam. † Metam. lib. 1.

Wat raed deez' wanre'ens warr? 't Selfstandig WOORD, Gods *reden*,
i Gods *Soon*, God *self* neemt God en mensch we'er te bevreden.
Waer van de eerst' re'engalm roept (ô troostrijck' zegenre'en!)
Het k zaed der Vrouwen zal der Slangen kop vertre'en.
Deez' re'en hoopanckerd hecht en klem. Wierd KAIN geboren?
Eerst' Moeder juycht: *l Ick heb den man van God* verkoren.
En schoon S'et in den held-persoon blind heeft vermist,
Sy waer in 't waer' *geloof* der *Godspraeck* niet vergist.
m Op dit geloov' heeft NOE in de *Arcke* omher gedreven:
n 's Geloov'gens *Vader* vreemd gesworven all sijn leven,
o Wiens Soons *Soon* 't hooft lag ne'er hooprustig op dit heyl.
p En d' *Harp-Held* leund 'er op langs all sijn lijden-veyl.
q 't Was gloeyende Ovens bluf voor *drie* in flamm' gesmeten.
r 't Was oudtijds hoop en heul der *Heyl'gen* en *Propheten.*

Als Gods broos zondsieck volck van 't heylpad glee, misleyd't,
Het heeft op dezen grond zonds vuylniss' schoon geschreyt.
Van *s Gilgal* kwam Gods Boo tot *Bochim* redeneren,
Dies 't zondberouw droev' volck in traen scheen te verteren.
Wen eens de gulde mond van *t* HANNAE *Soon* ontsloot
Gods Schaer voor God 'et natt met emmers gelp uytgoot;
Als: Heer! wy hebben diep in droeft' herts sluys ontsloten,
En boetnatte als een beeck langs ooggoot uytgegoten.
Wie weet ziels zondvloed niet die *Godskaer* is ontgaen,
Toen *u* Echtbreucks muck en moord door NATHAN wierde ontdaen?
Wat meer: Gods redenkracht kan godlooz' herten breken,
Datse av'rechts, loom van swier, log, laf in tranen weken:
Siet eens de in zond verkocht' hell-brok; boetbootsend' guyt,
Siet *x* ACHAB in den sack ange oogloog leecken uyt.

---

i Psal. 40. 8, 9. Hebr. 7. 22. JER. 30. 31. *k* Gen. 3. 15. *l* Gen. 4. 1. *m* Heb. 11. 7. *n* Heb. 11. 8. *o* Gen. 49. 18. *p* Psal. 4. 9. *q* DAN. 3. 25. Heb. 11. 34. *r* LUC. 10. 24. 1 PET. 1. 10. *s* Recht. 2. 1. *t* 1 SAM. 7. 6. *u* 2 SAM. 12. Psal. 51. *x* 1 Kon. 21. 27, 29.

Merckt we'er 't recht' sack ende asch, (vee, Vorst, volck, zuygelingen)
't Eernst-vastend' *y* *Nineve* ten Hemel binnen dringen.
d' Onmenschelijckste mensch, eertsch grootschaten * *Macedon*,
Die and're wer'lden waende eer de eerst hy halfweeg won:
Die Zee en Zee inslorpte, en slockte op Land en Landen,
En nam, heel' Werelds Wolf, d'heel' Wer'ld op heersch-heet' tanden.
Deez' Rijcken Veelvraets vlagge en dagge doock diep ne'er
Voor Kerck-kleed, re'en en glimp's Hoog' Priesters van de AL-HEER.
Tot her de † *Jagers* Gods 't erweeld' *Wild* Gode vingen.

Nu komt 's WOORDS *z* groote Boo voorloopend' redendringen
Die duyzend duyzenden met *Jordansch* doopsproey sprinck't,
t' Wijll' duyzend duyzenden boetplichtig zond verdrinck't.
Hy siet, die ABRA'M sagh *a* geloov-oogsch voor sijn Rots aen.
Hy bromt: *b Siet daer! ô! 't* lange in hoop verwacht' *LamGods* staen
Dat's Werelds zonden torst. Met gaen d' heyl-lippen op
Die *c* maetloos zijn bestort met Geest-gunst zegensop.
Met komt de RE'EN *der re'en* met macht van re'en uytbreken,
d Dat noyt een mensch een mensch soo bondig hoorde sprecken.
Met wijst *e Selfs-heylwegh* ons verlooren heylweghs baen.
Selfs-waerheyd, *Leven-selfs* wijst Waerheyds Leef-born aen.
(Maer van 's WOORDS wond're da'en, in 't vleesch gedaen, prijspreecken,
Gelijckt der Lichten Licht een lompe Lampe ontsteecken.
f Sijn borstleg-Lieveling, die 't Arend-oogd insiet,
Betuygt, dier boecken veelt' bevatt de Alwereld niet.)
En na hy voor ons droegh *g* Gods draeglooze ongenaden,
Ende *h* ons ten zoen met God, sich liet aen 't Vloeckhout braden,

---

y JOH. 3. 7, 8. *z* MATTH. 3. 1, 2, &c. *a* JOH. 8. 56. *b* JOH. 1. 29. *c* Psal. 45. 3—8. JOH. 3. 34. *d* JOH. 7. 46. *e* JOH. 14. 6. *f* JOH. 21. 25. *g* 1 Thess. 1. 10. ESAI. 53. 5. MATTH. 8. 17. *h* MATTH. 27. 46. 1 PETR. 2. 24.

* JOSEPH. Antiq. lib. 9. cap. 8. * MATH. in 3 Monarch. * SETH CALVIS. Chronol. in de derde Monarchie. † GATAK. tom. 2. pag. 257.

Sond hy nieuw' † *Visschers* uyt (die oudtijds *Jagers* sand)
Dit ving niet nu en dan wat *Wilds*, maer 't hele *Wand*
Vol *Visschen* voor den Heer. *i* Als Pingstervuyr met talen
Kliefd-tongd quam, hoofd voor hoofd, op *Menschen-visschers* dalen,
Sijn duysenden bekeerd, door wond're taelre'ens klank:
Sulck wonder werck wurck't 't WOORD in eerst stonds *Mensch-visch-vang*.
Als Gods verkoren *Vat*, der Heyd'nen heyl'ge Apostel,
k AGRIPPAE preeckt' van CHRIST, sijn re'envliet vloeyt soo kostel
Dat d'Heyden, FESTUS, vrucht, en ducht, d'held raest, maer mist,
Wijll' 's Konings hert by-nae beweegd wierd tot een Christ.
(O mond! welcks Hemel-tael doorhonighd, talloos' talen
In CHRISTI koy te hoop soo zaligh wist te halen!)
Hoe bondig bonsd'et woord van *Nectar*-tongde * AMBROOS,
Toen, met Vorst DAVIDS val, sich sust Vorst THEODOOS.
Gaet, seght hy, *Keysar gaet, doet bloedsuyp kaken banen*
Met boetvliets oogsilt; baed uw bed, als hy, met tranen.
Dat trof 's Vorsts God-week hert, hy daelt van 's Heeren disch,
Tot dat hy we'er met God bevreed't voeld sijn Gewiss.

Maer sang ick van 's WOORDS woede aen die hem selfs *l melaetsch loog*.
Of aen *m* schijnheil'ger tong, die LOGH op stond en plaets boog,
Met *lijf* en *wijf* in 't graf. Of aen 't moord-brullend' heyr,
n Dat, met verstockten Vorst, verstortte in 't Rode meyr.
o Aen CORAH met sijn vloeckverwants in de Aerd' versoncken.
p LOTS spotters; verckens, die in *Sodoms* boggervoncken
Brood-dronken branden; tot Gods grim brandbraeckte, en fel
Golp uyt den Hemel, op hunn' brand de brandend' hell.
Of blick van 's hoogsten hitt', toen ‡ stijf kaeck ketters backuys
's WOORDS Godheyd lasterloeyde, en liet 't gedermte in 't kackhuys.

---

i Hand. 2. 3, 41. *k* Hand. 26. 27. *l* 2 Kon. 5. 22, 25, 27. *m* Hand. 5. *n* Uyttocht 14. *o* Telling 16. 22, 23. *p* Gen. 19.
† JAC. de vorag. in ANDR. serm. 4. * THEODOR. l. 4. Tripart. 9. AUGUSTIN. l. 5. c. 26, de Civit. dei. ABB. URSP. pag. 124.
‡ VALAT.

Of als ‡ vervleeschten droes, met Hemels pijl doorwondt,
Sich overwonnen brulft, als huyl uit holl' hels mond.

Sang'k hoe Gods Lamm're bloed bespatt' moordmuyl en tanden
Der wolfsche onjóòn en Jóòn: Of laest; 't woen wurgen, branden
Des *Tegenchrists*: die 't bloed uytgiet als bloedrivier
Der bloedgetuygen Gods, die CHRIST staen bloedig dier.
Waer eynd? En t' wijl heeft noyt Gods Kerck Gods taele ontbroken,
Hoe moord-wre'e de Oude Slang sich wijds kieuws heeft gewroken
q Met helsch uytbraeckael swalp; Dat CHRISTI baer-bang' Bruyd
Wel dreef in 't woest' ter schuyll, maer noyt ter Wereld uyt.
Rechtstonds quam deeze of die, of verre, of bend gelegen,
Uyt deeze of gene hoeck hel wijsen 's Heeren wegen.
(Hapt haet hunn' brock, en breyn, en braeckt' et brusch aen 't swerck?
't Vruchtzalig martelbloed is *saed*, de asch *mes* der *Kerck*,)
Dan redend' ⁎ WALDUS, *WICLIF, † HUS, PRAEG, naest-eeuwsch ‡ LUTHER,
‡ CALVIN, en duysend thans, en luycken 't licht Gods uyt 'er
Stick, schrick, dick, duyst're drab der mensch gevonden Leer',
En kandelaren 't op re'en vastheyds Luchter we'er.
Dies bralt de *Waerheyd* wijd en wit in soo veel Landen.
Gods *Bondboeck* muf vermorst, gloort we'er in all mans handen,
(Vorsch eernsthaft' Christen, als oud-eed'len *r Bereëns*,
Of Leeraer Gods-re'en reed't, of raep-re'en van den mensch!)
Met menig stichtboeck.

Siet hier me'e ten Persche uytperssen
Een *Werck*, recht Hemelsch *Mann'*, gekneed't door *Engelsch* herssen,

---

q Openb. 12. 13—16. *r* Hand. 17. 11.
‡ SOZOM. l. 6. c. 7. &c. 10. Hist. trip. ⁎ Chron. CARION. l. 4. Anno CHRISTI 1154. & seqq. PH. M. ALDEGON. in tafereel der religions geschill. 3. deel, 11 c. wijst aen eenen BARTRAM, Anno 840. JAN LESCOT, Anno 860. ULRIG, Bisschop tot *Ausb.* Anno 960. BERINGAR, Anno 1039 en in 't 12 c. ⁎ PETRUS VALDUS. * Anno 1380. † Anno 1411 tot 1415. ‡ SLEIDAN. l. 1. Anno 1517. ‡ Geboren Anno 1509. tot *Noyon* in *Picardie*.

(Door NOLLIUM vertaeld, trouw' Herder van Gods Vlock)
Gelijck schoon Dageraed met floncker Sterre rock,
Met Paerleglimp, Korael, Karbonckel, Rooz, Robijnen,
Blanck, als 't op sneeuw-wit krijt, self *Brithland* komt beschijnen,
In Ne'erduytsch; Nederduytsch 'soo Duytsch ten Leer': en licht
Met reden na Gods re'en, ende uyt Gods re'en. Dit sticht
All' wat te stichten is. Wel dien 't met vlijt doorneuzen!
s Hier vindtmen SAMGARS knods, om zond den kop te kneuzen,
Welcks bof slaet slag op slag, en bonz op bonz, en beuck
Op beuck, tot Gods Kamill geeft God-lief geur en reuck.
Souw 'k 's gouden wercks waerdy' lofruchtig lof ophalen?
't Was of ick met wat kools af bootsde Sonnestralen.
't Was of ick redens zee cierd met een druppel nat,
Ende of ick in een Tuyn vol bloemen wierp een blad.

Men singt: * AMPHIONS Feel en taeltoon *Thebe* bouwde,
En steen, en stijl ten stijg van toorn en tinne op-stouwde,
Dat 's wildsang: Waer is 't; dat ten levendigen steen
Van *t* 't Nieuw' *Jerus'lem*, mensch-hervormt Gods Geest en re'en.
In *Tempe* † ORPHEI sang en cither-slaen de'e komen
Swijn, Tijger, Los en Das, gevogelt, bloem en bomen
Ten opmerck: Wind-slaen was 't; welck 't domme oor kitt'len gaet,
Tot ⸸ BACCHI bulderbeuck bits kop en klanck afslaet.
Deun-dicht: ⁎ ARIONS Luytgeluyd menn' 't Visch by de oren.
Laet ‡ LINI Liergetier Lucht, Land en Lack doorboren.
* *Meermeyssjens* tockelt Zeeliens sotte oor uyt den plasch!
Deugd dompt in ducht 't wyse oor voor sulck sang met week wasch.
Maer Isr'els *u* Sangers *jeugdbedrijf* was 't, Woud gedrochten
Verworgen, (voorgrim voor die 's Heeren volck bevochten)

---

s Recht. 3. 31. *t* 1 PETR. 2. 5. *u* 1 SAM. 17. 35, 49.
* HORAT. in arte Poëtica. APOLLON. RHOD. l. 1. Argonaut.
† OVID. Metam. lib. 10. ⸸ NASO Metam. lib. 11. ⁎ PLUTARCH. in 't bancket der 7. wijzen. HERODOT. lib. 1. ‡ HERMODOT.
* HOMER. Odis. ULYS. lib. 12.

Van *Gath* slaen reppend' rots in romp, Helhond in hert:
† En man zijnd', Heyren meer als HERC'LES mans benart.
Sijn herp hompt Hellhexe uyt *x* sin-wrev'len Vorst. Wat meer is,
Smeed't *y* de Almacht blicksems in de vuyst tot sijn verweerniss'
Haelt d'Hoogste uyt hoogst'hoogt'ne'er, gewapend met de wraeck,
Op wiecken van de Wind, voor sijn gerechte zaek'.

z 'kSwijg'hoe't heldheylig woord's WOORDS kudd den *Nyl* ontleyde,
Sulcx sag de zee en vloed, en sich ten voetweeg scheyde;
De Beeck weeck rugg'lings; Berg en heuvel hoog van top
Bewoog sich wuft en sprong als radde Rammen op.
En *a Wijsheyds waerre'en* weydt t'saem Wolf en Lam in vreden,
Doet Beer en blode Koe, Leeuw, Kalf t'hoop legersteden,
Dat Geyt en Leuwpaerd leeft in vriendschap, Leeuw ende Oss'
t'Saeme eten stroo, het kind den Slang foolt veyl'g en los.
Sy plant vol *b* Ced'ren Gods, Gods Lusthof. *c* Ja selfs d'Heem'len
Verblijden hen 'er in. d'Aerd lacht. Bruysbaren weem'len
In't grond'looz' diep van vreugd, door donderdreun op strand,
Met all' wat in 'er woelt, gelijck een zegebrand.
'tVeld hupp'le-danst. 'tGeboomt des wouds juycht. *d* O hertknederss',
O *e* Planthand van't geloov', *f* Geestdrucksel, *g* Zielbevrederss',
h Herbaertuych, *i* Kana'nstael, *k* Basuyn der zaligheyd,
l Zielmelck, *m* Recht levens born, *n* Licht dat langs d'heylweg leydt,
o Oogzalv', *p* Verganck'loos zaed, *q* Dagleyderss', *r* Nachtbewakerss',
s Gods zegeningen boeck, *t* Godshamer, *u* Schaeuw-wegs blakerss',

---

x 1 SAM. 18. 10. *y* Psalm 18. 2 SAM. 22. *z* Uyttocht 13. 3. Psal. 114. *a* ESAI. 11. 6, 7, 8. en 65. 25. *b* Psal. 80. 11. en 104. 16. *c* Psal. 96. 11, 12. *d* Handl. 2. 37. *e* Rom. 10. 17. *f* 2 Cor. 3. 3. *g* Handl. 16. 28. *h* 1 PET. 1. 23. *i* ESAI. 19. 18. *k* Rom. 15. 4. 1 Cor 1. 21. *l* 1 PET. 2. 2. *m* Psalm 36. 10. *n* Psalm 119. 105. Bysp. 6 23. *o* Openb. 3. 18. *p* 1 PET. 1. 23. *q* Bysp. 6. 21. *r* Bysp. 6. 21. *s* Deut. 11. 26, 27, 28. *t* JERE. 23. 29. *u* Psalm 23 4. Psalm 27. 1.

† BARTAS 2. W. 4. D. zegetekens.

x Laefkroes voor 't laf hert, *y* Wijsheyds Disch, en Wijn, en spijz,
z Verquickmild Appelsap van 't hemelsch Paradijs,
a Gods glori-spiegel, *b* CHRISTI schilderij, *c* Gods sporen,
d Des Heeren rechten, *e* Waerheyds woord, Voor hoorende ooren
f Kracht Gods ter saligheyd, *g* Bly' maeckbr' en van Gods soon,
h Vorst CHRISTI Rijckstaf, *i* Mie van Vrede, en *k* Glansgloor-schoon,
l Heel-Balsem *Giliäds*, *m* O sleutel 's Rijks der Rijcken,
n Gena' e tij'ng Daer de *o* Wraeck-kreet ABELS voor moet swijcken,
p Herts tref-schicht, *q* Woord der Leer', *r* 's Geloofs, *s* Beloftenis',
t Gods Gunst-woord, *u* Honingseem, *x* Trouw troost voor 't bang gewiss',
O WOORD! ô *Re'en!* wat re'en beroeyt u? *Arm Athenen*
Duyck. Deys DEMOSTHENES. Suff ZENON zender zenen.
Hier 's SOCRÂTS soet gezeg, HOMÊRS blind held-gedicht,
Hier 's ARISTOTEL, PLÂT', en CRÂT' en CÂT' te licht.
En CICERO wiens re'en oud *Romens* Raed doordond'ren,
En MÂR' en NASÔS sang, wier alle eeuwe oren plond'ren,
En zedig SENECA, en puntig EPICTÊT,
Zijn by *Selfwijsheyds* re'en, als redenranck outreed't.
y Gods re'en is een rappier dat hert en nier' doorspeet't.

G. JACOBS.

---

x Hogel. 2. 5. *y* Bysp. 9. 2. *z* Hogel. 2. 5. *a* 2 Cor. 3. 18. *b* Galat. 3. 1. *c* Psalm 17. 5. en 23. 3. *d* Psal. 19. 10. *e* Psal. 45. 50. *f* Rom. 1. 16. *g* Rom. 1. 9. *h* Psal. 110. 2. *i* Ephes. 6. 15. *k* 1 TIM. 1. 11. *l* JERE. 8. 22. *m* MAT. 16. 19. *n* Hand. 20. 24. *o* Hebr. 12. 24. *p* Psal. 45. 6. ESAI. 49. 2. *q* 1 TIM. 5. 17. *r* Rom. 10. 9. *s* Rom. 9. 9. *t* Handl. 14. 3. en 20. 32. *u* Psalm 19. 11. *x* Psalm 23. 4. *y* ESAI. 49. 2. Hebr. 4. 12.

OP EENIGE H. ENGELSCHE,

VERDUYDSCHTE,

LIJCKLEER-REEDENEERINGEN.

Oudtuyge, oytsuffe Seyzenswajer,
  Brusch' maek- en breek-al, barsch te been,
  Uytlegg' van duyst're voorseg-re'en,
Bedilal, Blondbluf, Jeugde majer;
  Na dien, onachterhaelb're *Tijd*,
Ghy *doen* en *ding* kauwt, klipp' doorkerv' kling,
Wàt 's heylst', wat 's nutst' voor zond'ge sterv'ling,
  Drucks *traen*, of *lach* van weeld die glijdt?

Mijn Moeder *Waerheyd;* of mijn Dochter
  Waerachtigheyd, die 't vuyll' bedeckt'
  Muts, masscher, momme en Moff aftreckt,
En brengt (in spijt van Loch en Drog) ter
  Bestemder stond 't bestelpte in 't licht:
En weet van vleyen, verven, veynzen,
Van anders seggen, anders peynzen:
  Hoort hoe se u geeft recht onderricht.

't Is beter gaen in 't huys vol treuren
Als binnen weeldwand waer men brast.
Hoe? (we'erwoord't Wufhooft) gaet dat vast?
Daer dutme, ach! met beloocken' deuren:
Maer, *hier*, ha! swemtme in smaeck, en spel,
Ende eya-juich: Werd' niet geprezen
't Gull' *weldoen, met een vrolijck wezen,*
By wijsten Vorst van *Israël?*
't Werd'. Maer de *Koning* aller *Wijzen,*
En *Wijsten* aller *Koningen,*
Die vreugds gevaer, ervaren, ken,
Komt u 'et *daer* voor 't *hier* aenprijzen,
Om datme in 't *daer* 't uyt-eynde aensiet
(Mits 't *hier* domme onbesonnen weelde,
't Guld' *welbly* sich staeg diefsch dood-deelde)
Van Wereld-wellusts ydel niet.
Waen schouw't 'er 't *Vleesch*, bol, uytgelaten,
(O vette poezel!) in heur stoel,
Met sang, en klanck, en krielkrioel,
Aen disch vol wijn, en tafelvaten
Vol leckernye, of opgestuyckt
Ten Danszael, met tapete wanden,
In 't purpur, met borduyrselranden
Van goud en perel, rijck gepruyckt,
Om 't blooz' blankett' hooft, waer d'heel' Wereld
Heur kostelhe'en weydsch in verplengd,
Met all' wat we'erzijdsche *Indien* schenkt,
En Moore en Noor' ten prael verdwerelt.
Dencke of den geest niet gansch verdompt
In swijndraf van sulck' zond'-genuchten,
Die als kufkaf, voor stormblas, vluchten,
Soo saen suff' *Sieckt'*, Doods voorboo, komt?
Volgt *Dood* dan selv', met dorre schinck'len
(Soldy der zond') in stoet van gier

En grijns en wrotte en motte en mier:
Verschrimpeld dat sijn beend'ren rinck'len,
En grijptse en nijptse in kille hand,
En duwtse en drucktse in onderkuylen,
Daer slijm, slang, pier en padden schuylen,
In stick dick duyster lichtlooz' land?
Wat vreugd is dan in 't vleesch versleten?
Der *Muggen:* wier domm' brum-getier
Vliegt vrolijck in 't glans-gloorend vyer,
En werd't 'er in tot asch ver-eeten.

In 't *klaeghuys* dan, daer 's beter vrucht.
Of 't is om bet're vreugd te wenschen.
Want *daer is de eynd'smack aller menschen,*
Daer doelt de levende op in ducht.
Daer swiert *Lijckedroefheyd*, lang van kleeren,
Of in een sack, of in 'et swart,
En sucht, uyt innigst hol van 't hert,
Herts traenen, (niet om te waerdeeren
Bij schatrijck perel-oorcieraad
Daer Cæsars pol me'e placht te pratten;
En, smeltend', soop schier Cræsi schatten
In preutschen dronck, dronck sonder maet')
'k Segg' herts traen, die Drucks bulster baden,
En begg'len langs bleeck' koon voor ne'er,
En nemen, av'rechts, wederkeer
Om 't nimmer doov' heyl'ge oor te laden,
Uyt voll' hertsmeltend bracke oogvloed:
Tot dat Sijn hoormilde open ooren
Waer' *droefheid, die na God is* hooren,
En wis verhooren wil: en doet
Door drux wicht (wonder!) 't herte opheffen,
Uyt aensichts droefste in blyër stand,
Door troosthulpe. O de Almachtig' hand

Kemt drucx borl-bulder baren effen,
  En zedigt sulcke een siedend' Zee,
Op be'e, met opgeheven' handen,
Geboogen knien, lippe offeranden, *en sov*;
  Het blinckt een Almacht in den be'e.
't Gebed kan *Sonn'loop* tegen kanten.
  't Gebed dompt dat geen *Vlam* verslind't.
  't Gebed der Leeuwen muyl toebind't.
't Gebed kan barsch gebergt' verplanten.
  't Gebed sluyt d'*Hemel:* ende ontsluyt
Naer *twee-en-viertig maenden droogt' wee*,
En tapt we'er wolcknatte uyt 'er hoogt'. Be'e
  Perst vocht ten *rotse* en *backtand* uyt.
't Gebed a'emt *Dooden* we'er in 't *leven*.
  't Gebed; al songe ick all den dagh,
  Noyt song ick wat gebed vermagh,
En wat God, om 't Gebed, wil geven.
  Selv' biedt sich God voor bidden veyl!
Voor bidden barsten *ys're Deuren*.
En beede is eernstiger by treuren
  Als by gelach, ô dat 's te geyl!
Dies klemt mijn sang: Wijs' Konings seggen,
  En sangre'en, die de Wijsheyd selv'
  Hem instort' van 't hoog hemelwelv',
Staet schootvry oyt van wederleggen:
  En daerom recht; *Der Wijsen hert*
In 't klaeghuys geerne is: maer der Sotten
In vreugd' krioel, daer spotters spotten,
  En daerme in dertel deun vernarr't.
Waerachtigheyd sloot.

Tree dies binne
  Tuchtlievend' Leerling; ondersoeck
  Dit bitterheylig *Lijckleer* Boeck;

Hier schuylt ziel seemsoet' tuchtlesse inne.
  Hier 's lijdsaem' *Paciënti* plant:
Kruyd, dat, hoe seer 't goe Christens passen
Mag, niet in all' mans Hof wil wassen.
  Een kruyd, die 't noyt heeft by der hand,
Is rust-, lust-, luckloos uyre en stonden.
  Kruyd, dien 't geens tijds verliezen kan,
  Lauriere ik voor den kloeckSten man.
Die 't niet van doen heeft werd't bevonden
  Voor de eerst', mijns oordeels, van die slag.
Kruyd, die 't eenpaer' groen hebben groeyen,
'k Geloov' niet datse op Aerden bloeyen.
  Die 't queeckt en herqueeckt nacht en dag,
End', hoe hy herqueeckt, moet gedogen,
  Sulck kruyd, voor onkruyd, uytgewied't,
  Wijck't Jobs, noch Mosis, dulddeugd niet.
Na 't Gods Lam sweemt hy d' hoogst der hoogen.
  Hier 's *Balsem* voor een zond' sieck hert.
Hier 's *Hermons Dauw*, *Manna'*, *Ambrosiă*.
Hier 's *Hemelsch' Lijcksalv'*, *Myrr'*, *Momiă*.
  Hier 's *Moli*, tegen Circes pert',
's Vleeschs verck-vervormend toverkuyren.
  Hier 's nutt' *Nepenth'*, dat druck verdoet.
  Hier 's Hebe, *jeugdnat*, *Nectar*-soet'
Dat staeg' nieuwe eynd'loos' jeugd doet duyren.
  Hier 's; maer wat sing ick meer van hier 's,
Hier 's sans' voor die in tranen zajen,
Datse eynd'lyck vreugd, die vreugd blijft, majen.

  Dank hebb' heyl'ge Eng'lsche inkt pluym swiers,
Wier glimp *Teemsche Albiönsche* stranden
  En *Piktens Tin*-kil, spiegelwijz',
  Afsteute, als Sonne, in Ucht-oprijz,
Op onz' *Vereende Nederlanden*.

Doch vlickerde als op nat, dat beev't,
't Goud *Dagoog* speelt, met teysterstralen,
Wier blixems heene en weder walen,
Daer Ne'erlandsche oog' geen vat op heeft:
Ja daer 't, op pinckende, eer zouw blinden
En dwarllen by den byst'ren tast.
Daer licht baert nutteloozen last.
Daer licht selv' let aen heylrijck vinden.
Derhalve bleef 'et veele een kruyce',
Door Taels onkund (vlies voor hunne ogen)
Tot Haringhouk 't heeft afgetogen
En p'lijste 'et *Brits* tot braef *Ne'erduyts*:
Dier voeg de oude overzeesch' *halv' Friesen*
Hun zielsaus', geestgeur, heylsaem' goed,
(Hunn' kruyk leegt niet schoonse ons toevloed't)
Geenzins by onze winst verliezen.
Dies hebb' den *Tolcke* oock lof en danck,
Die *Duytsch'* laeft buyten *Brittens* schade,
Hy leeve en sterve in Gods genade,
En stichte alle eeuw' met letterklanck.

G. JACOBS.

ONTDOODENDE DOOD.

De *Dood* woede op all' levendheyden,
Gelijck een Leeuw' luypt in de weyden,
En siet noch suyg Lamtje aen, noch Stier,
Kalf, Veulen, weerb'ren Hengst, hoe fyer,
Manhaften Herder, kloeck in 't weeren,
Blond Herderinn', beschreyde ach-Deyren: *en zov.*
Doch Christ heeft, door Sijn *Dood*, bloed rood,
Tot heyl Sijns Vlocks, *Dood selv'* gedood't.
Nu 's ontdoond' *Dood*, voor uytverkoor'nen,
Jordân, waer door se, als recht herboor'nen,
(Om Christi *Dood* en *daed* en *Minn'*)
Recht doorgaen, 't recht beloofd' Land in.
Dies *sterven is hun* recht *gewin*,
Ja hert en sin.

G. JACOBS.

HERT-SPIEGHELS

EERSTE BOEK.

Ghevalt mijn toeleg u, 't zal, Heer, mijn geest ontfoncken.
Zoo't kind of kinds-kind sticht, z'ist wel verdient geschoncken.
Behaagh ik, lezer, dy, gebruykt my tot uw heyl.
Merkt yemand lasschel-woords of herder vaarssen feyl,
'T zy hem ten bake nut volmaakters iet te dichten:
Die ook onwis bewijs anwijst, zal vriendlik stichten:
Recht als Apelles, stel ik zintoetzen ten toon.
Hi breidt, dien t' spotten lust, zich, mi niet, spotters loon.
'K misjon diens quel-zondsplaagh geensins een korte vrueghde,
Die oorzaak liever ghaaf dat elk in dueghd verhueghde.
Daar dient Hertspiegel toe: mi selven meest te nut.
'K zoek heil natuerlik: doch schriftmatigh. zo ik dut,
Vry waarheyds-kenner straft. zoekt ander aes, verachter.
'K en ding gheen eer, dit weet: dus treft mi ook gheen lachter.
Ik wensch, ik wensch alleen, een rein eenhertich mensch:
Die siet tgheen dat ik sie, die wenscht tgeen dat ik wensch.
Maer zeldzaam, overzeldzaam, vind ik sulcken mensche.
Vergeefs ik vrientschap, jonst, of sin-ghelijkheid wensche.
Verachting, lachter, hoon, verwacht ik, anders niet.
Wat is Boëthius, was 's Socrates geschiet,

Demokrijt, Heraklijt, en ander waarheids helden?
Zegt hadden die gehoor, of vreesden sy het schelden?
Ziet iemand mijn faalgrijping, onmacht, waalbaarheid?
Die ziet niet dan ik zelf wel zach en heb ghezeyd.
Tis menschelijk te dolen. Hoe? zal ik verschoning
In zullix eischen? of verwachten lof-beloning?
Tzy verr'. Wat is al swerrelds lof? my is genoegh
Des waerheid-zoeking eyghen ziel-ghenots gevoegh.
Dat heeft schrijflust ghelokt, geaast, my kracht gegeven:
Mits ook erbarming over 't misverstandigh sneven.
De burgertwist en krijgh, die 't Neerland overtrekt,
Die 't vollik slecht en recht, tot loch en droch verwekt,
Ghoedrondse dueghds en vrueghds ghezellicheids verdieren,
Ons mê na lust en rust des ziel gronderings stieren.
Dies vriendschaps hengel-aes verstrekt alzo mijn pen.
Wie weet waar in een hoek zit, dien ik niet en ken,
Of hier, of elders, prins of boer, of leek, of klerke?
Tis my alleens: heeft hy maar oghen om te merken,
Als sinte Frans, Heer wie zijt ghy, en wie ben ik?
Is hy weetgherigh en los-hertigh, die een blik
Des waarheids hogher acht, als alle schoolgheleerdheid,
Of gheld, of eer, of macht: Die kerketwists verkeertheid,
Erfleer, en erref-zond, ontworstelt en ontzweeft:
Die liever mette vijgh, olijf, of wijnstok leeft,
Als metten dorenbosch, ontrust, in staat verheven
Te woelen, datmen naulix denkt om vry te leven.
Wist ik een zullik een, ik zocht hem wijd en breit:
Een, die met Trismegist ken waarheids zeldzaamheid:
Met Myson lacht te meer om dat hij lacht alleene:
Een, die met Heraklijt (zelf welvernoecht) moet weenen:
En met Demokrijt doch belacht de zotternij:
Met Socrates voor spot, verdriet, en quets is vry:
Met Solon waakt, dat hy zijn heil niet zelf verjaghe.
Prins, zo u Solons woord, of zijn bedrijf behaghen,

Is NUMAE, EPAMINUNDAS, of LICURGUS doen,
TIMOLEON oprecht, d' Utijkse CATO koen,
Of CONSTANTINUS wit, 't gheen daar ghy na ghaat haken,
Zo mocht ghy wel mijn toeleg niet ghehelik laken.
In d' huydendaaghschen oegst van boeken ijl of ghail,
Zoekt mijn aal-duytsche pen kort en goed waarheids heil.
'Tmaat-voeghlik vaars-gedicht (na taal-geleerdheids wenschen
Van ons verworden eews misdragen storting-menschen)
Meest liefkoost, boert, of bijt: van uylen valken maakt:
Haar cier-spraak zulk na kunst looft, dien haar herte laakt.
Den aterlingschen dwergh, een kind blind en ontzinnig,
Licht-dwingbaar, dichtens' op een godheid onverwinnig.
'T ondankbaar ploeghe-spoor in 't vruchteloze zand,
Rooft hen tijd, arbeid, kost, ja zielheil voor de hand.
Anschout voordanssers trots, buurtaligh, zulcker benden,
Na lang pluymstrijcks gheprach, haar leven bedlers enden:
Vierdubbeld slaven staegh: zo van de blinde min,
Van Princen vrek of loof, van eer, van snood gewin.
Wat 's haar gepronkte min? een zelf-gesmeede boeyen.
Wat hoeftmen om een mond vol brood een vorst te moeyen?
Geen armoe, geldzucht drukt, genoeghsaem nodruft voed,
Die licht verkrijghbaar is. men slooft om overvloed.
Hun kunstigh spinneweb om ydel-eers verlakken
Ontweeght hen, laas, en die na kunst kunstgerigh snakken.
O deerlik jammer-zang, daar hoogh-geleerdheids gaaf
Dient, zich en even mensch, te maken tot een slaef!

HERT-SPIEGHELS

SEVENDE BOECK.

De vlakke *Amstel-stroom* moet ons te dezer plekken
Een beek *Kastalides*, of *Pegasis*, verstrekken:
Diens slang-trek-hobbeldijk betreden wy met lust,
Vaak na de *Diemermeers* buur boomgaard groen ter rust:
'*t Zy* als des vochten dagheraads saffraande deken,
Komt voor d' uurwaghen blozigh uyter ze gestreken:
't Zy als des hemels oogh ons vlak zijn stralen biedt,
Of datmen dat in 't zinken snel ten halven ziet.
Een uytghestrekte lind dekt ons vermoeyde leden:
Oft wynrank-overwelfsel koel magh ons bekleden.
Ghy klare Spieghel-beek met olmen overdekt,
Ghy achtkant-heuvel-hut, vaak dichtens lust verwekt.
Maar isser meerder lust, als al des lands onlusten
Heel zijloos God bevelen, en dies vailigh rusten
In u doorluchtigh tuynhuys overdekt prieel?
Dit schout den *Emstel* bruyn, en boom-groent even veel,
Daar ziedy koopluy vrek, en nijver boeren vletten,
Den visscher 't net, de zwaan haar zilverpluymen netten.
Hier brengt een labber wind verscheiden roken uyt
Den bloemhof: daar ook bloeyt Appollos krensel-spruyt.

Des steilen Ypemantels blader-rijke telghen,
Beletten PHEBUS glants hier d' uchtend' douw te swelghen.
Maar als hy hallef-hoogh het bevend lof doorstraalt,
Van bloemen, kruid, en gras, zulk dwaallicht voetsel haalt.
Antrekkelijk ghezicht! O schouw-plaats der naturen,
Veel rijker als het park omringt met POMPEES muren:
O dartel schemering des groven muurs, die tracht
Den morghen-stond te weerwil rekken d' achter nacht!
U vlechting is vergeefs: de helder fakkels schichten,
Door wilgh, que, doren, yp, den lusthof vro verlichten.
Dit schitter-rijke licht, brood-dronken speelt en juight,
Als boom en lof, door wind of waghen, danst en buight.
Zegt? zouw een rijmer hier zijn zing-lust konnen dwingen.
Als die noch wert getergt, door 't quinkelerigh zingen
Van vrolik pluymgediert? dat zwevend' over 't hooft
Van telgh op telgh, voor dagh voor douw, zijn schepper looft.
Brengt zulk gevoel, ghezicht, gehoor, en ruek vermaaklik.
Den kunstgerighen gheest gheen rijm-lust lokbaar spraaklik?
Dit schepsel boexe les leert meest beweeghlik dueghd.
En schaft het dankbaar hert staegh dankzeggighe vruegd."

*

AAN

REIN POSTHUMUS.

Zie hier eindelijk, mijn vriend, na veel gewroet de stukken, welke gij zo lang te gemoet gezien hebt. Van de moeite die aan het verzamelen, herzien der proeven en vertalen vast was, behoef ik u niets te zeggen: zelf hebt gij er iets van ondervonden met een gedeelte der burkerij *uit den mond der Schiermonnikogers te vertalen. Het dankbaar bezef dier moeite, ten mijnen behoeve genomen, eischt een openbaar bewijs mijner erkentenis, en het is uit dien hoofde dat de*

volgende proeven van Friesche en oud Nederlandsche letterkunde u met de toegenegenheid van een waarachtig vriend worden opgedragen. Zij mogen niet slechts een nieuw voedsel aan onze vriendschap geven, maar u bovenal aanwakkeren om in uwe nasporingen onverdroten voort te gaan.

Wanneer iemand een' langen en schaars betredenen weg alleen moet gaan, gevoelt hij telkens behoefte naar gezelschap en zal al licht den een of den ander pogen over te halen om met hem te wandelen. Het is dus niet vrij van eigenbelang, als ik u zeg: « Koom, ga verder den weg met mij in, « waarop ik u gelokt heb. Dat de boeken « der oude Friesen, der Angelsaksen en Go- « then geen enkelen dag uit uwe handen « zijn! » Maar voor uwe eigene voldoening

kan ik er u dan tevens bij verzekeren, dat gij dus doende spoedig op een standpunt zult staan, van waar gij met een innig medoogen op LAMBERT TEN KATE *en zijne bewonderaars zult nederzien.*

In mijne toelichting vooral zult gij veel verwarring tusschen s *en* z, *tusschen* g *en* ch *aantreffen, waarvan de reden is, dat ik de proeven slechts éénmaal heb kunnen nazien. Dit met den mantel der liefde bedekkende zult gij over de naauwkeurigheid van de rest, geloof ik, tevreden zijn. Ook weet ik wel dat gij niet onder die beuzelgeesten behoort, die in de spelling, het afbeeldsel der taal, om een enkelen letter als voor vaderland en koning te velde trekken, en in de syntaxis, de ziel der taal, haar innig wezen op de grofste wijze krenken; dengenen niet*

ongelijk, waarvan de schriftuur zegt, dat zij de mugge uytsijgen ende den kemel doorswelgen. Vaarwel!

Deventer, *den 10 Junij 1827.*

HALBERTSMA.

VERTALING VAN EEN PAAR PLAATSEN UIT HET NIEUWE TESTAMENT IN DE TONGVAL VAN *SCHIERMONNIKOOG.*

Evangelie van Lukas, hoofdst. X, vs. 30—37.

In de taal van Schiermonnikoog.	*Staten vertaling.*
30. In seker minsk kom oof van *Jerusalem* no *Jericho*, in funel eenander da meurenaars, die him aik, as se him unttein in der to swiere slaggen jeaun hiene, gingen hoanne, in lotten him baail daad lisse.	30. Een seker mensche quam af van *Jerusalem* nae *Jericho*, ende viel onder de moordenaers, welke hem ook uytgetogen, ende daer toe [sware] slagen gegeven hebbende, gingen henen, ende lieten [hem] half doot liggen.
31. In bi gefal koom ien sekere priester de solde wooi oof, in doe hi him seag ging hi tjin jieoewer him feurbi.	31. Ende by gbevalle quam een seker priester den selven wegh af, ende hem siende gingh hy tegen over [hem] voor-by.
32. In aik in Lewit, as hi wier bi die plaatse, koom er in seag him, in ging tjin jieoewer him forbi.	32. Ende desghelijcks oock een Levijt, als hy was by die plaetse, quam hy ende sagh [hem], ende ginck tegen over [hem] voor-by.

In de taal van Schiermonnikoog.	*Statenvertaling.*
33. Mar in seker Samaritaan reisjende koom tigte bi him, in as hi him seag kriigge hi so'n medeliden mooi him.	33. Maer een seker Samaritaen reysende quam omtrent hem, ende hem siende wierdt hy met innerlicke ontferminge beweeght.
34. In hi bi him gaainde ferbeaun siin weaaune, jottende deer iin eulje in wiin: in him tiljende op siin ooin beest, fuurs him iin het waidshuus, in fersorge him.	34. Ende hy tot [hem] gaende verbandt syne wonden, gietende daer in olye ende wijn: ende hem heffende op sijn eygen beest, voerde hem in de herberge, ende versorghde hem.
35. In de eeuwre deis wooi gaainde rekte him twá pinningen to, in joeg se dé hospes, in sei tjin him, Droog sorg feur him: in sa watste maaeir oon him to koste sotte lisse, dat sil ik di wier jaan, as ik wier kom.	35. Ende des anderen daeghs wechgaende langhde hy twee penningen uyt, ende gafse den weerdt, ende seyde tot hem, Draeght sorghe voor hem: ende soo wat ghy meer [aen hem] te koste sult leggen, dat sal ick u weder gheven, als ick weder kome.
36. Wa den van da trooi tinkt di de nooiste weist to hoawen, van da giene da eeuonder de meurrenaars faallen wier?	36. Wie dan van dese drie dunkt u den naesten gheweest te sijn, dés genen die onder de moordenaers gevallen was?
37. In hi sei, Da barmheartsigheit oon him dien het. So sei JEZUS tjin him, Gaai dan hoamne, in dog ï eik so	37. Ende hy seyde, Die barmhertigheyt aen hem ghedaen heeft. Soo seyde dan JESUS tot hem, Gaet henen ende doet ghy desgelijcks.

Evangelie van MATTHEUS, hoofdst. VI, vs. 5—15.

In de taal van Schiermonnikoog.	*Staten vertaling.*
5. As i bidde, sille i net woaze as de meeupraters: want da pleegje graag iin da synagogen, in op da hjukken van da strieten staainde to bidden, om van da minschen sien to wersen. Iin wierheid sis ik jimme, dat jo hor lain wooi hebben.	5. Wanneer ghy bidt, soo en sult ghy niet zijn gelijck de geveynsde, want die plegen geerne in de synagogen, ende op de hoecken der straten staende te bidden, op dat sij van de menschen mogen gesien worden. Voorwaer ick segge u, dat sy haren loon wech hebben.
6. Mar i, as i bidde, gaai iin jimme keuken (binnenkommer), in jimme daar slotten hoawende, bid jimme Heit die iin het furborgen is, in jimme Heit die iin het furborgene sjogt, sil het jimme iin het eupenbaar furjilde.	6. Maer ghy, wanneer ghy bidt, gaet in uwe binnenkamer, ende uwe deure gesloten hebbende, bidt uwen Vader die in 't verborgen is, ende uw' Vader die in 't verborgen siet, sal het u in 't openbaer vergelden.
7. In as i bidde, so bruuk gin idele furtolsels van werzen, as de Heidenen: want jo miene, dat jo trog hor folheid van werzen sille furhears werze.	7. Ende als ghy bidt, soo en ghebruyckt geen ydel verhael van woorden, gelijck de Heydenen: want sy meynen dat sy door hare veelheyt van woorden sullen verhoort worden.
8. Wers hor dan net geliik: want jimme Heit wet, wat i van neuden hewwe, feur i him bide.	8. Wordet dan haer niet ghelijck: want uw' Vader weet wat ghy van noode hebt, eer ghy hem biddet.
9. I sille dan so bidde:	9. Ghy dan biddet aldus:

In de taal van Schiermonnikoog.

Uus Heit, die iin de himel biste, diin noamme wet heiligt.

10. Diin keuningriik sil komme. Diin wille sil folbrogt werse geliick iin de himel so eik op de ierse.

11. Jou uus van dei uus dageliiks breid.

12. In furjaau uus uus sjilden, geliik eik wi furjaauwe uus sjildners.

13. In lied uus net iin fursjueukinge, mar metje uus frij van de kwaaide. Want het keuningriik is dines, in de krogt, in de heerliikheit iin eeuwigheit, Amen.

Staten vertaling.

Onse Vader, die in de hemelen [zijt], uwen naem werde geheylight.

10. Uw' koninckrijcke kome. Uwen wille geschiede gelijck in den hemel [alsoo] oock op der aerden.

11. Ons' dagelijcks broot geeft ons heden.

12. Ende vergeeft ons onse schulden, gelijck oock wy vergeven onsen schuldenaren.

13. Ende en leyt ons niet in versoeckinghe, maer verlost ons van den boosen. Want uwe is het koninckrijcke, ende de kracht, ende de heerlickheyt in der eeuwigheyt, Amen.

VERTALING
VAN DEN
ZOMER EN DE HERFST
UIT HET LAND-FRIESCH
IN DEN TONGVAL VAN *SCHIERMONNIKOOG*.

HET LAND-FRIESCH IS GENOMEN UIT HET STUKJE GETITELD:

DE BURKERIJ
OF
IT BÓERE BEDRIEF
VERDEELD YN FJOUWER TIEDEN FIN IT JIER,
AS
FORJIER, ZIMMER, HERST EN WINTER.

Verhandele as ien Bliedspul, tusken de Boer zijn Burman, Boerinne, Feint, Faam, Zoon, Dogter en de Teskers.

BIJ ELTJOOR BROGT TROG
IEN BOERE ZOON.

1774.

DE SOMMER.

Van de twintigste Juny to de twintigste September.

BJUER.

Wat het men, Burman, Sommers al to dwaaen!
Dan moot yen Bjuer haast ineral acht op slaaen;
Hi moot gedjuerig sjein nooi 't livven fee,
Oof 't allegerre wâl gie op 't juogte stee,
In salm moot hi nooi de launnen gain,
Ho graan in weiden, ho de greiden stain.
Het langste moote di moojers aist oof slaaen,
Dan kin men tydlyks deis het swyljen dwaaen.
Al het yen Bjuer to bjuerkjen al wat jild,
Hi is dog neudig mooi het folk yn 't fjild.
Mooi djuessen geune, twae, mooi treddehail,
So pronke furd de Bjuer gin binnenkomer,
Oof liet syn Wyf in Bern aik swierig gain
Mooi silver, geud oof beunte meuje klain:
Aik kaipe hi dan gin bulten pastelein,
In rit net faak nooi sted mooi hynjer in woin
Oof sees, in drinkt dan bi de Wait yn 't reun,
In blieuw dir sitten yn de lôtte jaun;
Op 't lost nooi huus, de hynjers jeïje in slaaen.
Dat is gin juogte wooi, dat 's seunig dwaaen;

DE ZIMMER.

Fan de 20ste Juny oon de 20ste September.

Boer.

Het het men, Barman, Zimmers al te dwaan!
Dan mát ien Boer haast rônom acht op slaan;
Hij mát geduurgen sjen nei 't libben vee,
Of 't allegjerr' wol rint op 't riengte stee,
En zelver mát hij nei de lânnen géen,
Hoe graan en greiden, hoe de mieden stéen'.
It langste mått' de *Mieren* eerst ôf slaan,
Dan ken men tiedlyks deis it zwyljen dwaan.
Al het ien Boer ta 't burkjen al wat jield,
Hij is dog nodig mei it volk yn 't vield.
Mei tousen gôone, twaa, mei treddehéel,
Za pronket fort de Boer nin binnenzéel,
Of lit zyn Wief en Bèn æk zwierig géen
Mei zulwer, goud of bônte mooije kléen:
Æk keept hij dan gen bulten pastelein,
En rydt net faak nei stêd mei hynst en wein
Of sjées, en drinkt dan bij de Weerd yn 't rôn,
En bliuwt der zitten yane lette jôn;
Op 't lest nei hoes, de hynzers jeije en slaan.
Dat is nin riengte wei, dat 's zonde dwaan;

In 't koste aik maist al byster folle jild.
Yen Bjuer past bi de tåsk, bi 't fee, yn 't fjild.

BURMAN.

Gued, praaet mar wat; ik dog myn oin sin:
Ik bin net styf gesot op gret gewin.
Uus Bern in Boaden piele mooi 't wirk oon:
Kin-se dat van dei net dwaaen, dan dogg'-se 't meurn.
Dat ik myn huus in Wyf in Bern opprońkje,
Dat is myn Wyf hoar sin, in 't stie aik meui:
Oof ik mooi 't hynjer ryd, wat råkke dat di?
Pas do mar op dyn oine bjuerkery.

BJUER.

Nim, Burman, dat ik dit so sis, net kwaid.
Bjuerk-sto net gued, dat is jens oin schaai.
Ik sis 't om båst. Oof hev jou nog gin bråk,
Men fynt de råkken eunder yn de såk.
De tyd di reupt mi, mar dir nooi ris mair:
Uus haai is ryp, de loft stie meui in klair.

De aiste July.

De Bjuer yn huus.

Kom Foint in Seun, wi taaste uus haai mar oon
In keere het om; de Swylders komme meurn:
De tiem in 't hynjer klair, nim alles mooi,
't Is jued yen alderbåste swylders dei.
Wi liete 't wirk yn huus wat wachtje in stain.
Liet uus nuw mooi 'neur uut swyljen gain,
Uus Seun feuruut, in klopje 't haai van yen!
Wi krye jued het swyljen ligt wål dien.
Jiem Mem moot jaun allinne 't målken oof.
Dir leit aik nog wat haai tigt oon uus hoaf,

En 't kost æk méest al bjustre volle jield.
Ien Boer past bij de tesk, bij 't vee, yn 't vield.

BURMAN.

Goed, praat mar wat; ik dog myn eigen zin:
Ik bin net stief gezet op gréet gewin.
Uis Ben en Boden pielle mei 't wurk oon:
Kenn' zij dat joed net dwaan, dan dwaan ze 't moon.
Dat ik myn hoes en Wyf en Ben optooi,
Dat is myn Wyf har zin, en 't stiet æk mooi:
Of ik mei 't hynzer rijd, wat rekt dat dy?
Pas dou mar op dyn eigen burkerij.

BOER.

Nim, Burman, dat ik dit za zis, net kwée.
Burk jou net goed, dat is jens eigen schée.
Ik zis 't om best. Of ha jou nog nin brek,
Men vynt de rekk'ning onder ynne zek.
De tied dy ropt mij, mar te nei ris méer:
Uis hée is ryp, de loft stiet mooi en kléer.

De 1 Julij.

De Boer ynne hoes.

Kom Feint en Zoon, wij taaste uis hée mar oon
En keeret om; de Zwylders komme moon:
De tiemme en 't hynzer kléer, nim alles mei,
't Is joed ien alderbeste zwylders dei.
Wij litte 't wurk yn hoes wat wagtje en stéen.
Lit uis nou mei eltjoor uit zwyljen géen,
Uis Zoon fèr uit, en tiesje 't hée van ien.
Wij krije joed it zwyljen ligt wol dien.
Jim Mem mát jôn allinne 't melken ôf.
Der leit æk nog wat héé tigt oon uis hôf,

Dat is aik ryp, in wakk're meni in drueg.
Ik soorg fenr ryn, dan wirt het swier in slueg.

BJUERINNE.

Ik hev mi nooi 't målken jaun al sot;
Eurs wirt het folk yn 't swyljen aik belet.
Het mornsmiel kin wi mooi 'neur wål dwaaen;
Uus Seun kin wylt de swyne drinken jaaen,
De Faem de ommers biene schien in gued,
Wylt ik 't tjiesjen dog. Uus Pop is kluek:
Dat moot in de wids, tjok in sed.
Ik sil dan pankuek meitje; dir mooi is 't bered.

DOGTER.

Ik ron neu gauw ris, Mem, nooi 't folk yn 't laan;
Mi tinkt, ik nim jon rieuwe yn de haun,
In swylje mooi: dan hear ik aik wat uus
Aud Faem wål sei, in kom mooi 't folk wier tuus.

BJUER.

Kom, Swylders, Boaden, Bern, elk dog syn bâst!
De oappers schoarp in meni. Sjei ris yn 't Wâst!
De Son gie yn 't blaauw so nooi de greun,
Ligt rynt het nog wål yn de lôtte jaun.

Neu komt de Bjuer mooi het folk wier tuus.

Wål, Wyf, wat bin ik blyd: het haai is gair!
Hetsto het wirk al dien in 't ytten klair?
Kom, liet uus dan mar ytte, di wat mey,
Wi woarsen uus yn 't laun bi 't haai op 't bâst,
Syn bâst dwaaen yn meni weer is 't princepail.
Jen al uus folk nea elk yen segatelmail.
Dat wål wind haai dat smoake de ki swiet,
In mooi ferduurm haai is 't fuerjen mar fertriet.

Dat is æk ryp, en wakk're mooi en droeg.
Ik zorg for rein, dan wut it zwier en sloeg.

BOERINNE.

Ik ha mij nei it melken jôn al zet;
Oors wut it volk yn 't zwyljen æk belet.
It moons-miel ken wij mei eltjoor wol dwaan;
Uis Zoon ken wyls de bargen drinken jaan,
De Faam de âmers bienne schien en goed,
Wyls ik 't tjiesjen dog. Uis Pop is vroed:
Dat mát dan yn de widze, tjoek en zed.
Ik zil dan strouwkje; der mei is 't bered.

DOGTER.

Ik rin nou gan ris, Mem, nei 't volk yn 't lân;
Mij tinkt, ik nim jou rieuwe bij de hân,
En zwylje mei: dan héer ik æk wat uis
Aed Faam wol zeit, en kom mei 't volk wer tuis.

BOER.

Kom Zwylders, Boden, Ben, elk dog zyn best!
De rekken spits en mooi. Sjug ris yn 't West!
De Sinne giet yn 't blaauw za nei de grôn,
Ligt reint it nog wol ynne lette jôn.

Nou komt de Boer mei it volk wer tuis.

Wol, Wyf, het bin ik blied: uis hée is géer!
Ha jou it wurk al dien en 't ytten kléer?
Kom lit uis dan mar ytte, dij wat lest,
Wij warden uis yn 't lân bij 't hée om best.
Zyn best dwaan yn mooi waar is 't princepéel.
Jou al uis volk nou elk ien zextehéel.
Dat wol-wôn hée dat smakt de bisten zwiet,
En mei ferdoon is 't furjen mar vertriet.

Het wie al tyge weer, 't wie drueg op 't haai:
Mar neu staai oon de loft de teekens kwaid;
De son sit de gaunsche jaun yn 't blaauw,
Het weerligt yn 't suud-aist, de wyn is flaauw;
Mi tinkt, dat ik dir aik al tonger hear;
Gin moone nog gin stiere schyne klair.

FOINT.

Ja, rynt het uutte loft van nacht oof meurn,
Dan is uus Burmans haai wål heel ferduurn.
Uus Burman rit mooi 't Wyf haist dei oon dei,
Dan komt syn wirk al gedjuerig oafternooi:
Syn wirk dat stie gedjuerig op in eur,
In Burman gie syn folk mar inkel feur:
De bjuerkery stie dan sonder bjuer,
Allyk yen schip yn 't wåtter sonder ruer.

BJUER.

Kom, Foint, wi helje neu het haai mar yn.
De loft is styf, men freest feur herse wyn:
In wooit het hers, dat is net hail so gued:
In yn de schuun dan is het uut de nued.
Dan nooi uus hoof, wied wirtels, aitze in bane:
Het eunkrueid moot er uut, 't moot sinlyk stain.

De aiste Augustus.

Wi hakje gauw yen plak mooi alle man
To knollen, keul, to winterkost, in dan
De ki to nygås, in de dong eur 't laun,
Het keulsied dål, de rogge yn de bjaun,
De bolle oon de ketting oof yen kôppelstook,
Het keulsied tåskje, dan uus swyn op 't heuk.

It wier al tiege waar, 't wier droeg op 't hée,
Mar nou stéene oone loft de tekens kwée,
De sinne zit de heele jòn yn 't blaauw,
It werlogt yn 't zuid-éest, de wyn is flaauw ;
Mij tinkt, dat ik der æk al tonger héer;
Nin moanne nog nin stjerren schynne kléer.

FEINT.

Ja, reint it uit de loft te nagt of moon,
Dan is uis Burmans hée wol heel ferdoon.
Uis Burman rydt mei 't Wyf hast dei oon dei,
Dan komt zyn wurk al stadig afternei:
Zyn wurk dat stiet geduurgèn op ien oor,
En Burman giet zyn volk kom zelden voor:
De burkerije stiet dan zonder boer,
Gelyk ien schip yn 't wetter zonder roer.

BOER.

Kom, Feint, wij helje nou it hée mar yn.
De loft is stief, mij vreest for hudde wyn:
En waait it hud, dat is net héel za goed:
En ynne schurre dan is 't uitte noed.
Dan nei uis hòf, joed wortels, eerte en béen,
It onkroed mát er uit, 't mát zinlyk stéen.

De 1 Augustus.

Wij hakje gauw ien plak mei alle man
Ta knollen, kool, ta winterkost, en dan
De kij ta nijgès, en de dong oer 't lân,
It kolzied del, de rogge ynne bân,
De bolle oon 't ketting, of ien keppelstok,
It kolzied teskje, dan uis baarg op 't hok.

FOINT.

Neu helje Burmans folk syn haai van 't laun;
Syn rôgge sit nog lang net yn de bjaun;
Gin ki to nygâs, nog de bolle fast;
Pas hail het keulsied oof; dir wirt net mâst.

BJUERINNE.

Kry, Faem, uus audste tjiesen wat wi hevve:
Di mootte schien in nooi de Kaipman to,
In siekje ir twa van de alderbâste uut
Feur Launheer, klair in vet, geef as yen nuut.

FAEM.

Sjueg, Freuw, wat binne uus tjiesen meui in gled!
Ryd mooi de Bjuer neu meurn ris nooi de sted
In nim de Bern, neu 't haai tuus is, ris mooi.
De Foint in ik, wi dwaene het wirk di dei.

BJUER.

Neu, TRYN! duw jouwste dir yen bâste ried.
Dan iuermeurn wier, as 't weer is, mooi het sied
To wirk. De schuuu moot aist tyge schien:
In JAN, help duw de Faem het wirk mooi dien.

Het huusgezin wier tuus.

Ho is de wyn? is di net wâst-noord-wâst?
Dan druege het, (meitje de woin mar klair!) wâl bâst.
Wi helje jued uus rogge van het laun:
Uus weet in kuurn is neudig yn de bjaun;
Het beuwlaun moot aik om, dat 's neu meui drueg.
Kom KLAAS! de hynjers furd in feur de plueg:
Mooi kôrtsen moot het keulsied yn de greun;
De jeuwre aik van 't fjild; is di al bjeun?

FEINT.

Nou helje Burmans volk zyn hée fin 't lân;
Zyn rogge zit nog lang net ynne bân;
Nin kij te nijgês, nog de bolle vest;
Pas héel it kolzied ôf; der wut net mest.

BOERINNE.

Krij, Faam, uis âdste tjiessen der wij ha:
Dij mâtte schien en nei de Képman ta,
En ziekje 'er twaa van de alderbeste uit
For Lanheer, kleer en vet, geef as ien nuit.

FAAM.

Sjug, Vrouw, wat binne uis tjiessen mooi en glêd!
Ryd mei de Boer nou moon ris nei de stêd
En nim de Ben, nou 't hée tuis is, ris mei.
De Feint en ik, wij dwaane it wurk dy dei.

BOER.

Nou, TRYN! dou jouste der ien beste ried.
Dan oermoon wer, as 't waar is, mei it zied
Ta wurk. De schurre mât eerst tiege schien,
En JAN, help dou de Faam it wurk mei dien.

It hoesgezin wer tuis.

Hoe is de wyn? is dij net west-noord-west?
Dan droegt it (meits de wein mar kleer!) wol best.
Wij helje joed uis rogge fin it lân:
Uis weet en koon is nodig ynne bân;
It bouwlân mât æk om, dat 's nou mooi droeg.
Kom KLAAS! de hynzers foerd en for de ploeg:
Mei korten mât it kolzied ynne grôn;
De jouwer æk fin 't field; is dy al bôn?

FOINT.

Ja Bjuer! mar 't pluegjen is so mar fertriet:
Het beuwlaun is to moddrig in to wiet.
Wi wachtje nooi meui weer in sonneschyn.
So'n wiete greun dir kin gin keulsied yn.

De aiste September.

BURMAN.

Kom hier ris, Bjuer! besjog in feel uus haai.
Dat brueit mar to; ik soorgje 't mei nog kwaid.
Uus volk brogt dat yn 't gol wat dof in swier,
Juust da 'k mooi Wyf in Bern to märke wie.

BJUER.

Jo haai brueit, tinkt mi, Burman, nog gued;
Mar dog is 't bâst feurzigtig op syn hued:
In brueit het slimmer as men neu ferwachtje,
Kom dan in reup uus mar, al is 't bi nagt.

Tjin Seun in Foint.

Slag meurn de hynjers mar feur pluege in eid:
Uus beuwlaun het neu gauns to druegjen leid.
Pluegj' dat neu juogt in eidje sjuogt in fyn.
Mi tinkt, het keulsied mei ir so wâl yn,
In dol dan, Foint, mooi JAN de furgen uut
So gauw as 't kin, feur dat het keulsied spruut.
Dan leit het gued; mooi gauwens wirt het grien;
Neu hevv' wi dan yn 't kôrts uus wirk aik dien.

HET UEN VAN DE SOMMER.

FEINT.

Ja Boer! mar 't ploejen is za mar vertriet:
It bouwlân is te moddrig en te wiet.
Wij wagtje nei mooi waar en sinneschyn.
Za'n wiete grôn der ken nin kolzied yn.

De 1 September.

BURMAN.

Kom hir ris, Boer! besjug en viel uis hée.
Dat broeit mar ta; ik zorg it mei nog kwée.
Uis volk brogt dat yn 't gol wat dof en zwier,
Just doe 'k mei Wyf en Ben ta marke wier.

BOER.

Jou hée broeit, tinkt mij, Burman, jitte goed;
Mar dogs is 't best forzigtig op zyn hoed':
En broeit it slimmer as men nou verwacht,
Kom dan en ropje uis mar, al is 't bij nagt.

Tjin Zoon en Feint.

Slag moon de hynzers mar for ploeg en eid:
Uis bouwlân het nou gans te droegjen leid.
Ploei dat nou rieugt en eidje sliugt en fyn.
Mij tinkt, it kolzied mei 'er za wol yn,
En dol dan, Feint, mei JAN de forgen uit
Za gauw as 't ken, for dat it kolzied spruit.
Dan leit it goed; mei gauwens wut it grien;
Nou ha wij dan yn 't kort uis onleeg dien.

EIN FIN DE ZIMMER.

DE HIRST.

Van de twintigste September oon de twintigste December.

BJUER.

De hirst jeeuwt, Burman, aik yen drokke tyd;
Is 't dan meui weer in druegt het, is men blijd.
As 't hirstmis wakker wiet in rynig is,
Dan ront het mooi de beeuw al gauw wat mis;
Dan blieuwt het sied op 't fjild in buten huus,
Het lyt so'n schaai van fjoelen, root in muus;
Het bart aik wâl dat 't yn de hokken spruut:
Dan jeeuwt het net; het smit gin lippens uut.
De tôskers ronne winters trog het dorp;
Jae ytte soms mar greeuwe tjies in braid.
In Bjuer moot iueral wôsse, reunom bi:
Dat is de geudberg van de bjuerery.
  Y gaaie ris mooi 't Wyf to fjilde meurn?
De wooi is van de ryn al wat ferduurn:
't Is wier, 't is jued yen meuje druege dei;
Uus sied is nog net tuus, eurs ried ik mooi.

BURMAN.

Neu ja, ryd mooi, het uus yen tuurke dwaen!
Het folk gie dan inerdei nooi de hokken to.
Dir is feur meurn wâl wirk, het wooit meui styf.
Kom gauw, de sees smars! wir is jon Wyf?
Wi ryde ris nooi *Belsums* hersdravry,
Dir is tjin *Jan de Kat* yen styf party.
't Is wier, dat *Malle Jan* al drommels ront,
De *Merri* aik. Wi sjoege ris wa 't wint.

DE HERST.

Fin de 20ste September oon de 20ste December.

BOER.

De herst jout, Burman, æk ien drokke tied;
Is 't dan mooi waar en droegt it, is men blied.
As 't herstmis wakkre wiet en reinig is,
Dan rint it mei de bouw al gauw wat mis;
Dan blienwt it noot op 't vield en boeten hoes,
It lijd za'n schée fin foegels, rôt en moes;
't Bart æk wol dat it yn de stoekken spruit:
Dan jouwt it net; it smyt nin lippens uit.
De teskers rinne winters trog it gée;
Ja ytte zoms mar grouwe tjies mei brée.
Ien Boer mát oeral wêsse, rônöm bij:
Dat is de gouwdberg fin de burkerij.
Jou géene ris mei 't Wief ta vielde moon?
De wei is fin de rein al hett' verdoon:
't Is wier, 't is joed ien mooije droege dei;
Uis noot is nog net tuis, oos ried ik mei.

BURMAN.

Nou ja, ryd mei, lit uis ien toerke ha!
It volk giet dan oer dei nei'e stoekken ta.
Der is for moon wol wurk, it waait mooi stief.
Kom gauw, de sjéese smard! war is jou Wief?
Wij ryde ris nei *Beltzums* huddraav'rij,
Der is tjin *Jan de Kat* ien stief partij.
't Is wier, dat *Málle Jan* al drommels rint,
De *Merje* æk. Wij sjugge ris wa 't wint.

BJUER.

De tyd is mi neu, Burman, al to gued;
Meni weer fersuumje is to folle nued.
Men moot al klair stain as de son schynt:
't Is tyge dat men 't wirk yn de order fynne.
Het sied is neudig tuus so van dey as meurn.
De tekens oon de loft staaie wakk're scheun:
De son jiester ging so meui to greun:
Ik seig yn 't wâst, mar hev gin bankje feun,
In 't wie to nacht yen klaire moone schyn,
(Ik most ris buten huus) mooi 'n wâste wyn.
Meni weer is scheun, feural dizz' tyd van 't jier.
Gue reis dan, Burman! Hev mar gued pleisier.

De Bjuer yn de huus.

De 1 October.

Kom KLAAS in JAN, lit uus nooi 't lâun to gain:
Wi sjogge ris ho dat de hokken stain.
Het sied wie gauns besling're van de ryn;
Dog neu is 't al meui drueg. Kry gauw de woin.
'k Feel seker dat de wyn noordwâst wooit,
In meuglijk dat ir wâl yn 't noordaist drooit.
As 't meni weer blieuwt yen dey, twa, trooije, dan
Kinne wi uus sied wâl tuus mooi alle man.
Ris twa nooi 't laun in luegje de feuren fol;
As JAN dan rit, so gaai ik salm yn 't gol;
Uus ANTJE stytje de feuren leeg: by mi
Op 't gol moot TRYN, dan blieuwt jiem Mem juust fry.

Tjin het Wyf.

Wâl SYMENTJE! wat is dat koslyk gien.
Dir komt uus lâste woin mooi weet, dat 's dien.
Dat wie yn dizze dagen al yen post.
Tracteerje uus jaun neu ris mooi bâste kost,

BOER.

De tied is mij nou, Burman, al te goed;
Mooi waar verzoemjen is te volle noed.
Men mát al ree stéen as de sinne schijnt;
't Is tiege dat men 't wurk ynn' fàdden fynt.
It noot is nodig tuis za joed as moon.
De tekens oonne loft stéen' wakkre schoon:
De sinne juster gong za mooi ta grôn:
Ik zéeg yn 't west, mar ha nin bankje vôn,
En 't wier ta nagt ien kléere moanneschyn,
(Ik moost ris boeten hoes) mei 'n weste wyn.
Mooi waar is schoon, foral dis tied fin 't jier,
Goe-reis dan, Burman! Ha mar braaf plesier!

De Boer ynne hoes.

De 1 October.

Kom KLAAS en JAN, lit nis nei 't làn ta géen:
Wij sjugge ris hoe dat de stoekken stéen'.
It noot wier gans beslingre fin de rein;
Dog nouw is 't al mooi droeg. Krij gauw de wein.
'k Viel zyker dat de wyn noord-westen waait,
En moeglyk dat 'er wol noord-éesten draait.
As 't mooi waar bliuwt ien dei, twa, trije, dan
Ken wij uis noot wol tuis mei alle man.
Ris twa nei 't làn en loei de weiden vol;
As JAN dan rydt, za géen ik zels yn 't gol;
Uis ANTJE stek de weiden leeg: bij mij
Op 't gol mát TRYN, dan bliuwt jim Mem just vrij.

Tjin it Wief.

Wol SIMENTJE! wat is dat kossel gien.
Der komt uis leste wein mei weet, dat 's dien.
Dat wier yn disse dagen al ien post.
Trakterje uis jòn nou ris mei beste kost,

Mooi spàk in flaasch, mooi krintebolen vet
Van buter in mooi kofje! 't Wirt ligt låt
Dat wi jaun sitte in nimme uus gemak.
Jeu mi in lange pyp in kry tabak.
Sôtte aik ris reeke KLAAS? Kom, stykje ris oon;
Ik sta bet to feur sokken gretten Seun.

SEUN in DOGTER.

Wi binne altyd haast oou 't wirk ferbeun
Van de eere morne oof to de lôtte janne.
Uus Burman rit wål helte mair as wi:
Hi wie feur 'n dei monnig nog nooi de hardrav'ry.

BJUER in BJUERINNE.

Neu Bern! wås mar to vred. Ryd jiemme meurn
Mooi tjies nooi de sted, de nye klain dan oon;
In gaai dan nooi uus Launheer, jeu him hier,
In JAPIK brouwer aik het jild feur 't bjair.
't Wointje is schien, de booden mooi,
In ryd dan om pleisier de hele dei.
Dan nimme Heit in Mem het wirk to wagt:
Mar kom bi-tyd wier tuus in net bi nacht.

Het jongfolk op de reis.

FOINT.

KLAAS OEPKES bjuerkjen is gin bjuerkjen lyk.

SEUN.

Wat sue KLAAS OEPKES? Di man wirt net ryk.

✡

Mei spek en flesk, mei krintebôllen vet
Fin boeter en mei kofje! 't Wut ligt let
Dat wij jôn zitte en nimje uis gemak.
Jaan mij ien lange piep en krij tabak.
Zitte æk ris smookje KLAAS? Kom, stek ris oon;
Ik stéen it ta for zokken gréeten Zoon.

ZOON en DOGTER.

Wij binne altyd haast oon it wurk verbôn
Fin iermoons ôf ta ynne lette jôn.
Uis Burman rydt wol helte meer as wij:
Hij wier nog okkerdeis neij' huddraav'rij.

BOER en BOERINNE.

Nou Ben! wes mar te vreed. Ryd jimme moon
Mei tjies nei sted, de nije kléen dan oon;
En géen dan nei uis Lânhéer, jou him hier,
En JAPIK brouwer æk it jield for 't bier.
De kjierreboek is schien, de Boden mei,
En ryd dan om plesier de heele dei.
Dan nimme Heit en Mem it wurk te wagt:
Mar kom bij-tied wer tuis en net bij nagt.

It jongvolk oppe reis.

FEINT.

KLAAS OEPKES burkjen is nin burkjen lyk.

ZOON.

Het zoe KLAAS OEPKES? Dy man wut net ryk.

✡

HIJNLEPRE

SEEMANS-ALMENAK

OP IT 1679 JEER,

MEKKE FAN EN

STIRMAN OEN LAAND.

(Een houtsneeprentje van een Hindeloper schipper, die met een graadboog hoogte neemt.)

TU *LEEUWERT*, BY

JOHANNES DE RUITER.

HINDELOPER
ZEEMANS ALMANAK

OP HET 1679 JAAR,

GEMAAKT VAN EEN

STUURMAN AAN LAND.

TE *LEEUWARDEN*, BIJ

JOHANNES DE RUITER.

Der de see fan aalde tijden
Het befæærn, bekruist, berijden,
  Soeden jin nin Almenak
  Hebbe tu jer yn gemak?
Der de steeren, moen en sonne
Mest gebruuke ney 't se ronne,
  Steere yn de gratste nee
  Flooten trog de wijlde see?
Tææn er den foral nin mekke
Der Hijnlepre allonne rekke?
  Schipper, stirman en matroos
  Aaschje eolk jer yne poos.
Hets fen luumpen Almenakken,
Mei jin oochsten malle qwakken!
  Sis fan sijlen, seel oen slaan;
  Wenner dot de schijp uitgaan;
Het de seeman al mut lyje
Eer er ees en reis ken kryje;
  Hett er, æærm'! het uit te staan
  As se heerstmis reizen dwaan.
Sint s' op see su leet se kijkje
Hu 't mei naat en dei wol lijkje,
  Wenner dot de sonn' opgeet,
  Huttet mei de moene steet,

Die de zee van oude tijden
Hebben bevaren, bekruist, bereden,
Zouden zij geen Almanak
Hebben tot hun eigen gemak?
[Zij] die de sterren, maan en zon
Meest gebruiken naar dat zij lopen,
Sturen in den grootsten nood
Vloten door de wilde zee?
Dienen er dan vooral geen gemaakt
Die de Hindelopers alleen raken?
Schipper, stuurman en matroos
Eischen elk hun eigene poos.
Wat is er van lompe Almanakken,
Met hunne laffe malle relletjes!
Zeg van zeilen, zeil aanslaan;
Wanneer dat de schepen uitgaan;
Wat de zeeman al moet lijden
Eer hij eens een reis kan aanbrengen;
Wat hij, arme [ziel]! heeft uit te staan
Als ze 's herfsts reizen doen.
Zijn ze op zee zo laat ze kijken
Hoe 't met dag en nacht wil lijken,
Wanneer dat de zon opgaat,
Hoe dat het met de maan staat,

En hu lang men feerje mutte
Fan de raa ov op de hutte,
  En hu lang 'tet tioster blieut,
  Dat m' enorm nat schaalis wrieut.
Leet et Almenak ek wijze
As de schijp uyt see op rijse.
  Krieulen wijven aa om mææn,
  Leet se dot hir ek uyt sææn;
En wenneer de faanen streeuwe
Nei de haaiven, as se leeuwe
  Dott er aarns' en schuite blijnckt,
  Der jerm tijng fan frijren brijngt;
Ov het goe der meer ken wezze
Sott et der al yn tu lezzen,
  Sendei, morke, sonneschijn,
  Iertske freugde suunder pijn.
Heuwe hir den tanck beginnen,
Blijnde het en hezze finnen;
  Goedwaan ken dot tanck begaan,
  Den wol best de wrauld fergaan.

S. O. L.

WUUNDER BOPPE WUUNDER! FEUWER TIJDEN YN EN JEER.

Da de Winter begoost, gultjes en paar oeren eert de kock schafte, 15 deggen for Krijstijd, kraaimp de sonne yn de Steenbok. Der fan waard et su gaan tioster, dot de langste naat koom.

'T Furjeer jegget deis nei graate Festel-eeand, gultjes wur en paar oeren for koxtijd, de sonne yn Ramshorn gaar, daa de sleeper mei de wekker de buit lijk partsen.

En hoe lang men vuur moet laten branden
Van de raa of op de hut,
En hoe lang dat het duister blijft,
Opdat men elkander niet schaloos wrijft.
Laat het Almanak ook wijzen
Als de schepen uit zee oprijzen.
Reikhalzen de vrouwen ooit naar de mannen,
Laat ze dat hier ook uit zien;
En wanneer de vrijsters streven
Naar de haven, als ze menen
Dat er ergens een schuit blinkt,
Die haar tijding van [de] vrijers brengt;
Of wat goeds daar meer kan wezen
Zet het daar al in te lezen,
Zondag, kermis, zonneschijn,
Aardsche vreugde zonder pijn.
Hebben wij hier[mede] dan dank begaan,
Blinde harten en hersens gevangen;
Goeddoen kan dat dank begaan,
Dan wil haast de wereld vergaan.

Stuurman Aart Land.

WONDER BOVEN WONDER! VIER TIJDEN IN ÉÉN JAAR.

Toen de Winter begon, omstreeks een paar uur voor dat de kok schafte, 15 dagen voor Kerstijd, kromp de zon in de Steenbok. Daarvan wierd het zo gaauw duister, dat de langste nacht kwam.

't Voorjaar jaagt daags na grote Vastelavond, omstreeks weder een paar uur voor kokstijd, de zon in Rams hoorn, daar de slaper met den waker den buit gelijk delen.

Yn de mooje Sommer, trææ deggen nei Pijnxteren, en oere nei koxtijd, wol de Krabbe de sonne mei sijn scheeren fetsje, dotter wol lichtst de kortste naat op folget.

De Heerst begont op de ferde dei nei Waarkumer morke, om de frookost, as de sonne yn de schaaljen falt en de sleeper en wekker wur allijke fuile tuwææcht.

Dit ys nei CHRISTUS geboorte it jeer fan . . .	1679.
Nei de schepijnge fan de wraald	5662.
Nei de suntfloed	4005.
Nei Allerhelgens haaig wetter	109.
Nei Boksummer slag	93.
Nei 't sterven fan Graaiv WILLEM	15.
Nei 't sluiten fan de Spense free	31.
Nei 't sluiten fan de Yngelse free	12.
Nei 't ynhulden fan Graaiv HINDRIJK	7.
Nei 't sluiten fan de Franse free	1.

Et Gulden getal ys	8.
De Epacta ys	18.
De sonne-Cyclus ys	8.
De Roomse Indictie ys	2.
De Senedeis-letter ys	E.

Festeleeand ys de 2 Maart.
Passchen ys de 20 April.
Pijnxteren ys de 8 Junius.

De neiwinter doerret neugen wijken, neugen deggen.
De nunfeste Halge-deggen komme nei de aalde stijl feuwer wijken letter as nei de nyje stijl.

In den mooien Zomer, drie dagen na Pinksteren, een uur na kokstijd, wil de Krab de zon met haar scharen vatten, dat er wel ligt de kortste nacht op volgt.

De Herfst begint op den vierden dag na Workumer kermis, omstreeks het scheepsontbijt, als de zon in de Schalen valt en den slaper en waker weder even veel toeweegt.

Dit is na CHRISTUS geboorte het jaar van . . .	1679.
Na de schepping van de wereld	5662.
Na de zondvloed	4005.
Na Allerheiligens hoog water	109.
Na de Boksumer veldslag	93.
Na het sterven van Graaf WILLEM	15.
Na het sluiten van de Spaansche vrede	31.
Na het sluiten van de Engelsche vrede	12.
Na het inhuldigen van Graaf HENDRIK	7.
Na het sluiten van de Fransche vrede	1.
Het Gulden getal is	8.
De Epacta is	18.
De zonne-Cyclus is	8.
De Roomsche Indictie is	2.
De Zondags-letter is	E.

Vastelavond is den 2 Maart.
Paschen is den 20 April.
Pinksteren is den 8 Junij.

De nawinter duurt negen weken, negen dagen.
De beweegbare Heilige dagen komen naar den ouden stijl vier weken later dan naar den nieuwen stijl.

JANUARIUS het XXXI deggen.

Nyje deggen, nyje winschen,
Nyje ree fan nyje minschen!
Weer nis livven ek su ny,
Suunden waardven lichtst fan fry.

Nyje moene, Toernsdei de 2, nei middernaat 49 minuiten. Kiold.

Eerste kartier, de 9, yn'e moorntyd tu 3 oeren, 51 minuiten. Buschijnckien uit.

Folle moene, Toernsdei de 16, yn'e eeond tu 6 oeren, 35 minuiten.

Leste kartier, de 24, Frijdeis naats tu 10 oeren, 4 minuiten.

FEBRUARIUS het XXVIII deggen.

Sijlers meije winters reste,
Tuis tu blieuwen mut jerm leste.
Lot men iertske surg meer staan,
Mengwar soe men better dwaan.

Nyje moene, Fridei tu eolven oeren, 42 min., yn de naat.

Eerste kartier, Frijdeis nei middei tu 2 oeren, 60 min.

Folle moene, de 15, Sneeond nei de middei tu 1 oeren.

Leste kartier, Sennedei de 23, nei middei tu 2 oeren, 57 min.

JANUARIJ heeft 31 dagen.

Nieuwe dagen, nieuwe wenschen,
Nieuwe raad van nieuwe menschen!
Was ons leven ook zo nieuw,
Ligt werden wij vrij van zonden.

Nieuwe maan, Donderdag de 2, na middernacht 49 minuten. Koude.

Eerste kwartier, den 9, in den morgenstond te 3 uur, 51 minuten. Schaatsen (schaatsrijden) uit.

Volle maan, Donderdag de 16, 's avonds te 6 uur, 33 minuten.

Laatste kwartier, den 24, 's Vrijdags nachts te 10 uur, 4 minuten.

FEBRUARIJ heeft 28 dagen.

Varensgezellen mogen 's winters rusten,
Thuis te blijven moet hun gelusten.
Liet men aardsche zorg meer staan,
Menigwerf zou men beter doen.

Nieuwe maan, Vrijdag te elf uur, 42 minuten, in den nacht.

Eerste kwartier, Vrijdag namiddag te 2 uur, 60 minuten.

Volle maan, den 15, Saturdag na de middag te 1 uur.

Laatste kwartier, Zondag de 23, namiddag te 2 uur, 57 minuten.

MARTIUS het XXXI deggen.

Sommers mut we d' ynslag reede,
Der w' nis winters den mei-feede.
Der op God het meer ek let
Krijget yn'e hijmel het.

Nyje moene, Sennedeis moorns tu neugen oeren, 20 min.

Eerste kartier, de neugende, tu 4 oeren yn'e moorntijd, 26 min.

Folle moene, Mennedei de 17, yn'e moorntijd tu fenwer oeren, 33 min.

Leste kartier, Tijsdei de 25, neimiddei tu haalewei 4.

Nyje moene, Mennedei de 31, yn'e eeontijd tu 6 oeren, 4 min. Sonne-eclips.

APRILIS het XXX deggen.

Praatsje drock fan oeuwer tollen,
As de schijp wur sijle solle!
Weer de seel-surg ek su graat
Mengwar waard er meer fan praat.

Eerste kartier, Mennedei de 7, neimiddei tu 7 oeren, 27 min. Hææmbolle weer.

Folle moene, Tijsdei de 15, yn'e eeond tu 9 oeren. Moen-eclips.

Leste kartier, Wornsdei de 23, neimiddei tu 4 oeren, 26 min. Aiseekjen.

Nyje moene, Wornsdei de 30, de moorns tu haalwei træææ. Boer pas op.

MAART heeft 31 dagen.

Zomers moeten wij den voorraad opdoen,
Daar wij ons 's winters dan mede voeden.
Die op God ook wat meer let
Krijgt iets in den hemel.

Nieuwe maan, Zondags morgens te negen uur, 20 minuten.

Eerste kwartier, den negenden, te 4 uur in den morgenstond, 26 minuten.

Volle maan, Maandag de 17, in den morgenstond te vier uur, 33 minuten.

Laatste kwartier, Dingsdag de 25, namiddag te half 4.

Nieuwe maan, Maandag de 31, in den avondstond te 6 uur, 4 minuten. Zoneclyps.

APRIL heeft 30 dagen.

Praat druk van overbrengen,
Als de schepen weder zeilen zullen!
Was de ziel-zorg ook zoo groot
Menigwerf werd er meer van gesproken.

Eerste kwartier, Maandag de 7, namiddag te 7 uur, 27 minuten. Goed weder op de Henneballen.

Volle maan, Dingsdag de 15, 's avonds te 9 uur. Maaneclyps.

Laatste kwartier, Woensdag de 23, namiddags te 4 uur, 26 minuten. Eizoeken.

Nieuwe maan, Woensdag de 30, 's morgens te half drie. Boer pas op.

MAJUS het XXXI deggen.

As we tommelje oeuwer 't wetter.
Heuwe 't slim en soms het better.
Su 's de wraald ek as de see,
Soms fol kurje, soms fol nee.

Eerste kartier, Worsdei de 7, foormiddei tu eolven oeren, 50 min.

Folle moene, Toernsdei de 15, op koxtyd.

Leste kartier, Toernsdei de 22, nei de middei tu 5 oeren, 20 min.

Nyje moene, Toernsdei de 29, voor de midd. tu 11 oeren, 56 min.

JUNIUS het XXX deggen.

« Wol 't en labber koelte waaje,
« Dot m'enorm su mooi ken praaie; »
Tijnckt de seeman: « Foor de wijn; »
Heuw'er goe behegjen yn.

Eerste kartier, Frijdei t' moorntijd tu 4 oeren, 28 min.

Folle moene, nei Frijdei, 40 minuiten oeuwer midsnaat.

Leste kartier, Frijdei de 20, d' eeonds tu 9 oeren, 39 min. Nuu froost?

Nyje moene, Frijdei de 27, yn'e naat tu 10 oeren, 33 min. Better weer.

MEI heeft 31 dagen.

Als wij tuimelen over 't water
[Dan] hebben wij 't [nu eens] slim en soms wat beter.
Zo is de wereld ook gelijk de zee,
Soms vol geneugte, soms vol nood.

Eerste kwartier, Woensdag de 7, voormiddag te elf uur, 50 minuten.

Volle maan, Donderdag de 15, op kokstijd.

Laatste kwartier, Donderdag de 22, na middag te 5 uur, 20 minuten.

Nieuwe maan, Donderdag de 29, voor de middag te 11 uur, 56 minuten.

JUNIJ heeft 30 dagen.

« Wil 't een labber koelte waaien,
« Dat men elkander zo mooi kan praaien; »
Denkt de zeeman: « Voor de wind; »
[Dan] hebben wij er goed behagen in.

Eerste kwartier, Vrijdag 's ochtends te 4 uur, 28 minuten.

Volle maan, na Vrijdag, 40 minuten over middernacht.

Laatste kwartier, Vrijdag de 20, 's avonds te 9 uur, 39 minuten. Nu vorst?

Nieuwe maan, Vrijdag de 27, in den nacht te 10 uur, 33 minuten. Beter weder.

JULIUS het XXXI deggen.

Lijk as yn de wraald de minschen,
Geattet redlijk nei jer winschen:
Der 's nin see jerm den tu kaaig,
Al stee 't oeluk faaik for 't aaig.

Eerste kartier, Sneeond de 5, yn'e eeond tu 9 oeren, 23 min.

Folle moene, de 13, foormiddei tu haalewei eolven.

Leste kartier, Sennedei de 20, tu 1 oeren, 42 min. nei mid.

Nyje moene, Sennedei de 27, tu eolven oeren, 3 min.

AUGUSTUS het XXXI deggen.

Draaiv nuu schotsen! tol oen 't ronnen!
Yn *Norweine* is jiold tu wonnen:
Mar bewarje 't beste schat
En ferkaaip de seele nat.

Eerste kartier, Mennedei de 4, nei middei tu een oere, 30 min.

Folle moene, Mennedei de 12, tu 6 oeren, 47 min. yn'e eeond.

Leste kartier, Mennedei de 18, de moorns tu achat oeren, 32 min.

Nyje moene, Tijsdei de 26, de moorns tu een oere, 45 min.

JULIJ heeft 31 dagen.

Gelijk als de menschen in de wereld,
Gaat het redelijk naar hunne wenschen:
Daar is geen zee hun dan te hoog,
Al stond het ongeluk vaak voor het oog.

Eerste kwartier, Saturdag de 5, in den avond te 9 uur, 23 minuten.

Volle maan, de 13, voormiddag te half elf.

Laatste kwartier, Zondag de 20, te 1 uur, 42 minuten na middag.

Nieuwe maan, Zondag de 27, te elf uur, 3 minuten.

AUGUSTUS heeft 31 dagen.

Draaft nu schotsen! trekt aan 't lopen!
In *Noorwegen* is geld te winnen:
Maar bewaart den besten schat
En verkoopt de ziel niet.

Eerste kwartier, Maandag de 4, na middag te een uur, 30 minuten.

Volle maan, Maandag de 12, te zes uur, 47 minuten, in den avond.

Laatste kwartier, Maandag de 18, 's morgens te acht uur, 32 minuten.

Nieuwe maan, Dingsdag de 26, 's morgens te één uur, 45 minuten.

SEPTEMBER het XXX deggen.

Der op laand sijn kost ken wonne
Winschet nat op see tu ronnen;
Mar der sworve mut op see
Sot sijn hert der ek tu free.

Eerste kartier, Wornsdei de 3, yn'e moorntijd tu 4 oeren, 24 min.

Folle moene, Wornsdei de 10, de moorns tu 3 oeren, 7 minuten.

Leste kartier, Tijsdei de 16, d' eeonds tu 6 oeren, 49 min. 't Morsseel yn!

Nyje moene, Wornsdei de 24, d' eeonds tu 6 oeren, 27 min. Sonne-eclips.

OCTOBER het XXXI deggen.

As we wur nei huys tu sijle
Schijnt en schok faaik wol en mijle.
Weer su 't waalden ek nei haaig
't Schijld nat fiile eolk minsche flaaig.

Eerste kartier, Toernsdei de 2, d' eeonds tu 7 oeren, 12 min. Schijp yn'e WÆÆL.

Folle moene, Toernsdei de 9, foormiddei tu 11 oeren, 48 min. Moen-eclips.

Leste kartier, Toernsdei de 16, de moorns tu 9 oeren, 12 min.

Nyje moene, Frijdei de 24, nei middei tu 4 oeren.

SEPTEMBER heeft 30 dagen.

Die op land zijn kost kan winnen,
Wenscht niet ter zee te varen;
Maar die swerven moet op zee
Zet zijn hart daar ook te vreden.

Eerste kwartier, Woensdag de 3, in den morgenstond te 4 uur, 24 minuten.

Volle maan, Woensdag de 10, 's morgens te 3 uur, 7 minuten.

Laatste kwartier, Dingsdag de 16, 's avonds te 6 uur, 49 minuten. Het marszeil in!

Nieuwe maan, Woensdag de 24, 's avonds te 6 uur, 27 minnten. Zon-eclyps.

OCTOBER heeft 31 dagen.

Als wij weder naar huis toe zeilen
Dan schijnt een goede ruk vaak wel een mijl.
Was het wenschen ook zoo naar om hoog
't Scheelde (dan) niet veel (of) elk mensch vloog.

Eerste kwartier, Donderdag de 2, 's avonds te 7 uur, 12 minuten. Schepen in de Waal.

Volle maan, Donderdag de 9, voormiddag te 11 uur, 48 minuten. Maan-eclyps.

Laatste kwartier, Donderdag de 16, 's morgens 9 uur, 12 minuten.

Nieuwe maan, Vrijdag de 24, na middag te 4 uur.

NOVEMBER het XXX deggen.

As wy nuu erst oeuwer komme
Waa ys den su stieug ferkomme,
Dot sijn hert op God nat toot
Der him trog de stormen broot?

Eerste kartier, Sneeond tu moorn tu 7 oere, 9 min.
Folle moene, Frijdei de 7, d' eeonds tu 9 oeren, 42 min. Kortegeerdejen.
Leste kartier, Sneeond de 15, de moorns tu 6 oeren, 53 min.
Nyje moene, Sennedei de 23, de moorns tu 4 oeren, 13 min.
Eerste Quartier, Sondag den 30, 's avonds te 6 uyr, 43 min. Vorst.

DECEMBER het XXXI deggen.

Dos sol 't jeer nei waald en winsche
T' eende ronne for en minsche,
Nei'ter 't selm ten eende brijngt,
Nei'ter om de hijmel tijnckt.

Folle moene, Sennedeis moorns tu 9 oeren, 43 minuiten.
Leste kartier, de 14, Sennedei yn de naat tu eolven oeren, 9 min.
Nyje moene, Mennedei de 22, tu 10 oeren, 49 min., ynne naat.
Eerste kartier, Tijsdei, 52 min. nei middernaat.

31. Moorn het nijs.

NOVEMBER heeft 30 dagen.

Als wij nu eerst over komen
Wie is dan zo stug verkleumd,
Dat zijn hart op God niet dacht
Die hem door de stormen bragt?

Eerste kwartier, Saturdags morgens te 7 uur, 9 minuten.

Volle maan, Vrijdag de 7, 's avonds te 9 uur, 42 minuten. 's Nachts bij de meisjes opzitten.

Laatste kwartier, Saturdag de 15, 's morgens te 6 uur, 53 minuten.

Nieuwe maan, Zondag de 23, 's morgens te 4 uur, 13 minuten.

Eerste kwartier, Zondag den 30, 's avonds te 6 uur, 43 minuten. Vorst.

DECEMBER heeft 31 dagen.

Dus zal het jaar naar keus en wensch
Ten einde lopen voor een mensch,
[Al] naar dat hij het zelf ten einde brengt,
Naar dat hij om den hemel denkt.

Volle maan, Zondags morgens te 9 uur, 43 minuten.

Laatste kwartier, de 14, Zondag in den nacht te elf uur, 9 minuten.

Nieuwe maan, Maandag de 22, te 10 uur, 49 minuten, in den nacht.

Eerste kwartier, Dingsdag, 52 minuten na middernacht.

31. Morgen wat nieuws.

(De volgende twaalf coupletten, een geheel met elkander makende, heeft de schrijver door de datums der twaalf maanden heen gestrooid; in dier voege dat elke maand er een couplet van heeft en achter elke aanwijzing van Nieuwe maan, Eerste kwartier, Volle maan en Laatste kwartier één der vier regels van het couplet volgt.)

Mekket bijden, sweer'ge en wetter
Strax de minschen helte better,
Bijt de seeman, hetser fan,
Su ys hy de beste man.

Krijg en seeukt en huungers plaaigen
Staane for de seemans aaigen
Faaik tu lijkens oppe see
Mids yn storm en wetters nee.

Krijg en kaaipers kenne leere
Dot me freedsaaim mut ferkeere
Oppe schijp en binnen gaats;
Seeleead sint de beste maats.

Lang yn seeukt op see tu sworven
En den mest en waant tu korven,
Komm'er goede minschen fan,
Bootsman ys de beste man.

Huunger-boljen opp'e wrakken
Weet fan kiold en uungemakken,
Leert dot strax om haaig tu sææn,
Seeleead sint de beste mææn.

Maakt bidden, zwarigheid en water
Straks de menschen de helft beter,
Bidt de zeeman, wat is er van,
Zo is hij de beste man.

Krijg en ziekte en hongers plagen
Staan voor 's zeemans ogen
Vaak te gelijk op de zee
Midden in storm en waters nood.

Krijg en kapers kunnen leren
Dat men vreedzaam moet verkeren
Op de schepen en binnen gaats;
Zeelieden zijn de beste maats.

Lang in ziekte op zee te zwerven
En dan mast en want te kerven,
Komen er goede menschen van,
Bootsman is de beste man.

Te razen van honger op de wrakken
Nat van koude en ongemakken,
Leert dat straks om hoog te zien,
Zeelieden zijn de beste menschen.

As de seen yn barnijng blijncke
Dot de schijp hest heel fersijncke
En wur rijze hijmel-haaig,
Bootsman heolt op God sijn aaig.

Rolt de see uis oeuwer d' aaren
Eolke see leert uis bedaaren,
En hu wijlder dotter beert
Hutter uis meer stolheit leert.

As de anckers, roer en mesten
Uis bejoone den ten lesten,
Den tijnckt nimmen meer om qwaa
En men drient op Gods genaa.

Heuwe qwesje om iertske dijngen,
Jern wood yk 't ten eende brijnge
As my God heolpt uit 'e nee
En behaalden brijngt uit see.

God, beschirm uis for it wetter!
Al mijn dwaan belouj' yk better.
Heolp uis slochs nit dizze nee
Uit'e stormen op en ree.

Komt er den oen laande sprijngen
En verbettert al sijn dijngen;
Seeman, komst' er dos den fan,
Dun bist wur de beste man.

Oo, gelokkijg tuuzen warren,
Der ek su op see moochst farre
En su tijge koom tu laand
Op de rochste hijmel-straand!

Als de zeeën in branding blinken
Dat de schepen haast geheel verzinken
En weder rijzen hemelhoog,
Bootsman houdt op God zijn oog.

Rolt de zee ons over de oren
Elke zee leert ons bedaren,
En hoe wilder dat zij tiert
Hoe zij ons meer stilheid leert.

Als de ankers, roer en masten
Ons dan ten laatste begeven,
Dan denkt niemand meer om kwaad
En men drijft op Gods genade.

Hebben wij twist om aardsche dingen,
Gaarne wilde ik 't ten einde brengen
Als mij God helpt uit de nood
En behouden brengt uit zee.

God, bescherm ons voor het water!
Al mijn doen beloof ik beter.
Help ons slechts uit dezen nood
Uit de stormen op een (veilige) rede.

Koomt hij dan aan land springen
En verbetert al zijn zaken;
Zeeman, koomt gij er dus dan van af,
Gij zijt weder de beste man.

O, gelukkig duizendwerf,
Die ook zo op zee mogt varen
En zo degelijk te lande kwam
Op het rechte hemelstrand!

FAN DE WIJKMORKEN YN *HOLLAND*, *SEELAND*, *FREESLAND* EN *UITERT*.

Mennedei. *Haerlem*, *Amsterdam*, *Gorkum*, *Schoonhoven*, *Briel*, *den Haaig*, *Middelburg*, *Joure*. Tijsdei. *Rotterdam*, *Heuzden*, *Amersfoort*, *Flissingen*, *Beewerwijk*, *Snits*. Wornsdei. *Herns*, *Balk*, *Dort*, *Woerden*, *Wijk te Duerstede*, *Noortwijk*, *Feere*. Toernsdei. *Delft*, *Goude*, *Middelburg*, *Frentjer*, *Dokkum*, *Waarkum*. Frijdei. *Dort*, *Amsterdam*, *Schiedam*, *den Haaig*, *Alkmoer*, *Flissingen*, *Hijnleppen*, *Grou*. Sneeond. *Leijen*, *Goude*, *Hoorn*, *Ynckhuizen*, *ter Feer*, *Uitert*, *Leeuwert*, *Staarum*, *Boolzert*, *Heerenfeen*, *Swol*.

FAN ET TY.

As de moene ny ov fol ys, ys 't haaig wetter; alle kartiermoene ys 't leeg wetter; op de folgjende oeren:

Foor .....

(Onder de namen vinden wij de volgende anders luidende dan in 't Hollandsch:)

Munkedam, *Spenjen*, *Hitlaand*, *'t Marsdæcep*, *Wirrijngen*, *'t Flee*, *de Freese kust*, *Meemlik*, *Nypoort*, *Grunnijngen*.

FAN TIOSTERE TIJDEN.

Dot fenwer reis yn 't jeer tu forwaatsjen steet azzer en Eclips ys.

De eeons foor April, tu saan oere, sol de sonne tioster worde, dot wy 't hirren formorke kenne.

VAN DE WEEKMARKTEN IN *HOLLAND*, *ZEELAND*, *VRIESLAND* EN *UTRECHT*.

Maandag. *Haerlem*, *Amsterdam*, *Gorkum*, *Schoonhoven*, *Brielle*, *den Haag*, *Middelburg*, *Joure*. Dingsdag. *Rotterdam*, *Heusden*, *Amersfoort*, *Vlissingen*, *Beverwijk*, *Sneek*. Woensdag. *Harlingen*, *Balk*, *Dordrecht*, *Woerden*, *Wijk te Duurstede*, *Noordwijk*, *Veere*. Donderdag. *Delft*, *Gouda*, *Middelburg*, *Franeker*, *Dokkum*, *Workum*. Vrijdag. *Dordrecht*, *Amsterdam*, *Schiedam*, *den Haag*, *Alkmaar*, *Vlissingen*, *Hindeloopen*, *Grouw*. Saturdag. *Leiden*, *Gouda*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *ter Veere*, *Utrecht*, *Leeuwarden*, *Stavoren*, *Bolsward*, *Heerenveen*, *Zwolle*.

VAN HET GETIJ.

Als de maan nieuw of vol is, is het hoog water; elke kwartier maan is het laag water; op de volgende uren:

Voor .....

Munnikendam, *Spanjen*, *Hitland*, *het Marsdiep*, *Wieringen*, *'t Vlie*, *de Vriesche kust*, *Medenblik*, *Nieuwpoort*, *Groningen*.

VAN DUISTERE TIJDEN.

Dit vier keer in het jaar te verwachten staat als er een Eclyps is.

's Avonds voor April, te zeven uur, zal de zon duister worden, dat wij het hier bemerken kunnen.

De Tijsdeis nei Palme, op de 15 April, tu neugen oeren, fieu min., wort de moene tiester yn uis aigen, gultjes yn 't S. O., en oordel oere duurje.

De sonne wort op de 24 September wor tioster, 25 min. nei sechsen, en sal oen de suidsijde fan *America* seeand worde.

For de ferde reis wort de moene tioster de 9 Octob., tu 11 oeren, 5 min., oppe dey; yn'e Noorder kattiezen tu saeen gultjes en haal oere.

LITJE KRUNNIJK,

DER

DIJNGEN FAN AALDE TIJDEN

YN STAANE,

TU OMTHAALDEN FOR DE HYNLEPRE,

EN JITTE HET OOR GOED.

(*Het houtsnee prentje op den eersten tijtel vermeld.*)

TU *LEEUWERT*, BY
JOHANNES DE RUITER.

Hir 's het aalds fan aalde tijden
Ruchst fan aauwer t' aauwer del,
Het Hijnlepre leead al lijden
Eer ze koomen op jer stel.

's Dingsdags na Palmzondag, op den 16 April, te negen uur, vijf minuten, wordt de maan duister in onze ogen, omstreeks in 't zuid-oosten, en [zal] anderhalf uur duren.

De zon wordt op den 24 September weder duister, 25 minuten na zessen, en zal aan de zuidzijde van *America* gezien worden.

Voor de vierde keer wordt de maan duister den 9 October, te 11 uur, 5 minuten, op den dag; in de Noorder kwartieren te zien omstreeks een half uur.

KLEINE KRONIJK,

WAAR

DINGEN VAN OUDE TIJDEN

IN STAAN,

TE ONTHOUDEN VOOR DE HINDELOPERS,

EN NOG WAT ANDER GOED.

TE *LEEUWARDEN*, BIJ
JOHANNES DE RUITER.

Hier is wat ouds van oude tijden
Recht van aver tot aver neder,
Wat de burgers van *Hindelopen* al leden
Eer zij op hun stel kwamen.

Schijnt et litj yn jimme aaigen
'T Weer nat litj for aalde feer,
Der 't nat soegh mei graat behaaigen.
Winskje jimme 't su wol meer?

Seit me, 't ys tu litj tu schrieawen
En tu brijngen oen de dei;
Wor oft oore dijngen blieawe?
Wol! der ys stees braand mei wei.

LITJE KRUNNIJK, TU OMTHAALDEN FOR DE HIJNLEPRE, NOMD UIT *EMMIUS*, *FURMERIUS*, *WINSEMIUS*, *SCHOTANUS* EN OORS AARNZE FAN DENNE.

Yn 't 775 jeer nei CHRISTUS geboorte en ytlijcke jeeren tu forren hee *Hijnleppen* al lang ol en bosk west, der de koonijngen fan *Staarum* herten en bijnnen plijchsten te jeijen, heel fan de *Kreil* oov langs de *Fleestroom* oen de ree tu nei *Waarkum* henne, daa 't *Breedsaand* jitte ek laand weer.

779. Daa weer *Hijnleppen* tu en dorp al oenwaachse en waard fan de Dææenen en Normannen, der hir al staaig oen koomen te plunderjen, yn'e braand stitsen. Mar de Staarumer, der daa kreftijg weeren, koomen en ontjeggen jerm de buit, en beschirmden de Hijnlepre mei jerre oorlochschijp.

910. Begoosten de Hijnlepre leead better moe te kryjen en tolden wur oen 't timmerjen, dotter wur huizen begoosten te kommen en meijer tijd wur oengroeide.

1255. Weer de seefart su tunomd en de huizen en leead su oengroeid dot de staaten fan 't laand *Hijnleppen* tu en stee mekken en stees geruchstijgheit joeën.

Schijnt het klein in uwe ogen
't Was niet klein voor oudvaar,
Die 't niet zag met groot behagen.
Wenscht gij 't wel zo meer?

Zegt men, het is te gering om op te tekenen
En aan den dag te brengen;
Waar of andere dingen blijven?
Wel! daar is de brand der stad mede doorgegaan.

KLEINE KRONIJK, TE ONTHOUDEN VOOR DE HINDELOPERS, GENOMEN UIT *EMMIUS*, *FURMERIUS*, *WINSEMIUS*, *SCHOTANUS* EN ANDERS ERGENS VAN DAAN.

In het 775 jaar na Christus geboorte en ettelijke jaren te voren had *Hindelopen* lang al een bosch geweest, waar de koningen van *Stavoren* herten en hinden plechten te jagen, geheel van de *Kreil* af langs de *Vliestroom* aan de rede toe naar *Workum* heen, toen het *Breesand* ook nog land was.

779. Toen was *Hindelopen* al tot een dorp aangewassen en werd van de Denen en Noormannen, die hier al stadig aan kwamen te plunderen, in de brand gestoken. Maar de Staverensche, die toen magtig waren, kwamen en ontjaagden hun den buit, en beschermden de Hindelopers met hunne oorlogschepen.

910. Begonnen de Hindeloper burgers beter moed te krijgen en trokken weer aan 't timmeren, dat er weder huizen begonnen te komen en [de plaats] met der tijd weder aangroeide.

1255. Was de zeevaart zo toegenomen en de huizen en inwoonders zo aangegroeid dat de staten van het land *Hindelopen* tot een stad maakten en stads gerechtigheid gaven.

1270. Daa stoe 't bosk de *Kreil* by *Hijnleppen* jitte yn sijn folle kreft, en der waachsen graate baaimen fan hard eeken hoolt, der fier laandwerts yn helle waard om huizen en serken mei te betimmerjen.

1368. Hee de seefart tu *Hijnleppen* su fuile oennomd, dot se al lang yn 't ferbuunt mei de Hanze-steen west heene, en Aelbrecht, de kooniijng fan *Sweeden*, de frijheit, der de Hijnlepre yn 't eerst fertollen trog de *Suund* al lang hææand heene, wur fernijde en mei breeven fan sijn yne haan fersijgelde.

1418. Waard er tusken de Schierijngen en Fetkaaipers en slag heolden yn 't fiold tusken *Hijnleppen* en *Molkurren* bij *Paale-slaat*, der Heer Okke fan Broek mei en hoopjen folk tu laande koom en Sikke Sjaardamaas folk, dat Schierijngen weeren, fersloeg. Twaa huundert bleeuwen er daa en ek waarden er su fuile finzen.

1420. Yzzer wurren en oore slag tusken de Schierijngen en Fetkaaipers forrefoln by *Hijnleppen*. Der waarden wol twaa huundert minsken deid en ferdruuncken, en jitte gultjes su fuile ek finzen nomd. Dit weer, leeu 'k wol, bij 't aald hoff yn 'e meeden.

1491. Ferbarnden wol achsteen huizen t' lijkens yn 't lest fan 't jeer.

1503. 't Heele laand trog weer sokken harden druuchte, dotter fuile huizen en goed hir en der yn 'e braand rekken; en *Hijnleppen* barnde mei de serke heel tu issche.

1515. Yn Maaje koomen de knechten, der fan de Hertog fan *Saxens* folk jitte oeuwerbleeon weeren, mei de swarte hoop, daa de Keizer Kaarel, *de fieude* fan dy nemme, disse laanden jitte yn en oeuwer nimme soed, en ferbarnden ferschaat boeure huizen en dorpen hir yn de Zuidhoek, en de 23 dei moost *Hijnleppen* er ek oen en waard heel yn 'e issche leid.

1270. Toen stond het bosch de *Kreil* bij *Hindelopen* nog in zijn volle kracht, en daar groeiden grote bomen van hard eiken hout, die verre landwaarts in gehaald werden om huizen en kerken mede te betimmeren.

1368. Had de zeevaart te *Hindelopen* zo veel toegenomen, dat ze al lang in het verbond met de Hanzesteden geweest hadden, en AELBRECHT, de koning van *Zweden*, den vrijdom, dien de Hindelopers in het eerst vertollen door de *Sond* al lang gehad hadden, weder vernieuwde en met brieven van zijne eigene hand verzegelde.

1418. Leverden de Schieringers en Vetkopers elkander slag in 't veld tusschen *Hindelopen* en *Molkwerum* bij *Palesloot*, alwaar Heer OKKE VAN BROEK met een hoop volk lande en SIKKE SJAARDEMAS volk, dat Schieringers waren, versloeg. Twee honderd bleven er dood en ook werden er zo veel gevangen.

1420. Is er weder een andere slag tusschen de Schieringers en Vetkopers voorgevallen bij *Hindelopen*. Daar werden wel twee honderd menschen gedood en verdronken, en nog omstreeks ook zo veel gevangen genomen. Dit was, meen ik wel, bij het oud hof in de hooilanden.

1491. Verbranden wel achttien huizen te gelijk in 't laatste van 't jaar.

1503. 't Gehele land door was zulk een harde droogte, dat er veel huizen en goed hier en daar in de brand raakten; en *Hindelopen* verbrande met de kerk geheel tot asch.

1515. In Mei kwamen de knechten, die van de Hertog van *Saxens* volk nog overgebleven waren, met den zwarten hoop, toen de Keizer KAREL, *de vijfde* van dien naam, deze landen nog in en over nemen zou, en verbranden verscheidene boere huizen en dorpen hier in den Zuidhoek, en den 23 dag moest *Hindelopen* er ook aan, en werd geheel in de assche gelegd.

1517. Het Graate PIER mei en deel litj faartnich *Hijnleppen* ynnomd, daa de Borgoense de stee fest mæzeikje woeden, (dot se oen én sijde al begond en unnderleid heene) en ja sloogen huundert en saan Borgoense daa: der oppe fluchst rekken ferdraincken mest, en saan en santijg noomen se finzen.

1570. Nat lang nei disse tijd waard et sok haaig wetter, dottet oeuwer de dijken rooan en de leead de ky uit et laand helje mooasten, der 't wetter jerm su gaau en hard berooan, dotter wol trijttijg frouleead mei jerre dæær ferdruuncken en dreeuwen nei de haaige dijk by *Molkurren*.

1574. Yn de Spense oorlog koomen træe huundert fan 't Prince-folk fan *Texel* farren en noomen *Hijnleppen* by tiostere naat yn. Mar eer ze jitte mei 't kruud en laa en oor unntsot, der jerm fan de Ynckhuizers tusteerd waard, tijge schrep stoene, koomen de Spense fan *Staarum* mei en hoopjen folk, su dot se twuungen waarden om de stee uit tu plunderjen en yn braand te stecken; en su geengen ze wur oov, daa ze de Spense wachsten yn 't galgefiold oen en galge ophange heene. Daa mekken de Spenjers de stee fest mei en schaans en oore worken.

1598. Weer 't yn de moent fan Junius sokken grijzlijk hard weer, dotter wol huundert schijp for 't laand bleuwen, der de Hijnlepre fuile schaa fan goed en bloed by krijgen.

1600. Gultjes om dizze tijd ov en litj tu forren koom hirren de æærste preddekant, der te forren de papisten en paaipen hir west heene.

1610. Yn dit jeer weer Pontiaans floe, daa de dijken om en by *Hijnleppen* en nei *Staarum* fol gatten britsen sint, en waarden oeuwer al fan de see tu schoerd.

1614. Waard *Hijnleppen* uitleid en de huissteen op de *Aald-weide* ferkaaipe, en daa begoosten se der de

1517. Heeft Grote PIER met een deel kleine vaartuigen *Hindelopen* ingenomen, toen de Burgundischen de stad bevestigen wilden, (dat ze aan één zijde al begonnen en onderlegd hadden) en zij sloegen hondert en zeven Burgundischen dood: die op de vlucht geraakten verdronken meest, en zeven en zeventig namen zij gevangen.

1570. Niet lang na deze tijd werd het zulk hoog water, dat het over de dijken liep en de menschen de koeijen uit het land halen moesten, alwaar het water hun zo gaauw en geweldig beliep, dat er wel dertig vrouwen met hare beesten verdronken en naar den hogen dijk bij *Molkwerum* dreven.

1574. In de Spaansche oorlog kwamen drie hondert van het Prinse-volk van *Texel* varen en namen *Hindelopen* bij duistere nacht in. Maar eer zij nog met het kruid en lood en ander ontzet, dat hun van de Enkhuizers toegezonden werd, ter degen schrap stonden, kwamen de Spaanschen van *Staveren* met een hoop volk, zoodat ze gedwongen werden om de stad uit te plunderen en in brand te steken; en zo trokken ze weder af, toen ze de Spaansche wachten in het galgeveld aan een galg opgehangen hadden. Toen bevestigden de Spanjaards de stad met een schans en andere werken.

1598. Was het in de maand van Junij zulk een afgrijslijk fel weder, dat er wel hondert schepen voor de kust bleven, waar de Hindelopers veel schade van goed en bloed bij kregen.

1600. Omstreeks om dezen tijd of een weinig te voren kwam hier de eerste predikant, daar te voren de papisten en papen hier geweest hadden.

1610. In dit jaar was PONTIAANS vloed, toen de dijken om en bij *Hindelopen* en naar *Staveren* vol gaten gebroken zijn, en werden overal van de zee te scheurd.

1614. Werd *Hindelopen* uitgelegd en de huissteden op de *Oude weide* verkocht, en toen begonnen ze daar de eerste

aarste huizen tu mæaikjen. Daa waarden er ek earste sechs Frutaleead mekke.

1615. Waard de toer uit 'e grunnd op ny mekke. Gultjes om dizze tijd koomen de Menniten ek fan enorm en waarden yn twaan.

1619. Waard er en nyje hoolten sijl mekke.

1632. Ys de serke begoost ny uit 'e graund op mekke tu worden.

1642. Waard de stee wur uit leid, en de huissteen oppe *Nyjestee* en *Nyjeweide* waarden forkaipe.

1643. Breeken de dijken henne en wor yn, dottet laand hir blanck stoe en koomen fan *Molkurren* dit henne oenwer 't laand farren. *'t Nylaand* roon heel unnder omt et *Jufferegat* ynbreek; en de sijl woed weischunre en der speelden teulv ov trotteen huizen yn *Hijnleppen* fan de see wei.

1649. Sloeg er en boot mei folk om for de haaiven der fieu born fordraainken.

1653. Begoosten se de grouwe formenning tu mæaikjen.

1658. Moosten ze de serke helte gratter mæaikje.

1666. Koomen de Yngelse op de 8 Augustus, de moorns tu achst oeren, 't *Flee* yn sijlen mei neugen oorlogschijp, fieu branders en saan kitsen, der se en floot fan hunndert en santijg komfardyschijp yn 'e braand steeken, en der nei laanden ze op *der Schellijng*, dot se ek ferbarnden. Der forlaazen de Hijnlepre allonne neugen en twijntijg schijp en mar één ontkoom 't.

1670. Begoosten ze de nyje steenen sijl tu mæaikjen, der de furgaande mar fan hoolt west heene. It koom trog dy wei dat yn 'e furlijden heerst de aalde schaalis schuurd weer trog en storm.

1672. Mekken de burgers mei al der de henden roppe koe, as junngers, faanen, wijven en mæen, en schaans om *Hijnleppen*, mar waard naat folmekke.

huizen te maken. Toen werden er ook eerst zes Vroedslieden gemaakt.

1615. Werd de toren uit de grond op nieuw gemaakt. Omstreeks dezen tijd kwamen de Mennisten ook van elkander en werden in tweeën.

1619. Werd er een nieuwe houten zijl gemaakt.

1632. Is de kerk begonnen nieuw uit de grond op gemaakt te worden.

1642. Werd de stad weder uitgelegd en de huissteden op de *Nieuwestad* en *Nieuweweide* werden verkocht.

1643. Braken de dijken heen en weder in, dat het land hier blank stond en [ze] van *Molkwerum* dit heen over 't land kwamen varen. Het *Nieuwland* liep geheel onder omdat het *Juffersgat* in brak; en de zijl werd weggescheurd en daar spoelden twaalf of dertien huizen in *Hindelopen* van de zee weg.

1649. Sloeg er een boot met volk om voor de haven daar vijf kinderen bij verdronken.

1653. Begonnen ze de kerk van de grove Mennisten te maken.

1658. Moesten ze de kerk de helft groter maken.

1666. Kwamen de Engelschen op den 8 Augustus, 's morgens te acht uur, het *Vlie* in zeilen met negen oorlogschepen, vijf branders en zeven kitsen, daar ze een vloot van honderd en zeventig koopvaardijschepen in de brand staken, en daarna landen ze op *ter Schelling*, dat zij ook verbranden. Daar verloren de Hindelopers alleen negen en twintig schepen en maar één ontkwam het.

1670. Begonnen ze de nieuwe stenen zijl te maken, daar de voorgaande maar van hout geweest waren. Het kwam ter zake dat in den verledenen herfst de oude schaloos gescheurd was door een storm.

1672. Maakten de burgers met al wat de handen reppen kon, als jongens, meisjes, vrouwen en mannen, een schans om *Hindelopen*, maar werd niet voltooid.

Dot 's fan 't litj mei kort bescheid.
Kom we jitte reis oen 't schrieuwen,
't Sol by 't litj so tjoe nat blieuwe:
Der wort den wol meer fan seid.

TIJNCK REIS OM! MAN TU ROER, PAS OP 'T STEEREN!

1.

Staan yk hir oen 't roer tu reeren
Om tu staan ov om tu steeren,
Ov om sluchs op mijn gemak
Smooke su en pijp tubak?

2.

Nee, et kijkjen en et draaiven
Nei de tonnen, baaikens, haaiven,
Der de loots en stirman dwaan
Leere my het oers forstaan.

3.

Wo'k mijn schippers sin betrachtje
Op jer worden mut yk achtje,
Dot yk der wol naau op let:
Want jer worden sint mijn wet.

4.

Roepet': « Man tu roer, haald draaigen!
« Goed en livven naat tu waaigen.
« Haald dijn koers Nordoost ten Noord,
« Den su reeikje wy mooi foort. »

Dat is van het geringe met kort bescheid.
Komen wij nog eens aan 't schrijven,
't Zal bij 't kleine zo slecht niet blijven:
Daar wordt dan wel meer van gezegd.

DENK REIS OM! MAN TE ROER, PAS OP 'T STUREN!

1.

Sta ik hier aan 't roer heen en weder te bewegen
Om te staan of om te sturen,
Of om slechts op mijn gemak
Roken zo een pijp tabak?

2.

Neen, het kijken en het draven,
Naar de tonnen, bakens, haven,
Dat de loots en stuurman doen
Leren mij het anders verstaan.

3.

Wil ik mijn schippers zin betrachten
Op hunne woorden moet ik acht geven,
Dat ik daar wel naauw op let:
Want hunne woorden zijn mijn wet.

4.

Roepen zij: « Man te roer, houd 't dragende!
« Goed en leven niet te wagen.
« Houd uw koers Noordoost ten Noord,
« Dan zo raken wij mooi voort.

5.

« Der 's en rif, dot mut ve myje,
« Ov wy koene 't lichst belyje.
« Der 's en barnijng, banck ov klip,
« Neste goe for goed en schip.

6.

« Loev nuu oen, der stee en baaiken,
« Dot men heel nat tæænt tu naaiken.
« Steenbanck, harde gruund ys qwaa,
« Der blieut mennijg minsk op daa. »

7.

Ys 't nin tijd den op tu pasjen?
Klip ov banck koe 't schip forrasje.
Eer 't oen huundert spoenen stet,
Tæænt er, tijnckt my, wol op let.

8.

Mar wo'k op jer word nat achtje
En for klip ov banck nat wachtje,
Uunbetoot oen 't roer tu staan
Ken wol best nat wol beslaam.

* * * 9. * * *

Su steet ek yn iertske dijngen
Al uis livven tu te brijngen,
Naat om leui en leeg tu staan
Yn 'e wraald; nin goe tu dwaan:

5.

« Daar is een rif, dat moeten wij mijden,
« Of wij konden 't licht belijden.
« Daar is een branding, bank of klip,
« Hachelijk goed voor goed en schip.

6.

« Loef nu aan, daar staat een baken,
« Dat men geheel niet dient te naken.
« Steenbank, harde grond is kwaad,
« Daar blijft menig mensch op dood. »

7.

Is 't geen tijd dan op te passen?
Klip of bank kon 't schip verrassen.
Eer 't aan honderd spaanders stoot,
Dient er, dunkt mij, wel op gelet.

8.

Maar wil ik op hun woord geen acht geven
En voor klip of bank niet op mijn hoede zijn,
Onbedacht aan 't roer te staan
Kan wel haast niet wel beslaan.

* * * 9. * * *

Zo staat ook in aardsche dingen
Al ons leven toe te brengen,
Niet om lui en ledig te staan
In de wereld; geen goed te doen:

10.

Nee, dy God, der eerst de minschen
Mekke nei sijn waald en winschen
En de wraald mei al jer goe
Oen de minsk tu brunken joe,

11.

Sot uis ek oen 't roer tu steeren
Om de seel ek oer tu feren
Trog de wraald, dy holle see,
Op en goe behaalden ree.

12.

Wouwe 't sizzen den nat heere
Der sijn loots en stirman leere,
Lootsers, der de seel uit nee
Steere trog de iertsche see?

13.

As se roepe, « Der 's en tonne,
« Der w' uis koers nei mutte ronne;
« Der 's en baaiken, der 's en feer;
« Man tu roer, pas op en steer! »

14.

Baaikens, tonnen en de feeren
Sint Gods word om uis tu steeren,
Lijk de Bijbel dot beschrieut
Trog sijn geest, der by uis blieut.

10.

Neen, die God, die eerst de menschen
Maakte naar zijne verkiezing en wensch
En de wereld met al haar goed
Aan den mensch te gebruiken gaf,

11.

Zet ons ook aan 't roer te sturen
Om de ziel ook over te varen
Door de wereld, die holle zee,
Op ene goede behoudene reê.

12.

Willen wij 't zeggen dan niet horen,
Dat zijn loots en stuurman leren,
Lootsers, die de ziel uit nood
Sturen döor de aardsche zee?

13.

Als ze roepen, « Daar is een ton,
« Daar wij ons koers naar moeten lopen;
« Daar is een baken, daar is een vuur;
« Man te roer, pas op en stuur!

14.

Bakens, tonnen en de vuren
Zijn Gods woord om ons te sturen,
Gelijk de bijbel dat beschrijft
Door zijn geest, die bij ons blijft.

15.

Der de haaiven en de streamen,
Hu men der yn maklijkst koomen,
  Wol beschreeon ys en beteeod
  For de gaast en sluchste leed.

16.

Tuuzen tuschen, klippen, grounden,
Der de seel yn ieuge stuunden
  Slim en droevijg koe forgaan,
  Der al klaar beteekne staan.

17.

Barnijng, banken, klippen, grounden
For de seele sint de suunden:
  Steer yk jin nat uit 'e wei
  Wis beklei yk dot der nei.

18.

As we der om heel nat tijncke,
Ken uis seel ek lichst fordrijncke
  En yn ieuwigheit forgaan,
  Meer as hoolten schiip wol dwaan.

19.

Der 's faaik lunk, mest, wrak en hoolten,
Der uis wor tu laande brooten;
  Mar de seel der ees forgee
  Blieut yn ieuwijgheit yn nec.

15.

Alwaar de haven en de stroomen,
Hoe men daarin gemakkelijkst koomt,
Wel beschreven is en beduid
Voor de schranderste en eenvoudigste menschen.

16.

Duizend banken, klippen, gronden,
Waar de ziel in eeuwige stonden
Slim en droevig kon vergaan,
Daar al klaar betekend staan.

17.

Branding, banken, klippen, gronden
Voor de ziele zijn de zonden:
Stuur ik die niet uit den weg
Wis beklaag ik dat daarna.

18.

Als wij daarom geheel niet denken,
Kan ons ziel ook ligt verdrinken
En in eeuwigheid vergaan,
Meer dan houten schepen wel doen.

19.

Daar is vaak een luik, mast, wrak en boten,
Die ons weder aan land bragten;
Maar de ziel, die eens vergaat,
Blijft in eeuwigheid in nood.

20.

Su ys 't best mei lust tu steeren,
't Schip mei surg trog see tu feeren
En sijn gles tu roere staan:
't 's Om en korte tijd tu dwaan.

KRIEUWELJEN FAN DE HIJNLEPRE SCHIPPERS WIJVEN YS, « NOORDE WIJN YS FOOR DE WIJN. »

1.

De Noorde wijn, hu kaald en stoer
En fel yn winterflaaigen,
Al waait se trog de læse su soer,
Ys mest nei uis behaaigen.

2.

Al ys mijn man den oppe see,
Hy sol nei huis wol drieuwe,
En yzzer tuis ov oppe ree,
Su mutter tuis wol blieuwe.

EYNDE.

20.

Zo is 't best met lust te sturen,
't Schip met zorg door zee te voeren
En zijn glas te roer te staan.
't Is om een korten tijd te doen.

HET ONGEDULDIG REIKHALZEN DER HINDE-LOPER SCHIPPERS-VROUWEN IS, NOORDE WIND IS VOOR DE WIND.

1.

De Noordewind zo koud en guur
En fel in wintervlagen,
Al waait hij door de leden zo zuur,
Is meest na ons behagen.

2.

Al is mijn man dan op de zee,
Hij zal naar huis wel drijven,
En is hij thuis of op de ree,
Zo moet hij thuis wel blijven.

EINDE.

EN HIENLEPPRE SAAING, OP DE FIEFSTIEG-JIEERIGE TÆÆNST, FAN DE EERWOARDIGE, HAAJGGELEERDE, *D. DOMINICUS GOLTSIUS*, FRIJTÆÆNE PREDDECANT, ENS.

Woal wur om sooed men den dos ujt de schriften mææne,
Dot lang op dizze wraald te libjen seegen wieer:
Der w', az de lææchste dej, degz oeuwer al woal sææne,
Dot al dieng foal fertrieet, ujz lestieg falt en swieer.

Lang libjen, iez dot nochst? der al, het wie bedrieuwe,
Nat glod for steeven geet: mar faajk tjion wiend en strooam.
Waa aa het mææjkje wooad, it mut degz al su blieuwe,
Su as 's for henne stooe; en 't geet alliek as 't kooam.

Mar wis, lang libjen iez den woal en grante gaajve,
Az immen ien sien dwan het gooedz te woarkjen tienckt,
En het hie drieut ov wriewt, mej ronnen en mej draajven,
Trachst altiet dot hie jern en dieng te rochste briengt.

VERTAALINGE VAN 'T HINDELOOPER GEDICHT, OP DE VIJFTIGJAARIGE DIENST, VAN DE EERWEERDIGE, WELGELEERDE, D. *DOMINICUS GOLTSIUS*, VRIJGEDIENDE PRÆDICANT, ENZ.

Wel waar om wowd men dan dus ujt de schriften mienen,
Dat lang op dese wêrld té leeven zeegen waar:
Daar w', als de lichte dach, doch oover al wel ziene;
Dat al ding vol verdriet, ons lastig valt en swaar.

Lang leeven, is 't genoecht? daar al, wat wij bedrijven,
Niet glad voor steeven gaat: vaak teegen wind en stroom.
Wie oojt iets maaken wowd, het moet doch al zoo blijven,
Zoo als 't voor heene stond, en 't gaat gelijk als 't kwam.

Maar wis, lang leeven is dan wel een groote gaave,
Als iemand in zijn doen wat goeds te werken denckt.
En wat hij drijft ov wrijft, met rennen en met draaven,
Tracht altijt, dat hij geen een ding te rechte brengt.

En 't mut ujz *Preddecant* mej rochst ek trestliek wezze,
Der hie ien liev en tææmst ook baajge jieeren dræææcht,
Dot ien sien aalde dei, mej for sien aajgen lezze,
Der hie sien folk, sien dwan, mej lust jilte oeuwerwææcht.

Der iez den 't libben sweet. En fujle deggen tolle
Het der den rochst sien kreft. Der su sien tied folbrooat,
Der jieeren tææmwar fiew it woark folmææjkje solle,
Die het sien deggen den oap 't best woal oeuwertooat.

't Lang libbjen het den kreft, dot jieren stee te grooejen:
En baajm, der ien sien eold staajg-ooen sien forndel dwejt,
En ien sien waachsdom stee mej folle fruchst te blooeijen,
Dot iez de Man, fan wam de schrift dos kreftigg sejt:

Der ien ujz Heere tooen te waachsjen weer befoeunden,
Dot hie en mææn en leeod ien 't rochste paad ienbrooat,
Der nej it Lusthov brieugt, trog wejjen woal te groeunden,
Trog 't aalde serkepad, der meng faajk nat om tooat.

Dot kooe hie ujt Godz word mej kreft fan leerieng sizze,
Su az hie dejz en meelz al staajg de serkeleeod,
De baan nej 't hajchste pad mej sin kooam ujt te lizzen:
Az hie 't jerm tiegge, fest en testliek het beteeod.

Woal den, Hienlepre leeod! mien aalde! jimme jooane
De Man de rest den woal, der fest woal triettieg jieer,
Fooarginzen het, wenner dot jimme kreftieg rooanen,
Te herkjen nej sien woard, en het sien leere wieer.

En 't moet ons *Prædicant* met recht ook troostlijk weezen,
Daar hij aan lijf en dienst zulk' hooge jaren draacht,
Dat in zijn owde dach, mach voor zijn oogen leezen,
Daar hij zijn volk, zijn doen, met lust noch overweecht.

Daar is dan 't leeven soet. En veele dagen tellen
Heeft daar dan recht zijn kracht. Die zoo zijn tijd volbracht,
Die jaaren tienwerv vijv het werk volmaaken zelle,
Die heeft zijn daagen dan op 't best wel ooverdacht.

't Lang leeven heeft dan kracht, dat jaaren staat te groejen:
Een boom, die in zijn owtst staag aan zijn voorndeel doet,
En in zijn wasdom staat met volle vrucht te bloejen;
Dat is de Man, van wie de schrift dus krachtig zejt:

Die in ons Heeren hoff te wassen waar bevonden;
Dat hij en mans en lien in 't rechte pad inbracht,
Dat naa het Lusthoff brengt, door wegen wel te gronden,
Door 't owde kerkepad, daar meenig niet om dacht.

Dit kond hij ujt Gods woord met kracht van leering zeggen,
Zoo als hij daagz en maalz al staag de kerkelien,
De baan na 't hoochste pad met zin kwam ujt te leggen:
Als hij 't haar deeg en vast en tastlijk heeft bedied.

Wel dan, Hinlooper lien! mijn owde! gij doch geeve
De Man de rust dan wel, die vast wel dertich jaar
Voorgangen heeft, wanneer dat gij zoo krachtich liepen,
Te hooren naa zijn woord, en wat zijn leere waar.

En hebbe staajg al ooen sien serkepad beginzen,
Altied allieke graajg, der ealk om 't hartste moan:
Mej eepen moeund en aar sien woarden dos ontfinzen;
Sol nimmen den de Man noeu ien sien eald bejooen.

Sien Graate Mester wooed him noeu tæ restjen driewwe,
For al sien lestieg woark, der hie so fêst ien staoe,
Dot jern woal ien Godzwoark ooen 't leste tæ wooed bliewwe,
Mar piênne en smorte deen, dat hie sien woark bejooe.

Eerwoarde Man, sot jie nej restjen stul dioe hemme,
En nim 't gemak ien rest, der God jie het beschaard:
Mien aald' Hienlepre leeod jin solle jie woal kenne,
Su az jie ien jiet tæænst altied ontfinzen waard.

Jæ sææne jie for eoen oep 't aalde stee for sajgen,
Jerre aalde *Preddeqant*, ien jerre serke en Eer,
Fan træævar tææreja jieer; en tiencke mej behaajgen:
Der sit d' Eerwoarde Man, su lang ujz tæ en leer;

Der born en bornz born doopte; en jooe ujz 't braa te smæejkjen
Ien 't Hallieg meel: dot ies ujz lust, die Man tæ sææn;
Su kooe 't jitte ek bie tied woal ien ujz serke ræejkje,
Dot jitte ien d' aalde dej sien tææust reja kooam te lææn.

Az hie de born rejz doopt; der hie den degz ken wezze;
Ov az 't rejz kooam te pes, dot hie rejz *preecje* mooast.
Den kooe men d' aalde gleans jitte ien sien aansichat lezze,
Az joeunger *Preddecant* bie sæækte ov suchat nat kooast.

En hebben staag al aan zijn kerkepad begangen,
Altijt al eeven graag, daar elk om 't hardste liep:
Met oopen mond en oor zijn woorden dus ontvingen;
Dat niemand dan de Man nuw in zijn owtst begeev.

Zijn Groote Meester wowd' hem nuw te rusten drijven
Voor al zijn lastig werk, daar hij zoo vast in stond,
Dat geern wel in Gods werk aan 't laatste toe wowd blijven
Maar pijne en smerte deen, dat hij zijn werk begaff.

Eerweerde Man, zet uw naa rusten stil dus heene,
En neem 't gemak in rust, dat God uw heeft beschaard
Mijn ouwd' Hinlooper lien die zullen uw wel kennen,
Zoo als gij in uw dienst altijt ontvangen wierd.

Zij ziene uw voor aan op 't owde plaats voor oogen,
Haar' owde *Prædicant*, in haare kerk een Eer,
Van driewerv tienrejs jaar; en dencke met behaagen:
Daar zit d' Eerweerde Man, zoo lang ons tot een leer;

Die kind en kindskind doopte; en gaf ons 't brood te smaaken
In 't Hejlig maal: dat is ons lust, die man te zien;
Zoo kon 't noch ook bij tijd wel in ons kerk geraake,
Dat noch in d' owde dach zijn dienst rejs kwam te lien.

Als hij de kinders doopt, daar hij dan doch kan weezen;
Off als 't eens kwam te pas, dat hij rejs leeren most.
Dan kon men d' owde glans noch in zijn aanzicht leezen,
Als jonger *Prædicant* bij ziekte off zucht niet kost.

Ujz Læœve Heere God dwej, dot sien aalde jeeren,
Fan smort en oeungemak fooart oeen su bliewwe omtlest.
De Hiemmel mej jiez kreft ien d' eold jitte al besteere,
Jooane ien jiez grieze tied jiez deggen fol fan rest.

Booalzert, de santeende fan de œœrste mooene, ien 't jieer fan toeuzen, saan hoeundert en twientieg.

JOHANNES

ien 't newgen en fan sien schooe-

✳

Ons Lieve Heere God doe, dat zijn owde jaaren,
Van smert en ongemak voort-aan zoo blijve ontlast.
De Heemel mach uw kracht in 't owtst noch al bestnere,
Geeve in zijn grijze tijd uw daagen vol van rust.

HILARIDES,
feertiechste jieer
le-tææenst.

*

FRIESKE BOERE PROGNOSTIKATIE.

Nou sjug reys, huwsman, ney mijn pen,
En sis 'er dijn geljæwen fen:
Ick had dy foor fen waer en wijn,
Fen reyn en froost en sinneschijn,
Fen dauw, fen mist, fen rijp, fen heyl,
Fen noorder buyen ijn dijn zeyl;
En hoe dijn jiergongh wesse wol,
Off mæger, off de berghen fol;
Wenneer dat wijcken ouwr en boeg
Te fjielde mat dijn eyd en ploeg.
Smijt nimmer ijn dijn eecker 't sie,
Off dog 't mey foor-by-tochte rie:
It forjier en de simmer-tijd
Is sommis næt allijcke blijd.
Ick prijs ien huwsman, datter sjoecht
Het tijd ien huwsman fordel docht.
Bysjuwg dijn bouw, bysjuwg dijn laan,
Hier fijntste klaey, en der leyt saan;
Hier flijt de weet, en der past koon,
Off oors is 't alle beyd fordoon;
Dit alles wit ien bouw-man best,
En dit nim ick næt to mijn lest.

Nochtans sjuwgt jern ien bouw-geseł,
Ho waar en wijn him tijrje sel.
Wenneer de sinn' op 't alderheegst
En as er is op it alderleegst,
Den bid om focht, rop den om reyn,
En lockt et sa, 't is wol besleyn;
Mar druwgt' is winters wonder goed
En haadt dijn sie-noot uytte noed.
Soo noodigh ist dat tijd en stoun
Wirdt elckum sijn gewoonte joun.
Ien schipper en ien huws-mans ben
Bringt nimmermeer sijn tijd forlen,
Wenneer hy, off ney 't Saan-stjir giet,
Off sjucht wier dat de Wagen stiet,
Off wier Saturnus, aade grijn,
Sijn kaade stralen bringt te schijn.
De nuytebæm en d' ijkeltop
Wanneer se dwaen' her blossem op,
Is dit gebemt sen blossem swier,
Sa wirt er ien goe boeter-jier.
Nou huwsmans soon, nou swiete faar,
Hier, harke ta fen wijn en waar.
As 't wetter ijnne zee sa beert,
Dat min 't by moy waer ruwsjen heert;
Off as de bæmmen ijn dijn hoof
By stilte gossje op en ooff;
As 't kobbelt him bejout ijn 't laam,
En bortet oppe druwge straan;
As immen æck de reeger sjucht,
Dy hæger as de wolcken fljucht;
Off as de styrrin, græt en gljoun,
Vorsjiete nachts of ijnne joun;
Wenneer het twijrret uwr 'e wey,
En as de bledden flæn oor ney;

Wenneer de plommen ynne greft
Sa drjuwe hinn' en wer om kreft;
As 't hær dy omme foeten rint,
En moons of jons dyn schoen byspint;
Den isser sijdder wijn ijn til,
Den blieuwttet al com selde stil;
Den mattet ancker yn 'e groun,
Den mat de kabel forre stjoan;
En spijste jern, off winste wee,
Sa jou dy den doch næt te see.
  Æck, huwsman, asser ynnet noord
Ien grætte blixem wirt byspoord,
Off tongrettet gelijck ijn 't west
En ijnnet easten, elck om best,
Den wirt ien huwsmans zeyl en treyl
Ja wietter as ien wiete dweyl.
Stan nammers fest ijn huwsmans schoen;
De reyn komt nimmen onforsjoen.
Min ken altijt ien teken sjæn,
For immen der te bouw wol gæn:
Dijn kælen off dijn jonge djier,
Dijn hockling off dijn twinterrier,
Dat tijrret him sa wonder mal,
En steckt de hoannen ijnne wal,
En haadt de snuyte rjucht om hæg,
As oftet djier ien onweer sæg;
Den tjæ dijn buwrljoe bollen æck
Mey beyde honnen ijn 'e ræck;
Den rint de baargh, den rint de suwg,
En tinckt om wetter noch om druwgh;
De froosck (de Frieske nachtegael)
Dy sjongt om pars sijn frooske tael;
Of flje de swællen laans 'e dijck,
Sa leegh, sa leegh, it is nin lijck;

Off sjuchste de pis-æmels mey
Her aeyen tooyen haas 'e wey;
Off as de raven mey sijn jong
Dy hære lit sijn hæse tong;
Off as dijn gies, of as dijn eyn,
Him wascht en baeyt en spielt sa reyn;
Off as de duwkens lyts en græt
Her halsen stecke uwtte slæt:
Tins dan fry dattet reyne wol
By tobb' en aed en amer fol.
Ien schutter sjucht wol oon it wijld,
Altijd is 't goed by stilte mijld.
Ien koyker sjueht et oon sijn koy,
En schaet het waar fen lilck en moy.
De fammin witt' et oon het fjoer,
En oon het uytslæn fenne toer,
En oon het bannen fenne lamp,
En oon het stæcken fenne kramp,
En oon het wiel, en oon her snaar;
De fammin witte fen het waer.

Dat wier fen reyn, dat wier fen wijn;
Nou fen moy waer en sinne-schijn.
Den falt er næt ien stijr om leeg,
De moonne toont sa blijden eeg,
Der fljucht nin spinreeg omme schoen,
Der wirt nin kobbel heerd off sjoen,
De kælen binne stil en froed,
De bargen bortje mey nin goed,
Men sjucht dat dauw en rijme beyd
Oer 't hele laan mey freugde leydt.
Jouns as de sinne onder giet,
En 't Saan-stijr oer 'e tzercke stiet,
Den trjoert de ouwll', den sitter plat,
En guwlt en giert ijn 't anckergat;

Den fljucht de wijckel om sijn aer;
En spijlet ouwr 'e ljeurcken baes;
En as de ravens ijmme joun
Her omme tzercke jaan yn 't boun,
En roppe jinne ka om strijd;
Den komt er ien gesouwne tijd,
De loft di klaeret, en de wey
Di wirt er drouwg en moodig ney.

FEN DE SINNE.

Haer nou reys het de sinne bringt,
Wenneer er ouwr 'e laanen blinckt,
En het de moone mey her ljecht
Fen waar en wijn onwillig jecht.
Moons, as de sinne tjucht om heeg
En 't laan bygljoeret mey sijn eeg,
Sjuwg den reys oft er naet ien schaans
Fen laeden wolcken om sijn kraans,
Off swart, off graeuw, off yersen bruyn,
Off tjuck, off purper, om sijn tuyn
Off foor sijn hele facy stae.
Al disse tekens binne quae,
Jo meytse vaack de tecken blaet,
Jo meytse wetter ijn 'e slaet.
Men seyt: *Ien iere sinne-schijn,*
Geleerde frou-ljoe, ben by wijn,
Haad, huws-man, haad dit for ien leer,
Dy trye doghe nimmermeer.
As nu de sinne giet te bed,
En is fen rinnen wirg en sed,
Sjuwg den foral reys in het west,
Ho datter dir byschickt sijn nest.

Sommes isser ijn et blaeuw byteis,
En dat is næt as inckel reyn;
Maer asser wijn is oppe wey,
Den sjuwcht er fjoerig, gled in gley;
En wirt er bount en paers en geel,
Den welt næt doge alle heel;
Bljeuw den fry t' huws, ick sis dy dat,
En smijttet ancker by de kat.
Mar isser moons næt sluwg off ley,
En isser jouns allijcke moy,
Fertrou dy den fry oppet fjield;
Den waagst dijn boeter, hea en jield,
Den groyt dijn kuw, den waagst dijn kel,
Den proncket mem dijn binne-zæl,
Den sjongt de liurck ijn 't hijmels-top,
Den fljucht de leep dy omme kop;
Nim dan foral dijn tijd te wacht,
En sis de kruws en pijp genacht,
De Swarte Swan, de Griene Kat,
De Blauwe Valck, de Spijgelman,
De Klocken en it Walfischbien,
(Mar macke eerst dijn kanne schien)
De Bil-mans Pan, de Bock-mans Raam,
En gong ney huws ta mey dijn faam.

FEN DE MOONNE.

Dat wier nou het de sinne juwg.
Nim æk de moonne by dijn pluwg.
En huws-man haadt dit meest for best:
Wenneer de moonne lit in 't west
Sijn eerste nije honnen sjæn,
Klær-spitsich trogge wolken tjæn,

En dat omtrint de fijrde dey,
Der komt moy waar gemienlijck ney,
En socken waer as den begint
Stiet fest so lang dy moonne rint.
Mar litter lædig, swart off graauw,
Off purper, paersen, bomt off blauw,
Sijn eerste nye spitsen gæn,
Den woller reyn en wetter fljæn,
En al dy swerte blauwe loft
Is næt as wetter op dijn schoft.
Mar komt er den, mijn liæwe soon,
Mey appel-blossems tjæken oon,
't Is wier, dy kleur is moy en ræ,
Mar den is 't sijcker alsoo quæ,
Den waeyt er katten fenne dyck,
Den fljæ de zeylen uyttet lijck,
En biste dan næt maal off geck,
Soo bijn fry latten oppet teck,
Bywerre den dijn schoume wol,
Off 't zied-noot recket for de mol;
Dit sil dy nimmer misse, faar,
De moonne ræd, is wijmig waar.

OUWR DE FIOUWER TIJDEN FEN IT JIER.

Nu isser jitte meer te dwaan,
Der maste tijgge acht op slaan!
De fjouwer tijden fen dijn jier,
Pas der so naauw op as ien hier;
Der ijn bestiet de mieste kunst,
Dijn wolfært, en gek laandsers gunst.
As 't forjier wiet en fochtig is,
Den slacht ien haws-man sommis mis;

Den rottet ijnne groun het koon,
Dijn winterzieding is fordoon;
Den wirt dyn laan te'n yckelwaad,
De pongen leegh, dijn boksen aad.
Wy den de ploeg ir daatlijk ijn,
En schuwr et om by sinneschijn.
Is 't vorjier al te kaad en spits,
En droeg er bij, en mislijck fits,
En mey de nyemoonn ijn 't eyn
Off froost, off rijp, off ijs'ge reyn,
Den komt er grie nog greyde foort,
Den wirt et allegerre smoort.
Dijn ært en bæne binne om hals,
Dijn weet en koon, en alles als.
Den set me 'winters dompen oon,
En laanfrou tjoucht de klompen oon;
Den rint de tesker trog het gæ;
Den backt me bæne ijn et bræ;
Den wirt et bjiær ta *Leuwird* dioer;
Den mat dijn suwp en waey te fjoer.
Summarum, 't wirt ien dioere tijd,
As 't vorjier is næt al te blijd.

De simmer het æck sijn beschie:
Nou huwsman, libbe den by rie.
Zuydweste wijn en folle focht
Is om dis tijd nin græte nocht.
Dijn noot forrottet oppet fjield
En komt næt boppe hæl te jield.
En wierreltet te hiet en druwg,
Dijn noot wirdt mæger, smel en sluwg;
De marren binne net te græt;
De fisken stærre ijnne slæt;
De wetterboyts mat ijnne præm;
De perren druwpe fenne bæm;

Dijn neygers-vaane druwgat geel;
't Fornijn de bollen ijnne keel;
En as men den oon 't onleeg sel,
Is tjinst dijn boden rotgezel.
Mar swiete koelt en bolle wijn,
Dat bringt ien goede simmer ijn:
Den waagst er noog, den is me fris,
Vor immen dær te noeyen is;
En 't slimste dat m' er den fen het,
De rijpste vrugten komme let.
Al hetter ijnne linte bloeyd,
En hetter ijnne simmer groeyd,
Min hellet herstmis ijn 't begin
Vest ijnne schuwren syn gewin;
En, huwsman, soste winst bejæret,
Voral bid om ien tyge hærst.
De noorderbuyen, reyn en vocht,
(Allyckent sommis wierje mocht)
Bringt ijn dijn swier en lette noot
De wiernt, en ijn dijn huws de root.
Het forndeel het ien huws-men den,
Of fen sijn bouw, of fen sijn ven?
De reyn en fochte boetens huws,
En ijn de schoune root en muws.
Wirt immen finne miggen queld,
(Dat bart doch herstmis al kom seld)
Off is 't te waarm, off is 't te hiet,
Sa wacht dy for ien zwiere stiet:
Den binn er sjuwchten oppe wey;
Den rint de treddeys tjinst dy ney,
Mey oorre quijper quapserij.
Ontkamste den, soo biste fry.
Nou fen de winter jitten wird.
Al wierret nog sa bjuster hird,

Sa kaad, sa drawg, en nimmer ly,
Wes dærom fest allijcks bly.
Al beert de winter oppet boost,
Uws bæmmen mogge jinne froost,
Uws laannen mogge jinne kjeld,
Der by verliest me nætten spjeld;
En snijt et dan ien waan saan acht,
Der mey is 't zienoot ijn sijn macht.
Dat jout ien schoon takomstigh jier;
Den laedt dijn bouw heel tjuck en swier;
Den wiert dijn weyde rijck en vrack;
Den sitste, boer, op dijn gemack;
Den mat de klepper onder 't zæl
Omtrent sint Jan, of ta sint Æl.
Mar as 't ien slappe winter wirt,
Dan rit mijn huwsman oppe stirt;
Den leyt et zienoot ijnne plis
En rottet hæl te schearn en mis;
Den komm er hannen ijnnet hier;
Den giet me naeu ien reys ta bier;
Den sjoncht me fest de wernersang
En sjuwgt allyck ien kat sa bang;
Den jinne tijd sa wirt me sijck
En steckt de noos fest ijnne ryck;
En den sel WOBBEL ijnne kræm,
Al het me rjuw ien moye tæm;
Den komt sint Pieter oppe baan,
Om hier en schatting fennet laan.
Sommijrum, dær is meer te dwaan
As aeyen ijnne struw te slaan,
Ja, meer as sommis met en gled
To rijden mey 'e weyn tò sted.
Hier kenste, huwsman, immer sjæn,
Ho dattet dy ijn 't eyn wol gæn.

Hier heate nou ten eersten leerd,
Het dat ta waer en wijn beheerd:
En sjuwgst et for næt sonders oon,
So jouw 't dijn dochter of dijn soon.
Jo lezze sommis by de hird
Ven Uwlespiigels kættebird,
Ven Reyntjes Vogs, en Lijtse Noght,
Of het de kræmer herre doght.
Diss' rijmlery is al sa goed,
Æck al sa nochlijk, al sa tjoed.

TAJIFT ven DY PRINCIPÆLSTE MERKELDÆGEN.

Heyl en wyn en wetterflægen
Haad ik for uws merckeldægen.
Huwsman, borger, biste wijs,
Biste jong, of biste grijs,
Winters oon dy wijtte byen
Merck dijn freugde, merck dijn lyen.
As dy grætte flocken fljæn,
Ken min næt ta kæmer gæn;
Heyt en mem mey al har bentjes
Siecke den dy waarme hentjes;
Den forterr't de mier sijn jield,
Derrer simmers won te fjield;
Den wit Loycke wol te sissen:
« Wierom bleuw ick sleuwirt lissen?
« Wierom siet ick ijnne kroeg,
« En forsomme der mijn ploeg?
« Nou het Klaes en Jantsen ijten,
« Nou is t' uwsis næt te bijten;
« Komt de simmer weer, ick wed,
« Nimmen krijgget my te sted. »

DA TESCKLOAW.

Harc, mannen, harc! Harcke nei da laow!

Ick CLAES YMPTASOEN, tesckgræwa to *Achlehem*, keda jhimma, uhesta enda læwa, dat unsar aita whrorrhe oppa sinta Japix dei CIↃ IↃ LVIIII dim fridoem bicommen haet, hwasa *grata* WATZA haon habbet, omma to *Achlehem*, to *Hitz'm* enda to *Doj'm* it zied ta tescken, (behala fen di kloosterlioed, hweerso si hijare klæd haodden) onmalesta.

Da laow ledt:

I. Iht is riucht, dat di huislioed tjen hwa erst, oard jefta tred ens. f. schil tescka.

II. Di aerst tescket halet it klæd mei alle hijare tobiher fin dim græwa enda fared

DE DORSCHWET.

Hoort, mannen, hoort! Hoort naar de wet!

Ik KLAAS YMPTES, dorschgraaf te *Achlum*, doe kond u, veste en lieve, dat ons vaders overgrootvader op St. Jacobus dag 1559 het privilegie, dat *grote* WATZE gehad heeft, bekomen heeft, om te *Achlum*, te *Hitsum* en te *Dojum* het koolzaad te dorschen, (behalve van de kloosterlieden, als zij hun eigen dorschkleed houden) ongemoeid.

De wet luidt:

I. Het is recht, dat de boeren trekken wie eerst, de tweede of derde enz. zal dorschen.

II. Die eerst dorscht haalt het kleed met al zijn toebehoren van den graaf en ver-

iht, asse hi dien haette, næi dim oardde, en di næi dim tredda.

voert 't, als hij gedaan heeft, naar den twede, en die na den derde.

III. Di græwa schil iht klæd mit hijare tobiheer imma jichtich enda onwemed hoadden, jefta hi schal ni tuich anferta.

III. De graaf zal het kleed met zijn toebehoren immer gaaf en onbeschadigd houden, of hij zal zich nieuw gereedschap aanschaffen.

IV. Is iht rjucht, dat di tesck enda laow schillen oafgiæn oppa dim græwa.

IV. Het is recht, dat het dorschen en de wet zullen afgaan op den graaf.

V. Item, dat hi oppa dim aersten dei fin' da tesck da laow schil keda.

V. Item, dat hij op den eersten dag der dorsching de wet zal verkondigen.

VI. Item is iht riucht, dat di knechta næi da laow harcke enda oppa dim ærsten dei oan ihte wurck gjæn, jefta dat si needlæne enda twa schilden to jenst dim schelta beta: bihala di oan da gorrha is, di needlænet allenna.

VI. Item is het recht, dat de knechten naar de wet horen en op den eersten dag aan het werk gaan, of dat zij het loon van hunnen plaatsvervanger hoeden en bij den fiscaal twee schilden verbeuren: uitgezonderd wie aan de koorts is, die hoedt alleen 't loon zijns plaatsvervangers.

VII. Iht is riucht, dat di knechta dim aesga keren, en di græwa dim schelta.

VII. Het is recht, dat de knechten den rechter verkiezen, en de graaf den fiscaal.

VIII. Twao inlidsers, twao draghers enda ien oanlidser haodden agt mannen di fjower enda fjower, poos omma poos, tescke enda schekka: fin moan to joan, to id zied aef is, oan da zwinga.

VIII. Twee inleggers, twee dragers en een aanlegger houden agt mannen die vier aan vier, poos om poos, dorschen en opruimen: van den morgen tot den avond, tot het zaad af is, aan den dorschvlegel.

IX. Di aesga sillet mit sin tjinder iht sied fin da ham enda fin da meecha.

X. Iht is aod riucht, dat di huislioed, whamso dis aesga da gers oan haet, twa jesta tria fetten bier jowen; da schael gjeet bi jade opparen in iht ronda.

XI. Die stolcka, di tjalcka, di megen en di orbe lioed, di bi da tesck comma, jowen oan dim schelta tria stallen mit zied, jefta si schilla to jenst dim schelta twao flabben beta.

XII. Alle ontancka oppa ihte laon bedrewn, aussera mansiachta, woarden nei schelta riucht enda nei aesga doem oppa da bodting joans nei da tesck beta.

XIII. Iht is aeck riucht, dat di, hwa naei da aerste lada di bodtinck ne seckt, ien, enda naei da oardde, twao flabben bodtings riucht beta, enda di ne harcket, woard mit aesga brife truch dim kodder band, aerst om

IX. De rechter zeeft met zijnen dienaar het zaad van de bolster en de vuiligheid.

X. Het is oud recht, dat de boeren, als de rechter de vlag aan heeft, twee of drie vaten bier geven; de drinkschaal gaat bij elke oploop in het ronde.

XI. De goede vrienden, de buren, de naastbestaanden en de andere lieden, die bij het dorschen komen, geven aan den fiscaal drie stelen met koolzaad, of zij zullen bij den fiscaal twee flabben verbeuren.

XII. Alle ongeregeldheden, op het land bedreven, uitgezonderd manslag, worden naar fiscaals recht en naar rechters vonnis op de aangezegde regtzitting 's avonds na het dorschen geboet.

XIII. Het is ook recht, dat hij, die na de eerste indaging de aangezegde regtzitting niet bezoekt, een, en na de twede, twee flabben wegens schending van aangezegde- rechtzittings- recht, en wie in 't geheel niet hoort wordt bij schriftelijk bevel des rechters door den gerichtsbode opgebragt, eerst

bodtinge riucht, enda oard, omma næi schelta æsck ta harcken, bi beta fin aesga doem.	om de boete wegens de aangezegde rechtzitting, en daarna om naar eisch des fiscaals te horen, bij boete van rechterlijk vonnis.
XIV. Di ne harcket woard doemd. Is iht mit britza jefta mit triawinckela, di woarden joans næi da tesck truch scheltas tjenders beriuchta.	XIV. Die niet hoort wordt veroordeeld. Is het tot de brits of de schupslag, die worden 's avonds na het dorschen door de dienaars des rechters berecht.
XV. Is iht mit jhilda, dat woard oppa dim rekkingdei betelha.	XV. Is het tot geldboete, dat wordt op de rekendag betaald.
XVI. Di da beta betelhet di tancket mit ien thoast bier dim aesga.	XVI. Wie de boete betaalt bedankt den rechter met een dronk biers.
XVII. It is æck riucht, dat di knechta di huislioen tancke for iht bier enda for dat si oars haon habba.	XVII. Het is ook recht dat de knechten de boeren danken voor het bier en wat ze anders gehad hebben.
XVIII. Item, dat di græwa di huislioed mit hijare wijfven to jenst da oarde jefta da tredde snein næi sinte Lourens to jenst tjian whr for noen oppe iht mhiel biddet enda æck ladet omme rekkingdei to haodden.	XVIII. Item, dat de graaf de boeren met hunne vrouwen tegen de tweede of derde zondag na St. Lourens tegen tien uur voordemiddag ten eten verzoekt en ook laat aanzeggen om rekendag te houden.
XIX. Is iht riucht, dat dim grewa enda di knechta laene woarda.	XIX. Is het recht, dat de graaf en de knechten hun loon ontvangen.
XX. Op di rekkingdei betelhe di knechta næi schelta	XX. Op den rekendag betalen de knechten volgens aantekening des fiscaals op den

briele oppa da böhm fin iht bierfet di beta.

XXI. Hweerso di beta betelhe is, binne alle ontancka forjoun.

XXII. Dissa enda di orha beta, hwaso di schelta barrha haedt, woarden joans næi da rekkingdei truch da knechta enda hijare wijfven ende mægden forgaerifta, to di hærken om tinne, mit hoerns enda mit dregta.

Mannen, haodde da laow; kere dim aaga enda dooh nimmen lead! Iht is zoa ende naet oas.

Whi haodden iht for zidae.

(w. g.) Claes Ymkesz.

(In margine stond)

Ita placitum est,

(get.) J. Wesseling,

pastor.

bodem van het biervat de boete.

XXI. Zo dra de boete betaald is, zijn alle ongeregeldheden vergeven.

XXII. Deze en de andere boeten, die de fiscaal gebeurd heeft, worden 's avonds na de rekendag door de knechten en hunne vrouwen en vrijsters in vrolijkheid verteerd, tot de baken aan zijn, met hoornen en met gejuich.

Mannen, houdt de wet; kiest den rechter en doet niemand leed! Het is zo en niet anders.

Wij houden het voor gezegd.

(w. g.) Klaas Ymkes.

(In margine stond)

Zo is 't besloten,

(get.) J. Wesseling,

pastor.

JÖ TIDD,

TE MONSIEUR ATGE PAYSEN, FAAN *TIERSBÖLL*
EN RIÆDMUAN OHN *HARSBÖLL*,
EN
SINN BREID, MADEMOISELLE CATHARINA HESELERS,
OF Æ *CHRISTIAN ALBRECHTEN KUG*,
DEN 29 AUG. 1749 BRIÆLP MAGETEN,
SO WENSCHET JEM
HIER TAE LOCK MÆ HAG IHNFULLIG FRESK FIÆSCHE
EN GUAN FRÖND EN SÖDSCHENBÖRN FUAN Ä BRIÆDGOM,
ANDREAS BENDIXEN,
OF *NEYSIÖRSPELL* OHN *WIDDINGHIERD*.

Dirr was læist henn en frond, die liæt mie ta briælp bedde:
  Ik hagget rogt wehl ta, dat hie sö locklik freit;
Ik toogt, ik schell ock dach eij äf æ föll sidd ledde.
  Ik sagg, dat erken hem æft ollerwielligst fleidt;
Ik sagg, dat allemuan rogt flietig was mæ schörren,
  Die ihne æf sinn boss, die ohr æf sinn pistol;
Die triædde was ock wehl, hie toogt eij long ta lörren,
  Hie sagg et lehrtug ar en fleidt æ waijenstohl.
Dæ sæ ik: « Hörr kan ik nö dach sö stell ock wiæse?
  « Dier fahr griep ik ta dat, wett ik æf wrall heij liehrt.
« Hom wiet, et briælpsfolk meij ock wehl hag fiærsche liæse:
  « Ik wiet, dat sock wett ock beij briælpe hem sö hiert. »

JOOLTYD,

AS HEER ATZE PEIES, YN *TIERSBÖLL*
IN RIEDSMAN OON'E *HARSBÖLL*,
IN
SYN BREID, JIFFER TRYN HESSELS,
FEN'E *CHRISTIAAN-ALBRECHTEN-KOOG*,
DE 29 AUG. 1749 BRULLOFT HÂDDEN,
SA WINSCHET HER
HJIR TA LOCK MEI IN IENFADIG FRIESK FERSKE
IN GOE FRION EN SISTERSBERN FEN'E BRÆGEMAN,
ANDRIES BENDIX,
FEN *NEYSIÖRSPELL* OON'E *WIDDINGHIERD*.

Der wier least himne in frion, dij liet my ta brullofft bidde:
Ik hie er rjocht wol behagen ta, dat hy so lockig fryt;
Ik togte, ik schil dogs eack net op de loaie side lizze.
Ik seag, dat elk in ien him op 't alderwilligst flytigde;
Ik seag, dat alleman rjocht flytig wier mei schorjen,
Dy iene op syn sjityser, dy oare op syn pistol;
Dy tredde wier eack wol, hy togte net lang to beren,
Hy seag et sittueg oon in wynt de maaiestoel.
Da sei ik: « Ho ken ik noa dogs eack sa stil weaze?
« Dear for gryp ik dat oon, het ik opp'e wrâd hie leerd.
« Me wyt, et brulloftsfolk mei eack wol in ferske leaze:
« Ik wyt, dat socks hette by 't brulloftjen eack sa heart. »

Sö toogt ik beij mie siælv, en dirrbeij most ët blöffe.
  Ik sagg minn sagge ar; ik toogt, wet schekt hem biæst?
Dach tocht mie, dat was kehmst, ik will en karmen schröfe
  Fuant siælschepp beij't bejeffen. Dirr blieft ock beij ta liæst.
Dat was nö sö widd goid, ik scholl hag fiærske raagge;
  En dat ging ock sö meein, noch gaue nog fuant stæd:
Efft biæst wörd et wehl eij; fahr dat es man æ sagge,
  Ik ben nan fersifex en wuard et ock man læd.
Lick folle es nö dat; wie snakk eij fuan dæ uhrde;
  Ik gong hirr man æf dat, wett ik ohnt karmen sæ.
Dat ehstand wehestand, dat kuan ik feruantuhrde:
  Ik wiet, dat allemuan sinn ja-uhrd hirrta læ,
Wenn ik et föddre will. Wett welle wie nö snakke
  Dat dat æ wörd eij is, dirr 't allemuan doch siogt
So meein, hom kö hom ball, hir ar ta dude lakke?
  An menske seit æ wörd, æ hiele wrall die liogt.
Ock es dat ihngong wes, wehr ik müst kommer finde,
  Die stand hiæ mur en weh: (es ahn dirr 't eij ohn es?)
Dat dat en ehstand hiæ, dat siogt hom ohn æ blinde,
  Dat torr ik eij bewisse, dat es all ihngong wes.

Nö kemm ik ock ta dirr, herr Briædgom, er well frage,
  Wet dö en ock dinn Breeid hirrta nö siædde, wenn?
Ja wedd er leitet off; dat es hirr man æ saagge,
  Fahr dat jet nö on 't ihrst en on æ hiest tidd senn.
Ohrs wiet æ briædgom 't nog, man hie wellt mie eij siædde,
  Dat hie jö miening es, fahr dat æ breeid et hiert;
Mann jö seit hirr ock ja; dirr well ik nog em wiædde.
  Jö wiet æ bibel ock, jö es ock rogt wehl liert.
Jet biedde siædd' ock ja. Ik kuan nö nog bestonia;
  Nö est jæ well æ wörd, dat ehstand wehstand es.
Jö miening es ock all insöhrt ohn alle lonie
  Ik stoin nö æf min stok, het es en bleft ock wes.

Sa togte ik by my selfs, in dear by moast et bleouwe.
Ik seag myn seack oon; ik togte, het schikt him beast?
Dogs togt my, dat wier nolckst, ik wol in karmen schreouwe
Fen 't selschip by 't trouwen. Dear bleau 't eack by ta leaste.
Dat wier nou sa fier goe, ik schre ien ferske by inoar reagje;
In dat gong eack sa min, in eack net gauer noag fen 't stê:
Fen 't beast wirt et wol net; want dat is mar de seack,
Ik bin nin fersifex en wird et eack mar let.
Dat is nou lyke folle; wy prate net fen de wirden;
Ik kom hjir dear mar op, het ik yn 't karmen sei.
Dat eftestân in weestân [is], dat ken ik forandwirdje:
Ik wyt, dat alleman syn ja-wird hjir ta laei,
As ik et forderje woe. Het wolle wy nou prate
Dat dat de wjirheit net is, dear me alleman dogs sjogt
Sa gebrekkig, dylet dy ier, hjir nei de dead sygjen?
Ien minske seit de wjirheit, de hele wrâd dy liegt.
Eack is dat begryp wis, wer ik meast kommer fyn,
Dy stân hie drpafheite in wee: (is er ien der 't net oon is?)
Dat dat in houwelik het, dat sjogt him oon de blyne,
Dat hoef ik net to bewyzen, dat begryp is heel ind al wis.

Nou kom ik eack oon dy, heer brægeman, erris freegjen,
Het dou in eack dyn breid hjir ta nou sizze, frjuen?
Jimme beide laeitje er om; dat is hjir mar de seack,
Omdat jy 't nou yn 't eerst en op de bêste tyd sjeane.
Oars wyt de brægeman et noag, mar hy wol 't my net sizze
Dat het syn miening is, omdat de breid et hjert:
Mar ja seit hjir eack ja; dear wol ik noag om wedje.
Ja wyt de bibel eack, ja is eack riocht wol leerd.
Jimme beide sizze eack ja. Ik ken 't nou noag bekreftigje;
Nou is 't ja wol de wjirheit, dat de eftestân in wee-stân is.
Har miening is 't eack al: sa dat mei alle loanjen
Stean ik nou op myn stoack, het is en blieout eack wis.

Es dat nö all æ wörd, sö törr jet dach eij tangke,
« Sö wast wehl allerbiæst, dat onck bejeffen blief. »
Dirr well on joncken stand ock saggt wehl sö wett wongke,
Dat es æ wörd. Man hier! Hæ jet enohr ock lief?
Jet siædde biedding, ja. Hom kuant ock æf jonck seeie,
Dat sock nien quackelij; naan, fuan jenck hertens grönd.
Well nö en kommerstorhm all æf jonck biædde bleeie,
Jet stoijne fahr an muan, Guad hiælpt jonck es en frönd.
Dach wet hiæ sock en par æf wrall eij folle freude
Dirr ohn vergnegligheid en lievde beijn ohr es:
En well Guad jonck æf wrall ohn die stand föhr' en leidde,
So æs et biæst luat jonck dach altidd fast en wes.
Guad segne joncken stand en jef jonck follen ihre,
Dirr nennt fuan wehestand beij jonck hem finde meij:
En kemmt er denn all wet, dat jet fuan Guad dæ liehre,
Hörr jet jonck hulle schelle æf lock- en kommersweij.

Herr briædgom! nem for lief: nem fähr well eij muhr schröffe.
Minn miennng es wehl goid, mann ohrs est hiend örfleidt.
Siæd dat ock ta dinn breeid, sö meit hirr sö beij blöffe.
Dach wensch ik noch ta liæst, wet jenner Moses (*) seijdt.

(*) Genesis I, vs. 28.

Is dat nou heelendal de wjirheit, sa hoev je dogs net to tinken,
« Sa wier 't wol alderbeast, dat ues trouwen wei bleauw. »
Dear wol oon jimme stân eack sags wol sa hette ontbrekke,
Dat is de wjirheit. Mar hjear! Ha jimme inoar eack ljeaf?
Jimme sizze beide, ja. Me ken 't oon jimme sjean,
Dat socks nin kwakken binne; nee, fen jimme hertens groon.
Wol nou in kommerstorm al op jimme beide blieze,
Jimme steane foar in man, Goad helpt jimme as in frion.
Dogs het hie sock ien pear opp'e wraad net folle freugde,
Dat yn fornoeijen in ljeafde by inoar is:
In wol Goad jimme opp'e wrâd yn dy stân farre in liede,
Sa is et beaste lot jimmes dogs altyd feast in wis.
Goad seinje jimme stân in jou jimme folle jieren,
Dear nin ien fen weestân by jimme him fyne litte mei:
In komt er den al hette, dat jimme fen Goad den lere,
Ho jimme jimme hâde schille op lock- in kommers-wei.

Heerbrægeman! nim 't foar ljeaf: myn pin wol net meer schriouwe.
Myn miening is wol goe, mar oars is 't earme oerfloede.
Siz dat eack oon dyn breid, sa mei 't hjir den bij bliouwe.
Dogs winskje ik nog ta leaste, het jinder Moses (*) seit.

(*) Genesis I, vs. 28.

PSALM I.

1. Salig man ther niucht vor in gerede ungonethero, ende in nuege *sand*igero ne stunt, inde in stuole suhte ho saz.

2. Navo in euun Godts *mulle* sin: inde in enum *sitro* thenken sal dages inde nachts.

3. Inde nuesan sal also holz that gesazt uuart bi fluzze nuassere: that *nuah*semo *sinay* gevausal in stunden sinro. Inde louff sin ni*n*ucht nit *h*ervallan s*an*, inde alla sonnelix duen sal gesueit uuerthan sulen.

4. Niuucht so nugonet here nohe so: nona also stuppe that foruuirpet uumt fan anlucce erthen.

5. Bethiu ne upstandunt ungenethege in urdelle, ne och sundege in gerede rekhtero.

6. Vuanda *mioz* Got uueh rectero, in geuerthe ungenothero feruuorthan sal.

PSALM II.

1. Umbeuuath bizzeden thiede inde luide thahten idele thing!

2. Samenstuendon Kunninger erthen in fursten samenes quamen in en uiuthar Got inde uiuthar Crist sinan.

---

1. *sund*igero 2. *nuille* *sinro* 3. *nuach*semo *sinan* *a* *u* *l* 6. *uuoz*

3. Cebreran *mur* gebende iro in neruuerfon *mur* fin uns joh iro.

4. Ther bnot in himelen bescoffen sal si: in Got bespotten sal si.

5. Than sprecan sal ce hin in abulge sinro: in heiz ratiode suiro druonon.

6. Ik gunnisso gesazt bin Kuingnan himo uuer *Syon* berg heilenen sinan sagende gebot sina.

7. Got auace mir sun min bis tha, ik hindo gebar thin.

8. Bidde fan mir, inde gevan sal thir thiede herent thine inde henode thine gemerke erthou.

9 Gerichten sal tu si in ruodan, siruero: also uaz bilitheres cebrekan sal tu si.

10. Inde nu Kununga fornemot, gelierot uner, thet irther dremot ertha.

11. Thierot Godt in vorton: in mendicot himo bit beungon.

12. Binet the lera, that mauuanne gebulganuuerthe Got: in neruuerthet fan nuege rechta.

13. Non herbremot in Kur tuuriste abulge sin, selige alle thie getrunuut in himo.

PSALM III.

1. Druft in em gemahnchfeldeide sint thiouuizoenunt mih, noanoge anstandunt muther mih.

2. Manoge quethent selon miners, ne ist heil himo in Gode sinemo.

3. Thu gennisso druft in infangere min bistu, guolike min in ubhenoude houuot min.

3. *c uui u uui*

4. Mit stimmon minere ce God riep ik, in gehorda her mih fan berge heligemo sinimo.

5. Ik solip inde besneuit uuacht in obstuont uuar Got intfink mih.

PSALM I.

Vs. 1. *Beatus vir, qui non abiit in consilio im-*
Eadig wer, se the ne ferde on getheahte ar-
Salig man / ther niucht boz in gerede un-
Der man ist salig, der in dero argon rat ne ge-

piorum, et in via peccatorum non stetit, et
leasra, and on wege synfulra na stod, and
genethero / ende in wege sundigero ne stunt / inde
gieng, noh an dero sundigon wege ne stuont, noh

in cathedra pestilentiae non sedit. Vs. 2. *Sed in*
on thrymsetle cwyldes na sæt. Ac on
in stuole suffte no saz. Nabo in
an demo suhtstuole ne saz. Nube der

lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus, medita-
æ Drihtnes willan hys, and on æ hys bith
ewun Godes wille sinro / inde in ewun sinro then-
ist salig, tes willo an Godes eo ist, unde der ana den-

bitur die ac nocte. Vs. 3. *Et erit*
smead dagis and nihtes. And bith
ken sal dages inde nachtes. Inde wesen
chet tag unde naht. Unde der

tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus
swa swa treow, thæt plantud is neh ryne
sal also holz/ that gesazt wart bi flusze
gediehet also wola so der boum, der bi demo rinnenten

aquarum, quod fructum suum dabit in tempore
wetæra, that wæstm his sylth on tide
wassere/ that wahsemo sinan geban sal in stunden
wazzere gezesset ist, der zitigo sinen wuocher

suo. Et folium ejus non defluet,
his. And leaf hys ne fylth,
sinro. Inde louff sin niueht nit verballen sal/
gibet. Noh sin loub ne riset,

et omnia quaecunque faciet prosperabuntur.
and eall swa hwylce swa he deth beod gesunfullnde.
inde alla sowelix duen sal gesweit werthan sulen.
unde fram diehent alliu, diu der boum biret unde bringet.

Vs. 4. *Non sic impii, non*
Na swa tha arleas, na
Niucht so ungonethere/ nohe
So wola ne gediehent aber die argen, so ne

sic, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus
swa, ac swa swa dust, that awearpht wind
so/ noba also stuppe/ that forwirpet wint
gediehent sie, nube sie zefarent also daz stuppe dero erdo,

a facie terrae. Vs. 5. *Ideo non resurgunt*
from ansyne eorthan. For thon ne arisath
fan anlucce erthan. Wethin ne upstan-
daz ter wint ferwahet. Pediu ne erstant

impii in judicio, neque peccatores in
tha arlease on dome, ne tha ainfullan on
thunt ungenethege in urdelle/ ne och sundege in
arge ze dero urtheildo, noh sundige ne sizzent danne in

consilio justorum. Vs. 6. *Quoniam novit Domi-*
getheahte rihtwisra. For thon the wyste Drih-
gerede rechtero. Wanda wot Got
demo rate dero recton. Wanda Got weiz

nus viam justorum, et iter impiorum
ten weg rihtwisra, and sith ſæt arleasra
weg rechtero/ in geverthe ungenethero fer-
ten weg dero rehton, unde dero argon ſart

peribit.
forwyrtheth.
worthan sal.
wirt ſerloren.

PSALM II.

Vs. 1. *Quare fremuerunt gentes et populi*
For hwon hi grymetydon theoda and folc hi
Umbewath bizzeden thiede inde luide
Zin griscramoton gentes unde zin dahton sine

meditati sunt inania? Vs. 2. *Adstiterunt re-*
smeadon idelnesse? Aetstoden cy-,
thahten idele thing? Samenstuenden kun-
liute ardingun?. Tie lantchuninga waren

ges terræ, et principes convenerunt in unum
ningas eorthan, and ealdras be comon on an
ninger erthen/ in fursten sameneg quamen in en
gagenwerte, unde principes gesamenoton sih

adversus Dominum et adversus christum ejus. Vs. 3.
to geanes Drihten and to geanes criste his.
withar Got inde withar crist sinan.
wider Truthene unde wider sinemo gewiechten.

Disrumpamus vincula eorum, et projiciamus a
We tosliten bendas heora, and weorpan fram
Tebrecan wir gebende iro / in verwerfon wir fan
Prechen iro gebende, unde werfen aba

nobis jugum ipsorum. Vs. 4. *Qui habitat in coe-*
us geoc heora. Se the eardath on heofo-
ung joh iro. Ther buot in hime-
uns iro joch. Ter in himile buet,

lis irridebit eos, et Dominus subsannabit eos.
num bysmerath hy, and Drihten hisped hy.
len bescoffen sal si/ in Got bespotten sal si.
ter spottot iro, unde nase snudet an sio.

Vs. 5. *Tunc loquetur ad eos in ira sua,*
Thonne he sprycth to him on yrre hys,
Than sprecan sal te hin in abulge sinro/
Tanne sprichet er in zu mit zorne,

et in furore suo conturbabit eos. Vs. 6.
and on hatheortnysse his gedrefth hy.
inde in heistratiche sinro druobon sal her si.
unde mit heizmuote getruobet er sie.

Ego autem constitutus sum rex ab eo super
Ic sothlice geset eom cyning fram him ofer
Ik gewisso gesazt bin kuning van himo uber
Ih pin aber fone minemo fater ze chuninge gesezzet uber

Sion montem sanctum ejus prædicans præceptum ejus.
Sion munt haligan his bodigende bebod his.
Syon berg heilenen sinan sagende gebot sina.
sinen heiligen berg sin gebot sagende.

Vs. 7. *Dominus dixit ad me, « Filius meus es tu; ego*
Drihten sæde to me, « Sunu min eart du, ic
Got quat te mir, „Sun min bist thu, ik
Min fater chad ze mir, « Min sun bist tu, hiuto

hodie genui te. Vs. 8. *Postula a me, et*
to dæg cende the. Girn thu fra me, and
hiudo gebar thir. Bidde fan mir, inde
gebar ih tih. Pite mih, so

dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem
ic sille the theoda yrfewerdnisse thine, and æhte
geban sal thir thiede herent thine, inde bevode
gibo ih dir din erbe, unde gibo ih tir ze bezissene

tuam terminos terræ. Vs. 9. *Reges eos*
thine gemæro eordan. Thu receat hi
thine gemerke erthon. Gerichten sal tu
ende dero erde. Tie rihtest tu

in virga ferrea: tanquam vas figuli confringes:
on gyrde isenre: swa swa fæt tigelen thobriest
si in ruodan isirnero, also vaz bilitheres tebrekan
mit iseninro gerto: samo so hafenares faz ferbrichest

eos. » Vs. 10. *Et nunc reges intelligite,*
hi. » And nu cyningas ongytath,
sal tu si." Jnde nu kununga fornemot/
du sie. » Unde nu fernement chuninga,

erudimini qui judicatis terram. Vs. 11.
beoth gelærede ge the demath eorthan.
gelierot werthet ir ther duemot ertha.
lazet iuch leren lantrechtara,

Servite Domino in timore, et exultate ei in
Theowiath Drihtne on ege, and geblissiath him on
Thienot Godt in vorton/ in mendicat himo bit
Dienont Gote mit forhtun, unde ridondo sint imo

tremore. Vs. 12. *Apprehendite disciplinam ne quan-*
fyrhto. Gripath lare thi læs hwonne
bevingon. Wiver the lera that nia manne
fro. Lirnent zucht daz sih Got

do irascatur Dominus, et pereatus de via
yrsige Driht, and ge forwearthan of wege
gebulgan werthe Got/ in verwerthet fan wege
etewenne ne belge, unde ir ne gesliphent aba rechtemo

justa. Vs. 13. *Cum exarserit in brevi*
rihtan. Thonne hyrneth on scortnisse
rechta. Won herbrennot in kurt wrigte.
wege. So sint zorn irheizzet in

ira ejus, beati omnes, qui confidunt in eo.
gramen hys, eadige beoth ealle, tha the on hine treowiath.
abulge sin/ selige alle/ thie getruwunt in himo.
spuote, so sint salig, die sih ze imo fersehent.

PSALM III.

Vs. 1. *Domine, quid multiplicati sunt, qui*
Eala thu Driht, to why gemægnigfylde synd, tha the
Drustin / hwe gemanohfeltide sint / thia
Ziu sint, Truhten, dero so manegen, die

tribulant me. Multi insurgunt adversum me.
drefath me. Manige onarisath to geanes me.
wizaenunt mih. Manoge anstandunt wither mih.
mih arbeitent. Manige ihrrichtent sih wider mir.

Vs. 2. *Multi dicunt animæ meæ, « Non est*
Manige cwethath sawle minre, « Nys
Manoge quethent selon mineru / „Ne ist
Manige versagent minero selo

salus ipsi in Deo ejus. » Vs. 3. *Tu autem,*
hælo hyre on Gode his. » Thu sothlice,
heil himo in Gode sinemo." Thu gewisso /
heili an iro Gote. Aber du,

Domine, susceptor meus es, gloria mea, et
Dright, underphang min thu eart, wulder min, and
Drustin / infangere min bist tu / guoliche min in
Got, pist min infangare, du bist min guollichi unde du bist

exaltans caput meum. Vs. 4. *Voce*
uphebbende heofod min. Stefne
uphebonde houbot min. Mit stimmon
irhohende min houbet. Mit minero

mea ad Dominum clamavi, et exaudivit me de
mine to Drihtne ic clypude, and he gehirde me of
minere ze Got riep ik / in geborda her mih fan
stimmo harreta ih ze dir, unde gehortest du mih fone

monte sancto suo. Vs. 5. *Ego dormivi et*
munte halgan his. Ic hnæppode and
berge heligemo sinimo. Ik sclip inde
dinemo heiligen berge. Ih schlief unde

soporatus sum, et exsurrexi, quia Dominus
ic swodrode, and ic aras, for thon the Drihten
besuebit warth / in obstuent / wuat God
schlaf rawota mir dar ana, unde irstuont ih, wanda Troh-

suscepit me.
onfeng me.
intfink me.
ten infieng mih.

AAN VROUWE

LISKJEN TICHELAAR,

WEDUWE VAN WIJLEN

MR. *JOHANNES HAITSMA*,

EN

VROUWE

ANNA PETRONELLA BELKMEER,

WEDUWE VAN WIJLEN

LIEUWE REGNERUS FOCKENS.

MEJUFVROUWEN!

De zonderlinge vriendschap, die ik altijd met u beider echtgenoten onderhouden

heb, benevens de gewichtige diensten welke zij beiden ter verering van GYSBERT JAPIKS *gedaan hebben, deden mij sedert lang het besluit opvatten om mijne nasporingen wegens den dichter aan hun op te dragen. Zij sluimeren thans in het stof der graven en ontfangen gene uitboezemingen meer onzer genegenheid; het offer dus, dat ik onze vriendschap heb toegedacht, kan ik nergens anders nederleggen dan aan de voeten van u, in wie zij hunne twede ziel erkenden en beminden. Neem aan dan, waarde vriendinnen, uit naam der afgestorvenen deze bladen. Die bladen mogen u herinneren aan ene achting even zuiver als de hemel, waarin wij hopen dat uwe geliefde doden herleven.*

Deventer,
den 10 Junij 1827.

HALBERTSMA.

TOELICHTING

DER

REDEVOERING,

DIE GEHOUDEN IS NA DE

ONTBLOTING VAN HET BORSTBEELD

DES

FRIESCHEN DICHTERS

GIJSBERT JACOBS.

INLEIDING.

Zij, die geen Friesen zijn, worden gewaarschuwd, dat er onder dit geschrift weinig is, hetwelk hunne belangstelling opwekken kan. Dit zij gezegd, om hun verlies van tijd en geld te sparen. Wat de Friesen betreft, zij gelieven zich den staat, waar ik de kennis van GIJSBERTS lotgevallen in vond, te herinneren, om, is het mogelijk, met de magerheid mijner berichten verzoend te raken. Weet dan, landslieden, dat men den man, dien ik u zal leren kennen als den vader van uwen dichter, algemeen voor zijnen zoon hield: zo groot was de onkunde. Evenwel waren reeds twee secretarissen van *Bolsward* in de weer geweest, om iets beters te ontdekken. Wat de Heer SIBE BRAAKSMA opspoorde, vindt men aangetekend door den Hoogleraar WASSENBERG, in zijn *verhaal aangaande GIJSBERT JAPIKS en deszelfs gedichten.* Bovendien had de Heer NICOLAAS ELGERSMA, insgelijks secretaris te *Bolsward*, een kamervol stedelijke charters met taai geduld doorgelezen, en daarvan drie of vier dikke folianten aan uittreksels gemaakt, allen met de keurigste orde en netheid geschreven. Mevrouw, de nagelatene weduwe, vergunde mij met hare bekende goedheid de inzage. Ik vond van bruggen, van wegen, van vaarten, van verbonden, met een woord van alles, maar van GIJSBERT

niets. Uit de papieren der stad scheen dus niets gehaald te kunnen worden, en deze de enigste overgeblevene bron van narichten zijnde, was alle hoop op verdere ontdekkingen afgesneden. Ene aangeborene hardnekkigheid evenwel, die door de hinderpalen niet ontmoedigd maar gesard wordt, voerde mij op het stadshuis, alwaar ik mij dagen achteréén onder oude charters en geschrevene boeken begroef. Ten langen leste liep mij de inventaris van GIJSBERTS nalatenschap in handen, en in hetzelfde ogenblik ging in mij het vermoeden op, dat die boeken, welke voor het doel van den secretaris niets hadden, welligt de enigste bronnen van naricht wegens GIJSBERT konden zijn. Toen taste ik niet meer als de blinden in 't ronde, maar ging volgens een' vasten koers in mijne nasporingen te werk. De wezeboeken, de inventarisboeken, de rekenboeken van stad en kerk, met één woord alles, wat voor den navorscher van levensbijzonderheden en voor niemand anders waarde had, werd vlijtig doorgelezen, waarvan de bevestiging mijner vermoedens in het ontdekken van enige ter zake dienende aantekeningen de gewenschte, hoewel schrale, vrucht was. Voor dat ik die volgen laat, heb ik den lezer eerst een woord te zeggen.

Wanneer men personen en zaken wil beoordelen, is 't eerste, zich te verplaatsen in den tijd waar zij voorkomen. Wat was, te beoordelen naar 't gene is, werd in taal en geschiedenis beide de bron van talloze dwalingen. De toepassing van dit beginsel op mijn onderwerp is noodzakelijk, aangezien in de loop van twee eeuwen alles onder ons de verbazendste veranderingen heeft ondergaan.

In het tijdperk der aangevochtene, verdedigde en zegevierende vrijheid ontwikkelden onze voorouders de edelste krachten voor de edelste zaak. Alles zette zich schrap. Onder deze algemene en uiterste inspanning stemden zich

de geesten tot alles wat ongemeen en verheven was. Toen was 't de tijd der geleerden, der bouwmeesters, der schilders, der veldoversten en zeevoogden, die als door een toverslag uit alle standen bij menigte opresen, en de bewondering of het licht der aarde waren. In dezen tijd leefde GIJSBERT.

Maar die grootheid vertoonde zich onder geheel andere vormen dan bij ons. De zaak nam zodanig de ziel in, dat zij zich om den uiterlijken glans niet bekommerden, en zonder pogingen te doen om groot te schijnen, oefende men zich alleen om 't te zijn. De geleerdheid en 't vernuft hadden hare uniform zo niet als bij ons. Wie haar niet kan herkennen dan onder titelen van lidmaatschap en linten, of aan de toejuiching van ene onkundige menigte, zal bij de ouden de grootste verdiensten voorbijzien. Menschen in het toppunt van staats- of krijgsgebied hielden de levenswijs aan van een hedendaagsch burgermannetje. Onsterfelijke dichters vond men als schrijvers in de bank van lening, of als meester op de kinderschool. Het uitwendig voorkomen was zo eenvoudig, dat 't thans voor boerschheid zou doorgaan. Het leek weinig en 't was veel, terwijl de vertoning onder ons meestal boven de zaak gaat.

Hiermede ging hand aan hand ene zekere degelijkheid. Hoe weinig onze voorouders weten mogten, wat zij wisten, wisten zij goed. Gelijk in hunne kleding, voedsel en gebouwen niets ligjes en digjes, maar alles hecht en massief was, zo duldden zij in hunne kennis gene oppervlakkigheid. Liever ene zaak goed, dan tien ten halve. Van hier dat uitputten der onderwerpen, waarvan GIJSBERTS tijdgenoten en hij zelf overvloedig bewijs geven. Tegenwoordig verkiest men liever zijne aandacht op vele onderwerpen te verdelen, wel is waar door een' gemenen band verënigd en min of meer uit elkander te verklaren, maar te wijd van begrijp om door gewone menschen

omvat te worden. Onze inrichtingen op het hoger onderwijs, hoe voortreffelijk in haar zelve, moeten daarom altijd opleiden tot oppervlakkigheid; of men moest eerlang middel vinden, om de studenten bij hunne komst aan de Academie de gewone hoofden, die zij dragen, af te nemen, en hun zulke als van ERASMUS of GROTIUS in de plaats te zetten. Bovendien, duizenden goede burgermenschen, die zich voorheen bestendig binnen den omtrek van hun werkplaats of winkel bewogen, hebben nu hun uitstapje op het meteloze veld der wetenschappen. De algemene voorraad van kennis is daarom in beide tijdperken misschien dezelfde; maar 't is als of die voorraad, weleer in enige leden opgehoopt en aldaar tot één punt aangelegd, overal in een staat van verzwakking is geraakt, sedert die door het gansche lichaam der natie verspreid en van elken bezitter op ene menigte punten is verdeeld geworden. Er zijn uitzonderingen op deze regels; maar 't is van zodanige voorstellen genoeg, dat ze over 't algemeen waar zijn.

Zoo veel is tegenwoordig voor mijn oogmerk toereikende; de rest zal de lezer tusschen mijne levensberichten gevlochten vinden. Bij voorraad weet ik, dat men zulke opmerkingen niet kan maken zonder een zwerm van insekten, domme beesjes, allen *één* dreun gonzende, in beweging te brengen, die den opmerker met uitgelaten woede in 't gezicht vliegen. Zonder mij aan dit geenor te storen, heb ik in taal en geschiedenis beide de echte bewijsstukken onderzogt, en de waarheid gevolgd, zo verre zij mij door dit onderzoek is geopenbaard geworden; deze onafhankelijkheid van oordeel, meende ik, dat een Fries en onderdaan van WILLEM den Iste meer betaamde, dan zich lafhartig, als een blinde en machteloze, in den algemenen zwaai van zijnen tijd te laten opnemen. Aan de wijzen echter, op wier goedkeuring ik prijs stelle, zij ter vermijding van alle miskenning mijner

beginzelen gezegd, dat ik den enen leeftijd niet ten hemel wil verheffen om den anderen ter helle te vernederen. Integendeel ben ik overtuigd, dat men dezelfde deugden en gebreken, waar ooit menschen waren, door elkander vindt gemengd. Het onderscheid ligt in het overwigt van deze of die. Dit overwigt maakt de natien heldhaftig of laf, sterk of zwak, eerbiedwaardig of verachtelijk! Wij zijn in het bezit van deugdekens, welke onze voorvaderen naauwelijks kenden; maar of die het verlies kunnen vergoeden der nationale deugden van den eersten rang, waardoor onze voorvaderen dikwerf de schrik hunner vijanden, altijd de bewondering of nijd der volken waren, is ene geheel andere vraag. Voor 't overige zeg ik met Spieghel:

« Ziet iemand mijn faalgrijping, onmacht, waalbaerheid;
« Die ziet niet dan ik zelf wel sach en heb ghezeyd.
« Tis menschelijk te dolen. Hoe? zal ik verschoning
« In zullik eischen? of verwachten lof-beloning?
« Tzy verr'. Wat is al swerrelds lof? my is genoegh
« Des waerheid-zoeking eyghen ziel-ghenots gevoegh. »

AANWIJZING DER VOORNAAMSTE HANDSCHRIFTEN EN GEDRUKTE BOEKEN, WAAR DE VOLGENDE NARICHTEN GROTENDEELS UIT GEHAALD ZIJN.

Onze voorouders plagten in de halen onder hunne handtekeningen dikwerf met de dagtekening ook hunnen ouderdom te schrijven, die dus den tijd hunner geboorte uitwijst. 't Wordt in de noten aangeduid door: *Handtekening.*

Bij den oudsten predikant der Hervormde gemeente van *Bolsward* zijn steeds aanwezig enige zogenaamde kerkeboeken, inhoudende besluiten en handelingen van den kerkenraad dier gemeente, registers der aankomende of in leven zijnde ledematen, onderzoek naar het gedrag der ledematen, die opsprakelijk leefden en deshalve voor elke avondmaalviering gedaagd werden om zich te verantwoorden, met de opgave van den naam des beschuldigde, zijn feit en 't vonnis des kerkenraads. Het eerste boek in folio, beginnende met de oprichting der gemeente, de twee volgende in klein 8°, en het vierde in 4°, zijn de enigste die ik gebruikt heb. Deze kerkeboeken, op de bladzijden niet genummerd, moeten volgens 't jaargetal nageslagen worden, en zijn daarom in de noten eenvoudig weg aangeduid met: *Kerkb.*

De naamlijsten der predikanten sedert de Reformatie

in de zes Classen van *Friesland*, zijn in de noten aangeduid met *Naaml. Pred.*, zonder wijders, omdat ze op de standplaatsen, in den tekst vermeld, kunnen nageslagen worden. Van deze naamlijsten bezit ik een merkwaardig exemplaar, zijnde doorschoten met kwartbladen gewoon schrijfpapier, welke, gelijk ook de dag der gedrukte bladen, op vele plaatsen zo vol met aantekeningen geschreven zijn, dat er geen letter meer tusschen kan. De aantekeningen zijn van allerlei slag. Vooraan, van binnen op de band en de keerbladen, de huwelijken der stadspredikanten, met wie en wanneer; op de achterste keerbladen de dorpen wier kerken sedert de reformatie weggebroken, met anderen verenigd of vernieuwd zijn, benevens de namen der patronen voor de reformatie; van binnen aanhalingen uit de akten van alle synoden en Classissen, uit de Akademische gedenkboeken, uit de hofsvonnissen, uit gedrukte en ongedrukte testamenten, uit de handelingen der provinciale staten, uit grafschriften, twisten, smeekschriften en wat dies meer zij, alles bijéén gebragt ter toelichting van het karakter en de lotgevallen der predikanten. Bovendien vindt men er de geschiedkundige merkwaardigheden van ieder dorp, vele titels van de uitgekomene geschriften der geestelijken, de geringste fouten in den druk aangewezen, en de lijsten, die niet hoger lopen dan omstreeks 1750 en 1760, zomtijds aangehouden tot diep in 1780. Deze aantekeningen zijn gemaakt door EDUARD MARIUS VAN BURMANIA, in leven Raadsheer van *Friesland*, een man, die toegang tot allerlei stukken had, en ter opsporing van merkwaardigheden geheel *Friesland* afreisde. Ik vond dit exemplaar onder de handschriften der uitgezogte en met 't hoogste recht beroemde boekerij van JONA WILLEM TE WATER, en kogt 't op de auctie te *Leiden* (*) voor een

(*) October 1823.

spotprijsje. Hoe wel de beoefenaars en schrijvers onzer kerkelijke geschiedenis er dus geen belang in stellen, zullen mijne lezers, hoop ik, evenwel niet kwalijk nemen, dat ik enige mijner berichten op 't gezag dier aantekeningen gebouwd heb; aantekeningen, van welke een JONA WILLEM TE WATER in zijne historie van het verbond der Nederlandsche Edelen met onbepaald vertrouwen gebruik heeft gemaakt. In de noten is dit handschrift gemerkt: *H. S. Burm.*

De inventaris-boeken der stad *Bolsward*, gemerkt: *Invent.b.*

De weseboeken der stad *Bolsward: Weseb.*

De beide laatsten zijn aangeduid met het jaargetal, dat zij in den rug des bands voeren.

De rekenboeken der stad *Bolsward: Stads rekenb.*

De doopboeken der Hervormde gemeente van *Bolsward: Doopb.*

De lijsten der huwelijken te *Bolsward*, proclamatie-boeken geheten: *Proclam.b.*

De Bolswarder uitgave der rymelery van GIJSBERT JACOBS in 1668: *G. J.*

De Leeuwarder uitgave door GABBEMA: *G. J. 1681.* Voor het 2de deel: *G. J. II.*

*

JACOB GIJSBERTS.

JACOB GIJSBERTS werd geboren in Maart 1579 (*). Het oudste kerkboek heeft een register der ledematen, die de Gereformeerde gemeente te *Bolsward* eerst hebben opgericht en daarna zijn aangenomen, waar JACOB GIJSBERTS *ende* ANTJE *syn wyf* onder voorkomen: zijne vrouw namelijk was ANCKE of ANTJE WILLEMS geheten. Deze lijst nu gevolgd wordende door ene andere van 1603, zo waren ze voor dat jaar te *Bolsward* gezeten, en moet hun zoon GIJSBERT, die in dat zelfde jaar ter wereld kwam, ook te *Bolsward* geboren zijn. Vervolgens kregen ze nog 3 mij bekende kinderen, PIER, WILLEM en JANKE.

Reeds vroeg ontving JACOB GIJSBERTS blijken van 't vertrouwen, dat zijne medeburgers in die onrustige en achterdochtige tijden op hem stelden. In 1607 koos men hem tot diaken, en in 1616 nog eens. In 1621 maakten ze hem ouderling, en ten jare 1627 op nieuw (†). Zekere akte van den 16 Mei 1643 leert hem kennen als kerkmeester, en 't was onder zijn medebestuur als zoda-

(*) Handtekening.
(†) Kerkb.

nig, dat de St. Martinikerk in 1647 ene grote en kostbare verbetering werd toegebragt. Een in den noordervleugel van 't koor gemetselde steen vermeldt deze gebeurtenis te gelijk met den naam van JACOB GIJSBERTS.

Reeds vroeg had hij insgelijks zitting onder de gezworene gemeensmannen zijner geboortestad, en van 1638 tot 1642 vinden wij hem als burgermeester, een reden waarom hij in alle volgende akten den titel van *oldburgermeester* voert. In deze betrekking had hij grote onaangenaambeden met de geestelijken zijner gemeente. Terwijl SIXTUS HOMMIUS en LIVIUS HILARIUS aldaar predikanten waren, vermeerderde de magistraat hunne jaarwedde tot 700 glds., zich het recht, zo zij meenden, voorbehoudende, om de toelage naar believen in te houden. Doch toen de magistraat dit recht werkelijk liet gelden, lagen de predikanten er hevig tegen in, en wel met 't gelukkig gevolg, dat de regering bij hofsvonnis van den 20 December 1641 tot de betaling verwezen werd (*). Nu rees een stemme des gejuichs! Sions wachters staken de trompet, en lieten van 't gestoelte een triumfanten galm tegen de vijanden der kerke horen, die de overheid schor in de oren klonk. Den luidsten schreeuwer ontbood de magistraat dadelijk voor zich, om hem de plichten van een vreedzaam burger te herinneren, en daar verschenen werd hem zonder enige omhalen op zijn plat Bolswardsch weg door burgermeester JACOB GIJSBERTS gedugt de waarheid gezegd. De Eerwaarde Heren, naar hunne gewone zagtmoedigheid elke grieve liefst dubbeld betalende, straften den vermetelen, wiens hand tegen de gezalfden des Heren was, met afzetting van het H. Avondmaal, en boekten hun vonnis in deser maniere (†):

(*) H. S. Burm.

(†) Kerkb.

« Voorstellinghe van den 23 Aprilis 1642.

« 3

« Burgemeester Jacob Gijsberts. Is mede ontboden
« neecker ander Broeder met dewelcke de Kerckenraet te
« spreecken hadde over zijne onbetamelijke beiegeninghe,
« daermede hij een der dienaren op het Raedthuijs ont-
« boden zijnde soude hebben beiegent, als oock andere
« noodwendighe vermaninghe aen den selven als ledemaet
« te doen, is niet verschenen, maer heeft door de kerc-
« kebode tot antwoort gegeven, hij kwam niet noch was
« oock niet van sin te comen. Andermael ontboden zijn-
« de seijt van gelijcken hij was niet van sin te comen,
« hij kendt haer, de kerckenraedt, niet voor zijne rech-
« ters, hij was een magistraets persoon, hij stonde onder
« de magistraet: so zij, de kerckenraedt, hem hadden
« aen te spreken, zij souden hem daer aen spreecken.
« Ten darden mael ontboden persisteert niet te willen
« comen, men behoefde hem niet meer te ontbieden.
« 't Welck also het is een openbare ongehoorsaemheijt
« strekkande tot cleijnachtinghe van Kerckelijcke verma-
« ninghe geen ledemaet betamelijck, so ist dat de broede-
« ren des kerckenraedts oordelen, dat de selve als on-
« gehoorsaem sal worden voorgestelt ende van den tafel
« des Heren sal werden afgehouden ter tijt bij de kercke
« gehoorsaemheijt sal hebben beweesen. »

So gjealp koe spyje
Om lyts de presterlycke gall,
Dy fier de bitterste is boppe al!

Bij de volgende voorstellinge in Augustus was de verbolgendheid der Eerwaarde Heren merkelijk bezakt. Zij ontboden hem wel op nieuw; maar toen de oude Fries niet tot hun kwam en hen anders dan bij monde van gecommitteerden, die tot hem kwamen, weigerde te ho-

ren, vielen ze zo verre in lij, dat ze enige broederen uit den kerkenraad tot hem afvaardigden. Hoewel deze de zaak op zijn verzoek toen nog in staat lieten, wierd echter in November daaraanvolgende de vrede getroffen (*). Nadat JACOB GIJSBERTS als Burgermeester was afgetreden, kreeg de magistraat nieuwe twisten met den kerkenraad over het recht van beroepen, die zo hoog liepen, dat de magistraat den 28 October 1644 door hare gerechtsdienaren de deuren der kerk liet bezetten, alwaar de leden der classis, die hare beroepinge niet verkozen goed te keuren, als naar gewoonte vergaderen zouden (†).

Het handwerk, waarmede JACOB GIJSBERTS de kost won, was dat van kistemaker [schrijnwerker], hetwelk hij blijkens de stads rekenboeken nog in 1643 oefende. Onderdes was hij ook collecteur van 't gemaal binnen *Bolsward*; doch 't zij hij niet in staat geweest is de bedongene gelden uit te keren, of om welke redenen anders, den 18 Maart 1644 heeft de voorzittende Burgermeester POPPE SCHELTES ten verzoeke der Pachtenaars van voorschr. gemaal inventaris van zijnen inboedel opgesteld (§). Deze inlaag, wat er dan aanleiding toe gaf, heeft het algemeen vertrouwen op zijne eerlijkheid in genen dele verzwakt, aangezien hij blijkens akte van den 16 Mei 1643 als kerkmeester geldleningen gesloten heeft, om de kosten der grote kerk verbetering, hoger gemeld, te bestrijken.

Uit de inventaris is mij gebleken, dat hij een' deftigen inboedel had, beslaande 20 bladzijden in folio, maar wat ruim geschreven. Achter de huisgeraden volgt een lijst der boeken, die meest van dit slag zijn: *Een Bijbel van nije editie, in folio. Institutio* CALVINI, *in folio.*

(*) Kerkb.

(†) Naaml. predik. voorrede.

(§) Invent.b.

Commentario van EMANUEL VAN METEREN, *in folio. Historien* JOSEPHI, *in folio. Historien* JOANNES SLEIDANI. *Historia* EUSEBII PAMPHILI. *Tafereel van de heer van* SINTE ALDEGONDE. *Het huisboek* HENDRICI BULLENGERI, *in folio.* BULLENGERI *Predicatien.* ERASMUS ROTERODAMUS *de libero arbitrio. De psalmboek* ALDEGONDI. *Den Brijtannischen Blixem.* Dit was de lectuur van een burgerman voor omstreeks tweehonderd jaar. Wanneer wij in aanmerking nemen, dat hij die boeken las, herlas, en dan nog enige keren las, en daarmede vergelijken de legioenen van romans, dichtvruchten, gedenkschriften, schetsen en taferelen, almanakken voor verstand en hart, maandwerken, recensien, keuren van aangename mengelingen, godsdienstige cartonnetjes, die onophoudelijk de een achter de ander of bij gansche troepen door de cirkels der leesgezelschappen kuieren, de meeste met verlof om de goede burgermenschen nooit weder onder de ogen te komen; zo moet men zeggen, dat de tijd nog al 't een en ander in den smaak der Nederlanders gewijzigd heeft. Bovendien moet ik nog aanmerken, dat het vierde deel der boeken van JACOB GIJSBERTS in 't Latijn geschreven waren. Uit 't bezit van Latijnsche boeken, zal men zeggen, volgt niet dat de bezitter Latijn verstaat. Dit is waar. Maar wat deed hij dan met de *acta Synodi Nationalis* in 1623, of met de *Decisiones* van SANDE 4 jaren voor de inventarisatie zijns boedels [1639] uitgekomen? Wat is waarschijnlijker; dat hij die boeken geërfd heeft, of gekogt om ze te lezen?

JACOB GIJSBERTS overleed eindelijk ten jare 1655, wanneer er een hevige pest woedde, in den ouderdom van 76 jaren, en werd aan de zijde zijner vrouw, die 12 jaar vroeger gestorven was, midden in de kleine of broerekerk te *Bolsward* begraven. Tot een blijvend getuigenis, dat zij tot den deftigen burgerstand behoorden, zijn hun

beider graven met eenen dubbelden blaauwen steen gedekt, waarvan het randschrift is luidende: *A° 1643 den 23 April sterf D— Eerb— Ariekz Willems Huisvrou van Burgemr. Jacob Gijsberts. A° 1655 den 22 Januarius sterf den Eersame Burgemr. Jacob Gijsberts. Hier begraven.* In 't midden is een wapen; maar de figuren van 't schild verdwenen onder den beitel der blasoen-storm van 1796. Deze blindheid sluit den weg af om hoger in de afkomst des dichters op te klimmen; evenwel wat op grond van onwraakbare bewijsstukken deswege is aangevoerd bevestigt ons de waarheid der getuigenis zijner tijdgenoten (*), dat hij was *een persoon uit een eerlijk geslacht gesproten;* in onze taal, dat hij iemand van zeer fatsoenlijken huize was.

(*) G. J. 1681. opdragt.

GIJSBERT JACOBS.

GIJSBERT JACOBS werd ten jare 1603 geboren te *Bolsward* op de Wipstraat, vlak over de koemarkt, in het huis getekend, Wijk: A. N°. *5* (*). Vermits zijn vader in 1603 eerst 23 jaar bereikt had, was GIJSBERT waarschijnlijk het eerste kind zijner ouders, hetwelk daarom dan ook naar de mans vader zal benoemd zijn. Dadelijk rijst hier een vraag van belang, of 't namelijk waarschijnlijk zij, dat de vader dezen zoon Latijn liet leren. De gelegenheid was er zeker. In alle Friesche steden, ja zelfs op vele dorpen, zorgde de regering voor Latijnsche meesters, en te *Bolsward*, alwaar een rector en conrector was, ging 't in de leerjaren van GIJSBERT vooral niet bij de sleur. De Gereformeerde predikant aldaar GODEFRIDUS SOPINGIUS, een man van grote geleerdheid, die de boezemvriend van TETARDUS SICCAMA was, en den 30 Junij 1614 tot Professor in de Theologie te *Franeker* beroepen werd (†); SOPINGIUS, zeg ik, trok zich den staat der Latijnsche school, die onder het rectoraat van zekeren PAPMA kwijnde, sterk aan, en poogde Is. PONTANUS te *Harderwijk* in 1608 over te halen om in zijn' plaats te komen (§). Doch PONTANUS daartoe ongenegen

(*) Overlevering.

(†) H. S. Burm.

(§) Sylloge Epistolarum. ed. A. MATTHEUS. p. 442.

vindende beriep men HENRICUS ANTONIDES, die het rectoraat in 1609 aanvaarde en lange jaren daarna bebediende. Is 't waarschijnlijk dat JACOB GIJSBERTS zich van deze gelegenheid bediende om zijn zoon het Latijn te laten leren? Aangezien het Latijn toen algemener onder de Friesen geleerd werd dan tegenwoordig het Fransch, zou ik denken van, ja. In het begin dezer eeuw te *Leeuwarden* schoolgaande woonde ik bij een oud burgerwagtmeester, die mij meermalen verhaalde, dat in zijne jeugd alle burgerzonen enigen tijd op de Latijnsche school gingen, zonder onderscheid of zij tot de studie opgeleid werden dan niet, gelijk hij er zelf ook gegaan had. En dit gebruik kwam voort uit twee oorzaken; de eerste, het algemene denkbeeld onder de Friesen, dat niemand het Nederduitsch grondig leerde schrijven zonder eerst het Latijn, naar hunne mening de grond der overige talen, geleerd te hebben; de twede, dat de Latijnsche scholen goedkoper waren dan de Nederduitsche, en vele ouders, 't geen nu vreemd klinkt, hunne zonen uit zuinigheid zo vroeg en lang mogelijk op de Latijnsche school lieten gaan. Uit deze opmerking laat zich verklaren wat de deftige geschiedschrijver UBBO EMMIUS, wiens waarheidliefde niemand nog in twijfel trok, van *Friesland* schrijft. « Hier, » zegt hij, « maakt men zoo « veel werk van de letteren, dat het boeren volk op « vele oorden zijn Latijn verstaat, zommigen ook het « Grieksch, iets dat onder andere natien gansch onge« hoord is (*). » Na 't aangevoerde mag ieder bescheiden

(*) Et est bonarum literarum usus tam frequens hic, ut multis in locis agricolarum quoque vulgus Latinam linguam calleat: nonnulli etiam Græcam. Quod aliis in gentibus plane insolens. U. EMMIUS Rer. Fris. Hist. Lib. II. pag. 34. EMMIUS schreef dit in 1615, toen GIJSBERT twaalf jaar oud was.

lezer zelf oordelen, of Gijsbert, de oudste zoon van een deftig burgerman te *Bolsward*, gene uitzondering op den algemenen regel zou gemaakt hebben, indien hij door een vader, die zelf geen vreemdeling in *Latium* schijnt geweest te hebben, van de Latijnsche school was afgehouden.

Voor welk bedrijf Gijsbert eigenlijk opgebragt is valt bij gene mogelijkheid te gissen. Enige medicinale boeken in zijnen boedel hebben mij op 't denkbeeld gebragt, of hij mogelijk niet opgeleid is tot chirurgijn, en bij eigene ondervinding de volgende waarheden heeft leren kennen:

« Ho beestigh kin him ien forgissje,
« Dy ordenearet nei 't y pissje!
« In donget hy den 't tjerckehoaf fet,
« *Syn wruwgwierm pricket ier in let.*
« d' Yen krincket hy wit, sin in wezzen,
« d' Oor', reits wol hab wol, wirt genezzen.
« In oor' nimt lean, omdat hy smerr't
« Jôn earm sef schonk, dy hy fordeart (*).

Uit deze onderstelling zou gemakkelijk de andere volgen, dat een naauwgezet Christen, als Gijsbert, om vrede met zijne conscientie te houden, ene zo wrede kunst gaarne met de kinderschool ruilde.

Om te rug te komen op 't geen zeker is, tot zijn een en twintigste jaar bleef Gijsbert ten minste ongehuwd, wonende toen nog bij zijnen vader in. Immers op den 13 Februarij 1624 koomt hij als *jongman* wonende *op de Wipstraat* voor onder de nieuwelingen, die leden der Gereformeerde gemeente waren geworden (†). Sedert die

(*) G. J. bl. 66.
(†) Kerkb.

dagtekening is er in 13 jaar geen spoor van hem te vinden: doch uit 't volgende blijkt, dat hij in den loop van dat tijdvak, 't ouderlijk huis en *Bolsward* verlaten hebbende, zich elders en wel gehuwd nederzette. Ten jare 1637 namelijk, werd hij door de regering van *Bolsward* beroepen tot voorzanger in de Gereformeerde gemeente en meester der Nederduitsche schole, in plaats van MICHIEL VAN DER MALEN, welke dien post sedert 1605 bediend en GIJSBERT zelven onderwezen hadde; doch de resolutie van dit beroep weggescheurd zijnde, kan men de plaats van waar hij kwam niet nagaan. Het laatste vierendeel der jaarwedde van dezen zijnen voorganger was verschenen St. Jacobi (25 Julij) 1637, en luit ordonnantie van den 7 Augustus volgende werden aan GIJSBERT tien gulden, tien stuivers, voor vracht in het overkomen betaald (*). Hij moet dus op 't laatst van Julij, of in 't begin van Augustus 1637 in zijn vaderstad teruggekeerd zijn. Kort na zijne aankomst (28 October 1637) nam dezelfde gemeente, van wie hij was uitgegaan, hem met attestatie in haren schoot terug (†). Te gelijk leverden ook zijne vrouw en hare moeder de attestatien in, waaruit ik vermoede, dat de oude vrouw bij hare kinderen inwoonde en alzo met hun verhuisd was. De huisvrouw van GIJSBERT was SIJKE SALVIS, zijnde de dochter van SALVES CLAESZ. en AELTJE LENAERTS. Haar zuster JOUKJE SALVIS was gehuwd aan DANIEL PHILIPPI EILSHEMIUS (§), eerst predikant te *Anjum* en vervolgens te *Birdaard*, gesproten uit een geslacht, hetwelk de zaak der hervorming van de eerste tijden af in *Oost-Friesland* en *Friesland* met ene reeks van wakkere leeraars grote diensten bewees. De broeder van SIJKE heette MEWIS SALVIS

(*) Stads rekenb.

(†) Kerkb.

(§) Wezeb. 1667 bl. 134.

Rolwagen, heelmeester te *Bolsward*, wiens zoon en opvolger Salves Rolwagen getuigde in het beruchte geval met den Bolswarder metselaar, dien 't zijne satansche majesteit behaagd zoude hebben de tinnen knopen uit de hembdrok te smelten (*).

De stedelijke en kerkelijke registers van *Bolsward*, in verband gebragt met sommige wenken in 's dichters werken, geven den ruwen omtrek der lotgevallen van zijn huizelijk leven. Uit het doopboek der Gereformeerde kerk heb ik wegens de geboorte zijner kinderen de volgende posten getrokken:

A° 1637 den 22 October gedoopt Antje: genoemd naar zijne moeder Anke Willems. [*Anke* en *Antje* is verschil van tongval.]

A° 1641 den 30 Mei gedoopt Salves: genoemd naar zijn vrouws vader Salves Claesz.

A° 1644 den 10 Januarij gedoopt Jacob. Deze zoon, in wien hij zijn' grijzen vader zag herleven, ontviel hem naauwelijks derdehalf jaar bereikt hebbende: te vroeg voor den dichter, die het lijkje met een grafschrift vereerde, hetwelk nog in het zuider baarhok der St. Martini kerk nevens zijn eigen graf gevonden wordt, doch wegens de afschelvering des steens maar enkelde woorden te lezen laat; b. v. *A° 1646 d... Aug. Jacob Gijsberts ..... Roos die dees dag ..... praelt* enz. Hij zag dit verlies echter een jaar later vergoed blijkens de volgende aantekening:

A° 1647 den 1 Augustus gedoopt Jacob.

A° 1650 den 15 April gedoopt Antje.

De Antje van 1637 was dus overleden. Na deze dagtekening hield Gijsbert van de opgenoemde kinderen 3 over; namelijk Salves, Jacob van 1647 en Antje van 1650. Doch blijkens een post uit de rekening van

---

(*) Bekker betoverde wereld, b. IV. bl. 162. *Amst.* 1693.

den 26 Mei 1654 der St. Martini kerk, had GIJSBERT voor het openen van een graf betaald 6 guldens, de prijs voor 't lijk eens volwassenen, terwijl voor een kind de helft betaald werd. Daar nu dit verlies zijn huwelijk (*sill'g boasck*) betrof, was 't een kind van GIJSBERT, hetwelk in 1654 volwassen zijnde gene der 3 genoemde kinderen geweest kan zijn, en dus voor zijne aankomst in *Bolsward* (1637) reeds geboren was. Aangezien de ouders aan beide kanten in de opgetekende kinderen bij herhaling benoemd zijn, uitgezonderd de vrouws moeder, die bij hun inwoonde, was 't waarschijnlijk een' dochter, die AALTJE heette. Dit verlies griefde den dichter. Hij was geheel verbrijzeld, en verdemoedigde zich als een boetvaardig zondaar voor de slaande hand Gods. VONDEL op zijn ouden dag, toen 't wangedrag zijns zoons hem zo veel hartzeer baarde, berijmde tot zijne vertroosting de psalmen van DAVID, en daarmede onledig plag de onsterfelijke bard dikwerf te zeggen: « Indien ik den troost « en de verkwikking der psalmen niet had, ik verging in « mijne ellende (*). » GIJSBERT zogt opbeuring aan dezelfde bron. Hij berijmde 10 psalmen en voegde er een morgen- en avond-gebed van eigen' vinding bij, welke 12 stukken hij voorstelde als door een bejaarden Frieschen herder *Goadsfrjeun* gezongen te worden, die zich tusschen beiden verpoost met iets stichtends te spreken, en alzo geleidelijk van 't ene lied tot het andere overgaat. Aldus maakte deze verzameling een geheel, (*ien besletten wirck*) hetwelk hij den 17 Januarij 1655 aan GABBEMA zond met deze toeeigening:

Gaestig' GABB'MA! dy dit sjongen
Fen myn Goadsfrjuens Friesche tonge
Eeg'ne wirt, oonfird'ge it hoasck.
So de lest' fen myn sill'g boasck

(*) VONDELS leven, bl. 61.

My naet doltreauw in hird druwcke,
Ick schoe de holle bet opluwcke:
Mar nu 't iz so 't iz, myn Frjuen',
Broare in stalcke wirt it suwn (*).

Bij het afzenden van dit tiental had GIJSBERT nog meer psalmen in gereedheid, in wier berijming hij sedert met zo veel ijver voortging, dat hij den 17 September van 't zelfde jaar de laatste sexterne zijner psalmen van GABBEMA terug vroeg, ten einde de 48, die hij toen reeds wat ter lezing gegeven had, tot 50 aan te vullen (†).

Het volgende jaar opende een nieuw toneel van rouw voor onzen dichter. Uit de rekening van St. Martinikerk van den 25 Mei 1656 blijkt, dat hij kort geleden voor 't openen van 2 kindergraven betaalde 6 guldens. Het waren JACOB en ANTJE oud ruim 8 en 5 jaar, zijnde beiden reeds voor den 4 Februarij, en waarschijnlijk aan de pestziekte, die toen omging, overleden. Door dit nieuwe verlies voelde GIJSBERT zich meer en meer gestemd tot ernstige onderwerpen. De sombere zijde, waarvan DU PLESSIS in zijn *discours sur la vie et la mort* dit leven laat zien, strookte zo volkomen met zijne dadelijke ondervinding, dat hij lust kreeg om 't stukje te vertalen, en na de overzetting binnen weinige dagen voltooid te hebben zond hij haar den 4 Februarij aan GABBEMA, hem voor zijn rouwbeklag bedankende met deze lieve aandoenlijke woorden: *Myn greate stalcke! Ick hab jon E: frjuenlycke, meiwirdighe, treastbrieve mai omrierende herte-njue wol ontfinsen. Ick bin naet nolcke noag om wirden to fynen om jon E. ieniger miette to bytanckjen foar dy gruwnige in buwnige treast-boeck-stoaye. Ick tanckje jon E. tuwzenfaide. Oarz wit ick naet to mutt-*

(*) G. J. bl. 120, II bl. 45.
(†) G. J. II. bl. 52. br. XIV.

jen. Met het een en ander kwamen ook de psalmen terug, die nu tot 50 aangevuld waren; *in dear mei*, zegt hij, *wirt myn sjongster stil, in jout it op kampjen* (*). Doch zijne luimige zangster, die haar zelve niet gelijk bleef, schijnt hij weinig gekend te hebben; althans nog aan 't einde deszelven jaars liet zij zich horen met een vers op het paardrijden van juffer JONGSTAL, in hetwelk de kunst, zo 't eenparig oordeel der kenners niet bedriegt, tot hare uiterste grenzen genaderd is (†).

Na 't verlies der 2 laatste kinderen, hield GIJSBERT nog een enkelen zoon, namelijk SALVES, over, op wien al die beloften rustende waren, welke hij omtrent dezen tijd met ware geestverrukking opzong in den 127 psalm.

> *Dy bern, dy ljeauwe bern, zegt hij,*
> *Ize biane allyck (ô jelds styp'-treast,*
> *Azz'e aders jieren klieuwe yn sol!)*
> *Ien kreft'ge mans hân pyle-fol,*
> *Dy moedgreat, aef syn fyan' forleaz't,*
> *Aef oerwint foar'e fest: o freugd!*
> *So sint' dy sonen fen uwe jeugd.*

Doch gelijk de hoop van SALOMO, den vermeenden dichter des oorspronkelijken lieds, door zijne 2 zonen bedrogen werd, even min schijnt SALVES aan de hoge verwachtingen van GIJSBERT voldaan te hebben. Later zullen wij zien wat hier van zij, en thans liever iets zeggen wegens den tijd en de wijze van GIJSBERTS overlijden.

Dat ten jare 1664 in *Holland* een hevige pest omging, kan bij WAGENAAR nagezien worden. Van daar schijnt de besmetting zich allengskens aan de naburige gewesten medegedeeld te hebben, hetwelk de reden is, dat deze

---

(*) G. J. II. bl. 53. br. XVI.
(†) G. J. II. bl. 56. br. XX.

plaag later, in 1665 en 1666, op haar hevigst in *Friesland* was, en dat gedurende de ambassade van BOREEL de schepen uit *Holland* toen gezondheidsbrieven kregen en in *Lijfland* toegelaten werden, maar die uit *Friesland* niet. Ook heb 'k familie-aantekeningen onder mij van mijn vrouws vader PETRUS HOEKEMA, waarin zijn eerw. verhaalt, dat zijn overgrootmoeder BAUKJE LANSENBERG, in den pesttijd van 1666 te *Franeker* wonende, de zieken van hare buurt bezogt, maar gene andere; dat zij van deze bezoeken thuis komende aanstonds hare bovenklederen uittrok en buiten deur hing om te luchten; dat zij bovendien in hare woonkamer altoos stenen heet hield, welke zij gedurig, gelijk mede het gansche vertrek, met edik besproeide, en dat zij na deze voorzorgen gene ritseling van de pest ontwaard hadde. Het was onder deze plaag, dat GIJSBERT, met vrouw en zoon, de een achter de ander, in 't najaar van 1666 bezweek. Den 8 October is de inventaris opgesteld van zijne nalatenschap (*), en daar staan de drie doodkisten en de kosten der begravenis voor alle drie op één rekening (†). Achtereenvolgende aangestoken duurde de bedlegering van vader, moeder en zoon 8 weken met elkander, en werden zij alle drie gedurende dien ganschen tijd opgepast door NEELTJE ARJENS, een voordochter van GIJSBERTS zwager ARJEN BUWES, die voor haar *pestwaren*, als 't in de rekening luidt, 20 gld. tot beloning ontfing (§). Wat betreft den juisten tijd van GIJSBERTS sterven, zijne laatste aantekening als voogd van ANTJE ARJENS is van den 21 Augustus (‡), en den 3 October heeft de magistraat in plaats van den overledene tot schooldienaar gekozen CORNELIS JELGERS uit *Aengwirden*, wes-

(*) Inventarisb. 1667, bl. 1.
(†) Aldaar bl. 13. Wezeb. 1667 en 1668, bl. 132.
(§) Inventarisb. 1667, bl. 14.
(‡) Wezeb. 1667 en 1668, bl. 20.

halve hij in de loop van September 1666 moet overleden zijn (*). De grootste dichter der Friesen stierf dus aan de pest korte dagen na dat hun grootste admiraal, in het spits der Nederlandsche vloot tegen de Engelschen vechtende, was doodgeschoten. TJERK HIDDES en GIJSBERT hadden dit nog gemeen, dat geen hunner door den tijdgenoot met een levensbericht vereerd is, en zelfs de plaatsen hunner geboorte vergeten werden; desniettegenstaande leven zij voort in de gedachtenis der menschen, beiden onsterfelijk, de een door den lof van DE RUITER, de ander door dien der kunst.

GIJSBERTS middelen van bestaan waren eerder sober dan ruim. Zijne jaarwedde als schooldienaar beliep 247 guld. en als voorzanger 40, te zamen 287 guld., 't welk hij met de schoolpenningen misschien op 500 glds. gebragt zal hebben. Wat hij aan rentegevend goed bezat voor dat hij SALVES in een stand zette, is onbekend, maar bij zijn dood had hij slechts een huis, dat hem jaars 28 glds. opbragt, een schuldbrief op HENDRIK ALBERTS molenaar te *Leeuwarden* van *f* 150: en nog enige onwisse inschulden. Zijn inboedel daarentegen, die 1748 guldens opbragt, toonde vele blijken van een geslacht, deftig in afkomst, maar dat toen in verval, zijne kleinodien en meubelen, als naar gewoonte, nog had overgehouden, nadat de fondsen reeds lang waren opgeteerd (†). GIJSBERT was met dit deel te vreden. Zinspelende op den winter, die alles verteerde wat de zomer had bijéén gebragt, sluit hij de personele vertoning der jaargetijden in dezer voege:

« Mijn lent begon ick naeckt,
« 'k Ben echter somer, herfst en winter doorgeraeckt

(*) Resolutieboek.
(†) Inventarisb. 1667, bl. 1 en vervolgens. bl. 10, 11.

« Met noodlijck lijfsbehoeft'. En laet ick in mijn sterven
« Niet veel, veel minder twist om deelen voor mijn erven.
« Geluckig is de mensch die 's werelds winter endt
« En vaert daerop bij God in 's hemels eeuw'ge lent. »

Doch dewijl ik hier iets van GIJSBERTS karakter heb aangeroerd, staan mijne voeten reeds op enen bodem, dien ik niet betreden mag, zonder alvorens den lezer bewezen te hebben, met wat recht mijne beschrijving van GIJSBERTS karakter is gevestigd op zijne schriften; een grond, die velen ten enenmale wankel zal voorkomen. Gaarne erken ik, dat de meeste dichters edele gevoelens uiten, die meer het uitwerpsel ener ogenblikkelijke ontvlamming der verbeelding, dan de milde uitvloeijing van dat bestendig willen der ziel is, hetwelk den mensch eigenlijk braaf maakt. Maar de deugd heeft toch hare eigene uitdrukking. Als de onschuld van het kind, heeft haar woord iets ronds en openhartigs, iets kunsteloos en natuurlijks, hetwelk door niemand van onverbasterd gevoel met de nabootsing der huichelarij, hoe kunstig ingericht, ooit verward is. Deze toon nu spreekt zo beslissend in GIJSBERTS werken, die hij niet onder vreemden invloed opstelde, dat ik mij op den hoogleeraar WASSENBERG beroepe, of de gansche Grieksche en Romeinsche oudheid met elkander enen schrijver kunnen tonen, die GIJSBERT in dit opzicht evenaart. Dit beginsel nu aangenomen zijnde zullen de karaktertrekken, in mijne redevoering aangestipt, door den lezer zijner werken gemakkelijk wedergevonden worden.

Tot staving van zijnen uitnemenden aanleg voor de hartelijkste vriendschapsvereniging kunnen de meeste zijner brieven aan GABBEMA bijgebragt worden. De gehele 18de brief is in dit opzicht een meesterstuk, en leert hoe de vriend, terwijl hij den vriend verwijten doet, bang is om hem te grieven. Van zijnen hogen godsdienstigen

ernst getuigen niet alleen enige uitgekipte onderdelen, maar ook het grote doel zijner stukken. Als Christen was 't schoon geen schoon voor hem, dat niet dienstbaar wierd aan de verbetering zijner lezers. Zijn' eerste zorg was steeds om hen aftehouden van die talloze paden, wier einde de dood is. Uit dit beginsel voert hij 't huwelijk ten tonele als de oorzaak van een hel of hemel op aarde, nadat het ligtzinnig of met beleid wordt aangegaan, wijst hij den luiden berisper op zijne eigene gebreken, en den zwaarhoofd, wien de wereld om hare godloosheid te benaauwd wordt, zijn' waren vijand in zich zelven; schildert hij den eenvoudigen landman, die door het stadleven bekoord is, hare blinkende elenden; en terwijl grootmoeder bij hem jammert en ijst van de gevaren der zee, leert zij den onbezonnen zeeman om God, de heerscher der zeeën, niet te lasteren; minneliederen, anders stokebranden van dartele gedachten, worden van hem gezongen zonder het kuische oor in iets te mishagen; niet te vreden met er een onschuldig spel der verbeelding van te maken mengelt hij onder zijnen zoeten lof op Amor ene ernstige waarschuwing tegen buitensporige liefde en hare rampzaligheden.

Van zijne nederigheid voor de menschen en zelfversmading voor God, de eerste deugden van een Christen, dragen niet alleen opzettelijke stukken, zo als de *sielenjue*, maar overal zijn heerschende toon, inzonderheid in de brieven, doorslaande bewijzen. Geen karaktermerk is minder in hem te miskennen, dan dat van gering over zich zelven te denken; waar hij zich vertoont, dat merk staat op zijn voorhoofd geschreven. Hij die geen aanspraak maakt op verdiensten, staat ook niet naar hoge dingen, noch mort over den stand waarin God hem geplaatst heeft. Indien men Gijsbert evenwel gevraagd had, of hij zich wel niet een uurtje onder de kinderen verveeld had, zou hij misschien geantwoord hebben, dat

een onderwijzer zich niet mag vervelen. Aan de stoel van een schoolmeester te *Belaward* stonden weleer de volgende regels:

Tyzel-hoofden, toorn-bedwingen,
Spyt-verkroppen,
Byster-koppen,
Wire-werre, oor-getuit,
Zinne-dwelmen, raas-geluit,
Suize-bollen, kater-zingen,
Geeste-quellen, ziele-knellen,
Moed-ontstellen, vaagviere-helle, en
Dan noch duizend zulk geveert,
Plaagt hem, die een school regeert (*).

Wie Gijsberts regelen in 't stamboek van Gabbema of zijne *nyschierige* Jolle gelezen hebben, vragen zeker niet, of hij de gebreken zijner eeuw aandurfde. Niets haatte hij echter met volkomener haat, dan de dubbelhartigheid der fatsoenlijke wereld; en gene ondeugd die ook zo straalrecht tegen het oud-Friesche karakter indruischt. De dichter was geen vijand van welgemanierdheid; integendeel is hij in al zijn' brieven bij uitstek hoffelijk, en toont door zijn eigen voorbeeld een liefhebber te zijn der wellevendheid, die het natuurlijk uitvloeizel van een' beschaafden geest en een welwillend hart zijnde, rondom den mensch een' welriekende geur verspreidt, waardoor zijne woorden en deugden bij elk welgevallig worden. Wat hij haatte was ene hoffelijkheid, die alleen menschengunst en wereldsche bevordering bejagende, de menschen door aangename manieren poogt in te nemen, en van de deugd dus niets behoevende dan de valsche vertoning, van uit een gewond hart leert te glimlachen, met het woord der

(*) Koddige en ernstige opschriften, I d. bl. 90.

vriendschap op de lippen het voorwerp zijner afgunst te onderkruipen, of met den opslag van een paar zedige ogen te gloeijen door een brand van meer dan dierlijke wellust. Tegen deze verraderlijke wellevendheid, die zelfs de boerschheid van een degelijk en oprecht man eerbiedwaardig maakt, stelde GIJSBERT zijn *sljioecht in rjioecht* over, biddende uit de grond zijns harten:

Joedeis leit de wråd omkere
Yn klear duwbeld-hertigheit:
Jou uwz lân wer, ljæve Heere,
D' âde roune ienfadigheit!

Dat GIJSBERTS letterarbeid een gedenkteken van zijn patriottisch hart is, bewijst 't beginsel waaruit hij haar ondernam. « Het leugenachtig en duldeloos verwijt, » zegt hij aan zijne landgenoten, « dat de Friesche taal ge« ne gedachten in schrijfstijl zou kunnen uitdrukken, « heeft mij sedert lang ten levendigste geraakt: weshalve « 'k in een uurtje van uitspanning de pen somtijds over « 't papier liet wandelen, om te beproeven of ik onze « grijze woorden in de letteren en onze spraak in den « maat der versen prangende haar alzo gene gestalte zou « kunnen geven. » Uit dit beginsel dan die ijver waarover tijdgenoten hem geprezen hebben. De stellers van de opdragt noemen hem *Dien vlijtigen en arbeidzamen meester*, en GABBEMA getuigt dat het *dien onvermoeiden onderzoeker der Friesche moederspraak believen heeft zijn uiterste vlijt aan te wenden, om haren vervallenen glans, voor zo veel zijn vermogen medebragt, op te helderen* (*). De dichter zelf, om aan te duiden, dat hij een moeilijk werk van hachelijken uitslag had opgelegd, getuigt dat hij daarna *geploeght ende ge-*

(*) G. J. 1681, opdragt en aan den taalkundigen lezer.

pooght had als Icarus *na 't wieck-wispelen en* Phaëton *na 't karremennen* (*). En al die moeite in zijne eenzaamheid zonder door iemand aangemoedigd of geholpen te worden! Want voor dat hij met de geleerden in kennis riek waren de grote meesterstukken reeds voltooid. Al die moeite zonder uitzicht op beloning of lof! Want bij zijn leven gaf hij niet uit, en na zijn dood was de *rymlerye* een vondeling, die gelukkig door goede vrienden werd opgenomen. Dit klinkt wonderspreukig in een tijd, waarin de meeste schrijvers van den professor af tot den almanakschrijver toe, de pen om de pot voerende, hunne stukken onder de pers afwerken. Voor iemand evenwel, den onverbasterden landaard kennende, gelijk die zich in sommige Friesche vernuften nog openbaart, is niets natuurlijker dan dit verschijnsel. Hij verbeeldt zich in den dichter een eenvoudig burgerman, wars van alle pralerij, meer dan iets vliedende den schijn van een opdringer van zijn persoon of talenten te zijn, en hoewel nederig in zijn' aanspraak op lof, veel te eergierig om zich in 't openbaar aan gegronde berisping ten doel te stellen. Om dus wel zeker van zijne zaak te zijn wikt en weegt hij de dingen van alle kanten, en nadat hij alzo ettelijke jaren in zijne eenzaamheid voortgeknutseld heeft, koomt hij eindelijk met een liefhebber in kennis, die zijn oordeel zegt, en wiens goed- of afkeuring beslist, of de wereld ooit iets van dien arbeid zal medegedeeld worden. Mijn leermeester van Swinden, herinner ik mij bij deze gelegenheid, heeft mij dikwijls verhaald, dat hij bij vroedsman Eisinga, wolkammer te *Franeker*, instappende om een aardig werktuigje te zien, in een soort van verrukking viel, toen hij een volledig planetarium voor zich zag lopen, waarvan *Europa* het twede niet tonen kon. De man had het in de snipperuren van 5 jaar geheel in

---

(*) G. J. 1681, Nauwkeurigen Nederlander.

zijn enigheid voltooid, zonder dat of mijn meester of iemand der andere professoren, die in deze kleine akademiestad slechts enige schreden verder woonden, iets van 't werk geweten hadden, veel minder geraadpleegd waren.

Wat ik van GIJSBERTS dichterlijk karakter gezegd heb, zal voor de kenners der klassieke oudheid geen verder bewijs, vertrouw ik, nodig hebben; ten dienste der overige moet ik er een woord bijvoegen. Hij die in de letterkunde der latere eeuwen opgevoed is of smaak gekregen heeft, kan bij 't eerste gezicht onmogelijk behagen scheppen in de dichters der oudheid. Op eens onder de meesters van *Rome* en *Athene* gebragt, vraagt hij verwonderd, of dat nu die vernuften zijn waar alle eeuwen zo luid van geroepen hebben? Door de latere beoefenaars der kunst gewoon aan de onverpoosde inspanning om altijd te treffen, aan vele en grote bewegingen, aan scherpgetekende en uitkomende trekken, waarvan de een nog luider dan de ander om aandacht roept, kan 't hem van de ouden onmogelijk bevallen, dat ze gene beweging maken als in de uiterste noodzakelijkheid, en dan nog zo spaarzaam, dat ze eerder laten raden wat men van hun te wachten had als ze hun best eens verkozen te doen, dan dat ze door de werkelijke inspanning van alle krachten inderdaad hun best doen. Zij zijn hem eigenlijk veel te natuurlijk, en brengen in de gewrochten van elke kunst, gelijk in den stand en de omtrekken hunner beelden, een stille eenvoud, die voor zijn overprikkeld gevoel koudheid is. Hetzelfde zal den liefhebber der moderne dichters met GIJSBERT overkomen, bij wien niets is dat bralt of schittert, of zich als fraai aan elken lezer wil opdringen; zijne schoonheden, hoe stout en verheven dikwerf, hebben ene stille rustigheid over zich, en zich schuil houdende voor de grote hoop willen ze door 't ware kunstgevoel opgemerkt worden. Niet dus, dan na herhaalde lezing, na zich aan schoonheden van zijn soort

gewend en eenen smaak daarvoor gevormd te hebben, zal men hem fraai vinden. De onderwerpen heeft hij niet ver van zich af gezogt; de beelden ontleent hij liefst uit spreekwoorden van 't dagelijksch leven, en gelijk men bij 't lezen van HOMERUS of THEOCRITUS HOMERUS en THEOCRITUS vergeet, zo hoort men bij GIJSBERT niet den dichter maar de menschen spreken welke hij voorstelt. Dit nu is 't wat hem tot dichter maakt. Waarheid en schoonheid liggen voor onze voeten; een groot vernuft ziet ze daar en neemt ze op, terwijl er gewone verzenmakers om grijpen naar de starren. Voor 't laatst moet ik hier doen opmerken, wat bij de beoordeling van grote talenten zelden acht geslagen wordt, de invloed namelijk van 't zedelijk karakter op de vorming van den geleerde of den dichter. In den Asiatischen opschik van CICERO rieken wij 's mans stinkende ingenomenheid met zich zelven en daaruit geborene praalzucht, zo dikwerf uitkijkende in de laffe als onbeschaamde uitmeting van zijne eigene verdiensten (*); het *sljuecht in rjuecht* van GIJSBERT vinden wij weder in het ongekunsteld karakter zijner dichterlijke schoonheden. Zo onwaarachtig is 't dat de dichter of de redenaar in geen verband met den zedelijken mensch zoude staan. De ouden kenden deze harmonie. « Spreek, dat ik u zie, » zeide SOCRATES aan CHARMIS.

(*) MIDLETON heeft den redenaar van dien blaam willen zuiveren, en daarmede getoond hoe de verhevene talenten van een man als CICERO het gebrekkige dermate overschijnen, dat wij zijne zwakheden kunnen noch willen zien. Ook geloof 'k naauwelijks mijne eigene ogen, als ik die snoeverij van een man lees, die anders zo fijn en zuiver gevoelde, en oneindig zwaar door waarachtige verdiensten wegende, minder dan enig sterveling nodig had zich door snoeven gewigt bij te zetten.

De kieschheid in de uitdrukkingen is minder een deugd van GIJSBERT, dan van zijnen landaard; wel te verstaan niet de kieschheid, die de vuiligheden door de equivoque, gelijk de hoer hare naaktheid door het gaas laat zien; maar die er van walgt om de drekkuil als 't ware op te zoeken. Dit is zo waar, dat de Friesche taal voor de organen en behoeften onzer lagere dierlijkheid een aantal verbloemde uitdrukkingen bezit, van welke ieder, die niet met opzet ongemanierd is, zich altijd bedienen zal. Geen leugenachtiger of onbillijker mening was er dus ooit in zwang, dan dat 't Friesch bij uitsluiting voor geile of ruwe aardigheden geschikt zou zijn; een vooroordeel, waar WATZE GRIBBERTS 't zijne rijkelijk toe heeft bijgedragen. Zo lang *Friesland* gestaan heeft bragt 't, zelfs onder de heffe zijns volks, nog nimmer zulk een onbeschoft schepsel voort als dezen vlegel met zijne familie. Wij weten nu ook, hoe zuiver zijn mond 't Friesch spreke, dat hij uit het land is, van waar SLENNER-HINCKE *mitne gresswagen uppen balghe* in *Holland* koomt, en aan den aap, die op een apothekers stoep den vijzel staat te stampen, vraagt: *Uemken, waur gautme naum raethuse* (*)? Ons landaard, ik beken 't, is niet beleefd noch voorkomend; maar ik beroep mij op ieder, die de Friesche boeren uit den omgang kent, of hij ze doorgaans niet even afkerig van een vuilen mond als van een vuil huis gevonden heeft, en of ze niet met een innig afgrijzen voor die zelfverdoemende vloeken bezield zijn, die men in andere provincien zelfs ten platten lande door kinderen en ouden in de beuzelachtigste redenen vlechten hoort. Vloekers en vuilpraters zijn uitzonderingen op den landaard. Wie 't er op toelegt om door ruwe of morsige taal in een openbaar gezelschap aardig te zijn, wordt als iets vreemds van 't gros der omzittenden aangehoord. De Friesche boer houdt hem intusschen

(*) Het is de vertaling van een diergelijk moffestukje.

voor iemand van ligte beginzelen met wien hij zich ongaarne inlaat, tot dat hij eindelijk moede van dat gesnater den knaap met een' koele verachting den rug toekeert en weggaande zegt: *'t Is ien onfoeg minsche: hy jout raar goed op.* Waar was beter gelegenheid om geile boerterijen kwijt te raken, en waar zouden ze meer te verschonen zijn geweest, dan in een' dronken boer op een bruiloft? Maar Gijsbert wacht er zich wel voor. Zijn eigen karakter en de kennis van 't karakter dat hij moest uitdrukken wraakten beide deze losbandigheid. Van de menigvuldige oorzaken, die allen tot dit verschijnsel zamenwerkten, zij deze alleen aangestipt. Een vloekwoord buiten gramschap zingt hoger dan de noot, en kan dus niet behagen aan een landaard, die er liefst een toontje onder blijft. Voor 't overige wie in Tacitus of de oude Friesche wetten den afkeer onzer vroegste voorouders van hoererij, inzonderheid overspel, gelezen heeft, heeft geen reden zich te verwonderen, dat de Friesen, te gelijk met andere oorspronkelijkheden, de overblijfsels dezer afkeer langer dan hunne naburen ten minste in de taal bewaard hebben.

Groot moet 't geduld zijn geweest waar Gijsbert zijne stukken mede herzag. Enige zijner meesterstukken dagtekenen van 1630 of 1640, en bij zijn' dood [1666] was er nog niets in 't licht dan de berijming van Agurs gebed. Wie weet dus hoe menigmaal zijne stukken onder handen geweest zijn. Uit den 10, 21 en 26sten brief kan men zien hoe hij gewoon was zijn werk *to oersjean, to ernóazjen, uwt to schrieuwen, uwt to rymjen; uwt to wirckjen in op to snolckjen.* Dit is een kunstig, pijnlijk, maar vooral hoogst gevaarlijk werk. De denkbeelden hebben bij hunne wording, gelijk de roos die uit haar knop dringt, een waas, dat bijkans al te teder is om ongeschonden beduimeld te worden; zonder een zeer afgerichte en voorzigtige hand wordt 't ligt gekrenkt, en het δευτεραι φροντιδες σοφωτεραι is daarom in de meeste

gevallen niet waar. Het voorbeeld nogthans van HORATIUS bewijst dat zijn *nonum prematur in annum* mogelijk is zonder de schoonheden van den eersten rang te kort te doen, en ook GIJSBERT heeft 't bewezen. Onder zijne bewerking verloor 't denkbeeld nimmer iets van die maagdelijke zuiverheid, met welke het eerst uit zijn hoofd sprong. Onder 't beschaven oppassende dat de edele delen onaangeroerd bleven en nimmer aan den uitwendigen vorm werden opgeofferd, wist hij bevallig-heid met kracht, orde met lossen zwier, deftigheid met vlugt te verenigen. De gemakkelijkheid, waardoor zijne beste stukken zich kenmerken, brengt den lezer ligt in de waan, dat al hun schoon op 't eerste gezigt voor hem open ligt, terwijl hij bij elke herlezing ondervinden zal, dat er schoonheden verborgen liggen, die bij ene duidelij-ker bevatting van 't onderwerp eerst voor den dag ko-men. Hoe meer en naauwkeuriger beschouwd, hoe meer zij bevallen, zo is alles doorwrocht; juist 't tegenoverge-stelde der hedendaagsche dichters, die bij den eersten aanblik iets schitterends hebben, maar nog eens en naauw-keuriger bekeken de aandacht geen waarachtig voedsel langer aanbieden. Dit doorwrochte verenigde zich met het gemakkelijke in GIJSBERT zo lang hij de natuur of de ouden tot zijn model nam; maar sedert zijn vlijt van voorwerp veranderde en 't ideaal van GABBEMA poogde nabij te komen, bragt elke herziening nieuwe stijfheid en gezogtheid aan. 't Is of wij op iederen regel een druppel zweets zien leggen.

Eindelijk komen wij aan de vraag of GIJSBERT de oude talen verstaan heeft. Te voren zagen wij de waarschijnlijk-heid, dat hij ze op de Latijnsche school te *Bolsward* leer-de; maar 't raakt niet waar of wanneer hij ze leerde; het komt er alleen op aan te weten, of de dichter, toen zijn rijmelarij onder handen was, Grieksch en Latijn verstond. In zijne werken nu is er veel voor en niets tegen;

wat bij sommigen den schijn had van er tegen te zijn waren de menigvuldige plaatsen uit Hollandsche dichters, waarvan men de navolging in GIJSBERTS stukken meent ontdekt te hebben. Wat heeft hij, die de ouden verstond, bij de Hollanders zijne modellen te zoeken?

Met een Bolswarder schoolmeester ging men stilzwijgend als een bewezen stuk van de onderstelling uit: « Zulke « heerlijke dingen heeft hij niet alleen van zich zelven: « vreemde talen kende hij natuurlijk niet: hij ging dus « te gast bij de Hollanders, die van hem verstaan wer- « den: » en 't hoofd vol van deze onderstelling zag men met arendsogen den ganschen Hollandschen parnas rond, of men de modellen van GIJSBERT konde vinden. Spoedig ontdekte men gelijkluidende plaatsen, tekende die op en gaf ze uit voor navolgingen. Over de waarde dezer bemoeijingen is echter 't oordeel der verstandigen niet al te gunstig. Immers, nadat allerlei onderwerpen door ene menigte vernuften van zo vele kanten behandeld zijn, zou 't den oorspronkelijksten dichter (HOMERUS, zo zijne voorgangers bekend waren, niet uitgezonderd) moeilijk vallen, om een enkel denkbeeld te scheppen, dat niet vroeger in een gelijksoortig onderwerp gebezigd werd, en indien men hem met een twintigtal zijner voorgangers gelieft te vergelijken, zal 't nooit missen, of men treft bij hun, schoon hij er nimmer één van las, ene menigte afzonderlijke gedachten en wendingen van denzelfden stempel als de zijne aan. De dichters van wijdgescheidene natiën, die nooit met elkander in aanraking kwamen, onderling vergeleken, hebben dit bewezen. Ik zelf heb enige plaatzen van GIJSBERT in de AMINTA van TASSO wedergevonden, zonder dat 't daarom, hoop ik, iemand in de harsens zal komen, om hem voor een navolger van dien Italiaan te houden. 't Is er dus verre af dat enige gelijkheid in uitdrukking of denkbeeld tusschen deze of gene brokstukjes der rede, blijk van navolging zou zijn,

en waartoe al die aanhalingen uit Hollandsche dichters bij 't werk van GIJSBERT moeten dienen, bekenne ik niet te begrijpen; want behalve twee of drie, die ene opzettelijke navolging verraden, bieden de overigen ten dien opzichte niets kenmerkends aan, en ongelukkig heeft men den enigen dichter, dien hij zich althans in 't Hollandsch rijm onmiskenbaar tot model koos, geheel over het hoofd gezien. GIJSBERT had wel nodig om zijne denkbeelden, God betere 't, bij enen JAN VAN DER VEEN van *Haarlem* te gaan halen! 't Is even veel of men beweerde dat VONDEL bij JAN ZOET de Amsterdammer te gast ware geweest. Indien zulke aanhalingen navolging moeten bewijzen, zo vraag ik, wat HOOFT en HUIGENS zou overblijven dat hun eigen was, indien men hun in hunne voorgangers of tijdgenoten met denzelfden ijver als GIJSBERT in de zijne wilde opsporen.

Maar hoe! hebben de grote dichters dan gene voortreffelijkheid, die niet reeds het eigendom van vroegere kunstmakkers was? Indien men door het voortreffelijke alles wat nieuw is verstaat, antwoord ik, neen; doch de voortreffelijkheid des dichters bestaat niet in de nieuwheid der denkbeelden, maar in de wijze waarop hij ze aanvoert. Gelijksoortige onderwerpen als de hunne zijn er door honderd anderen bezongen, maar niemand ontwierp er zulk een geheel van als zij; die lessen, die beschrijvingen, die beelden had de wereld reeds duizendmaal van hunne voorgangers gehoord, maar nimmer in dat verband in 't welk ze door hun voorgedragen worden. Dezelfde zaken geheel anders te zien dan gewone menschen was immer de taak van het genie. Waartoe hebben al die aanhalingen bij GIJSBERTS werk anders gediend, dan de voortreffelijkheid van den edelen bard boven alle zijne gewaande modellen in het licht te stellen? En niet alleen de gewaande, maar ook die weinigen, welke hij ene enkele reis inderdaad navolgde. HUI-

GENS, om een waarachtig vernuft van enkel pit en merg te noemen, was hem zeker voor den geest bij den aanhef van zijnen *Reamer in Sape;* maar heeft hij gene allernatuurlijkste aanleiding tot deze begroeting van den monarch des dags gevonden? Vervolgt hij ze niet met vaardigen gang, vol van majesteit en mannelijke kracht? En is de toepassing, die hij er ten laatste van maakt, niet plegtig, ontzagverwekkend, verheven? Verdiensten, waarop de plaats van HUIGENS zich zo weinig beroemen kan, dat GIJSBERT haar met opzet schijnt nagevolgd te hebben om zijn groot model te verwijten, dat hij de zon 28 namen gegeven heeft zonder ander doel dan zijn weelderig vernuft in 't uitvinden der 28 namen eens vrij spel te geven. Moeten zodanige navolgingen bewijzen dat GIJSBERT, onkundig van de ouden, bij de Hollanders te school kwam, zo heb ik geen woord meer te zeggen.

Tegen de onderstelling, dat GIJSBERT de klassieken verstond, is dus niets met enigen schijn van reden in te brengen; is er nu ook 't een en ander in zijne werken, dat er voor pleit? Laten wij zien. Hij leest en beoordeelt ene Latijnsche grammatica van 't Friesch (br. 1). Gaarne zou hij een Latijnsch carmen van MACQUEL aan GABBEMA vereerd hebben, indien de dichter 't niet terug hadde gehaald. Eilieve! wat bemoeit hij zich met stukken, die hij niet verstaat (br. 5. 6)? Hij vertaalt het Latijnsch versje van OEDSONIUS in Friesche dichtmaat zo als 't hem uit de pen stroomt (br. 17). 't Blote woord *Sicile* in het Fransch zet hij over 't *tryehernige Sicilien* (τρινακρια). Men ziet uit vele zijner brieven, dat hij liefst niet ledig voor zijnen vriend wil verschijnen; er moet altijd een versje, een psalm of iets anders van zijne pen wezen. Bij gebrek van iets beters nu zendt hij GABBEMA enige *carmina*. Van wie die? Van een ander, zegt gij. Waarom maakt hij dan geen melding van den dichter? GIJSBERT was gewoon 't prullewerk zijner vrienden steeds te

prijzen, en die zelfde man zou thans van hunne *carmina* gezegd hebben, dat hij zich verstout had om ze te zenden, niettegenstaande hij wist dat ze GABBEMA onaangenaam door het oor snijden zouden (br. 23.)? In dien toon spreekt ons dichter altijd van zijn eigen werk. En die zelfde man, *sljuecht in rjuecht*, wars, zo iemand, van alle pralerij, zou een vertoon van geleerdheid maken, die hij niet bezat! *HOMERI Odyssea*, *APOLLONII RHODII Argonautica*, *HORATIUS in arte poëtica*, *OVIDII metamorphosis*, *AUGUSTINUS de civitate Dei*; deze en andere Grieksche en Romeinsche schrijvers zou hij hebben aangehaald zonder er een enkelen van te verstaan (*)!

Doch onafhankelijk van deze bijzondere bewijzen ligt in den aart van zijn werk een algemeen bewijs, hetwelk ons alleen en op zich zelve moet overtuigen, dat GIJSBERT behalve zijne eigene ook vreemde talen verstaan heeft: ik bedoel de meesterlijke wijze, waarop hij een' spreektaal in een' schrijftaal herschapen heeft.

Onder de menigvuldige proeven door mij genomen, om in sommige tongvallen uit den mond der landzaten iets te vertalen, stond ik telkens verlegen wanneer ik in plaats van een substantivum een verbum, of van een adjectivum een participium, of van ene verkleining door omschrijving een diminutivum door zijn vorm moest hebben: niemand begreep het onderscheid, en 't was mij onmogelijk zulks te beduiden. Maar daarom spraken zij hunne taal toch zuiver: zij spraken volgens vaste regelen, welke zij zelven niet bezeften, even goed en beter als de meesten, welke de regels niet alleen menen te kennen, maar ook als rechters, waarvan geen hoger beroep is, voorschrijven. Wie slechts zo ver heen is, dat hij over de taal begint te redeneren, wil er ook iets in te zeggen

(*) Boven bl. 145 en vervolgens.

hebben, 't welk doorgaans uitloopt op domme betweterij ten spijt van 't gebruik en tot reddeloos bederf der taal. Door ene bestendige ondervinding hiervan overtuigd, heb ik geleerd de opgave van ieder, die enige lektuur had, te wantrouwen, en mij bij voorkeur te houden aan oude besjes, die hare wijsheid in gene romans opdeden, noch hare woorden naar de huidige tarifs der taalkunde vertollende, songen zo als ze gebekt waren. Dit, zegt gij misschien, is toch een wonderbaar verschijnsel, een' taal te spreken volgens regelen, waarvan de spreker zelf niet bewust is. Zeker dat; maar de mensch is zichzelven in meer opzichten een raadsel, en 't is niet minder wonderbaar dat de boer juiste gevolgtrekkingen maakt zonder de regels der logica te kennen, of staat, loopt, springt, ploegt zonder een letter van BORELLI over de beweging der dierlijke lichamen te begrijpen. Ook wil ik de wijze hoe niet oplossen, zijnde 't voor mijn oogmerk genoeg de oorzaak en 't geneesmiddel dier onwetenheid aan te wijzen.

Elke taal is een te kennen geven van gedachten door gearticuleerde geluiden. Wanneer men ons nu *eerst* gedachten leerde vormen, en *daarna* de behandeling van het werktuig om ze uit te drukken, zouden wij natuurlijk den overgang van 't een tot het ander, en dus de regels volgens welke, moeten kennen. Doch op deze wijze leert niemand zijne taal. Het kind hoort woorden uitspreken terwijl 't gewezen wordt op het betekende voorwerp, en 't ontfangt alzo de denkbeelden door en te gelijk met de woorden. Er is gene overlegging tusschen beiden; met het woord rijst 't denkbeeld en met 't denkbeeld 't woord, waardoor spreken en denken zodanig zamensmelten, dat 't ene en dezelfde actie is. Van hier kunnen wij bij ons zelven ook niets denken dan in de taal, en is 't spreken in den eigenlijken zin overluid denken. De regelen der taal te kennen is dus 't zelfde als de wijze te

bevatten, waarop de ziel zich de voorwerpen, hunne wijzigingen, betrekkingen of opvolging vertegenwoordigt, en vermits de meesten nooit aan deze wijze dachten, moeten zij van die regels ook noodzakelijk onkundig zijn. Nu is er voor iets dat denkt niets moeilijker, dan zich zelven, voor zo verre 't denkt, te analijseren: 't is *of* een oog zich zelven zien en zijne eigene werktuigen onderzoeken wilde; met andere woorden, de mensch leert de regelen der taalkennis nimmer goed in zijne eigene taal. Dieshalve neemt hij een gelijksoortig voorwerp buiten zich, hetwelk hij onpartijdig en op zijn volle gemak kan beschouwen; een natuurgenoot, die zijne gedachten met andere spreekklanken uitbrengt dan hij zelf: hij leert ene vreemde taal. Hier ziet hij dat men adjectiva, verba, substantiva bezigt om zich te kennen te geven, en dewijl hij nevens ieder woord een ander van hem zelven moet plaatsen, leert de vergelijking hem willens of onwillens al die woordsoorten en hunne eigenschappen in zijne taal kennen. Desgelijks zet hij constructie tegen constructie, en 't onderscheid dat deze vergelijking aanbiedt, doet hem even noodwendig de eigenschappen van de constructie zijner eigene taal voor ogen springen. Wat hij deze vergelijking telkens met andere talen meer herhaalt, wat hij meer punten van verschil aantreffen en dus meer eigendommelijkheden in zijne eigene taal opmerken zal. Om door een voorbeeld te spreken: wanneer een gezelschap opstaat, hoort men een algemeen gedruis of gestrijk op de vloer. Weinigen hebben opgemerkt dat 't veroorzaakt wordt door dat ieder de voeten onder zijn stoel haalt; maar wanneer gij 't gezelschap vraagt waarom ze dat doen, zal de honderdste u de reden niet zeggen. Zeker een vreemd verschijnsel, zijne voeten enige duizend malen onder zich getrokken te hebben zonder te weten de reden waarom. En wat zou wel de weg zijn om 't gezelschap het doel van die be-

weging aan 't verstand te brengen? De gewone weg is, dat men hun een les in de mechanica geeft. Gij toont hun op andere lichamen, dat die niet opgebeurd worden, ten zij 't middenpunt hunner zwaarte eerst ondersteund worde, en dit op zich zelven toepassende zien zij duidelijk, dat de voet eerst onder 't lichaam moet gebragt worden voor dat zij 't oprigten kunnen. Men spreekt, men beweegt zich, onkundig van de regelen volgens welke, en men leert die regelen niet dan door na te gaan de wetten volgens welke andere lichamen bewogen worden, volgens welke andere natien zich in de taal uitdrukken.

Maar wie heeft die kennis meer nodig dan hij, die zijne moedertaal, voorheen slechts gesproken, aan het papier verbinden en van spreek- tot schrijf-taal verheffen zal? De eerste pogingen daartoe waren in de meeste talen woordelijke overzettingen uit ene andere: de vervaardigers verstonden dus ene vreemde taal, en evenwel durfden zij niet op 't nieuwe ijs gaan zonder zich bij elke schrede wel naauw aan een vreemd steunsel te sluiten. Vervolgens waagde de een of ander taalgeleerde van koener geest om er zonder leiband te lopen, brengende zijne eigene gedachten in de volkstaal op 't papier, tot dat eindelijk na vele proeven de schrijftaal gevormd en gevestigd zijnde geleerd en ongeleerd de pen in de moederspraak begon te voeren. Die overgang nu, waartoe elders een lange reeks van elkander volgende vernuften nodig was, heeft Gijsbert alleen met een enkelen sprong gemaakt. Hij heeft een schrijftaal geschapen, die in de vastheid harer spelling en overeenkomst met het gebruik, weinig ter voltooijing overlaat. Ik vrage, of deze taalkennis, die hare verhevene theorie uit de praktijk bewijst, door hem is opgedaan in zijne moedertaal zelve zonder ene ver afwijkende vreemde te kennen, om er haar mede in vergelijking te brengen? Dit komt ons ten enenmaal ongelooflijk voor, ten zij men verkoos onzen dichter aan

den algemenen nooddwang van 't menschlijk verstand te ontheffen, en te plaatsen op ene hoogte, waarvan 't tweede voorbeeld te vergeefs in de gedenkrollen der letterkunde gezocht zou worden.

Hij die meent, dat de kennis van het Hollandsch hier genoegzaam was, zou zich bedriegen. Twee verschillende tongvallen van hetzelfde Nederlandsch zijnde, wijkt het Friesch te verre van het Hollandsch af om beiden op dezelfde leest geschoeid te worden, en bieden geen genoeg uit een lopend verschil aan om door tegenstelling de fijne punten van elkander duidelijk genoeg in het oog te doen vallen. Ik hoop vervolgens ook met de stukken te bewijzen, dat Gijsbert door dit nabijkomende misleid zijn Friesch Hollandsche vormen heeft opgedrongen, zodat de kennismaking met die zuster hem eerder na- dan voordelig geweest is. Doch deze fout zal men hem gemakkelijk vergeven, omdat zij zelden door hem begaan wordt; ten minste niet in aanmerking koomt bij die walgelijke Germanismen, welke onze eerste schrijvers door ene dagelijksche gemeenzaamheid met het Hoogduitsch tegenwoordig in hun Hollandsch vlechten, zonder dat zij en weldra ook hunne lezers het eens meer merken. Ondertusschen strekken deze voorbeelden de aankomende geleerden tot waarschuwing, om gene taal met meer behoedzaamheid te lezen, dan die met de hunne de meeste verwantschap heeft. Hoe meer de eigenschappen van twee zulke zusterlingen elkander naderen, hoe ligter zij onderling verward worden.

Ook 't Friesch, dat voor Gijsbert geschreven is, kon hem niet ten voorbeeld strekken. Hij zelf merkt te recht aan, dat *onse vaderen eertijds wat ruwelijk ende wanschikkelijk in 't stellen der letteren vervallen geweest zijn* (*). Nergens enige regelmaat in gelijksoortige geval-

(*) G. J. 1681. Nauwkeurigen Nederlander.

ken; in dezelfde stukken voor één woord twee- en drieërlei spelling. Bovendien had de taal zodanige veranderingen ondergaan, dat ze de menigte naauwelijks dezelfde taal meer scheen te zijn. Doch ondersteld, dat hij in de oude stukken de taal zijner dagen en de spelling geregeld had gevonden, de onderwerpen, enkel rechtgeleerd of staatkundig, waren vervat in de droogste termen, en hadden dus weinig voor den dichter, die de uiterste krachten der taal in alle richtingen op de proef stelt. De enigste verdienste, die men in zulke stukken verlangt, is duidelijkheid, terwijl de dichter onmogelijk zonder gevoel, kracht of bevalligheid kan zijn: om te zwijgen van een schat van zogenaamde keukenwoorden, dagelijksche spreekwoorden, spreekwijzen en wendingen der rede, die, in wetten en keuren nooit te passe komende, voor den dichter de nodigste voertuigen zijner gedachten zijn. Het Engelsch geeft mij hier een sprekend bewijs. Zo lang men in die taal schrijvers in ongebondenen stijl leest, bovenal over onderwerpen van godgeleerdheid of wijsbegeerte, valt alles gemakkelijk voor hem die Latijnsch en Grieksch verstaat; doch zodra koomt hij niet bij den dichter, of het is al donkerheid wat hem omringt. Waarom? De afgetrokkene wetenschappen, en daarmede de namen voor afgetrokkene denkbeelden, zijn de Engelschen toegekomen in bastaardwoorden uit het Latijn of Grieksch, buiten welke ze slechts een kleinen voorraad anderen, ligt aan te leren, in die onderwerpen nodig zijn. Maar de dichter, hoewel somtijds in de geestenwereld zwevende, ontleent nogtans zijne uitdrukkingen en beelden aan de zinnelijke, en heeft dus aan die taal der koele rede niet genoeg. Hij neemt daarom onwillekeurig zijn' toevlucht tot dat gedeelte der taal, hetwelk door zijne voorouders op enen lagen trap van beschaving, dat is, in de meest dichterlijke stemming gevormd werd, en vervolgens door de nakomelingen, even min wijsgeren als zij, met een

meteloozen schat van schilderachtige uitdrukkingen verrijkt is; tot de overblijfselen van die taal, zegge ik, welke in den mond van Angelsaksen en Friesen, ruwe zonen der vrijheid, reeds diende om hunne gevechten en overwinningen in bruischende gezangen tot het laatste nageslacht over te brengen.

Eindelijk alle voor- en tegenspraak daar latende, een bewijs is er altijd bij de hand. Laat ieder wie wil beproeven om iets te schrijven in een tongval, waarin nog niets geschreven is; men geve hem tienmaal meer taalkennis dan Gijsbert ooit bezat, en ik zal beschaamd staan, indien hij over de hoge moeilijkheid dier taak niet verbaasd staat. Velen hebben het na Gijsbert beproefd, en schoon door zijn voorbeeld voorgelicht zijn de meesten, die gene vreemde taal verstonden, beneden alle aandacht; anderen, die vreemde talen verstonden, ter naauwernood dragelijk, en niemand hunner heeft den vasten gang, waardoor hij alleen zich kenschetst, die als Gijsbert van de taal en 't gemoed beide meester is (*).

Wat ik wegens de verbastering van Gijsbert als dichter gezegd heb, behoeft mijns inziens geen betoog voor iemand, die 't geduld heeft om zijne laatste Hollandsche stukken door te lezen. Over Spieghel zal ik hier een enkel woord zeggen. Bij 't lezen van den *Hertspieghel* viel mij straks ene sprekende gelijkheid tusschen dit werk

---

(*) De schrijver der opdragt voor de uitgaaf van 1681 begreep dit reeds. « Gijsbert, » zegt hij, « hoefde niet te « schromen om met de gaauste taalwijse in de renbaan van « een letterstrijd over de suyverheid der Friesche woord« den te verschijnen. 't Welke waarlijk blijkken zal zoo « eenig groot minnaar derzelfde zich zoude willen opwer« pen om iets in zijne werkken met oprechte kennisse te « verhakstukken. »

en de Hollandsche rijmen van GIJSBERT in 't oog. Ook voelde ik duidelijk, dat SPIEGHELS lessen van Godvrucht en levenswijsheid, met oud-Hollandsche rondborstigheid recht op de man aan gegeven, een karakter als GIJSBERT oneindig moest behagen; te meer daar VONDEL den Hertspieghel in zo grote waarde hield, dat hij niet alleen weinig jaren voor zijn dood den poëet ANTONIDES aanmaande om die te lezen en er de taalkunst en wijsheid uit te halen; maar ze zelfs zijne dochter overluid voor- en in zijne enigheid tot twee malen toe geheel uitlas. Er rees dus in mij een sterk vermoeden, dat GIJSBERT SPIEGHEL gelezen had, het welk bevestigd werd, toen ik 't werk zelve op de lijst zijner boeken aantrof.

Onder de vruchten van een gelukkig ogenblik uit den ouden dag des dichters tel ik inzonderheid die, *In 't stamboeck van S. A. GABBEMA*, *Op 't hoars-hoffjen fen jieffer SIBILLA FEN JONGSTAL* en *Op dy swiet-muwlckjende paet-rymme fen SIMON ABBES GABBEMA.* Dewijl deze versjes zeer moeilijk te verstaan zijn had ik er ene woordelijke vertaling van gemaakt; maar deze mij niet bevallende heb ik BILDERDIJK verzogt om ze tot meerder vermaak mijner lezers in Hollandsche maat over te gieten, waaraan de dichter met zijne gewone welwillendheid mijwaards in de volgende regelen voldaan heeft.

« IN HET STAMBOEK VAN *S. A. GABBEMA.* »

De wareld, duivelsch van natuur,
Of liever, van natuur vervallen,
Verwareldt nog van uur tot uur
En wordt meer duivelsch op den duur,
En ieder kraauwt zijn zeer met schurkend zegeschallen.

Eens KAÏNS vloekbren broedermoord
Vereert men met een sierlijk woord,
En ' wotrdt een Heldenstuk van Riddrenmoed geheeten;
'*t* Geweld eens NIMRODS wordt tot grondslag aller Macht;
Een NABAL is de man die 't zijne neemt in acht;
En ACHANS diefstal krenkt geen reinheid van geweten:
Ja ABSALONS geweld, zijn stiefmoêrs aangedaan,
Mag voor een aartig grapjen gaan.

ô Wareld, tot in alle dingen
Verduiveld, 'k zag u binnen kort
De onpeilbre poel der doemelingen
Onred- onkeerbaar ingestort,
Waar 't niet dat enkle Godverkoofden,
Doorzaalgen, van omhoog verlicht,
U 't gruwzaam slavenjuk met schrandre list ontroofden,
En drongen in het spoor van kennis, deugd, en plicht,
Gelijk mijn vriend en Mecenaat
Mijn Dichtnymfs stut en toeverlaat.

OP HET PAARDRIJDEN VAN JUFFER *SIBILLA VAN JONGSTAL.*

Zoo springt op't snuivendpaard de wakkre Raadsheersspruit,
De roem der Jufferschap, de aanminnige SIBILLE;
Zoo glinstert ze in den zaal by duizend Riddren uit,
Als eer by TURNUS drom de Etrurische CAMILLE.

Zoo prest en stuwt zy 't ros ter rechte of slinker zij',
Tot telstap of galop, of vleugeltartend rennen;
En streeft door 't wolkend stof den hazenwind voorby,
Wien 't wild door lucht of stroom vooruit streeft op zijn pennen.

Dan prangt zy 't dier den nek ten steigerenden sprong
Met ingetrokken borst op trippende achterhoeven:
Eén strook slechts van de hand, die 't muil en hals verwrong,
En de afgepaste tred doet long en keel ontschroeven.

Dan leidt zy 't in het rond door krommen draai bij draai,
Naar de ongelijkbre kunst den teugel weet te dwingen,
Nu zacht, dan hard, nu schuin, met schilderschoonen zwaai.
Eén spoorslag doet hem heg en heuvels overspringen.

Maar nooit vergrijnst haar 't oog door stuursche onmenschlijkheid;
Nooit met Camillaas woeste en Helsche Furieblikken,
Die 't Laurentijnsche veld met lijken heeft bespreid
Tot Aruns pijl haar 't hart in 't stroomend bloed deed stikken.

Deze edele Amazoon bedreigt geen dolk of leed!
Verwonnen ligt het al, waar zy heur oogstraal wende.
Kniel, Aruns, geef u op! uw kluisters zijn gesmeed,
Smeek slechts om lijfsbehoud, uw vrijheid is ten einde.

AANHANGSEL.

Tooit Jongstal 't moedig paard den teugel wederstrevend,
En hupt en trippelt het als dansend langs den grond,
Toch bromt en schreeuwt de Faam door lucht en wolken zwevend
Haar maagdelijke lof uit altijd vollen mond.
Als zedig, rein en net, gulhartig, en bescheiden,
Vereert en Hof en stulp haar deugdelijken aart:
Maar is zy al mijn lof, en aller hulde, waard,
Mijn pen, mijn hart, mijn lier, ter harer eer gesnaard,
Zal thands haar vluggen geest en kunstgevoel verbreiden,
Uitschittrende in 't gedicht aan Gabbema vereerd.
Zoo bloei' ze in 't heilgenot van wat heur ziel begeert!

OP DE ZOET-MONDENDE KUSRIJMEN

VAN

SIMON ABBES GABBEMA.

'T Innigzoete kusjensmengelen,
Tooverlieflijk lipjenshengelen,
Zwelgend mond- aan- mondgevly;
't Lustjensstovend trekkebekken,
't Zielen uit den boezem trekken,
Hemelnektar-snoepery;
't Schroevend, smakkend mondtjenstippen,
't Dartel spel van tong en lippen,
't Smachtend kronklen van de lust,
't Kittlen, stroken, streelen, stoeien,
't Aâm- met- adem- samenvloeien,
Van den echten minpoëet,
Daar hy, blakend, brandend, gloeiend,
En in laaie vlam verschroeiend,
In LENORAAS armen gleed,
Wen zy, ziel aan ziel geklonken,
Wederzijdsche minnebuit,
Smolten in vereende vonken,
Barstende oog en boezem uit;
Vonken, die gebeent' en spieren,
Hart en ademtocht doorzwieren;
Ja wat liefdelust bevat
Als de zielen op de lippen
Door elkander overglippen,
Leert mijns hartvriends Dichterschat.

Komt, en schept hier uit de golven
Van de zoete minnezee,
Die verheugd in 't zalig wee
Van heur branding ligt bedolven! —

Zoetpraats by het schoon geslacht,
Maar nog dom en onbedreven
Om de Min zijn eisch te geven,
Die bedeesden schroom belacht;
Komt, en leert voor 't flikkeflooien
En 't zoetsappig *liefjen* strooien,
'*t* Blaakren van den waren gloed! —
En gy zoete lodderlichten,
Kokertjens der Liefdeschichten,
Afrodites lamm'renstoet,
Vlecht den zanger dezer dichten
Frisschen lauwer om den hoed!

Nu, Gabbema was die lauwer ook waardig. Hoe gelukkig heeft hij onder anderen deze vergelijkingen in het Hooglied [hoofdd. VII. vs. 2 en 4] uitgebreid!

« Uw ronde naavel is zoo fris en net besneeden,
« Als een gedraayde nap, die altijd is verzien,
« Ten rand toe, met een drank vol alle zoetigheden,
« Om 't dorstig' hart dien geur, tot laafenis, te bien.

« Uw juist gesneeden neus, die quaad en goed kan scheyden,
« Praalt, als een hoogen toorn in 't woud van Libanon,
« Die in het noord leyt, om den vyand te verbeyden,
« Die van Damascus, vaak, dit pad lankx, koomen kon.

« 't Geheemelte uwes monds, 'k als goeden wijn bevinde,
« Die, naa 't geregtigheên, recht naa mijn Liefsten gaat:
« En doet dat lippen-paar der volkeren, die inde
« Slaap, als verdronken, zijn, van Gods genaade praat. »

Uit dit laatste couplet ziet men, dat de liefde een soort van razernij is.

Wat het toneeltje onder het schoolhouden aangaat, dit rust op 't volgend gezag. Mijn meester Valentinus Slothouwer, in leven rector te *Leeuwarden*, geboren omstreeks 1737 en voor korte jaren hoog bejaard gestorven, heeft allereerst (1768) als gouverneur bij jonker Gerlac Willem van Doys, equipagiemeester te *Harlingen*, gewoond, om diens zoon Carolus, toen 12 jaar oud, Grieksch en Latijn te leeren. Deze Gerlac, een groot liefhebber van Gijsbert in wien hij alle dagen las, had meermalen aan Slothouwer verhaald, dat Gijsbert onder het schoolhouden nu en dan van een dichterlijke beroerte wierd aangegrepen, en dat de jongens zijne vreemde gebaarden ziende aan elkander zeiden, « *Sjog! Sjog! master is wer giok.* » Daar jonker Gerlac in 1699 geboren was en dus zeker oude Bolswarders, leerlingen van Gijsbert, gesproken heeft, vind ik geen reden om de echtheid der anekdote te betwijfelen. In den achtsten brief beschaamd van den lof, die Gabbema zijne rijmelarij had toegezwaaid, en aan de keel toe vol van de vriendschap, welke hij dien lof toeschreef, vergat Gijsbert om het gehele oogmerk dat hem de pen in de hand had gegeven. Hieruit ziet men, dat hij ingenomen door ene bekoorlijke gedachte vergat wat hij eigenlijk doen moest, en voor zodanige zinverrukkingen als in de school zeer vatbaar was.

Bij deze gelegenheid kan ik niet nalaten te doen opmerken, hoe weinig geschiktheid een groot vernuft heeft voor al de onmisbare posten van 't dagelijksch leven, die zich oplossen in duizend eenzelvige oplettendheden, en welk ene wijze beschikking het is, dat slechts enkele stervelingen met die verhevene geestvermogens begaafd werden. Het is een onberekenbare zegen voor de wereld, dat de Schepper op de meeste menschen

middelmatige hoofden geplaatst heeft. De schoolmeester, die als een geschepterd monarch onder de kinderen omtreedt, of de plegtstatige dorpspredikant vol zijner meerderheid, omdat hij 't orakel van enige boeren is, mogen beiden een grimlach verwekken; maar de wijze acht 't een' der uitmuntendste weldaden voor de maatschappij, dat deze menschen het gewigt van een staatsministerie aan hunne bediening hechten. Wat zou het zijn, indien ze algemeen zo hoog timmerden, dat hun smaak of eerzucht in zulke kringen niet bevredigd werd? Wanneer alle schoolmeesters heerlijke versen maakten, of alle predikanten zich in de hoge critiek van Job verdiepten, poësij en geleerdheid zouden zeker grote aanwinsten doen, maar een voorwerp van oneindig meer belang, de verlichting en verbetering van het grootste deel des menschelijken geslachts, zou deerlijk ten achter staan.

De laatste bijzonderheid in mijne redevoering, en die nog te bewijzen valt, is de plaats waar Gijsbert begraven ligt. Uit onderscheidene grafrekeningen der St. Martini kerk te *Bolsward* is mij gebleken, dat Gijsbert en naderhand de erven Klaas Jacobs Grons in het zuider baarhok 2 graven bezaten. Die 2 graven zijn beide met halve afgeschelferde blaauwe stenen gedekt, waarvan de één van zijn zoontje *bl.* 295 gemeld, en de ander gemerkt met de letteren G. I. tot op deze tijden door de overlevering als de grafsteen des dichters wordt aangewezen.

Tot een toegift voeg ik hier nog bij een letterlijk afschrift der lijst van Gijsberts boeken, zoo als die achter de inventaris van zijnen inboedel staat aangetekend (*).

(*) Inventarisb. 1667. bl. 8.

Boecken in folio.

Een grote Bijbel.
een hoogduijts boeck door Johannes Sleidani.
Titum Livium Roomsche historien.

In quarto.

Verclaringe van Pauli brijff tot de Romeijnen uren van Constantie huijgens.
Engelse boedt predecatjen 1, deel.
Bartas wercken door Zacharias heijns.
Troost borne door Sibilla van griethuijsen.
12. eng: boedtpredicatje 2 deel.
Ruijter op 't faelpaert.
Christi overwinninge over de Draeck door tomas thaijlor.
Jan de braune wercken.
W. Coupers drie tractaten op het achte Capittel tot Romeijnen.
Roelof Pijters Scherm ende schilt der kinderen godts.
Joannes de Veno Historeale meditatien.
Theodore Rodenburg Poetens borstweringh.
Richard Baker vragen opt Vader onse.
Johan baptista ontschakinge der Triumfijante Maegden.
Het Reysgelt van nathan Hijkerus.
Wederlegginge der Wederdopers door H. bullinger.
Religions verschillen door Philips manix.
Jan Tafin boetvaerdicheijt des levens.
Friesche Lusthoff door Jan Jans Strater.
vervolg van Bartas Wercken door Z. Heijns.
Jan moquet Reijsen in Afriquen etc.
het nuijeuue Testament.
Een Psalmboeck met silver schulpen.
Een dito met silver haken.
Een martelaers broeck.

ntlegginge over de openbaringe Johannes door udemans.
A: Hasium koninckl: Leijdster.
E: Reijnolt verclaringe van het 14 Capittel Hosea.
J: Westerbaen Davits Psalmen.
Anthonij Snijters toenamen.
Eenvoudich bericht tegen een Chrestien.
Harbarus blomhof.
Brunsvelts Sonde Spijgel.
Klioos kraam vol verscheijden gedichten noch een dito.
Camphuijs uijtbreidinge over Davits Psalm.
Onderwijsinge tegen de Wederdopers door Tafin.
Petri Honde Buijten Levens.
Virgilius maro 12 boecken van A: Enejades.
Jesus is de Ware messias beschr. door Jacobus Viverius.
H: L: Harpspiegels [H. L. Spieghels Hertspieghel.]
Joh: de Bruine oversettinge der Psalm.
D: Camhuijsens Rijmen.
D: mostarts Sec^ris.^
m: hasard meditatien over het lijden Christij.
J. Hallins Lillien ende Rosen.
Davits Harpsangen door Vondel.
J Hallins Lelien ende Roseen.
Olijfkans der Vreede.
Weegschael der Cardinalen.
P mensonis tien Predicatje.
Lingua Erasmi wt de tonge Latinse tale.
Carel Stidamt koninckl. voorbelt.
frederick Hendricks leven ende bedrijff.
Tractaet of handelinge der kercke.
Gebruijck ende ongebruijck van 't orgel door C: Huijgen.
J: Westerbaen Davets Psalm.
Jan de Brune Wetsteen der vernuften.
Camphuijsens Theologise wercken.
Een Testament.
Noch een groot getal soo groot als cleijne boecken van

weijnich inpostantje onmogelijck om alles int net te an-
noteeren.

Een goldwicht compleet.

Medicinale Boecken in folio.

Een Ambrosius Pare Chirurgie.
Genees ende heelconst quarto door nicolaes Assendelft.
mr. Tomas Stassart hervormde ontledinghe des menschen Lichaems.
Hieronimus fabritius beschr. des menschel: Lichaems.
Cort begrijp des loop der medicine.
Twee medisine schrijfboecken.

Octavo.

P: Barbeto van de volle in de siekte.
H: Roonhuijse konstge aenmerckinge.
Een partij ofte groot getal latijnse boecken.
Enige leer ofte schoolboecken.
twee reekenboecken.
eenige prenten.

Op bovenstaande lijst moet ik de volgende aanmerkingen maken.

Dat de omstandigheden van GIJSBERT niet ruim genoeg waren om ene uitgezogte boekerij van hem te verwagten. Wat hij zelf niet kon kopen, kreeg hij van goede vrienden ter leen, gelijk zijne brieven uitwijzen.

Dat hij veel meer boeken bezat, dan waar de titels van opgetekend zijn, aangezien dat *groot getal so grote als kleine boeken onmogelijk om alles int net te annoteren.*

Dat de klerk, schrijver van de lijst, AENEAS of AENEIDOS heeft aangezien voor den dichter van den

VIRGILIUS MARO in 12 boeken, en wel voor een Fries die AGE ENNES heette, waarvan de geleerden toen ENEÏDES maakten, zo als van ONNES ONEÏDES.

Dat de lezer uit dit staaltje en uit de flaters in de overige titels oordelen mag, of deze slimme vocativus geen grote reden had om niet één Latijnsch boek op te tekenen, en of het niet mogelijk zij dat onder *het groot getal so grote als kleine boeken onmogelijk in 't net te annoteren*, welke hij van *weijnich inportantje* rekende, de besten uit de hoop waren.

Dat SALVES 't laatst gestorven, en de inventaris van GIJSBERTS boedel dadelijk daarna opgemaakt (*) zijnde, er gene andere voorwerpen van *Ameland* konden aanwezig zijn dan de lijfdragt door SALVES medegebragt, die daarom ook met name op den inventaris vermeld staat (†). De instrumenten zijn later overgezonden en blijkens rekening van den 24 December onder den gilde te *Bolsward* verkogt (§). De overige *inboelen ende huijsgeraden sampt Chirurgus gereedschap bij mr. SALVES HOLCAMA op Amelant naergelaten sijn aldaer bij boelgoet vercocht* (‡). Alzo waren de medicinale en Latijnsche boeken op den inventaris gemeld niet, gelijk men vermoeden kon, van SALVES afkomstig, maar van zijnen vader.

Ten laatste dat ik slechts een klein deel der boeken op den inventaris gemeld vluchtig doorbladerd hebbende de rest overlaat aan een volgenden liefhebber ten einde het ontbrekende in mijne opmerkingen aan te vullen en de fauten te verbeteren.

✡

(*) 8 October.
(†) Inventarisb. 1667. bl. 6.
(§) Weesb. 1667. bl. 130.
(‡) Inventarisb. 1667. bl. 11.

SALVES GIJSBERTS.

Onder het opstellen mijner redevoering meende ik dat SALVES het verloop zijner zaken genoodzaakt hadde bij zijne ouders terug te komen, en dat hij enigen tijd daarna *voor* zijn vader en moeder overleden was. Later ontdekte akten hebben wij de onwaarheid dezer 2 punten geleerd, en vermits op 't vroeger sterven van SALVES grotendeels gegrond is de beschrijving van GIJSBERTS harteleed op bladz. 8 der redevoering voorkomende, zo gelieve men deze plaats voor ene oratorische rodomontade te houden, die in een stuk, waar men historische waarheid zonder inmengsel van verdichting bedoelde, geen plaats kan grijpen.

SALVES geboren in Mei 1641 was het enigste kind dat den dichter in 1655 nog overbleef. Wanneer hij naar *Leeuwarden* gegaan is kan ik niet bepalen, maar uit den 24sten brief blijkt dat hij in Wijnmaand 1661, en dus over de 20 jaar oud, gereedheid maakte om van *Leeuwarden* weder thuis te komen. De heelkunst, vervolgens door hem geoefend, heeft hij daar ter stede geleerd. Ook had hij liefhebberij voor bloemen, inzonderheid anjelieren, waar de oude Friesen meest een zwak op hadden. Zijn vader scheen er echter zo wat mede te gekscheren: want die zegt niet dat SALVES *ien ljeaf-*

habber is, maar *mient to wezzen*, hetwelk in den mond van een Fries zo veel beduidt als « zijn opbef is groter dan zijn kennis van de bloemen (*). » Wat de vader deed om SALVES in ene huishouding te zetten laat zich niet bewijzen, maar de deftige inboedel van den zoon, en de bedenking dat hij het enigste kind was, laat dunkt mij genen twijfel over, of de ouders zullen daar den uitersten penning toe bijgedragen hebben. 't Was althans om dezen tijd dat GIJSBERT bij zijne vrienden MATHIJS HARINGS en FEIE SIERCS HEIDEMA ieder 50 guldens opnam, welke penningen waarschijnlijk gestrekt hebben om aan te vullen wat GIJSBERT uit zijn eigen te kort kwam. Nadat SALVES alzo in ene huishouding gezet was, heeft hij eerst de heelkunst te *Rien* geoefend, een dorp toen en nog berucht door een' grote paardenmarkt, waar het vrij woest kan toegaan. Hier was het dat SALVES zich waarschijnlijk aan ongeregeldheden schuldig maakte blijkens deze 2 posten: « WILHELMUS GERARDI not. publicus « van *Hennaarderadeel* pretendeert van breucken als « fiscal 5 - 14 st. JELLE WIJBES excuteur van voorschre- « ven deel compt van verteeringe soo hij secht 2 - 17 st. » Deze boete was bij den dood van SALVES nog niet voldaan (†). Ook verliet hij 't dorp zonder de huur van zijn huis en ene vertering, door hem in de herberg gemaakt, te betalen; beide die schulden immers stonden bij zijn dood nog open. Niet lang te *Rien* geweest zijnde vertrok hij naar *Ameland.* Blijkens de statuten en ordonnantien van *Ameland*, in den jare 1658 bij FRANS HARDOMANS uitgegeven, had jonker WATZO FRANS VAN CAMMINGA toen 18 jaar vrijheer van dat eiland geweest, en vermits die edelman, als zoon van BIEUK VAN HEREMA, op het Heremahuis te *Bolsward* gezeteld was, is

(*) Br. 26.

(†) Inventarisb. 1667. bl. 13. Weesboek 1667. bl. 132 en 136.

't zeker door deze betrekking, dat SALVES tot heelmeester op *Ameland* is aangesteld. Thans verder uit vaders oogen en midden onder luchthartige zeelieden, vermeerderde misschien de verzoeking. Wat daarvan zij, hij maakte op *Ameland* 1634 guldens schuld, waarbij geteld wat hij te *Bolsward* aan apothekers, brouwers en herbergiers schuldig was, en in aanmerking genomen dat hij alle die schulden binnen den tijd van 2 of derdehalf jaar opgelegd heeft, kan men ligt nagaan dat hij er vrij grof moet doorgegaan zijn. Op 't bericht der ziekte van zijn vader en moeder schijnt hij van zijn eiland naar *Bolsward* gereisd te zijn, en bij die gelegenheid, door zijne eigene ouders besmet, overleden te wezen. Een post onder de uitschulden meldt met zo vele woorden: « Dr. JOHAN « GREIJF compt van medicinale diensten ende visitatien « aen mr. SALVES HOLCKEMA in sijn pestilentaale sieckte « gedaen 30 gulds. (*) » In de akte van den 29 October 1666 staat uitdrukkelijk vermeld dat SALVES *nu* zijne ouders overleden en dus ab intestato hun erfgenaam was (†). Uit dien hoofde maakte SALVES op 't sterfbed zijn' uitersten wil, waarbij hij zijne neven en nichten aan vaders kant erfgenamen van zijnen ouderlijken boedel maakte: want zijn eigen boedel was 62 guldens minder waard dan zijne schulden. Met SALVES stierf de linie van GIJSBERT JACOBS uit.

✱

(*) Inventarisb. 1667. bl. 14.
(†) Weesb. 1667. bl. 1.

PIER JACOBS.

Van dezen zoon van Joost Gijsberts weet ik niet anders te zeggen, dan dat hij in 1624 nog bij zijnen vader inwoonde en alstoen te gelijk met zijnen broeder den dichter tot lidmaat der Gereformeerde kerk is aangenomen (*).

(*) Kerkb.

WILLEM JACOBS.

Deze zoon van JACOB GIJSBERTS, broeder van den dichter, werd geboren ten jare 1609 (*), en was WILLEM geheten naar zijn moeders vader. Wij vinden hem steeds vermeld als Burger-hopman; maar hij deed anders een ijzerwinkel. Hij trouwde omstreeks 1632 met AELTJE FRANSEN Dr. DE RINGH, zijnde een dochter van Burgermeester FRANS JANSEN; veel later, namelijk in Julij en November van 1648, kwamen zij bij de gemeente (†). De kinderen uit dit huwelijk verwekt waren de volgende: In Januarij 1634 een zoon JAN. In Januarij 1647 een zoon FRANS. In November 1649 een zoon JACOB. In Maart 1651 een zoon PIER. In October 1652 een zoon JOANNES. In April 1655 een zoon ASSUERUS. In October 1659 een zoon PIER (§). In het laatste van 1662 of 't begin van 1663 (+) stierf WILLEM JACOBS, zijne weduwe nalatende een ijzerwinkel, een goed huis met hof, schuur en achterhuizingen, een inboedel die 1440 guldens waard was (**), benevens 5 onmondige

(*) Handtekening.
(†) Kerkb.
(§) Doopb.
(+) Weesb. 1667. bl. 3.
(**) Invent.b. 1666. bl. 30.

kinderen, zijnde Jan en de Pier van 1651 overleden. De weduwe hield den winkel aan, maar niet met dien gevolge dat zij de hoofdsom ter bestrijking der behoeften van haar huisgezin ongemoeid kon laten. In Julij 1666 nam zij honderd guldens op rente en verpande bovendien enig goed in den lomberd (*). Den 8 October daar aan volgende vertoonde zij zich als moeder der erfgenamen van Salves Gijsberts ten sterfhuize van haren zwager den dichter (†), maar zij dacht toen weinig dat 21 dagen later de inventaris van haren eigenen boedel zoude worden opgemaakt (§). Door de verkering in het sterfhuis en het aangeven der goederen besmet viel zij met 3 harer kinderen Joannes, Assuerus en Pier aan de pest, en alle vier stierven binnen den korten tijd van 8 dagen (‡). Zij had nog even tijd om haren uitersten wil te maken voor den notaris H. Hijlkema, waarbij zij haren broeder Assuerus Fransen Ringh, vroedschap der stad *Leeuwarden* en mr. bakker aldaar, aanstelde tot voogd over hare kinderen (**).

(*) Weseboek 1667 bl. 69. Inventarisb. 1667 bl. 30.
(†) Invent.b. 1667 bl. 1.
(§) Aldaar bl. 22.
(‡) Invent.b. 1667. bl. 1. Weseboek 1667. bl. 71, 72, 75.
(**) Inventarisb. 1667. bl. 52. Weseboek 1667. bl. 1.

FRANS EN JACOB WILLEMS.

De Friesen stelden eertijds weinig belang in titels. Edellieden zelve waren gewoon hunne geslachtnamen nu eens te schrijven en dan weder achter te laten. THEODORUS SCHELTINGA, in 1615 procureur generaal bij den hove van *Friesland*, schreef zich ook wel DIRCK LIEUWES (*). Den groten TETARDUS SIBRANDI SICCAMA heb ik in Bolswarder Archiven gevonden als *secretaris* TJEERD. De familienamen, daar de Friesen zo onachtzaam mede omgingen als hun geslacht in vollen bloei was, werden geheel weggelaten zodra het in verval kwam. Daar een *van* bij hun het teken van aanzien was, kwam 't hun ongepast voor dat teken te voeren zonder geld of bewind te hebben; dit was zo veel als grote parade en klein garnisoen, en daar waren ze doodlijke vijanden van. Naderhand als 't geslacht zich herstelde, of als er een geleerde onder kwam, werd de geslachtnaam weder opgeraapt. De ijdelheid der naneven baggerde in vervolg van tijden ook wel eens op wat het voorgeslacht als nietswaardig veronachtzaamd had; want 't is een standvastig verschijnsel in de geschiedenis der volken, dat zij des te meer waarde aan de tekenen der

(*) VRIEMOET Athenæ Frisiacæ. LVII.

grootheid en verdienste hechten, wat zij aan grootheid en verdiensten zelven armer worden. Ondertusschen heb ik nog onder de Fransche overheersching, die elk 't aannemen van een *van* oplag, in *Friesland* honderden van geslachtnamen zien opkomen, waarvan sommigen in geen eeuw en de meesten in geen 50 jaar gebruikt waren.

Na het aangevoerde zal niemand zich verwonderen dat de oude Jacob Gijsberts en zijne beide zonen Gijsbert en Willem van geen titel ooit gebruik maakten, terwijl Frans en Jacob Willems nu eens met en dan zonder den geslachtnaam Holckema gevonden worden (*). Maar de zoon van den dichter wordt meesttijds voluit Salves Holckema of ook wel mr. Holckema betiteld. Dat de Holckema's in de 13de eeuw grote landerijen aan den uitvloed des *Rijns* en een groot kasteel op *Vlieland* hadden leert Winsemius in zijn kroniik (†). Ieder Fries weet ook, dat Hamconius eene Benne Holckema tot vrouw had.

Deze Frans en Jacob Holckema nu waren ieder voor twee tiende erfgenamen van hunnen neef Salves (§) en voor het geheel van hunne moeder, welk een en ander hun oom en voogd Assuerus de Ringh den 27 Augustus 1667, na aftrek van een aantal schreeuwende leges en begraveniskosten, in rekening bragt tegen 1260 guld. boven en behalve 't huis (‡). Doch de voogd kort daarna overlijdende gaven zijne kinderen op den 12 Maart 1668 eene algehele afrekening, waarbij de wezen 955 guldens in handen kregen (**).

Wat Jacob betreft, na de dood zijns moeders nam zijn

(*) Weseboek 1667. bl. 224.

(†) Bl. 149, 166, 172.

(§) Weseboek 1667. bl. 156.

(‡) Weseb. 1667. bl. 80, 81.

(**) Weseb. 1667. bl. 224.

oom en voogd DE RINGH hem te *Leeuwarden* bij zich in huis, zonder dat ik weet wat er naderhand van hem geworden is (*). FRANS, die zich op de heelkunst toelag (†), woonde tijdens het versterf zijner moeder in October 1666 te *Haarlem*, van waar hij, ten einde met zijnen oom orde op zaken te stellen, vroeg in 't jaar van 1667 thuis kwam. In Februarij ging hij nogmaals naar *Haarlem*, maar kwam in Julij weder terug, en sedert die tijd heeft hij bij zijn oom 27 weken, dat is, tot 's mans dood te *Leeuwarden* ingewoond (§). Het scheen toen of hij op eigen vlerken kon drijven; althans bij de afrekening in Maart 1668 verkoos hij gene goederen: meer met zijnen broeder gemeen te hebben, *voorgevende hem in 't particulier tot meerder profijt van hem te sullen connen generen ende alimenteren* (‡). Den 20 Augustus des vorigen jaars reisde hij met zijn oom naar *Sneek* om een standplaats te zoeken (**), waarin ik denk dat hij geslaagd is, vermits een zoon van hem WILLEM, aldaar later mastmaker was en houtnegotie dreef. Deze WILLEM kreeg in 1705 een zoon, dien hij na zijnen vader FRANS HOLKEMA noemde en vervolgens opleide tot predikant, niet geheel uit eigene middelen, maar uit de opkomsten van Tietema-leen; aan welk geslacht de HOLKEMAS waarschijnlijk verwant waren.

Deze zoon deed den 13 Julij 1732 te *Makkum* zijne intrede bij de Gereformeerde gemeente met de woorden van EZECHIEL Hoofdd. 3, vs. 17: « Menschenkint, ick « hebbe u tot eenen wachter ghestelt over het huys Is-

(*) Weseboek 1667. bl. 80.
(†) Weseboek 1667. bl. 137.
(§) Weseboek 1667. bl. 77. 229.
(‡) Weseboek 1667. bl. 81.
(**) Weseboek 1667. bl. 227.

« raels; soo sult ghij het woort uyt mijnen monde hooren, « ende hen van mijnen 't wegen waerschouwen. » Maar die waarschuwingen, hoe zeer 25 jaar achter een herhaald, schijnen niet diep in de harten gedaald te zijn; want zijne 25 jarige dienst vierende paste hij de gemeente uit JEREMIA Hoofdd. 6, vs. 10, 11, de volgende lang niet malsche woorden toe: « Tot wien sal ick spre« ken ende betuygen, dat sij 't hooren? Siet, haer « oore is onbesneden, dat sij niet en konnen toeluyste« ren; siet, het woordt des Heeren is hen tot eenen « smaet, sij en hebben gheenen lust daer toe. Daerom « ben ick vol van des Heeren grimmigheid (*). » Deze FRANS HOLCKEMA had een zoon PETRUS, die ook predikant was, en nadat hij eerst te *Eenigenburg* onder de classis van *Alkmaar* gestaan had, in 1777 den 24 Mai te *Oostrum* den H. dienst aanvaarde (†). Van dezen komen wij op zijnen zoon die nog leeft, de wel eerwaarde zeer geleerde heer FRANCISCUS HOLKEMA predikant te *Akkrum*. GIJSBERT JACOBS was de bet-over-over-oudoom van dezen onzen tijdgenoot.

(*) Naaml. der pred. en H. S. BURM.

(†) H. S. BURMANIA

JANKE JACOBS.

Wanneer deze dochter van Jacob Gijsberts en volle zuster van den dichter geboren is, bleef mij onbekend, maar in 1628 werd zij tot lidmaat der Hervormde gemeente te *Bolsward* aangenomen. Onder de gemeensmannen dier stad bevond zich toen zekere Arjen Buwes, die stadstimmerman was en een houtstek hield. Deze trouwde eerst met Trijntje Sweers, bij wie hij in 1623 ene dochter Neeltje verwekte; vervolgens met Hendrikje Douwes die hem omstreeks 1635 een zoon voortbragt met name Willem; eindelijk voor den derden en laatsten maal met Janke de zuster van onzen dichter (*). Bij haar verwekte hij in Augustus 1645 ene dochter Anke of Antje geheten, die spoedig stierf. In 't laatst van 1647 werd hun een twede dochter geboren, die den 16 December gedoopt en weder Antje naar de vrouws moeder genaamd werd (†). Deze bleef in 't leven en werd moeder ener talrijke nakomelingschap, die nog leeft. Zij had 't geluk niet hare ouders lang te behouden, overlijdende haar vader den 7 Februarij 1656 en haar moeder den 21 Maart daaraan volgende, waar-

(*) Inventarisb. Akte van den 1 April 1656.

(†) Doopb.

schijnlijk beiden aan de pest (*). Haar moeder 't laatst stervende maakte den 15 Februarij 1656 haren uitersten wil, waarbij zij haren broeder WILLEM JACOBS tot voogd harer enigste dochter aanstelde en hem GIJSBERT JACOBS en raadsman HILBRAND HILBRANDS REMMA tot toeziende voogden gaf. Hare nalatenschap bestond in een boek van geleverde houtwaren, in 4 of 5 huizen of woonkamers, en de inboedel (†). Bij afrekening van den 27 Junij 1662 had de voogd aan klinkende munt geind de som van 4199 guldens; maar na uitkering van het deel der voorkinderen bleef er slechts 254 guldens voor ANTJE over, behoudens de vaste goederen die aan haar gelaten waren (§). Haar oom en voogd WILLEM kort na deze afrekening overlijdende werd GIJSBERT JACOBS met het bestuur harer zaken belast, 't welk de dichter waarnam tot zijnen dood, wanneer er een batig slot van 197 guldens was (‡).

*

(*) Grafschriften in Mart.kerk.
(†) Inventarisb. Akte van den 1 April 1656.
(§) Weseboek 1662. bl. 144.
(‡) Weseboek 1667. bl. 20.

ANTJE ARJENS.

Bij het overlijden harer ouders 9 jaar oud vond zij enen waarachtigen vader weder in haren oom den dichter, die haar bij zich in huis nam tegen een matig kostgeld van 32 stuivers in de week. Het onderwijs, de omgang en de zorg van zulken oom was het dierbaarste dat de hemel haar toe denken kon. Van haar negende tot haar zestiende jaar bleef zij bestendig bij hem; want op kerstijd van 1663 trad zij te *Leeuwarden* in een dienst tegen 12 guldens in 't jaar, iets dat toen zo weinig tegen 't fatsoen van een burger meisje streed, dat ik ten platten lande nog verscheidene dochters van goeden huize hier en daar in diensten heb aangetroffen (*). Het was geen nooddwang, maar wie door bijzondere betrekkingen niet thuis gehouden werd, verkoos daar het brood der luiheid niet te eten, wanneer zij elders bij geschikte menschen gelegenheid vond boven de kost nog iets te verdienen. Te *Leeuwarden* stak Antje zich dadelijk in een nieuw pak kleren voor 200 guldens, waarvan de lakenkoper het grootste deel kreeg: want de bontjes, om jicht en tering te schepen, waren toen in het noorden van *Europa* nog zo niet in zwang. Van tijd tot tijd kwam zij oom Gijsbert bezoeken, wanneer

(*) Weseb. 1667. bl. 4, 13.

Sijke-moei nooit vergat haar van al de ontbrekende kledingstukken rijkelijk te voorzien. Na derdehalf jaar te *Leeuwarden* verkeerd te hebben, kwam zij, het huis der dienstbaarheid moede, (Mei 1666) weder bij oom en moei wonen en bleef er tot den 27 Junij daaraanvolgende. Waar zij toen is heen gegaan kan ik niet zeggen, maar zeker is het dat zij Gijsbert benevens zijn vrouw en zoon in hunne pestziekte, die kort daarna volgde, heeft bijgestaan (*). Als eigen kind reeds zo jong bij Gijsbert opgenomen was zij in de huiselijke verkering meer en meer het voorwerp der verenigde genegenheid van hem, zijne vrouw en zijnen zoon, geworden. Salves inzonderheid gaf haar op zijn sterfbed sprekende bewijzen ener broederlijke liefde. Hij schonk haar tot een aandenken de 3 in den boedel voorhanden zijnde afbeeldsels van zijne ouders (†); wat meer was, bij uitersten wil maakte hij haar erfgenaam van de helft zijner nalatenschap en voor een 5de gedeelte van de andere helft, terwijl zijne beide neven Frans en Jacob met de 4 overige tiende delen te vreden moesten zijn (§). Antjes ooms en voogden Willem en Gijsbert, hare moei Sijke, haar neef Salves, hare beste vrienden met één woord waren allen dezer wereld overleden. Dus stond zij pas 19 jaren oud geheel op zich zelven. Wat wending dit verlies aan haar lot gegeven heeft is onbekend; want tot mijn spijt heb ik hier een' gaping van 5 jaren moeten laten. Evenwel wat haar overkleinzoon, mijn vriend Sijbe Braaksma, deswegen van zijne moeder hoorde en mij wel uitdrukkelijk verzogt heeft hier te boek te stellen, wil ik mijne lezers gaarne als ene toegifte mededelen.

(*) Weeseboek 1667, bl. 20.
(†) Inventarisb. 1667, bl. 2.
(§) Weesboek 1667, bl. 136.

Tusschen 't een en ander zal ik mijne eigene ontdekkingen en opmerkingen ter meerdere volledigheid invlechten.

Sedert lange tijden heeft een tak der adelijke familie VAN VELSEN te *Bolsward* woonachtig geweest, zich zelven houdende en door hunne tijdgenoten gehouden voor de afstammelingen van dien GERARD VAN VELSEN, die graaf FLORIS nederlag, en ter dier zake met zijn aanhang en kinderen naar *Friesland* gevlucht schijnt te zijn. Toen BENEDICTUS VAN VELSEN met SOPHIA ROORDA trouwde, richte GEESTDORP aan hem een versje, waarin onder anderen deze regelen voorkomen (*):

Dar(durft) van zijn' groote winst uw grootvaêr GERARD boogen,
Wen de rotsrauwe graef hij stoot en stort in 't graf;
Schoon 't aen zijn broeder 't lijf, d'eer aen zijn wijf niet gaf,
En zich en all' die hem bestonden liet in 't lijden,
Door haet van 's graven volk versoenbaer 't geenen tijden,
Noch grooter is uw winst; Ja zonder schade groot;
Gij stort uw harts gravin ten leeven, niet ter doot,
Doet blijde zijn u self, all' d' uwe welgenoegen
En van de zij d' uwe bruids meer suchts sich t' uwaarts voegen.

Ook ziet men in de kerkstraat te *Bolsward* een soort van kleinen stins, het hemeltje genaamd, met het wapen der VAN VELSENS in den gevel en dit onderschrift;

Milita bonam militiam
Na dit ein bedter in den hemel ist best.

De laatsten der familie die dit huis bewoonden waren 2 oude freules VAN VELSEN, en ten teken dat de stichters van dit huis roem droegen op het feit van hunnen

(*) KLIOOS Kr. 1 open. p. 202.

voorvader GERARD, hadden ze de gansche toedragt des moords zeer uitvoerig en kunstig op de vensterglazen der achter-bovenkamer laten schilderen. Door den tegenwoordigen bezitter zijn deze glazen verkogt of in 't ongerede gebragt.

In de dagen van GIJSBERT woonde van deze familie te *Bolsward* onder anderen ADRIANUS VAN VELSEN, burgermeester dier stad, gedeputeerde ten landsdage en lid van de Staten Generaal, die in 1661 gestorven en in de grafkelder der VAN VELSENS onder het koor der St. Martini kerk te *Bolsward* is bijgezet. Deze had 2 zonen, THEODORUS ADRIANUS die den 22 Maart 1663 trouwde met JETSKE ULBES SIPPENS, en WILLEM, oud monster commissaris en ontvanger generaal der florenen in *Friesland*, die den 15 November 1663 met MARGARÉTA VAN ANDRINGA van *Oldeboorn* in het huwelijk trad (*). WILLEM verwekte bij deze vrouw in 1665 enen zoon ADRIANUS, van wien zij in de kraam stierf, overlijdende het kind 5 jaren later in 1670. Na dezen schijnt WILLEM VAN VELSEN zijn hof gemaakt te hebben bij ANTJE ARJENS, toen ene jonge dochter van 24 jaar, welke gemeenschap ten gevolge had dat zij zwanger wierd en in 1673 van enen zoon verloste. Of haar minnaar voor dien tijd gestorven is, dan of andere redenen dit huwelijk belet hebben, betuigt mijn vriend SIJBE BRAAKSMA niet te weten. Maar het is zeker, dat hij het kind naar zijnen vader ADRIANUS liet noemen en met aanzienlijke goederen begiftigd heeft; onder anderen met ene kostelijke landhoeve *Grons* geheten, liggende onder den dorpe *Burgwert* en in de oude cohieren bekend met No. 10. Den naam *Grons* ontfing zij van haren meijer SJOUKE LOLKES GRONS in 1740 en gaf dien aan latere bewoners terug. Niettegenstaande dit voorval trouwde ANTJE

(*) Proclam.b.

met KLAAS JACOBS, provisionele ontfanger generaal der consumtien van *Friesland*, die ADRIANUS als zoon aannam en op *Grons* ging wonen; reden waarom hij op de cohieren van 1698 voorkoomt als eigen-erfde boer in naam zijns zoons (CLAES JACOBS *nomini filii selfsbruiker*). Bij dezen man kreeg zij vervolgens 2 dochters, de ene ANTJE in 1683, de andere naar hare moeder JANKE genaamd in 1686. Zij leefde tot den 31 October 1712 oud omtrent 65 jaren en haar man tot den 20 September 1715, liggende beide in de St. Martinikerk te *Bolsward* begraven. In hare nalatenschap werden de meeste familie-kleinodien, uit GIJSBERTS boedel afkomstig, gevonden, zo als zijne geboortelepel en meer van dien aart. Door dankbaarheid en hoogachting steeds gedreven om haren oom waar zij kon te vereren, liet zij naar een der conterfeitsels, haar door SALVES besproken, ten jare 1687 een afbeeldsel snijden, waarvan de plaat, onder mij berustende, overgegaan is op haren overkleinzoon SIJBE BRAAKSMA. Ook zij was het, die aan het huis, waar de dichter geboren was, zijnen naam liet beitelen in den buitendeurs bovendorpel, die naderhand in plaats van den drempel, die vergaan was, naar beneden gedaald en thans geheel verdwenen is.

ADRIANUS GRONS.

Adrianus Grons heeft in 1689 te *Franeker* in de rechten gestudeerd (*) en bij zijne bevordering tot J. U. doctor met veel lof ene dissertatie verdedigd. Vervolgens bijzitter en mederechter van *Wonseradeel* verwierf hij den roem van een uitstekend rechtsgeleerde, die door den ganschen omtrek geraadpleegd werd. Hij bewoonde en bemeierde zelf zijne sate *Grons;* dit was zo de stijl dier dagen, wanneer de Friesche groten even zeer naar het land haakten, als ze in onzen leeftijd op het stadleven zijn verslingerd geraakt. Voor het overige was Adrianus in zijne manieren, als oom Gijsbert, *sljuecht in rjuecht*, maar niet vrij te spreken van te grote achteloosheid op zijne kleding(†) Hij stierf den 14 Junij 1726 en werd te *Burgwert* begraven, wegens zijne menigvuldige, belangeloze en altijd wijze raadgevingen algemeen teruggewenscht.

In leven gehuwd aan IJtje Buwalda verwekte hij bij haar 2 zonen, Reinder den 10 September 1702 en Klaas den 2 Januarij 1714 geboren. Op deze volgde

(*) Album Acad. Franeq.

(†) Overlevering.

den 4 November 1715 een derde zoon, na zijnen natuurlijken vader WILLEM VAN VELSEN WILLEM genoemd, doch die met nog 5 jongere broeders en zusters vroegtijdig dezer wereld overleed. Ook de 2 eersten, jongelingen van grote hoop, stierven beide voor hun 22ste jaar, REINER als student in de rechten den 19 Januarij 1724, en KLAAS, insgelijks student in de rechten, den 30 Mei 1734 (*). De laatste, enige erfgenaam zijns vaders, verzogt zijne moeder op het sterfbed om uit zijne nalatenschap een orgel in de kerk te *Burgwert* te zetten, waaraan zij het volgende jaar 1735 voldeed. Daar dus alle acht kinderen gestorven waren, bleef de moeder alleen in den boedel zitten, die na haren dood in 1755 voor de ene helft aan hare bloedverwanten en voor de andere helft kwam aan de halfzusters van haren man JANKE en ANTJE GRONS (†).

(*) Grafschriften in de kerk te *Burgwert*.

(†) Overlevering.

JANKE GRONS.

JANKE verliet de gereformeerde gemeente van *Burgwert* den 16 December 1708 met attestatie (*), waarna zij trouwde aan FRANS BRAAKSMA, burgermeester van *Bolsward*. Uit dit huwelijk kwam in 1714 voort GOSLING BRAAKSMA, die gehuwd aan SJOUKJE BUWALDA weder drie zonen verwekte, waarvan de oudste, SIEBE, geboren werd in 1731. Het is deze heer, SIEBE BRAAKSMA, der beide rechten doctor, mede-advocaat bij het voormalig hof van *Friesland* en oud secretaris van *Bolsward*, wiens groot geheugen en onuitputtelijke dienstvaardigheid den leiddraad gegeven hebben, om van mijne tijdgenoten tot ANTJE ARJENS op te klimmen.

(*) Kerkboek van *Burgwert*.

ANTJE GRONS

Te gelijk met hare zuster van *Burgwert* vertrokken en daarna getrouwd aan Wibrandus van Loon, procureur postulant en notarius publicus te *Bolsward.* Hij ging van daar in 1725 naar *Hindelopen,* hebbende aanstelling van secretaris en ontfanger der boelgoeden dier stad. Uit dit huwelijk sproten drie zonen, waarvan Adrianus zijnen vader omstreeks 1750 opvolgde in het secretariaat van *Hindelopen.* Deze man, een vermaard rechtgeleerde en practisijn, heeft meermalen aan zijnen neef mijnen vriend Siebe Braaksma verhaald, dat hij belangrijke geschriften van zijnen over-oudoom Gijsbert, hem door zijne moeder nagelaten, in bezit had. Daar hij kinderloos stierf bleef zijne vrouw in het beheer van den gemenen boedel, maar na haren dood de naaste magen aan beide zijden ervende en Siebe Braaksma door die des mans zijnde aangesteld om hunne belangen in den boedel te bevorderen, was deze op de gezegde papieren wel bedacht en meende zich eens recht te vergasten. Maar het ongeluk sloeg er toe, dat Adrianus van Loon, die in de burgerlijke partijschappen van 1787 zich sterk voor de zaak der patriotten had laten zien, eene menigte papieren op die bewegingen betrekkelijk in zijnen boedel naliet; en aangezien de boedelredders van

de vrouws familie 2 warme voorstanders van de prinsenpartij waren, zou 't in 1789, wanneer de scheiding plaats greep, misschien niet raadzaam geweest zijn, dat zij met den inhoud dier papieren naauwkeurig bekend wierden. Mijn vriend BRAAKSMA althans daarvan overtuigd, in plaats van de geschriften één voor één na te zien, vond het veiliger om ze bij manden vol te gelijk naar het vuur te laten gaan, en zijns achtens is 't meer dan waarschijnlijk, dat de handschriften van GIJSBERT JACOBS in een bakkers oven te *Hindelopen* verbrand zijn. Onder 't zilvergoed bevond zich de geboortelepel des dichters, waar SJUWKE VAN LOON een groot zwak voor toonde te hebben en die daarom ook aan haar ten dele viel.

DE HEER.

Bij de Gereformeerde gemeente te *Bolsward* kwam *anno 1609 den 22 Aprilis* BARTHELOMAEUS DE HEER *ende* MAYKEN *sijn wyf met attestatie* over. Het is niet onmogelijk dat een zoon van dezen BARTHOLOMEUS ene zuster van ANKE WILLEMS, GIJSBERTS moeder, tot vrouw genomen heeft en met haar naar *Leeuwarden* vertrokken is. Deze moet dan de oom geweest zijn met wien GIJSBERT briefwisseling hield en de vader van zijne nicht MARGARETA DE HEER, die hij door GABBEMA laat groeten (Br. 19). Gelijk MARGARETA na haar vaders moeder MAYKEN, zo zou een broeder van haar die WILLEM heette na haar moeders vader benoemd zijn. Beide MARGARETA en WILLEM lagen zich toe op het schilderen van allerlei taferelen, inzonderheid van vogels, bloemen of insecten, en gelijk BRUNSVELT zegt (*),

> *En niet met kladdich olinat,*
> *Sij stipten in 't slechte watervat.*

Ongelukkig was de inhoud van dat watervat weinig bestand tegen het geweld des tijds: want hunne waterver-

(*) KLIOOS kraam. I D. bl. 345.

wen zijn op het papier tegenwoordig meest verbleekt of van de houten panelen als 't kalk van de muren afgeschelferd, zodat hunne stukken reddeloos verloren zijn, met uitzondering van enkelde tekeningen op perkament, gelijk ik er een van WILLEM bezit, die nog volkomen gaaf is. De kunst verliest er niet veel bij; hun werk is zeker zeer uitvoerig, in de bijzonderheden allerkeurigst, maar stijf en zonder eenige bevalligheid in de stand of ordonnantie der figuren. De dichters evenwel, gewoon te prijzen wat zij niet kennen, verhieven de kunst van MARGARETA Hemelhoog; waarvan een aantal lofdichten in KLIBOS' kraam ten bewijze dienen. GABBEMA, die altoos den hoogsten galm der trompet blaast, zegt haar in een profetisch visioen:

Ik zie vooraf dien dagh (reeds) naêren,
Op welk uw werkken zal opgaêren,
De Zweedsche PALLAS; welkers gunst
U staaf tot koninginn' der kunst.

Wat GABBEMA heerlijk vond, vond GIJSBERT natuurlijk ook schoon, en wij verwonderen ons niet, dat hij de volgende regelen zond

AEN DE KUNST-RIJCKE *MARGARITA DE HEER*, NA OOGH-VERLUSTING IN HEUR WONDERWERCKING'.

Waer vliegt uw' geest heen? tuyt 't gesicht,
Verlicht-sterr', die natuyr verlicht?
Ghy bent aen Schaertijd nooyt gebonden.
Ghy werckt in Winter Somer-Monden
Vol vruchtb'ren ooghst, in dood-dorr' Sel.
Grijz' Ys-vorst vormt g' in hooymaend wel,
Daer me' op schijn-schaetst, met slinger-beenen,
Als of 't glad-glibber gleed 'er heenen.

Blond Lentsch' glans gloor Rooz' gloeyt g' in d' herft,
Die 't leven door uw' verve' ontverft.
Eel' druyv'-tross' doet g' in Bloeymaend wazen:
Seux self na snackt' er om sich t' azen.
Bekijck ick Kijvijt, Kaeuw', Konijn,
Koe, Peert, Hert, Hind, Hond, Haes of Swijn,
't Schijnt s' azem, leven en bewegen,
Wuf hebben door uw' duym gekregen.
'k Waen d' Oyvaer met sijn klepel klept,
Daer 't Duyffje en Doffer nebbel-nebt,
En Bomen lillen met 'er lov'ren:
Bloey-bloemen mijn gesicht betov'ren,
Daer ick in dunck door 't bloem-hof wey'
Des Lents lust-lockzels veelderley.
'k Heb van uw' kunst veel' hooren spreecken,
Maer zeer veel meer is my gebleecken
Als ick verbaest de wond'ren zagh
Die uw' beleeftheyd voor mij lagh.
(Hoe quam ick tot soo grooten eere!)
'k Hoev' om geen wond'ren te laveeren
Oost, west, weydsch over dall en bergh,
Me Nicht toont mij 't recht wond'rens merg,
Door hoog verlicht verlicht-stifts malen.
Mijn oog blickt voor sulck' Phæbsche stralen.
'k Kan niet als met Danck-heb betalen.

Voor de Friesen is 't naauwlijks nodig te herinneren dat Gijsbert en zijne kindertjes te *Leeuwarden* nergens anders dan bij oom en moei de Heer de paasch- en pinksterdagen kwamen door brengen [Uwt fen huwz gongen (*)]. Misschien was 't ook bij dezelfde familie, dat Salves thuis lag, zo lang hij de heelkunst te *Leeuwarden* leerde.

(*) G. J. II. bl. 46, 48.

GOEDE KENNISSEN EN LETTERKUNDIGE BETREKKINGEN VAN *GIJSBERT JACOBS*.

SICCAMA.

De eerste, dien ik van dit geslacht heb aangetroffen, staat vermeld in het oudste kerkboek der gereformeerde gemeente van *Bolsward. Anno 1581. den 14 Martii. Hebben desmaels versocht omme ten aventmael des heren mede toegelaten toe worden als* CLAES CLAESZEN *vaeder van den secretaris.* etc. etc. *Sijn dese personen geexamineert den 23 Martii ende den 26 als paeschedag mede ten aventmael des heren toegelaten.* Zijn zoon TIEARD CLAESZEN had drie jaren vroeger den overgang gedaan, en bij die gelegenheid het secretariaat der stad gekregen. Het was ten zelven jare 1578 dat vader en zoon het request van den 23 Julij om vrijheid van godsdienst ondertekenden (*). Verder is er in 't zelfde kerkboek nog melding van een twist die TIAERD met zijnen burgermeester moet gehad hebben. Vader BOGER-

(*) WINS. kronijk, bl. 626.

MANNUS, wiens zoon naderhand president der Dordsche synode was, nam de beide heren daarover onder handen bij de openbare censura morum van den 22 Julij 1582 en tekende er dit van aan: *Daernae* JACOB SIMENS *burgemeester ende* TIJAERT *secretaris van haer gebrecklickheit wegen angesprocken ende vermaent vermits het den ledemaeten bekent waer van haer woorden iegens den anderen ende anders oock die secretarius etc. etc.* Zijn eerwaarde schijnt redenen gehad te hebben om dat *andere* van den secretaris niet verder uit te halen.

Dat TJEERD SICCAMA in 1602 door zijnen zoon SIBREN is opgevolgd in het secretariaat, dat die SIBREN onder de eerste rechtgeleerden van zijne eeuw behoorde en de oude Friesche wetten tot het bijzonder voorwerp zijner schrandere nasporingen maakte, dit alles is bekend. De meesterlijke opdragt van zijne *Lex Frisionum* aan de staten van *Friesland* is een gedenkteken van den warmsten ijver voor de oude vrijheid, oorspronkelijkheid en eer van zijn vaderland. Wat invloed de omgang van zulken man op GIJSBERT moest oefenen, indien zij ooit met elkander in aanraking kwamen, behoeft geen betoog. Maar 't was schier onmogelijk dat ze niet met elkander in aanraking kwamen. JACOB GIJSBERTS woonde schuins over SIBREN SICCAMA (*); hunne kinderen GIJSBERT van 1603, REIN van 1600 en TJEERD van 1604 waren tijdgenoten; is het te denken dat in ene kleine stad, bij de toenmalige gemeenzaamheid tusschen allen, die kinderen elkander altijd misliepen, of is het waarschijnlijker, dat die kinderen speelmakkers waren en dikmaals over en weder bij elkander aan huis kwamen? In de laatste onderstelling zou GIJSBERT tot zijn 19 jaar SIBREN SICCAMA dagelijksch hebben kunnen zien; want de man stierf in 1622.

(*) SICCAMA woonde in wijk C. no. 294.

Gaarne deelde ik iets mede omtrent het karakter van iemand, die zo hoog boven het gros der geleerden verheven was, als SIBREN SICCAMA; maar gebrek aan narichten legt mij het stilzwijgen op. Alleen heb ik een trek van zijne vredelievendheid gevonden, die in een man van dien rang en roem opmerking verdient. Het bewijsstuk zal ik in zijn geheel mededelen, omdat het ons tevens de christen leeraars dier dagen als vrederechters leert kennen, aan wier uitspraken voorname personen de bijlegging hunner twisten onderwierpen. Ik wist allede bij overlevering, dat de huisbezoekingen in de eerste tijden der reformatie geen ander doel hadden dan de broeders en zusters te vragen of ze ook vijandschap met iemand hadden, en, zo ja, de partijen voor het avondmaal met elkander te verzoenen; een christelijk doel, hetwelk naderhand door ultra-orthodoxe domheid van BRAKELS en HELLEBROEKEN ontaarde in eischen en bedreigingen, die vele eenvoudigen voor de tafel des Heeren als de rand des hellepoels deden terug deinzen.

In het oudste kerkboek vond ik deze aanteekening: *Anno 1616 den 13 Januarij is die gemeinte een acte voor gelesen in forma aldus luidende. Het wort de gemeinte tegenwoordelik voorgestelt hoe dat drie broeders deser gemeinte (als D. SICCAMA secretarius, ende ANDRIES ende OCKE SIOUCKES gebroeders, wiens namen nochtans opentlic verswegen zijn) in lankdurigen ergerlicken twist met malkanderen geleeft hebben, so dat twee van die selvigen (als ANDRIES en OCKE SIOUKES zoon) om verscheyden saecken ende actien tegen een derde (synde D. SICCAMA) getwistet hebben, van de welcke OCKE met Doctor voor den kerckenraet christelick versoent ende verdragen is, ende ANDRIES hoewel verscheyden malen so voor de broeders als in ernstelick vermaent sijnde om sijn querel ende saecken te laten vrientlic ende broederlicken beslichten heeft sich*

daerinne tot nu in weÿgering gehouden, hoewel Doctor hem dies aengaende onder het oordel van den kerckenraet submitteerde gelÿck hÿ ook in die andere saeke tegen Ocke *gedaen heeft: So ist dat Doctor ende* Ocke *voorschr. met malkanderen verenigt sÿnde allen de genen die door haere bittere ende al te wel bekende twist verergert sÿn versoecken dat sÿ sulx alles hun wilden om* Christi *wille verlÿen, hebbende heur heÿlichlick verbonden ende belooft (volgens die acte hierboven met hare eÿgene handen onderteÿckent van den 1 Januarÿ deses selven jaers) om in toecomende tÿden voor sodanige moÿte ende twistinge, door des heren genade te wachten. Begeert ooc in 't gelÿcke (die Doctor voors.) tegen welcken* Andries Sjouckes *noch in questie denckt te blÿven, dat in alle hetgene daer Doctor tegens* Andries *hem met woorden mochte verlopen hebben ende dewelcke sich bewust is, dat se het hem om des heren wille te goede houden, ende worden Doctor ende* Ocke *op haer eÿgen proeve tot het nachtmael des heren toegelaten.* De acte van den 1 Januarij 1610 in dit stuk vermeld vindt men 3 bladz. vroeger in het oudste kerkboek; zij is door Ocke Sjouckes en S. Siccama eigenhandig ondertekend, en verbindt hen beiden om niet alleen *alles te vergeten ende ut den sin te setten,* maar ook *alle schriften brieven ende enige memorien van deze twistige handelinge wech te doen.*

De oudste zoon van Sibren, met name Rein, werd na zijne bevordering tot candidaat in de godgeleerdheid conrector te *Bolsward.* In dien post was hij reeds den 26 Maart 1627, zijnde toen getrouwd *Regnerus Siccama conrector tot Bolsward ende Syrke Abrahams beÿde van Bolsward* (*). Hij verliet zijne vaderstad in 1637,

(*) Proclam.b.

weinige dagen voor dat GIJSBERT er in terugkeerde, om in het naburige *Wolsum* als kerkleeraar op te treden. De twede zoon TJEERD, getrouwd aan ANTJE FOCKES en in 1645 hertrouwd aan THJAERDJE JACOBS, oefende sedert 1632 tot aan zijnen dood in 1650 de geneeskunst te *Bolsward*, zo dat GIJSBERT aldaar nog 13 jaar te gelijk met hem geweest is. Dit zij allèen herinnerd om aan te tonen, dat het den dichter noch aan geleerden omgang, en misschien ook niet aan boeken uit de kast van SIBREN SICCAMA behoefde te ontbreken.

Een zoon van REIN of TJEERD, met name SIBREN, kwam den 19 Julij 1656 met zijne vrouw GEERTJE JANS DE GAVERE van *Harlingen* met attestatie bij de hervormde gemeente te *Bolsward* over. Maar ene aantekening van DAVENTRÆUS in het kerkeboek leert mij, dat die vrouw hem den 1 November daaraan volgende ontlopen was, zijnde daarover beiden voor den kerkenraad gedaagd. SIBREN verscheen, en betuigde op zijn geweten zelf niet de minste oorzaak tot die verwijdering gegeven te hebben, wenschende niets liever dan met haar *in echte en rechte liefde herënigt te worden;* doch de vrouw bleef thuis, voorwendende *dat dese saecke voor 't hof hinck en van daer de finale decisie moste verwacht worden.*

Het zou mij zeer gemakkelijk vallen de nakomelingschap der SICCAMAS tot op deze dagen over te brengen; maar ik begrijp dat niemand hier belang bij heeft.

FEICO OEDSONIUS

In 1627 predikant geworden te *IJtens*, in 1632 te *Wommels* en in 1635 te *Leeuwarden*, alwaar hij in 1670 gestorven is. Het handschrift van BURMANIA geeft het volgende wegens hem: « 1651 in Januarij zeide « GERRIT THIJSSEN COLTHOFF old burgervaandrig te « *Leeuwarden* dat Do. OEDSONIUS also slim was als Do. « BERNARDUS, die 't geld uit de arme bekken stal, zeggen- « de daar te boven, « hij is weerdig dat men hem met « « voddevaar aan de galge hangt. Ik zal hem tot een « « schelm maken; hij predikt als een kwakzalver enz. » « COLTHOFF is bij hofs vonnis van den 27 October 1654 « ter zake injurien veroordeeld te betalen 150 goudguldens « met de kosten. »

OEDSONIUS had in 1638 een Bolswarder vrouw getrouwd met name SJUKE GERRITS FOGELSANGH, die op het hoog te *Bolsward* een huis bezat, hetwelk GIJSBERT bewoonde tegen een jaarlijksche huur van 70 guldens (*). Hier zat GIJSBERT op de stoep in het weêr te kijken toen BOGAARD van de Workumer schuit naar de Leeuwarder lopende hem in 't voorbijgaan aansprak en een

(*) Inventarisb. 1667. bl. 12. en register der ledematen Ao. 1661.

vers overhandigde (*). Dewijl er achter dit huis een tuin en zomerhuis was, had hij schone gelegenheid om zijne liefhebberij voor bloemen bot te vieren; op den inventaris van zijnen inboedel heb ik tien potten met stokanjelieren aangetroffen.

Voor het overige schijnt deze betrekking van huurder en eigenaar aanleiding tot kennismaking gegeven te hebben: waarschijnlijk had ORDSONIUS hem een afschrift van dat Latijnsche versje op het inhalen der jonge princes gezonden, hetwelk hij in zijn zeventiende brief voor GABBEMA vertaalt. Dit versje van ORDSONIUS is te zoek; maar een ander staaltje zijner Latijnsche muse vindt de lezer onder de *Poëmata Juvenilia* REINERI NEUHUSII, bladz. 103.

(*) G. J. II. bl. 61.

PETRUS GEESTDORP

Was kerkleeraar bij de gereformeerden van *Idaard*, alwaar hij blijkens het grafschrift gestorven is den 26 Julij 1646, oud 38 jaren. Tien jaren na zijn dood sprak GIJSBERT nog met veel hartelijkheid van hem, hetwelk mij doet vermoeden, dat ze boezemvrienden geweest zijn. In een brief van den 19 Mei 1656 noemt de dichter hem *myn oerlynne* GEESTDORP en maakt zich uitermate ongerust of de gedichten van den overledene, welke hij RINTJUS gezonden had, wel te regt gekomen waren (*). Die angst was om niet; want nog dat zelfde jaar stelde RINTJUS de versen van GEESTDORP in de eerste opening van KLIOOS *kraam* ten toon. Zij waren 3 in getal: *Op de doodt van* HENRIC CASIMIR; *Klachte* (over die dood) *van de princes* SOPHIA HEDWIGH*, zijne gemalin; Op 't huwelijck van* BENEDICTUS VAN VELSEN *en* SOPHIA VAN ROORDA; het laatste zeker om zijne verkering aan Roordastate, die naar den kant van *Grouw* geen half uur van *Idaard* lag en alwaar SOPHIA woonde. GEESTDORP was een middelmatig en dus een slecht dichter. Zijn stijl is ook te inéêngedrongen om niet dikwerf hard en duister te zijn.

(*) G. J. II. bl. 54.

CLAUDE FONTAINE

Een Franschman, geboren te *Parijs*, blijkens een versje op *de hemelsche troostborne* van EIDELSHEMIUS en SIBILLA VAN GRIETHUISEN, bij hem gedrukt in 1652. Na een *danckbaer klinckdicht* van zijn maaksel in het Hollandsch, laat hij nog deze regelen volgen:

LE MESME À L'HONNEUR DES MESMES.

Le nectar doux et l'ambroisie
SIBYLLE! de ta poesie
M'enyvre et m'esblouist les yeux:
Et toy, grand pasteur! ta doctrine
Attise un feu dans ma poictrine,
Qui m'illumine jusqu'aux cieux.
C. FONTAINE, Parisien.

De Friesche prinsen, te *Leeuwarden* zetelende, hadden derwaarts ettelijke Fransche vlugtelingen met hunne handwerken gelokt en daaronder misschien FONTAINE; waarschijnlijk was 't aan diezelfde bescherming, dat hij den post van *Ordinaris boekdrukker der Ed. Mog. Heren staten van Friesland* te danken had. Reeds in 1629 had hij deze bediening en werd er den 22 October 1636

bij resolutie der Friesche staten in geconfirmeerd. Daar hij de pen in het Hollandsch los en tamelijk naar den aard der tale voerde, denk ik dat hij *Frankrijk* reeds als kind verlaten heeft. Zie hier een paar staaltjes!

Op de *Goddelijcke wechwijser der uijtvercoorener warer gheloovighen door den tijdtlijcken doodt in't eeuwrick leven, door* RIPPERTUM SIXTUM. *Ghedruckt tot Leeuwarden bij* CLAUDE FONTEYNE *1649*, rijmde hij den volgenden geestelijken dreun.

AENSPRAKE VAN *RIPPERTI SIXTI* GHEESTELIJCKE WECHWIJSER AEN ALLEN CHRISTEN-MENSCHEN.

Coomt, lesers van dit troost'lijck werck;
Coomt, ledematen van Godts kerk;
Coomt, die gheen ledematen bent;
Coomt, die door straff u schuldt bekent;
Coomt, die gherust'lijck sterven wilt;
Coomt, die voor 't sterven schrickt en trilt;
Coomt, die in weeld' u leven slijt;
Coomt, yeder een, wie dat ghij sijt;
Coomt, suyghers van der armen bloedt;
Coomt, slaven van het aerdtsche goedt;
Coomt, die op Godt noch doodt en past;
Coomt snel, eer u de doodt verrast;
Coomt, leert hier, hoe ghij sterven moet,
De eene bitter, d' ander soet;
Ick wijs u wat ghij hier beleeft,
't Zij Godt u veel off weijnich gheeft;
Ick wijs u aen, soo als ghy sterft,
Wat straff' gij krijght, wat loon ghij erft;
Ick leer u menich vasten grondt,
Waer op ghij rust'lijck sterven kondt;

Ick leer u sterven soo gherust,
Dat ghij de doodt met welkomst kust;
Ick wijs' u wat ghij hier verliest,
Als ghij de doodt gherust verkiest;
Ick wijs u weder wat ghij wint,
Wanneer ghij sterft als Godes kindt;
Ick wijs' u 't leven door den doodt,
Voor kleyne schade, winste groot;
Ick wijs' u 's hemels heijl'ghe schat,
Ick wijs' u 't eeuwigh' levens padt;
Ick jaeg u aff der zielen anghst;
Ick doe u grijpen hemel-vanghst;
Ick geef u troost in druck en pijn;
Ick schenck u Godd'lijck medecijn;
Ten hemel leijd' ick u van d' aerd;
'k Wijs' haer verschil in cracht en waerd;
Wat ik u wijs, waer ick u leijd,
Streckt 't uwer zielen heerlijckheid.
Enz. enz.

C. Fonteijne.

Het ander staaltje is genomen uit *De politijcke kuiper onses tijds, ofte sinrijck tractaet handelende (door invoeringe eenes sprekende vaders) van het ambacht der huijdendaegsche kuiperij, tot* Leeuwarden *bij* Claude Fonteyne *1647.* De titelplaat verbeeldt een man, die aan den enen kant gekleed is als een eigenlijke kuiper met een gekroonde dissel in zijn hand, en een vat, een vuur om er de vaten over te blaken, en soortgelijken toestel, nevens hem; aan den anderen kant daarentegen zich vertoont als een staatzuchtigen kuiper in een aanzienlijk gewaad met N. Machiavelli *politica* in de hand, en een uitgestorte geldzak benevens ander kuipgereedschap aan zijne zijde.

VERKLARINGE OVER DEN DUBBELSINNIGEN KUIJPER IN DE TIJTEL-PLAET DESES BOECX

Beminners van de *kuijperij*,
Ghij haters oock, koomt beijde bij,
Let eenssjes op dees *tijtel-plaet*,
Wat *kuijper-geestje* datter staet;
Wiens helfte, kuijpich u vertoont
Schootsvel en *dusseltje* gekroont;
Voorts *drijff-hout*, *ton* en ander goet,
Dat sulcken *kuijper* hebben moet:
Maer wijst u weer aen d' ander zij
Een *kuijper* van de *policij*,
Gekleedt gelijck een *courtisaen*
Men *a la mode* nu siet gaen:
Oock voert dees moedigh *halve-quant*,
Een *boeck* en *scepter* in de handt,
't Boeck, *Machiavels* vervloeckt *practijck*,
Leert hem het *kuijpen politijck*:
De scepter is sijn *staet-suchts vaen*,
Waernae sijn hert en sinnen staen:
Daer staet oock aen zijn zijdtje fijn,
Een *wijnkan*, en een *fluijt* met *wijn*:
Twee *sacken geldts* siet ghij oock hier,
Geschirren en *Juweelen dier*;
Dat heet, wanneer men *kuijpen* wil,
Soo staen de *roemers* selden stil:
En die sijn sin op 't *kuijpen* stelt,
Moet nimmer krimpen met sijn geldt:
Leest nu dit *kuipers-boeckjen* uijt;
Neemt acht op 't *inhoudt* en 't *besluijt*;
Voudt dan eens 't *beeldtjen* middendeur
En neemt van beijde *kuijpers* keur.

C. Fonteijne.

Dat loopt als een fonteintjel. In 't opschrift is hij iets manlijker.

GRAFSCHRIFT OP *RIPPERTUS SIXTUS.*

RIPPERTI SIXTI vleijs en been
Wordt *aerde* onder dezen *steen.*
Zijn *siel* is heen, van daer se quam,
En dient *Godts* onbevleckte lam.
Sijn *naem*, sijn *schriften* en sijn *boecken*
Vervullen 's wereldts ijd'le hoecken.

Naar de wijze dier dagen had FONTAINE aan den gevel van zijn huis, gelijk GIJSBERT waarschijnlijk aan den schoolmeesterstoel, een opschrift staan hetwelk in het 1ste deel bladz. 80 der *koddige en ernstige opschriften* in dezer voege wordt opgegeven:

« Die door bedrog zijn naesten schent,
« Die woord en waarheid hits ontkent,
« En met sijn tong het hert beliegt,
« Sijn siel, maar God hij niet bedriegt. »

Behalve het Hollandsch verstond FONTAINE (zeldzaam verschijnsel in een Franschman!) ook het Friesch; ten minste acht ik GIJSBERT niet dwaas genoeg, om zijnen Frieschen *herder* op te dragen aan iemand, die hem niet verstaan kon. Uit die toeeigening blijkt bovendien, dat deze beiden hartevrienden waren. GIJSBERT betuigt daarin, dat 't hem zeer deed wanneer hij FONTAINE in lang niet gezien had; zijne gedichten deden dus was hij doen moest en spoedden zich naar zulken vriend, zo lief, zo waard [*Ney socken frjuen, so ljeaf, so wirdig*]. Zij waren wel overtuigd dat ze aan FONTAINES huis welkom zouden wezen, al was 't om geen andere reden, dan dat ze van GIJSBERT kwamen. « Zij weten, » zegt hij:

« Zij weten dat uw vriendlijkheid,
« Uw open hart, uw rondigheid,
« Recht, nevens mij, hartgrondig leit. »

Alle deze uitdrukkingen duiden de diepste genegenheid der vriendschap aan, en wie op den geest van ernst en godvrucht let, die in FONTAINES stukken heerschende is, zal moeten toestemmen, dat er van dien kant ten minste grote overeenstemming tusschen hen beiden plaats moest grijpen. Die vriendschap werd ten overvloede door ene gemene zucht voor de poesij en het wederzijdsche mededelen hunner stukken gevoed; het slot immers der toeeigening luidt:

« Geschiedt mij de onverdiende eer
« Dat gij 't met lust leest, ik begeer,
« Zend van uw dichtwerk mij iets weer (*). »

In het vers op de eerste proeven der nieuwlings opgerichte drukkerij van RINTJUS verbindt GIJSBERT hare verschijning met den dood van FONTAINE; hij moet dan in 1655 overleden zijn. Ook noemt de dichter aldaar de levensstond zijns vriends treurig door de *verdrukkingen*, waarmede misschien de verjaging uit *Frankrijk* bedoeld is. Bij deze herinnering vraagt niemand meer hoe GIJSBERT aan de verhandeling van den paus der Hugenotten *over leven en dood* gekomen is; hoogstwaarschijnlijk had FONTAINE dit stukje mede uit *Frankrijk* genomen en aan GIJSBERT te leen gegeven. Hetzelfde geldt

---

(*) Er woonden te *Bolsward* van de familie FONTAINE. In 1648 werd aldaar geboren LA FONTEINE *soon* — THOMAS en in 1667 den 27 Januarij trouwde aldaar ANTJE LA FONTEIN aan HENDRICK ARIENS.

misschien van *Paris forlittende Enone* en de *Historje fen Dorilis in Cleonice.* Gelijk Gijsbert vermaakte Fontaine zich met vertalen: *Duijnkerkens sterftijd* althans is door hem uit het Fransch vertaald en gedrukt in 1645.

II. DAVENTREUS.

In het doopboek der gereformeerde gemeente van *Deventer* staat aangetekend: « *In Junio 1616 Claes van Os: de moeder Peterken Christoffers: ende 't kind Hendrick: den 25.* Of nu dat van Os, hetwelk op zijn best Ossius kon worden, zijn eerwaarde te ossig geklonken hebbe, kan ik niet zeggen, maar van de *Classis Swollana* als candidaat toegelaten werd hij onder den naam van Henricus Nicolaus Swollanus den 27 November 1639 tot predikant beroepen bij de hervormde gemeente te *Tjerkgaast.* Van hier ging hij in 1643 naar *de Jouwer* en wel onder den veranderden toenaam van Daventreus, dien hij vervolgens altijd gevoerd heeft. Van *de Jouwer* ging hij in 1651 naar *Bolsward*, en na hier den 6 Julij 1656 Grietje Bogermans, eene jonge dochter van *Covorden* getrouwd te hebben, ging hij 1657 naar *Leeuwarden*, alwaar hij den 25 December 1664 overleden is. Te *Bolsward* zijnde is hij nog eens en wel in October 1656 verroepen (*) naar *Harlingen;* doch hij hiervoor bedankende schreef Gijsbert den 12 December 1656 aan Gabbema, « *Daventreus blieuwt* (†). » Dat de man zeer in trek was blijkt uit deze herhaalde verroepingen: ook noemt Gijsbert hem een leeraar

(†) De naamlijsten der pred. en het proclam.b.
(*) G. J. II. br. XIX.

van grote kennis [*great bewittenschipt*] (*). Voor 't overige kon 't naauwelijks anders of DAVENTREUS, die groot liefhebber van de versenmakerij was, moest gedurende zijn verblijf te *Bolsward* naauwe kennis met onzen goeden dichter maken, die uit dien hoofde dan ook wel eens de overbrenger van Latijnsche versen tusschen hem en GABBEMA was (†). Wat DAVENTREUS in dit opzicht vermogt, wil ik door een paar proeven aantonen; de eerste op de *Pietas regia, dat is, de Coninckl̈ijcke Godtsaligheijt ontleent uijt het exempel ende gebed des Coninghs DAVIDS uijt den 51 Psalm vs. 12 door P. KOËLLER predicant tot* Ackrum. *Tot* Leeuwarden *bij* *FRANS HARDMANS.* 1651.

« AD REV. ET DOCTISSIMUM *D. PHILIP* « *KOËLLER.*

« Excitat ignavum *pietas* me *regia* vatem
« Primitiæ ingenii, docte PHILIPPE, tui:
« Ut tibi felices primos hos gratuler ausus,
« Et jungam scriptis hæc mea vota tuis.
« O utinam exemplum JESSÆI ad nobile *regis*
« (Quo potuit nullus charior esse Deo)
« Quisque petat summis cor mundum a numine votis,
« Mundus et immundus mundior esse velit!
« Quin utinam et *reges pietas* regat ista, minorque
« Sit majestatis quam pietatis amor!
« Vota sed hæc tristi cogor finire querela.
« Quam paucos mundo pectore mundus habet!
« Quam levis est *pietatis* amor, studium, usus, honosque,
« Quæ tamen innumeris prævalet una thronis.

« HENR. N. DAVENTRÆUS
« V. D. Minister in eccl. *Jouwerana.* »

(*) G. J. II. bl. 55.
(†) G. J. II. bl. 46.

De andere proeve is op soortgelijk onderwerp, namelijk *de herder Israels, dat is, een verklaringe over den XXIII Psalm Davids 't samengestelt door Franciscum Elgersma, V. D. M. Tot* Leeuwarden, *voor Lambertus Dronrijp, 1670.*

Cedant sceptra pedo, concedat regia caulæ,
Cui pastor Deus ipse præest. Hic principe magno
Parvula præstat ovis, potiori et sorte potitur.
Nam quid ovi vel obesse potest, vel deesse quod optet,
Cui Deus opilio? si pascua poscat, Jesus
Gramineis saturat: sitientem flumine potat
Lenifluo; quantis dapibus, si langueat ægra,
Hic reficit! si justitiæ de tramite recto
Deviet errabunda, ducem se præbet Jesus
Nominis ergo sui: mediâ si mortis in umbrâ
Ambulet, una metum pellit præsentia Christi;
Erigit et tristem directrix virga pedumque.
Quis dubitet? quis plura neget? rex numine plenus;
Hæc David se teste probat. Vilipenditur illi
Aula, corona, thronus; tantum se gestit ovatque
Inter oves unam, dominus queis pastor, haberi;
Hoc canit, hoc celebrat plectro, linguâque styloque;
Censet et hoc uno se terque quaterque beatum.
Dulce melos! dignumque tuo, Francisce, diserto
Eloquio, tersoque stylo; primordia psalmi
Queis orsus reserare, pari dare cætera formâ
Appropera. Sic conspicimus, te interprete, plenum
Melle penu: sic constat, ovis quam jure triumphet,
Opilione Deo, quæ cum Davide potitur.

Honorando collegæ
L. M. Q. apposui
Henricus N. Daventræus
V. D. Minister in eccles. *Leoward.*

NOLLIUS HAJONIDES

Den 3 December 1634 te *Bolsward* geboren en 29 Julij 1654 van *Franeker*, alwaar hij in de godgeleerdheid gestudeerd had, met attestatie bij de gereformeerde gemeente van *Bolsward* gekomen. Hij was toen en dus op zijn twintigste jaar reeds candidaat in de godgeleerdheid en rector der Latijnsche scholen te *Bolsward*. Nadat hij hier in 1656 Auckjen Claases getrouwd had, zette hij zich na verschillende tegenstribbelingen in 1658 als Hervormd kerkleeraar te *Berlikum* neder, van waar hij in 1666 naar de gereformeerde gemeente van *Embden* vertrok, en 't was aldaar dat hij in 1671 dezer wereld overleed (*). Van hem weet ik niets bijzonders, dan dat hij een der geleerde betrekkingen van Gijsbert geweest is (†). Behalve het Latijn en Grieksch, waarin hij moest onderwijzen, verstond hij bovendien het Engelsch; immers te *Berlikum* zijnde vertaalde hij voor S. van Haminghouk het 2de deel der Engelsche boetpredikatiën, een werk dat hij den 25 van Lentemaand 1659 geëindigd hadde (§).

(*) Naaml. pred. classis *Leeuw.* bl. 63, kerkb. en proclam.b.

(†) G. J. II. bl. 55.

(§) Voorrede.

SIXTUS BRUNSVELD

Geboren te *Leeuwarden*(*), in 't laatst van 1656 Hervormd kerkleeraar geworden op de *Joure*, in 1668 te *Sneek*, in 1673 te *Harlingen* en in 1677 te *Leeuwarden*, alwaar hij 1683 overleden is (†). Nadat hij predikant geworden was, schreef hij ettelijke godsdienstige werken, wier titels in de volglijst der Harlinger classis te vinden zijn; maar vroeger, nog student zijnde, gaf hij zich af met de dichtkunst, waarvan 2 proeven in de eerste opening van CLIOOS kraam. Naderhand weet ik niet, dat hij meer van dien aart heeft laten drukken, en dat was ook goed; 't is altijd een zegen, dat zulke dichters swijgen of, bij gebreke van dien, sterven. Niet dat de man zich bespottelijk maakt: zijn trant is te goed om er mede te lachen en te slecht om aandacht te verdienen; maar daarom nergens toe nut. Toen BRUNSVELT evenwel (17 Febr. 1656) GIJSBERT bezogt (§) en hem zijne versen voorlas, was PAN ook van 't gezelschap, en die meende dat hij APOLLO hoorde, van wien hij voorheen in een

(*) In de doopboeken der Hervormde gemeente te *Leeuwarden*: SIXTUS AUGUSTINUS BRUNSVELT, den 3 *Januarij 1642*.

(†) Naaml. pred.

(§) Boven. bl. 126.

zangstrijd overwonnen was. Zonder het oordeel van iemand met zulke lange oren zeer vleijend voor den candidaat te kunnen vinden, ben ik echter overtuigd, dat GIJSBERT 't goed gemeend heeft; want dat was zijn zwak, om zijne eigene rijmelarij voddewerk en 't kreupeldicht zijner kunstmakkers voortreffelijk te vinden. Hij schijnt iets gehad te hebben van PIETER NIEUWLAND, die zich niet kon verbeelden, dat iemand minder wist dan hij zelf, eene bijzonderheid, die zijne geleerde en edelmoedige opvoeders mij meermalen verhaald hebben.

HENDRIK RINTJES.

Uit zijne handtekening heb ik gezien, dat hij in 1630 geboren was. Omstreeks 25 jaren oud richte hij te *Leeuwarden* ene nieuwe drukkerij op, wier eerste proeven allezins den lof van zuiverheid en netheid verdienen, dien GIJSBERT haar toezwaait (*). Het beroemdste werk van zijne pers is *De nieuwe vestingbouw* van den onsterfelijken COEHOORN in 1685. Onder dit bedrijf was hij tevens een der liefdepredikers van de Doopsgezinde gemeente te *Leeuwarden*, welken post hij, hoewel om niet, echter met groten ijver en tot ware stichting zijner thoorders waarnam tot zijnen dood den 23 Mei 1698 (†). Als verzamelaar en uitgever van KLIOOS kraam moest hij min of meer kennis maken met allen, die hunne dichterlijke waren daarin ten toon stelden, en dus ook met GIJSBERT. Bovendien behoorde hij onder *dy leaf-*

(*) G. J. bl. 91.

(†) *Korte belijdenisse des christelijken geloofs door* RULERD GERBENS. *1698. Voorrede van den zoon.* En *zielenzucht aan God om een blijde verwachtinge des doods door* HENDRIK RINTJES. *1698.* Beide stukjes zijn bij de weduwe HENDRIK RINTJES gedrukt.

habbers fenne ferz- in ryme-kinste, dien Gijsbert dikwerf laat groeten, ja aan wien hij versen richte (*).

Er zijn van hem *Gedachten op den jongsten dag in versen vertoont*, *1681*; ene verzameling van berijmde schriftuurplaatsen; *De morgenstond*, *1690*; en *Zielensucht aan God om een blijde verwachtinge des doods*, *1698*; beide plat prosa op rijm, maar alle drie zonder het pedantisme en de gemaaktheid van zijne kunstmakkers. Mij dunkt, ik zie meester Rintjes, de rug in den leuningstoel, nedergezeten om een vers op de bruiloft van Pieter Mejontsma te maken, en na rijp overleg ten laatste met oud-Menniste effenheid aldus aanheffende,

« Mijn zangluim legg u toe om deftig eens te dichten
« Ter bruiloft van mijn vriend; waaraan ik mij verplichte
« Te zingen tot zijn eer, als hij zijn echt beging (†). »

Hoe weinig Rintjes zelf vermogt, schijnt hij nogthans iets begrepen te hebben van Gijsberts dichterlijke schoonheden. In den *Morgenstond* volgt hij hem meermalen na. De uitbreiding der plaats *Y sjeane ynne sted in schilderije* (G. J. bl. 68) heeft bl. 4 de volgende coupletten:

« Uw verf verbeeldt wel aerde, lugt en water,
« Ja vier en flamm', en wat gi stelt, het staet er;
« Maer 't staet er niet, als aen natuir verplicht;
« 't Leent met de maen syn ligt van 't sonneligt.

« 't Is maer copi, bi deese principaelen;
« Het kan op 't best noch sulken naem naeuw halen;
« Het geldt groot geld, men acht en schatt het hoog,
« Daer dit om niet ten toon staet voor elks oog. »

(*) G. J. II. bl. 45. G. J. bl. 89, 91.
(†) Klioos kraam, eerste opening bl. 239.

Of deze regels den naam van copie kunnen halen, laat ik den bescheiden lezer. Gelukkiger is hij zeker in de navolging van 't versje *Op 't musyck-sjongjen* (G. J. bl. 45). Bij 't morgengekweel der vogelen zegt Rintjes,

« Kan 't soet geluid op aerd ons so verrukken,
« Men denk wat sal een vroome siel gelukken,
« Als d' Englenstemm den hemel door en door
« Met 's Heeren lof streelt syn onsterflijk oor. »

*

SAMUEL VAN HARINGHOUK

Boekdrukker en boekverkoper te *Bolsward*, op de hoek van de appelmarkt bij de zuuppost (*), alwaar de wapens der familie nog in de glazen der bovenkamer zijn. De bijbel hing er uit, en dit is de reden dat hij zich noemt boekdrukker *ynne wierheit* (in de waarheid). Volgens de overlevering moet hij een Engelschman van geboorte geweest zijn, hetwelk enigzins bevestigd wordt door zijn vlijt om bij voorkeur Engelsche predikatiën in 't licht te geven, die voor het grootste deel ook door hem zelven vertaald werden. De Hollandsche versen met welke Gijsbert deze bundels vereerd heeft, laten geen twijfel over of hij en Haringhouk zijn zeer gemeenzame vrienden geweest; ook heb ik in de afrekening van Gijsberts boedel gezien, dat ze in den herfst een beesje met elkander slagtten. Een duurzamer gedenkteken van hunne vriendschap gaf Haringhouk ten jare 1668, wanneer hij de rijmelarij zijns vriends voor het eerst in druk liet uitgaan. De bedenking, dat de dichter overleden en zijn werk een verlaten weeskind was, waarvoor noch hij, noch vrouw, noch zoon meer zorgen kon; het hachelijke van den uitslag dezer onderne-

(*) No. 120.

ming, die zonder voorbeeld was; inzonderheid (en als tem spijt van het ongewone der correctie) de critische waarde van dezen druk, met wien gene der nadrukken zich enigzins in zuiverheid of naauwkeurigheid meten mag; dit alles verheft dezen arbeid van HARINGHOUK tot een offer aan de schimmen des dichters, dat meer waarde alleen heeft, dan de bemoeijingen der overige vereerders van GIJSBERT met elkander. De meesterlijke proeven, welke ik van HARINGHOUKS stijl gezien heb, en de geleerdheid, welke hij in zijne vertalingen ten toon spreidt, overtuigen mij, dat hij in staat was om het werk zijns vriends op den rechten prijs te schatten. Hoe gelukkig, dat het in zulke handen viel!

SAMUEL HARINGHOUK trouwde den 16 April 1656 met LAMKE SIERSMA, ene dochter van den secretaris van *Bolsward*, GIJSBERTUS SIERSMA (*). Uit dit huwelijk kwam een zoon met name MATTHEUS, die in 1678 Hervormd kerkleeraar te *Beetgum* en in 1683 te *Nes* en *Wierum* werd, alwaar hij 1716 overleden is (†). De zoon van dezen MATTHEUS, met name SAMUEL, was lang heelmeester te *Ternaard*, wiens zoon JACOBUS weder hetzelfde bedrijf oefende; maar JACOBUS, gehuwd met JOTIE CORNELIS, de overgrootmoeder der vrouw van mijn vriend R. POSTHUMUS, kinderloos in 1762 overlijdende, stierf in hem deze tak van HARINGHOUK uit. Daar voor enige jaren de laatste afstammeling van een anderen zoon van den ouden SAMUEL, met name ALDERT HARINGHOUK te *Bolsward* overleed, is dit geslacht thans geheel uitgestorven.

(*) Proclam.boek.

(†) Naaml. pred.

HERO GALAMA.

Boekdrukker en verkoper te *Harlingen.* Bij de uitgave der 2de opening van Klioos kraam in 1657 (*) kan hij nog niet oud zijn geweest, om dat J. Eescaflex hem daar nog een jongeling noemt.

« AEN MIJN GROTE VRIEND, DEN DEUGD-
« EN KONSTLIEVENDEN JONGE-
« LING *HERO GALAMA.*

« De beste vrientschap spruyt uyt eenigheyt van zinnen.
« Twee kunsten die gy lieft, zal ik ook eeuwigh minnen:
« Die kunsten baren roem; en d' eer ontsteekt de geest:
« De deught omhelst die beyd, en maeckt ons onbevreest;
« En zal een zoet verbont in onze zielen stichten.
« De liefd, de deught, en kunst de weereld kan verlichten. »

Hij was een Friesch edelman, afkomstig uit het oud geslacht van Galama; maar hij hanteerde het ridderzwaard zijner voorouders zo lief niet als de pers (†).

(*) Bl. 199.
(†) Gedichten van H. Sweerts. bl. 199.

« Wel aan, terwyl gy zyt gesproten
« Uit 't oudt geslacht van Galama,

Als drukker maakte hij zich bij uitstekendheid verdienstig omtrent het herstellen en verrijken van den vervalschten *Wetsteen der vernuften door* JAN DE BRUNE *de Jonge*, waarvan hij in 1672 een volledigen en keurigen druk in 4° gaf, nadat hij reeds 3 vroegere maar minder volledige uitgaven (1661 in 8°, 1665 in 4°, 1668 in 4°) bezorgd hadde. De beide eerste uitgaven hebben een lofvers van GIJSBERT, dat in de laatste na de dood des dichters uitkomende verdwenen is. Hij behoorde ook al tot de Friesche rijmerclub van die dagen, en als zodanig noemt GIJSBERT, sprekende tot GABBEMA, hem *uwz frjuene* (*). Behalve enige regelen op LAURENS KOSTER (†) die nog al aardig zijn, ken ik van zijne dichterlijke uitvloeisels niets, dat boven 't middelmatige is. In een lang vers op het 3de deel der Engelsche boetpredikatiën spreekt hij met kennis van zaken over het Engelsch, als

« Uit Friesch en Fransch en Duytsch en oud-Roomsch
« 't saem gesmeedt. »

« Toont dat gy ook zyt een der loten
« En treedt dien braven voetstap na.

« Van ouds verkreeg uw stam laurieren,
« Omdat die steeds met irren moed
« De bloote kling dorst heldig swieren
« Tot bouw van eer, dat groote goed.

« Maar zo gy door uw goude veder
« Zaait swarte lettren op 't papier,
« Zo ciert ge op nieuw uw wapen weder
« Met een veel weerdiger laurier. »

Zie ook bl. 67 op 't wapen van GALAMA.

(*) G. J. II. bl. 44, 52, 54, br. 3, 14, 17.

(†) KLIOOS kraam eerste open., bl. 203.

Eindelijk, de vertalers REEN en PALIDANUS aansprekende en doelende op de versen van BOGAARD en GIJSBERT, die nevens de zijne in 't werk staan, sluit hij in dezer voege,

« Verschoon mijn onmacht om uw roem thans op te zingen;
« De deftige BOGAARD zal met meer doorlucht een toon
« Ons nederduitze kreits uw glorij doen doordringen:
« Zoo ook *d' onvolkbaer* en voldoenden *JACOBS zoon.* »

Deze lof van GALAMA is de enige mij bekende, die GIJSBERT bij zijn leven in 't openbaar is toegezwaaid; een merkwaardig verschijnsel, aangezien zijne talrijke kunstmakkers overigens gewoon waren elkander om de elendigste versen zwart te wieroken.

Ik heb van GALAMA niets meer te zeggen, dan dat hij voor de toren te *Harlingen* begraven ligt, alwaar men dit grafschrift leest:

« De drukker GALAMA tot rust koos deze sté,
« Hij minde vrijheid, kunst, gerechtigheid en vré. »

Wij hebben den lezer nu enig denkbeeld gegeven van den toenmaligen Frieschen parnas: aan hare bevolking ontbrak niets dan een APOLLO harer waardig, en ziet, die vertoonde zich zo tijdig als gelukkig in den persoon van

SIMON ABBES GABBEMA.

Zo groot was de bewondering die deze man verwekte, dat F. Aastelijn van hem sprekende uitriep,

> « En gij, o! vrye Friesche staaten
> « Bewaar dat onwaardeerbare pand,
> « Dien schat u voorzorg toegelaten
> « En regt een praalbeeld 't zijner eer,
> « Opdat zijn naam mag eeuwig leeven,
> « Gelijk de *Maas* haar Desiderius (*).»

En Galama, niet minder opgetogen, zong hem, toen hij nog een jongeling was, bereids deze regelen toe,

> « Ons vaderland (dien tijd zie 'k reê te moet)
> « Uw beeldt op goude munt eerlang noch stemplen doet,
> « Of 't draaght 't ondankbaar kleed tot haar en onzer schande (†).»

Ondankbaar *Friesland!* En naar standbeeld en naar eremunt hebben wij te vergeefs gezogt, en met grote moeite dit postje in de doopregisters der Hervormde gemeente

(*) Lofversen voor *Friesche lustgaarde*. 1686.
(†) Klioos kraam eerste open. bl. 323.

van *Leeuwarden* opgespoord: *October 1628, 19 Oct. SIJMEN, eyn zoon van ANNE FREERKS.* Verder is mij uit het *Album* der *Academie* van *Leiden* gebleken, dat hij aldaar in 1651 nog studeerde. *Ao.* CIƆIƆCLI. *L. Gomo rectore. inscriptus No. 80. Apr. VIII SIMON GABBEMA, Frisius, ann. 23, studiosus Juris, habitat apud GULIELMUM SOMAXIUM, trivialis scholæ didascalum.* Indien hij, gelijk ik vermoede, zijne studien te *Utrecht* vervolgde, knoopte hij gedurende zijn verblijf aldaar betrekkingen aan met ene jonge dochter in de nabijheid; namelijk met CLAUDIA LEONORA VAN ARKEL, die te *Capelle* aan *de Lek* in het land van *Ameide* woonde en dezelfde *pea-sjeack* LEONORE is waarvan GIJSBERT D. II. bl. 61 spreekt. In grasmaand 1655, wanneer GIJSBERT hem *hette ljeafa ynne schirte* wenschte, schijnt ze zijne vrouw nog niet geweest te zijn (*). Blijkens de brieven van GIJSBERT was hij 1654 in *Friesland* te rug, nadat hij ten zelfden jare te *Utrecht* in 8° had uitgegeven *T. PETRONII Arbitri Satyricon et diversorum Poetarum lusus in Priapum.* CONR. GOTTLOB ANTONIUS (PETRONIUS *Lips.* 1781) zegt van deze uitgave, dat GABBEMA er niets nieuws, dat deugt, heeft bijgevoegd (†). Den 28 Mei 1659 kreeg hij zijne aanstelling als historieschrijver van *Friesland*, en in de loop van 't zelfde jaar gaf hij te *Utrecht* zijne *CATULLUS, TIBULLUS* en *PROPERTIUS*, van welke uitgave HEYNE zegt: « Dat ze wemelt van drukfouten « en er een mengelmoes van noten bij heeft, waarin wel « woorden en spreekwijzen, maar geen' volzinnen opge- « helderd worden (§). » In 1661 liet hij volgen, *VIRGILII*

(*) G. J. II. bl. 47.

(†) *Nihil vero novi boni addidit.*

(§) *Vitiis typographicis scatet et farraginem notarum apposuit, quibus verba et phrases illustrantur, non sententiæ.* [Denkbeelden en gevoelens in een volzin besloten.]

Zwichemii ab Aytta Epistolæ, Leoardiæ, H. Rintjii typis. « Deze brieven, » zegt Hoynck van Papendrecht, « vorderen ons bedunkens een herdruk. Immers zij we« melen van drukfouten en misslagen, de een lomper dan « de ander. Bovendien missen er 33 brieven, benevens de « brokstukken van vele anderen. Onze hoofdzorg strekte « zich uit om den lezer met de menschen waarvan hier « melding is, het zij staatsmannen en geleerden, het zij « hovelingen en priesters, bekend te maken; een taak « waaraan Gabbema niet eens roerde, als hebbende zijne « lezers geen sterveling hoegenaamd beschreven (*). » In 1669 gaf hij de wereld voor de twede maal *Epistolarum ab illustr. et clar. viris scriptarum centuriæ tres. Harlingæ.* In 1681 bezorgde hij de Friesen ene twede uitgave der *Rymlerye* van Gijsbert Jacobs vermeerderd met een twede deel; ene taak waarvan hij zich met voorbeeldeloze slordigheid gekweten heeft, gelijk ter zijner plaats zal beweten worden. In 1686 bragt hij zijne *Friesche lustgaarde bij Hend. Rintjes te Leeuw.* aan 't licht, waarin hij allerlei geleerdheid, te pas of te onpas, gelijk wilde heesters door elkander slingert. Wij hebben nog van hem *het hooglie-lied Salomons in rijm gesteld door Simon Abbes Gabbema historijschrijver der landsheerlijkheid van* Friesland. Leeuw. *Stijtse Rimmerts.* Hoewel zonder jaartal kan dit werk niet vroeger gedrukt zijn dan 1659, wanneer hij eerst tot geschiedschrijver is

---

(*) *Hae (Anal. tom. I. p. 2a. praefatiuncula) Hae recudendae visae sunt, quod scateant mendis, erratisque innumeris juxta et crassissimis, et illas inter desiderentur epistolae omnino tres ac triginta; nec non plurium aliarum fragmenta. Praecipue curavimus, ut cognosceret lector homines seu togatos seu literatos; aulicos quoque et ecclesiasticos, de quibus meminit. Quae omnia. Gabbema neglexit, qui lectori suo nullum genus hominum pinxit.*

aangesteld. Maar zijne vrienden hadden het blijkens hunne lofversen reeds in 1654 gelezen en 't behoort dus onder zijne vroegste dichtproeven. Het is nog al aardig te weten dat zijn LEONOORTJE hem de berijming van dit bijbelsch minnelied gevergd had; inzonderheid wanneer men acht geeft op zulke coupletten, als wij bladz. 325 aanhaalden. Dit waren de werken die hij zelf ter perse lag. Na zijnen dood kwam nog uit *Verhaal van de stad Leeuwarden. Franeker 1701.* Er zijn exemplaren met veranderde titels beginnende *S. A. G. Historie van Friesland*, waarvan sommigen *tot Franeker by BERNARDUS WIBRANDA 1703*, anderen *Tot Gouda bij LUCAS CLOPPENBURGH 1703.* Dit werk, hetwelk zeer veeg geweest is, werd behouden door TOBIAS GUTBERLETH, die daarmede groten dank heeft ingelegd, aangezien deze arbeid van GABBEMA meer waard is, dan al zijne overige schriften met elkander. Maar niettegenstaande de rijkdom van anders verlorene charters en wetenswaardige zaken, moet ik bekennen onder 't lezen van dit werk dikwerf in een lach geschoten zijn. GABBEMA namelijk speelt er voor de aap van HOOFT, en wel zo meesterlijk, dat men oppervlakkig zou zeggen HOOFT zelven te horen (*); maar als men nader doordringt tot de kern der gedachten, is 't even of men van onder het vel des leeuws de stem van zeker ander dier begint te horen. Het laatste dat er van GABBEMA uit kwam waren *De Nederlandsche watervloeden, te Gouda 1703.* Dit boekje bevat ene verzameling van geschiedkundige opgaven wegens de verwoestingen door overstromingen aangericht, die in orde des tijds elkander volgen, zonder wijders. Het is dus niets meer of minder dan een kronijk. De

(*) Vergelijk b. v. het begin met den aanhef der *Nederlandsche historien.*

grootste verdienste van zodanig stuk, de naauwkeurigheid namelijk der jaar- en dagtekeningen, mist men er volgens het zeggen van een mijner vrienden bijkans nergens; iets hetwelk mij, aangezien de grote slordigheid van GABBEMA elders, grotelijks bevreemdt. Ook deze kronijk is door TOBIAS GUTBERLETH uitgegeven, die in zijne voorrede voor het verhaal van *Leeuwarden* bovendien melding maakt van GABBEMAS *algemene Friesche historien*, waarvan hij de 12 eerste bladen gezien had, en van *Friesche spreekwoorden*, insgelijks door GABBEMA verzameld. Het is grotelijks te betreuren dat het eerste werk geheel te zoek is, en van het twede slechts een gebrekkig afschrift, door J. A. DE CHALMOT genomen, onder de boeken van 's rijks athenæum bewaard wordt. Dat hij nog veel meer geschreven heeft, bewijzen de brieven van GIJSBERT; onder anderen de 2de, 6de, 7de en 21ste. De uitgave der Nederduitsche gedichten van GABBEMA, waar THOBIAS GUTBERLETH in zijne poemata bladz. 179 een carmen op maakte, bleef mij onbekend.

Uit de bovenstaande lijst van boeken en het oordeel van bevoegde rechters ziet men, dat GABBEMA een woede had om uit te geven, zonder zich te bekommeren, hoe. Tot zijne ontschuldiging moet men echter aanmerken, dat hij over het paard getild was. Zodra hij uit *Holland* terug was gekomen, walmde hem de wierook des lofs overal zo dik om de ogen, dat hij noodzakelijk duizelig moest worden en in den waan komen, dat alles, wat hij geliefde op het papier te kladden, zonder enige herziening waardig was dadelijk ter perse gelegd te worden. Waarschijnlijk werden zijne overige letterkundige buitensporigheden, die wij nu nog aanstippen moeten, voor een groot deel uit dezelfde oorzaak geboren.

GABBEMA had tot zinspreuk uit de woedende HERCULES van SENECA, « *Virtutis est domare quæ cuncti pa-*

« *vent* (*). » Woorden die men ook boven de poort van het tuchthuis te *Amsterdam* leest, en beteekenen, dat het den brave past die monsters te beteugelen, waar het gansche menschdom voor siddert. En waarlijk, als een woedende HERCULES staat hij boven op den parnas, slingerende van daar zijne gapende bewonderaars met bergen, rivieren, zeeën en ongetemde volkeren om de oren. Hij wilde niet roeren, maar pletteren, gelijk het woord van hem en de zijnen was. GABBEMA was een sterk dichter! Indien VIRGILIUS, zegt hij, SIBILLA VAN GRIETHUIZEN gekend had, zou hij van geen TURNUS of DIDO, of landbou of koutende herders ooit een woord gerept hebben:

« Men zou in plaats van dees klaroenen
« Aan de oever van de Tyber-stroom
« SIBYLLAAS eer- en lof-blazoenen,
« En voeren z', met een ruimen toom,
« Verr' oover *Kaukaas* grijze toppen,
« En *Strymons* glaasde water-vliet,
« En *Ararats* vervrore koppen,
« En *Room* waar minder dan als niet (†). »

Ook geef ik den lezer te raden, hoeveel emmers met tranen hij wil dat *Leeuwarden* zal schreijen over de dood van JOHAN VAN SAAKMA?

« Op! op! o Leeuwestad! 't Geluk wil u verlaten.
« Gaa! pleng een traane-beek, en dompel uwe straten
« In eenen zundvloed. *Ween, tot dat het naaste land*
« *Staa in een barre zee, en storrem op uw vesten* (§)! »

(*) Zie de keerzijde der titelbladen van *Het hoghelied Salomons*, van *De Friesche lustgaarde*, en van G. J. 1681.
(†) KLIOOS kraam eerste opening, bl. 117.
(§) KLIOOS kraam twede open. bl. 105.

Maar deze overstroming van de weidlanden om *Leeuwarden* had nog geen handwater bij den vloed, die de gansche aarde om het overlijden van ALBERT GUALTHERI moest overstelpen, nadat vooraf de zand-duinen door den wind der zuchten verstoven en van hare hittigheid alle bloeisels verschroeid waren:

« De duyn-rotstop, zoo steyl als 't zwerk der dunne wolken,
« Verstuyf, door 't zughten, en tot grondeloze kolken
« Vervorm, en alles schrook dat in haar bloeyzel staat.
« De zon verbergh zijn glans, terwijl een zund van tranen
« Op nieuws de wereld dreigt. Gaap, gaap voor deeze kraanen!
« Daar's voor deez' baaijaard van wanschapenheyd geen raad (*). »

Neen, waarachtig, SIMON! met dien chaos uwer denkbeelden weet 'k ook ter wereld geen raad.

Evenwel, dat hij wat boven de noot zong, kon nog aangaan; maar dat hij bij voorkeur op het minnedicht viel, minnedichten maken, uitgeven, vertalen wilde, bewijst dat hij of den aart van dit verssoort of zijn eigen aanleg nooit gekend heeft. De vingers van een ankersmid zijn niet ongeschikter voor het speeltuig van AMOR, dan de zijne. Evenwel hij begon met de berijming van het minnelied uit den bijbel, vervolgde met de uitgave van PETRONIUS de cierlijkste en onbeschaamste leermeester (†) des heidendoms in allerlei wulpsheid; en om moeder VENUS niets schuldig te blijven, eindigde hij met CATULLUS, TIBULLUS en PROPERTIUS op zijne wijze aan de wereld te geven; zonder nu te spreken van zijne *Fiole en Rose*, of *de minne- en kus-rijmen* door GIJSBERT in de brieven gemeld. Maar eigentlijk had hij zich van den beginne aan in de harsens gezet om de Friesche HOOFT te zijn, en,

(*) Aldaar. Eerste open. bl. 168.

(†) *Elegantissimus nequitiarum magister.*

was 't mogelijk, nog wat meer dan de Hollandsche: een plan, dat hem ook gelukt zou zijn, wanneer zijn gezond verstand en goede smaak slechts zijne geestdrift voor de letteren geëvenaard hadden. Niet alleen trad hij op als dichter en geschiedschrijver, maar maakte bovendien een dik boek in quarto over de plantenkennis. Daar sloeg het ongeluk toe, dat zijn meisje, om de gelijkenis te voltooien, even als dat van HOOFT, LEONORA heette! In zijne buitensporige beelden, ongerijmden pathos, betweterige spelling, gemaakten stijl; in den last van geleerdheid waaronder zijne arme muse gebukt gaat; aan alle kanten vertoont zich zijne eeuwige zucht om als een HOOFT uit te schitteren en beroemd te zijn. In de geschiedenis, waar hij het voorwerp vindt, is hij te dragen; maar in de poesij, waar hij 't voorwerp scheppen moet, bewijst hij altijd de waarheid van het spreekwoord, dat men niet tappen kan uit een vat, waar niet in is.

Indien GABBEMA zulk een stumper was, hoe kon ons dichter dan zijn bewonderaar en navolger worden? Verlaagt men GIJSBERT niet met zijn' kunst- en hals-vriend zo laag te leggen? Gij wilt zeggen, lezer, dat 't u onverklaarbaar is, hoe GIJSBERT in GABBEMA een orakel heeft kunnen zien, zo de bewonderaar een groot vernuft en de bewonderde een stumper geweest is; maar omdat gij 't niet verklaren kunt, houdt het daarom niet op waarheid te zijn. Echte stukken bewijzen onwedersprekelijk deze vier punten; GABBEMA was een stumper, GIJSBERT een genie, GABBEMA had een onbeperkten invloed op GIJSBERT, GABBEMA bedierf hem; en uw onvermogen, uit onkunde van tijden en karakters geboren, om deze daadzaken met elkander overéén te brengen, is geen reden om haar aanwezen te lochenen. Ik wil dus wel ene poging doen om u dit wat helderder te maken; maar of mijne verklaring u 't verschijnsel op-

losse dan niet, doet niets tot *het bestaan* van het verschijnsel.

De stand en betrekkingen van den geleerde, zijn rang in de wereld, zijn persoonlijk voorkomen, maar bovenal het heerschend oordeel des tijds, hebben op degenen, die met hem verkeren, enen machtigen invloed. Deze invloed bestaat voor 't volgende geslacht, 't welk hem alleen uit zijne schriften beoordeelt, niet meer, en dit is de reden, dat de nakomelingschap meest altijd anders over talenten oordeelt dan de tijdgenoot. Van GABBEMAS persoonlijk voorkomen in den omgang weten wij niets, noch wat hij van dien kant op de menschen vermocht; maar zijne brullende poesij zo wel, als zijne zucht om tien dingen te gelijk te doen, verwekken een sterk vermoeden, dat de jongman van een driftig temperament was en zich voor zijn onderwerp met een vuur en stoute verzekering verklaarde, die, hoe overdreven, gewoonlijk meer geestdrift voor den spreker inboezemen, dan de bedaarde toon van het gezond verstand. Hier kwam bij, dat GABBEMA reeds als jongeling met een razenden ijver ettelijke onderwerpen aangreep, die zeer wijd uit elkander liepen, en die ieder op zich zelven aan de oudste geleerden handen vol werks zouden gegeven hebben. Dit verwekte een hogen dunk van hem, te meer daar hij bij alles de grote geleerdheid, welke hij ontwijfelbaar bezat, met ene onuitputtelijke mildheid uitstalde. Van de Hollandsche hogeschool dus 't huis komende vertoonde hij zich dadelijk als een APOLLO in het midden der Friesche rijmelaars. Onder GIJSBERTS kunstvrienden was slechts een oordeel over hem, namelijk dat hij een opkomend wonder was, van wien men gene te grote dingen verwachten konde, en ons dichter was waarlijk de man niet om de enigste te zijn, die dit gevoelen wedersprak. Indien zijne nederigheid hem niet geboden had in het eenparig oordeel zijner vrienden te berusten, zou 't gewis de hoofdlief-

hebberij van den bewonderden jongeling gedaan hebben. GABBEMA was een woedende Frisiast. Wetten, keuren, verbonden, spreekwoorden, alles wat hij van *Friesland* grijpen en vangen konde, sleepte hij bijéén. Meer dan enig ander ding moest deze ijver GABBEMA in de ogen des Frieschen dichters het hoogste belang bijzetten. Tot dus verre had GIJSBERT in zijne eenzaamheid gewroet in een onderwerp, hetwelk sommigen voor onbelangrijk, anderen voor bespottelijk, de meesten voor onmogelijk hielden: behalve JUNIUS had ook geen geleerde van enigen naam zich met hem bemoeid. En ziet, daar zoekt GABBEMA hem in zijne vergetelheid op, vraagt, leest zijn werk, verheft het tot aan de wolken, treedt met hem in ene geleerde briefwisseling; kon er ooit aangenamer verrassing voor den dichter zijn, dan deze bijval van een algemeen bewonderd jong geleerde, en mogen wij wel zo verbaasd staan, dat ze opleidde tot die hartgrondige genegenheid des dichters, die niet in staat was om enig gebrek meer in GABBEMA op te merken?

Verbeeld u den nederigen *meister* van *Bolsward* tegen over dezen jongen geleerde, wiens roem op aller tongen zweefde. Dit was de feniks, wiens vlucht geen aardworm als hij eens naogen konde! En toen die hoogvlieger zijne vriendschap zocht, wist hij nauwelijks wat hem overkwam. 't Was zo verre boven alles, wat hij ooit of ooit verwacht hadde, dat hij naderhand in de gemeenzaamste en tederste vriendschapsbetuigingen nog altijd een zekeren afstand bewaart, als van een edelaardig kind tot zijnen meester en weldoener. Voor GABBEMA kende GIJSBERT zich zo nietig, dat er niets kunstigs in hem was, en zijne rijmelarij was niet waardig om onder de ogen van zulken kunstrechter te komen (*). De over-

(*) G. J. II. br. 6 en 8.

macht, die hieruit geboren werd, was oorzaak, dat een jongman van 26 jaren den noodlottigsten invloed kon oefenen op een vijftigjarig vernuft, hetwelk geen letter meer behoefde te schrijven om een onsterfelijken roem onder de dichters te hebben. Zedert hunne kennismaking kwam er in GIJSBERTS stukken een valsche pronk, eene verstopping in den vloed der rede door de opéénpropping der denkbeelden, zelfs uitstalling van geleerdheid daar hij anders zo afkerig van was, en, wat ik eerst had moeten noemen, ene dodelijke woordenkoppel-ziekte. Het is waar, in zijne eigene stukken bracht GABBEMA geen' koppelwoorden; maar de aanspraak des dichters *Oon myn lân-aerde lezzers*, welke GABBEMA voor zijne uitgave van 1681 in plaats van het eenvoudige *d' Authôre to dy lezzer* der Bolswarder gedrukt heeft, overtuigt ons door een sprekend bewijs, hoe zijn wansmaak dergelijke koppelingen bewonderde, en tevens in welk een dodelijk gevaar alle de overige meesterstukken van GIJSBERT verkeerd hebben om op gelijke wijze veranderd en reddeloos bedorven te worden. Indien GIJSBERT als een ONNO VAN HAREN door stand en karakter boven het oordeel van domme recensentjes, of den heerschenden club van poëten en geleerden was verheven geweest, deze fierheid zou de beminnelijke zachtheid van zijnen aart misschien wat verminderd, maar daarentegen zijn' dichterlijken aanleg buiten het bereik gebracht hebben van dodelijke besmetting.

Om echter GABBEMA alle recht te laten wedervaren, moet men niet met meester HARKE van *Nieuwland* vooraan in den bijbel zetten, *SIMEN het GYS fordoorn;* even of hij alleen schuld had. De gansche dichterlijke luchtkring, dien GIJSBERT sedert zijn 50ste jaar inademde, was besmet. Wat soort van menschen toch was het, met welke hij toen verkeerde, of wier werken hem als meesterstukken door die vrienden in de handen gestopt wierden? Allen waren zij middelmatige, dat is,

slechte dichters. Fontaine was evenwel nog natuurlijk: maar Rintjes plat; Zweerds prosaisch; Geestdorp gewrongen en Sibilla van Griethuijsen of Gabbema..... ja! wat karakter zal men opgeven van iets, dat geen karakter heeft? Te geleerd om niet te weten, dat er zo iets moest zijn wat men dichterlijke vlucht noemt, wilden zij ook vliegen: maar de natuur hun niet eens het bewijs van een vleugel aangezet hebbende, doen zij allerlei sprongen om van den grond te komen; misselijke sprongen, die boven hunne krachten gaande fluks eindigen in enen plotselijken val, na welken zij weder als slekken langs de aarde kruipen.

Indien iemand meent, dat ik den man daarmede geheel weggeworpen heb, ontken ik hogelijk de wettigheid dier gevolgtrekking; integendeel ben ik overtuigd, dat wij aan Gabbema, voor zo verre hij oude charters of stukken van Gijsbert bewaard en uitgegeven heeft, grote verplichtingen hebben. Het is altoos beter, dat die dingen met de slordigheid van Gabbema uitgegeven worden, dan dat ze in 't geheel niet uitgegeven worden en verloren gaan.

FRANCISCUS JUNIUS.

Het past beter over dezen man te zwijgen, dan er weinig van te zeggen; en met die breedvoerigheid over hem uit te weiden, als zijne verdiensten vorderen, duldt mijn tegenwoordig bestek niet. Ik zal dan alleen zeggen dat JUNIUS twee jaar(*) in de omstreken van *Molquerum* en *Workum* heeft doorgebracht, om het Friesch te leren, en bij die gelegenheid ook enigen tijd het onderwijs van GIJSBERT te *Bolsward* genoten heeft. De vruchten van dit onderwijs liggen grotendeels in de boekerij van *Oxford*, van waar de Heer TEN BROECKE HOEKSTRA mij onder anderen een afschrift van *SJOLLE kreamer in TEXEL* met aantekeningen van JUNIUS heeft medegebracht. Indien mij leven en gezondheid gespaard worden, hoop ik dien schat nog eens met eigen ogen te doorzien en van mijne bevinding een uitvoerig verslag te geven. Voor het tegenwoordige verwijs ik den lezer tot de redevoering van mijnen neef J. W. DE CRANE, die dit onderwerp met zijne gewone, en ik durve zeggen, in deze dagen hoogst zeldzame naauwkeurigheid behandeld heeft (†).

(*) Waarschijnlijk 1653 en 1654.

(†) JO. GUIL. DE CRANE *oratio de VOSSIORUM JUNIORUMQUE familia. Gron. 1821. pag. 79.*

BESLUIT.

Zie daar alles, wat ik wegens GIJSBERTS betrekkingen heb kunnen opsporen. De boekwerken van 's dichters kunstvrienden hebben meestendeels het verdiende lot der vernietiging ondergaan, en daar ze dus bij geval in vergetene hoeken hier en daar moesten opgeschommeld worden, had dit een wild en langdurig zoeken ten gevolge. Bovendien door de bestendige gewoonte om nooit iets dan het allerbeste te lezen verlekkerd, baarde het mij gene kleine walging dien ganschen stal van AUGIAS te moeten doorsnuffelen. De vereerders van GIJSBERT dit in aanmerking nemende zullen mij, terwijl zij geen vollediger berichten eischen, voor mijne moeite dank weten.

Welk een vruchtbaar veld opent zich voor hem, die dezelfde moeite aan VONDEL wil besteden! Vernuften van den eersten rang waren zijne vrienden; hunne werken, overal voorhanden, behoeven niet angstig opgespoord te worden, en de navorscher, wanneer hij daarin niet vindt wat hij zoekt, namelijk het bedrijf of karakter, de lotgevallen of talenten van VONDEL en zijne vrienden, zal ook dan vinden wat hem vermaakt of onderricht. Hollandsche jongelingen! Aan één uwer behoort die taak! Van één uwer wacht *Nederland* dit offer aan *Hollands* onovertroffenen en misschien onovertrefbaren zanger! Zo lang gij VONDEL onthoudt, wat GIJSBERT van mij ontfing, zult gij daarmede bekennen, dat gij voor de Friesen in liefde tot de kunst onderdoet.

GESLACHTTAFEL DER FAMILIE VAN *GIJSBERT JACOBS HOLCKEMA.*

Eerste generatie.

JACOB GIJSBERTS, geb. 1579, gest. den 22 Januarij 1655. Getrouwd met ANCKE WILLEMS, die den 23 April 1643 overleed. Hebben vier kinderen gehad, met name GIJSBERT, PIER, JANKE en WILLEM.

Twede generatie.

JACOB GIJSBERTS kinderen.

GIJSBERT JACOBS, geb. 1603, gest. in September 1666. Getrouwd met SIJCKE SALVES, die te gelijk met hem overleed. Hebben zes kinderen gehad, met name [AELTJE,] ANTJE, SALVES, JACOB, JACOB, ANTJE, van welke alleen SALVES hun overleefde.

PIER JACOBS. Onbekend.

JANKE JACOBS, gest. den 21 Maart 1656. Getrouwd met ARJEN BUWES, die den 7 Februarij 1656 overleed. Hebben gehad twee dochters, waarvan de laatste, ANTJE, hun overleefde.

WILLEM JACOBS, geb. 1609, gest. 1663. Getrouwd

met Aaltje Franken de Ringh. Hebben gehad zeven kinders, met name Jan, Frans, Jacob, Pier, Joannes, Assuerus, Pier, waarvan Frans en Jacob hun overleefden.

Derde generatie.

Gijsbert Jacobs kinderen.

SALVES HOLCKEMA, geb. Mei 1641, en enige dagen na zijne ouders in September 1666 kinderloos gestorven.

Janke Jacobs kinderen.

ANTJE ARJENS, gedoopt den 16 December 1647, gest. 31 October 1712. Getrouwd aan Klaas Jacobs, geb. 1623, gest. 20 September 1715. Hebben gehad een zoon bij adoptie, Adrianus, en twee dochters; Janke en Antje.

Willem Jacobs kinderen.

FRANS HOLCKEMA, geb. Januarij 1647. Heeft gehad één zoon, Willem.

JACOB HOLCKEMA, geb. in November 1649. Verder onbekend.

Vierde generatie.

Antje Arjens kinderen.

ADRIANUS GRONS, geb. 1672, gest. den 14 Junij 1762. Getrouwd met IJdtje Buwalda, gest. 1755. Heb-

ben gehad acht kinderen, waarvan slechts één, met name KLAAS, den vader overleefde.

JANKE KLASES GRONS, geb. 1683, gest. den 9 Februarij 1772. Getrouwd met FRANS BRAAKSMA, burgermeester te *Bolsward*, geb. 1685, gest. 4 Mei 1752. Hebben gehad twee kinders, ANTJE en GOSLING.

ANTJE KLASES GRONS, geb. 1687, gest. 30 October 1760. Getrouwd aan WIBRANDUS VAN LOON, notarius publicus, secretaris en ontfanger der floreen van de stad *Hindelopen*, gest. 5 November 1762. Hebben gehad drie zonen, ADRIANUS, JACOBUS, ARNOLDUS.

FRANS HOLCKEMA kinderen.

WILLEM HOLCKEMA, mastmaker te *Sneek*. Heeft gehad één zoon, FRANS.

Vijfde generatie.

ADRIANUS GRONS kinderen.

KLAAS GRONS, geb. den 2 Januarij 1714, en kinderloos gest. den 30 Mei 1734.

JANKE KLASES GRONS kinderen.

ANTJE FRANSES BRAAKSMA, getrouwd aan FEIKE BLINKSMA, houtkoper te *Bolsward*. Zijn kinderloos overleden.

GOSLING FRANSES BRAAKSMA, burgermeester van *Bolsward*, geb. 1714, gest. 1781. Getrouwd aan SJOUKJE BUWALDA, geboren 1723, gest. 1792. Hebben gehad drie zonen, SIEBE, BOKLE en FRANS.

ANTJE KLASES GRONS kinderen.

ADRIANUS WIBRANDUS VAN LOON, J. U. D., advokaat voor den hove, secretaris der stad *Hindelopen*, en aldaar kinderloos omstreeks 1788 of 1789 overleden.

JACOBUS WIBRANDUS VAN LOON, rechtgeleerde en practisijn te *Sneek*. Getrouwd met IJMKJEN KLASES HOEKSTRA, geb. 25 December 1718. Hebben gehad twee kinderen, WIBRANDUS en SJUWKE.

ARNOLDUS WIBRANDUS VAN LOON, geb. 1719, gest. 8 April 1780, predikant te *Achlum* en *Hitsum*. Getrouwd met JOHANNA IDZARDI. Hebben gehad tien kinderen, met name, [ene dochter vroeg gestorven,] JAN, IDS, NIKOLAAS, WIBRANDUS PAMA, ADRIANUS, JACOBUS, PIETERTJE, APOLONIA, ANNA.

WILLEM HOLCKEMA kinderen.

FRANS HOLCKEMA, predikant te *Makkum*. Heeft gehad één zoon, PETRUS.

Zesde generatie.

GOSLING FRANSES BRAAKSMA kinderen.

SIEBE BRAAKSMA, voorheen mede advokaat voor den hove van *Friesland* en secretaris der stad *Bolsward*, geb. den 23 Februarij 1751. Getrouwd met HIJLKJEN STEENSMA. Hebben gehad drie kinders, SJOUWKJE, GOSLING en een dochtertje vroeg overleden.

BOELE BRAAKSMA, burgermeester van *Bolsward*, geb. den 21 April 1758, gest. te *Groningen* den 13 April 1824. Getrouwd met ANNA CATHARINA VAN DER KOLK. Hebben gehad acht kinderen, GOSLING, CATHARINA ELI-

SABETH, JACOBUS, SIBBE, EMMERICUS, FRANS, JAN RUDOLF BOTTICHIUS, MEINARDUS HENDERICUS.

FRANS BRAAKSMA, koopman te *Bolsward*, ongehuwd, geb. 1765.

JACOBUS WIBRANDUS VAN LOON kinderen.

Mr. WIBRANDUS VAN LOON, gest. 1792 te *Jorwerd*. Getrouwd met IJDA EIDSMA, geb. 1744 en gest. den 16 Februarij 1814. Hebben gehad drie kinderen, IJNSKE, IJMKJE en JACOBUS.

SJUWKE VAN LOON, geb. 1740 en ongehuwd in 1805 te *Sneek* gestorven.

ARNOLDUS WIBRANDUS VAN LOON kinderen.

JAN VAN LOON, boer te *Firdgum*, aldaar ongehuwd gest. oud 60 jaar.

IDS VAN LOON, boer, gehuwd, maar kinderloos overleden te *Vrouwen Parochie*, oud 60 jaren.

NIKOLAAS VAN LOON, advocaat, notaris en houthandelaar te *Harlingen*. Aldaar overleden omstreeks 1780. Getrouwd met TRIJNTJE SCHELLINGWOUW. Hebben gehad twee zoons, FOLKERT en ARNOLDUS.

WIBRANDUS PAMA VAN LOON, geb. 5 Junij 1752, advocaat, sedert 1775 bij resignatie van zijn oom ADRIANUS secretaris en boelgoed ontfanger van *Hindelopen*, en aldaar ongehuwd overleden oud ruim 30 jaar.

ADRIANUS VAN LOON, van beroep apotheker, naderhand zijnen broeder opgevolgd in het secretariaat van *Hindelopen*, laatst wijnhandelaar te *Amsterdam*, en aldaar omstreeks 1800 overleden. Getrouwd met IDSK HECKES, dochter van HECKE DIRCKS, grootschipper en burgermeester te *Hindelopen*, weinig jaren na haar man overleden. Hebben gehad één zoon, ARNOLDUS.

JACOBUS VAN LOON, geb. 1761, kantoorbediende in den houthandel bij zijnen broeder NIKOLAAS te *Harlingen*, en aldaar in 1779 overleden.

PIETERTJE VAN LOON, ongehuwd te *Achlum* overleden, oud ruim 30 jaar.

APOLONIA VAN LOON, geboren 1760, ongehuwd te *Harlingen* overleden in 1791.

ANNA VAN LOON, geb. den 10 Junij 1755, gest. den 15 Julij 1815. Getrouwd aan BOUWRITIUS FONTEIN, oud burgemeester te *Harlingen*. Hebben gene kinderen verwekt.

FRANS HOLCKEMA kinderen.

PETRUS HOLKEMA, predikant te *Oostrum*. Heeft gehad één zoon, FRANCISCUS.

Zevende generatie.

SIEBE BRAAKSMA kinderen.

SJOUWKJE BRAAKSMA, ongehuwd gestorven, oud 35 jaar.

GOSLING BRAAKSMA, geb. 29 Januarij 1777, gest. 1815. Eerst getrouwd met ANTJE HOITENGA LIJCKLAMA À NIJEHOLT, daarna met hare zuster ELISABETH LIJCKLAMA À NIJEHOLT, uit welk laatste huwelijk één zoon, SIEBE.

BOELE BRAAKSMA kinderen.

GOSLING BOELES BRAAKSMA, geb. den 12 April 1786.

CATHARINA ELISABETH BRAAKSMA, geb. den 6 December 1787.

JACOBUS BRAAKSMA, geb. 21 Februarij 1790.

SIEBE BOELES BRAAKSMA, geb. den 15 December 1791.

EMMERICUS BRAAKSMA, geb. den 15 Januarij 1794.

FRANS BOELES BRAAKSMA, geb. den 15 Januarij 1796.

JAN RUDOLF BOTTICHIUS BRAAKSMA, geb. den 17 Julij 1798, en gest. te *Dokkum* 31 Julij 1805.

MEINARDUS HENDERICUS BRAAKSMA, geb. den 27 Maart 1801.

WIBRANDUS VAN LOON kinderen.

IJNSKE VAN LOON, geb. 1769. Getrouwd aan JOH. HENRICUS WENS, gepensioneerd kapitein op het *Hogesand*. Hebben één zoon.

IJMKJE VAN LOON, geb. 1770. Getrouwd aan JILLARDUS PENNINGA, predikant te *Jorwerd*. Uit dit huwelijk negen kinders.

JACOBUS WIBRANDUS VAN LOON, geb. 1771, en ongehuwd te *Leeuwarden* in 1816 overleden.

NIKOLAAS VAN LOON kinderen.

FOLKERT NICOLAAS VAN LOON, thands te *Harlingen*. Getrouwd met mejuffrouw JELLIANA ANNA CEULON. Hebben zes kinderen.

ARNOLDUS VAN LOON, artium liberalium magister et philosophiæ doctor, geb. omstreeks 1777, gest. te *Amsterdam* den 4 Januarij 1809.

ADRIANUS VAN LOON kinderen.

ARNOLDUS VAN LOON, geb. te *Amsterdam* den 14 Augustus 1791. In 1820 als passagier met kapitein ZIJLSTRA van *Stavoren* naar *Oostindien* vertrokken.

PETRUS HOLKEMA kinderen.

FRANCISCUS HOLKEMA, predikant te *Akkrum*. Heeft vijf kinderen.

Achtste generatie.

GOSLING BRAAKSMA kinderen.

SIEBE GOSLINGS BRAAKSMA.

BOELE BRAAKSMA kindskinderen.

Onbekend.

IJNSKE VAN LOON kinderen.

JOHANNES WILLEM WIBRANDUS WENS, notaris te *Sapmeer*.

IJMKJE VAN LOON kinderen.

IJDA PENNINGA, geb. den 6 Januarij 1793.
WIJBRANDINA PENNINGA, geb. den 13 Maart 1794, gest. 4 Junij 1794.
WIJBRANDUS VAN LOON PENNINGA, apotheker te *Workum*, geb. den 11 April 1795.
IJNSKE PENNINGA, geb. den 27 October 1796.

JACOBUS PENNINGA, geb. den 6 October 1799, vroeg overleden.

JACOBUS PENNINGA, boer te *Jorwerd*, geb. den 2 Augustus 1801.

Ene dochter, geb. den 2 Junij 1803, den 9 dier maand ongedoopt overleden.

HENRICUS PENNINGA, theol. student te *Groningen*, geb. den 25 December 1804.

GRIETJE PENNINGA, geb. den 19 Junij 1806, twaalf weken daarna overleden.

FOLKERT NICOLAAS VAN LOON Kinderen.

GEERTRUIDA VAN LOON.
CATHARINA VAN LOON.
CAROLINA VAN LOON.
KAREL VAN LOON.
RINSKE VAN LOON.
NICOLAAS ARNOLDUS VAN LOON, geb. te *Dokkum* den 15 October 1823.

FRANCISCUS HOLKEMA kinderen.

PETRUS HOLKEMA, theol. student te *Franeker*, geb. den 24 Januarij 1806.

JAN HOLKEMA, kleermakers-leerling te *Dokkum*, geb. den 14 Februarij 1808.

ARJEN HOLKEMA, te *Akkrum*, geb. den 2 Januarij 1811.

BETJE HOLKEMA, te *Akkrum*, geb. den 8 Mei 1814.

ANKE HOLKEMA, gest. 1826, oud 11 jaar.

[illegible]

BERICHT AAN DEN LEZER.

De *bezitters van het* eerste stuk der hulde aan GYSBERT JAPIKS *worden mits dezen verwittigd, dat daarin twee ergerlijke uitlatingen hebben plaats gehad, welke zij aldus gelieven aan te vullen. Op bladz. xxiij van het* verslag *moet tusschen de namen van* POSTHUMUS *en* HOEKEMA *die van* F. FONTEIN, *en op bladz.* 31 *der* redevoering *tusschen de namen van* JAN BOS *en* ABRAHAM SCHIM VAN DER LOEFF *die van* JAN CREMER Pz. *worden ingelascht. Verder brengen wij ter kennis der lezers, dat de voorraad van den Heer* HALBERTSMA *te zeer is uitgedijd om volgens onze belofte in dit twede stuk te kunnen besloten worden. Verwacht dan in een derde en laatste stuk zijne taalkundige aanmerkingen op den tekst van dit stuk, en vaarwel.*

Uit naam der Commissie met de oprichting van een gedenkstuk voor GYSBERT JAPIKS *belast geweest,*

D. JAKLES.